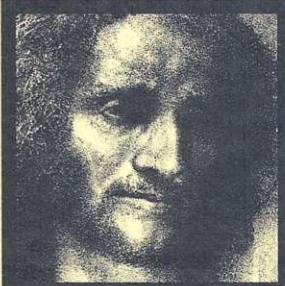

R O B E R T

BLY

Ž E L E Z N Ý

JAN
A R G O

R o b e r t B l y

Ž e l e z n ý J a n

Kniha o mužích

A R G O

1999

Předmluva

Žijeme teď v době bohaté na důležité události. Dnešní muži si začínají uvědomovat, že vzory mužství, jež vytváří populární kultura, jsou najednou nepostačující. Muž se jimi už jednoduše nemůže inspirovat. Do svých pětatřiceti let si uvědomí, že představy o ideálním, tvrdém a opravdovém muži, které si odnesl ze střední školy, ve skutečnosti neplatí. Tehdy se muž otevírá novým představám o tom, čím je nebo čím by mohl být.

Dávná vyprávění a pohádkové příběhy přecházely z generace na generaci jako voda vrstvami půdy, a můžeme jim proto důvěřovat více než třeba příběhům, které vymyslel Hans Christian Andersen. Motivy, které staré příběhy přinášejí - ukradení klíče zpod matčina polštáře, zvednutí zlatého pírká, které vypadlo z planoucí hruď ptáku Ohniváku, spatření divého muže pod hladinou rybníka, sledování stop vlastní krve v lese, až najednou začínají připomínat stopy boha - pronikají pod kůži pomalu. Jakmile je však člověk do sebe vstřebá, nepřestávají v něm pracovat.

Právě ve starých mýtech se například dovídáme o Diově energii, která představuje kladnou vůdčí energii mužů, o níž populární kultura neustále tvrdí, že neexistuje. Pověst o králi Artušovi vypráví o významu duchovního učitele pro mladé muže. Příběh o Železném Janovi vypráví také o závažnosti přechodu z matčina světa do světa otcova. Všechny příběhy o zasvěcení dosvědčují, jak je důležité naprosto se oprostit od očekávání našich rodičů a nalézt druhého otce neboli „druhého krále“.

Existuje mužské zasvěcení, ženské zasvěcení a lidské zasvěcení. V této knize hovořím pouze o zasvěcení mužském. Chci přitom zdůraznit, že se touto knihou nesnažím poštvat muže proti ženám ani je popouzet k návratu k despotickým způsobům, které po staletí vedly k utlačování žen a jejich hodnot. Myšlenkami, jež v této knize vyjadřuji, nezpochybňuji cíle feministického hnutí. Ženské a mužské hnutí spolu souvisejí, pohybují se však po jiných časových osách. Od dob průmyslové revoluce v mužích neustále narůstá frustrace, která dnes dosáhla takové hloubky, že ji již nelze přehlížet.

Temná stránka mužů vystupuje zřetelně a nepopíratelně: zběsilé drancování přírodního bohatství, zneuznávání a ponižování žen a zaujetí pro kmenovou válku. Tyto posedlosti jsou zčásti vrozené, ale přispívají k nim rovněž kultura a prostředí. Naše chybné myto-

logie přehlížejí mužskou hloubku citu, přiřazují mužům místo spíše v nebi než na zemi a učí poslušnosti nepravým silám. Způsobují rovněž, že muži jen s obtížemi, pokud vůbec, dospívají z chlapce v muže, a vtahují muže i ženy do soustav, v nichž dominující roli hrají ekonomické vztahy, vylučující jak existenci matriarchátu, tak patriarchátu.

Tato kniha se obrací především k heterosexuálním mužům, což však neznamená, že je naprosto bez zajímavosti pro homosexuály. Termín „homosexuál“ se začal používat až v osmnáctém století; do té doby byli homosexuálové považováni jednoduše za součást jednoho velkého společenství mužů. Rozdíl mezi homosexuálem a heterosexuálem není pro mytologii, jak ji chápu já, příliš podstatný.

V této knize hovořím o divém muži. Musíme však důsledně rozlišovat mezi divým mužem a barbaram. Barbarství způsobuje těžké poškození duši, přírodě a lidskému rodu; lze říci, že utrpí-li barbar zranění, raději je nezkoumá. Divý muž, jenž své zranění naopak zkoumá, připomíná spíše buddhistického mnicha, šamana či zálesáka než barbara.

Instinkt ptákoví napoví, jak si postavit hnízdo na stromě bez listů, kam má na zimu letět do teplých krajů či jak provádět námluvní tanec. Všechny tyto informace jsou uloženy v mozku ptáka v podobě instinktů, lidé však tušili, že stále nové situace si budou žádat notnou dávku pružnosti. Rozhodli se proto tyto znalosti uschovat mimo systém instinktů a uložili je do příběhů. Pohádky, legendy, mýty a dávná vyprávění představují tedy pokladnici, do níž ukládáme nové způsoby chování, k nimž můžeme sáhnout, když tradiční a obecně platné způsoby již nestačí.

K největším badatelům této pokladnice v nedávné minulosti patřili George Groddeck, Gurdjiev, Carl Jung, Heinrich Zimmer, Joseph Campbell a Georges Dumézil. Mým prvním učitelem v ozřejmování významů obsažených v pohádkách byla Marie-Louise von Franzová. Snažil jsem se pak o co nejpřesnější výklad smyslu mužských příběhů, k čemuž mi jako inspirace sloužil její způsob ozřejmování smyslu ženských příběhů v jejích četných knihách.

Tato kniha využívá poznatků celé řady mužů, z nichž mnozí tuto oblast zkoumali dlouho před tím, než jsem se jí začal zabývat já. K jejím průzkumníkům patří především německý analytik Alexander Mitscherlich, který zemřel v roce 1981, ale také spousta vynikajících myslitelů píšících anglicky. Jsem velmi zavázán mužům, s nimiž jsem měl to potěšení jako učitel během posledních osmi

let spolupracovat - Michaelu Meadovi, Jamesu Hillmanovi, Terry-mu Dobsonovi, Robertu Mooreovi a Johnu Stokesovi, abych jmenoval aspoň několik z nich. Chci rovněž poděkovat Keithu Thompsonovi za jeho zájem o mužskou problematiku; upravená verze rozhovoru, jež se mnou udělal, tvoří první kapitolu této knihy. Chci také poděkovat mému redaktoru Williamu Patrickovi za jeho nadšení a porozumění.

Jsem rovněž vděčný mnoha mužům, kteří mi natolik důvěřovali, že mi naslouchali, a poctili mě tím, že mi vyprávěli své osudy, nebo jednoduše zpívali, tančili či plakali. Cesta zasvěcení, kterou jsem v této knize nastínil, má osm fází, je však možné, že pořadí jednotlivých fází nebo samotný obsah těchto fází se budou jiným mužům jevit jinak. Neexistuje žádný hotový návod, každá cesta se musí vyšlapat. Antonio Machado napsal:

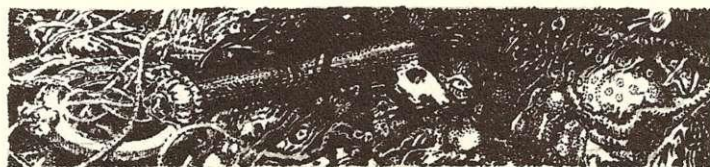
*Poutnice, tam nejsou žádné cesty,
pouze vzdušné stezky na moň.*

Robert Bly

KAPITOLA PRVNÍ:

Polštář a klíč

Hodně se hovoří o „americkém muži“, jako by existoval souhrn povahových vlastností, jenž by po dobu několika desetiletí - nebo alespoň i jednoho desetiletí - zůstal nezměněn.

Dnešní muži se výrazně odlišují od zasmušilého farmáře, který do Nové Anglie dorazil v roce 1630 - muže, jenž se vyznačoval stařeckými názory a zálibami, hrdostí na svou uzavřenost a ochotou prosedět tři bohoslužby v nevytápěném kostele. Na Jihu se oproti tomu zrodil typ expanzivního, na matce lpícího aristokrata. Žádný z nich přitom nepřipomínal hamižného železničního magnáta, který se později objevil na Severovýchodě, ani soběstačné usedlíky, kteří bez ohledu na veškeré nástrahy pokračovali ve své cestě směrem na západ a zakládali nové osady.

I v naší době prošla obecně uznávaná představa o „americkém muži“ obrovskými změnami. V padesátých letech například vznikl poměrně celistvý ideál muže a mnozí muži ho přijali za svůj.

Muž padesátých let chodil brzo do práce, svou práci vykonával svědomitě, finančně zajišťoval svou ženu a děti a obdivoval kázeň. Jakousi mumifikovanou podobu tohoto houževnatého a tvrdošíjného muže představuje Ronald Reagan. Muž padesátých let příliš nerozuměl ženské duši, cenil si však jejího těla. Jeho názorná kultura a americký kulturní přínos byl chlapecký a optimistický. Vyznačoval se mnohými silnými a kladnými vlastnostmi, avšak za osobním šarmem a zdáním, jež kolem sebe vytvářel, se skrývaly, a pořád ještě skrývají, silné pocity osamocení, ztráty a odevzdanosti. Pokud nemá nepřítel, není si takovýto muž jistý, že vůbec žije.

Od muže padesátých let se očekávalo, že bude mít rád americký fotbal a že bude náležitě agresivní. Měl vystupovat jako horlivý vlastenec, nikdy nedat průchod slzám a vždy se umět postarat o svou rodinu. V tomto obraze muže však chybělo místo pro vnímavost a intimitu. Osobnost takového muže proto charakterizovala značná ustrnulost. Jeho psychice se nedostávalo soucitu, což se projevilo nekontrolovanou eskalací vojenských operací za vietnamské války. Obdobně tomu bylo i později, kdy Reaganova citová nevybavenost byla příčinou jeho lhostejnosti a brutality vůči bezmocným lidem v Salvadoru, starým lidem ve Spojených státech, nezaměstnaným, školákům a chudým lidem vůbec.

Muž padesátých let měl jasnou představu o tom, co muže činí mužem a jaké má povinnosti, avšak omezenost a jednostrannost jeho názorů byly nebezpečné.

V šedesátých letech se zrodil další typ muže. Ničivost a brutalita vietnamské války způsobily, že muži začali mít pochybnosti, zda vědí, v čem spočívá podstata zralého mužství. Pro mnohé z nich vyvstala otázka: Když mužství se rovná vietnamské válce, stojím o něj vůbec? Ve stejné době feministické hnutí nabádalo muže k tomu, aby ženám věnovali skutečnou pozornost a uvědomili si problémy a utrpení, kterým se muž padesátých let vehementně snažil vyhnout. Když se muži začali zabývat historií žen a ženskou vnímavostí, někteří z nich v sobě objevili ženskou stránku své osobnosti a snažili se jí naslouchat. Tento proces probíhá stále a většina dnešních mužů jím ve větší nebo menší míře právě prochází.

Na tomto vývoji je něco úžasného. To, že muži objevují a rozvíjejí své „ženské“ vědomí, je nesmírně důležité, přesto se však nemožu ubránit dojmu, že tento jev má i své stinné stránky. Za posledních dvacet let se muž stal přemýšlivějším a něžnějším. Nestal se však o moc svobodnějším. Muž je teď hodným chlapcem, který dělá radost nejenom své matce, ale i ženě, se kterou žije.

V sedmdesátých letech jsem si po celé zemi začal všimnout fenoménu „změkčilého muže“. Někdy i dnes, když se zadívám na své občanstvo, zjišťuji, že polovina přítomných mladých mužů pravděpodobně patří k těm, kterým říkám „změkčili“. Mám je rád - jsou to milí, hodnotní lidé a z jejich strany nehrozí, že budou pustošit přírodu nebo rozpoutávat války. Celá jejich osobnost a životní styl se vyznačují mírností a ohleduplností.

Avšak mnozí z těchto mužů nejsou šťastní. Člověk si velmi rychle všimne, že jim chybí energie. Jsou sice ochraňovateli života, avšak jako dárce života se spíše neosvědčují. Považuji za příznačné, že za své partnerky si často volí silné ženy, z nichž energie doslova srší.

Tento harmonicky založený mladý muž, který k ekologii zaujímá mnohem uvědomělejší postoj než jeho otec a je příznivě nakloněn celému vesmíru, však sám postrádá životní vitalitu.

Ke zrodu tohoto ochraňujícího, nikoliv však životodárného muže významně přispěly silné a životodárné ženy, ať už ty, které „odkojila“ šedesátá leta, nebo ty, které zdědily dřívějšího ducha.

Z šedesátých let si pamatuji nálepku s nápisem: ŽENY ŘÍKAJÍ „ANO“ MUŽŮM, KTERÍ ŘÍKAJÍ „NE“. Dnes si uvědomujeme, že muži, kteří odmítli povolávací rozkaz a šli do vězení, nebo se přestěhovali do Kanady, prokázali stejně velký kus odvahy jako ti, kteří povolávací rozkaz přijali a jeli do Vietnamu bojovat. Před dva-

eeti lety však ženy jasně říkaly, že dávají přednost jemnějšímu a vnímavějšímu muži.

Vývoj mužské povahy byl tedy touto preferencí poznamenán. Mužská necitlivost byla spojována s násilím, zatímco citlivosti se dostávalo odměny.

Některé energické ženy, ať už tehdy nebo nyní, si za své milence - a snad i za své syny - raději vybíraly a stále vybírají „změkčilé“ muže. K novému rozložení „jang“ energie mezi mužem a ženou nedošlo náhodně. K tomu, že si mladí muži hledali tvrdší ženy a ženy začaly prahnout po něžnějších mužích, vedly různé důvody. Nějakou dobu se přitom zdálo, že to může klapat, avšak již delší dobu pozorujeme, že takovéto uspořádání se neosvědčuje.

S utrpením „změkčilých“ mužů jsem se poprvé setkal, když jsem se účastnil počátečních mužských srazů a naslouchal vyprávěním jejich účastníků. V roce 1980 mě jedna obec v Novém Mexiku pozvala, abych vedl seminář pořádaný výhradně pro muže, jehož se poprvé v životě účastnilo čtyřicet mužů. Každý den jsme se zaměřili na jednoho řeckého boha a jeden starodávný příběh, načež pozdě odpoledne jsme se scházeli znovu a vedli diskuse. Když hovořili mladí muži, bylo vcelku běžné, že během pěti minut začali polykat slzy. Hloubka jejich zármutku a utrpení mě tehdy naprosto ohromila.

Frustrace těchto mužů částečně pramenily z nepřístupno s ti jejich otců, kterou pociťovali velmi silně. Dalším zdrojem frustrací byly manželské problémy a nesnáze ve vztazích s ženami. Tito muži se sice naučili být citliví, avšak citlivost nestačila k překonání manželských krizí. V každém vztahu je občas zapotřebí něčeho divokého: potřebuje to jak muž, tak i žena. Když to však situace vyžadovala, mladý muž často selhával. Projevoval sice péči, avšak jeho vztah i způsob života potřeboval něco jiného.

„Změkčilý“ muž uměl říci: „Cítím tvou bolest a považuji tvůj život za stejně důležitý jako svůj vlastní, a proto se o tebe postarám a budu tě utěšovat.“ Nedokázal však říci, co chtěl on sám, a stát si za tím. Rozhodnost tohoto druhu mu jednoduše scházela.

V *Odyseii* Hermes radí Odysseovi, že až bude přicházet ke Kirké, symbolizující určitý druh matriarchální energie, má pozvednout nebo vytasit meč. Během našich počátečních schůzek mnozí mladí muži jen s obtížemi rozlišovali mezi tasením meče a zasazením rány. Jeden z těchto mužů, který svým způsobem zosobňoval určitá duchovní stanoviska šedesátých let, a jeden rok dokonce bydlel v kmenu stromu někde poblíž Santa Cruz, nebyl schopen napřáhn-

nout ruku, když v ní držel meč. Naučil se nikomu neubližovat do té míry, že nedokázal pozvednout meč ani k tomu, aby na něm zachytil sluneční paprsek. Avšak tasení meče nemusí nutně znamenat boj. Může být rovněž znamením radostné rozhodnosti.

Etapa, kterou mnozí Američané zdolali, když prohlubující svou jemnost a citlivost „rozvřeli svou ženskou stránku“, znamenala velký pokrok, avšak je nezbytné jít dál. Na této cestě totiž neexistuje konečná stanice.

Setkání se Železným Janem

O třetí možnosti pro muže - o třetí cestě, jež se jim nabízí - vypovídá mezi jiným pohádka nazvaná Železný Jan nebo Železný Hans. I když ji poprvé sepsali bratři Grimmové kolem roku 1820, není vyloučeno, že vznikla před deseti nebo dvaceti tisíci lety.

Na začátku příběhu se dovídáme, že se někde hluboko v lese poblíž králova zámku děje něco podivného. Když se tam vydají myslivci, mizí a nikdy se nevracejí. Skupina dvaceti myslivců se vydává po nich pátrat, avšak ani ona se nevrátí. Lidé časem začínají věřit v působení nadpřirozených sil a nebezpečnému místu se vyhýbají.

Jednoho dne se v zámku objeví neznámý myslivec a říká: „Mohl bych nějak posloužit? Nenašel by se pro mě v okolí třeba nějaký nebezpečný úkol?“

Král mu odpoví: „Nuže, mohl bych se zmínit o lese, je zde však menší problém. Lidé se tam vydají a nevracejí se. Procento navrátilců není zrovna závratné.“

„Něco takového přesně hledám,“ dí mladý muž. Vydává se do lesa, přičemž, a to je zajímavé, si na cestu bere pouze svého psa. Mladý muž a pes bloumají po lese, až přicházejí k rybníku. Z vody se znenadání vynoří ruka, uchopí psa a vtáhne ho pod vodu.

Mladý muž nepropadá panice, nýbrž si řekne: „To je určitě ono místo.“

Protože má svého psa velmi rád a přičí se mu myšlenka, že by ho ponechal svému osudu, pospíchá na zámek pro pomoc. Se třemi muži s vědry se pak vrací k rybníku, aby z něho vybral vodu. Kdo-

koli to jednou zkusil, ochotně přisvědčí, že taková práce vyžaduje hodně námahy.

Za nějakou dobu mladý muž a jeho pomocníci na dně rybníka objevují urostlého vlasatého muže, porostlého vlasy a chlupy od hlavy až k patě. Tyto vlasy a chlupy mají rezavý nádech, připomínající barvu zrezivělého železa. Muž je odveden na zámek a uvězněn. Král ho nechá zavřít do železné klece na nádvoří, pojmenovává ho Železný Jan a klíč dává do opatrování královně.

Zastavme na chvíli děj příběhu.

Když se dnešní muž zahledí do zákoutí své psychiky, je docela možné, že za příznivých podmínek spatří hluboko pod hladinou své duše, kam už dávno nikdo nesešoupil, letitého zarostlého muže. Mytologické systémy spojují vlasy a chlupy se sférou instinktů, sexem a prvotním světem. Jinými slovy zde vlastně říkám, že v hlubinách každého soudobého muže se skrývá urostlá prapůvodní bytost s vlasy a chlupy od hlavy až k patě. Muži osmdesátých a devadesátých let se k navázání styku s divým mužem musí teprve odhodlat. Vnáší soudobé kultuře vybírání vody vědry ještě nezačalo. Náš příběh jasně naznačuje, že tento zarostlý muž vzbuzuje pocit strachu a nejistoty obdobný tomu, jež s sebou přináší každá změna. Když muž začíná rozvíjet vnímavou stránku své osobnosti a překoná svou počáteční plachost, většinou se mu tato zkušenost začne náramně zamlouvat. Začíná psát básně, sedává u moře a při sexu nemusí být pořád nahoře. Dokáže se vcítit do pocitů jiných lidí - otevírá se před ním zkrátka nový svět plný překvapivých dojmů.

Avšak ponořit se pod vodu až ke dnu a dotknout se divého muže - to už jde o něco jiného. Bytost, jež se nám zjevuje, nám nahání strach, o to větší dnes, kdy obchodní společnosti vynakládají tolik úsilí, aby vyráběly sterilní, hladce oholené a na krátko ostříhané prázdné muže. Když muž začíná rozvíjet svou citlivost či, jinými slovy, své ženské já, často se cítí vřelejší, družnější a plný života. Když však stane tváří v tvář bytosti, již říkám „hlubinný muž“, zmocňuje se ho pocit nebezpečí. Seznámení s divým mužem vskutku vzbuzuje strach a nejistotu a vyžaduje jiný druh odvahy. Ke kontaktu se Železným Janem je zapotřebí ochoty sestoupit do hlubin mužské psychiky a přijmout její temné stránky včetně životodárné temnoty.

Již několik generací svět byznysu varuje mladé podnikatele před divým mužem. A nemají ho zrovna v lásce ani křesťanské církve.

Freud, Jung a Wilhelm Reich patří mezi ty badatele, kteří měli odvahu ponořit se na dno rybníka a přijmout to, co tam objevili. Úkolem dnešních mužů je, aby šli v jejich stopách.

Někteří muži již tuto práci vykonali. Divý muž se přemístil ze dna rybníka v hlubinách jejich psychiky a nyní pobývá na nádvoří, což svědčí o tom, že jedinec nebo společnost jej vystavili na místo zalité sluncem, kde ho všichni mohou vidět. Představuje to určitý pokrok ve srovnání se situací, kdy je divý muž zavřený ve sklepě, kam by ho chtěly uvrhnout mnohé složky jakékoli kultury. Ať na nádvoří či ve sklepě, pořád se ale pohybuje v kleci.

Ztráta zlatého míče

Vraťme se nyní k našemu příběhu.

Jednoho dne si králův osmiletý syn hraje se svým oblíbeným zlatým míčem. Míč se zakutálí do klece k divému muži. Jestliže chlapec chce svůj míč zpátky, bude muset k divému muži přistoupit a požádat ho o něj. Zde však vyvstává problém.

Zlatý míč v nás vyvolává představu jednoty osobnosti, již jsme zakoušeli v dětství, představu určitého jasu a celistvosti, jež jsme pociťovali, než jsme se rozštěpili na muže a ženy, bohaté a chudé či dobré a zlé. Míče je zlatý jako slunce a stejně kulatý. A stejně jako slunce vyzařuje energii.

Všimněme si, že chlapci je osm let. Všichni bez ohledu na pohlaví někdy kolem tohoto věku něco ztrácíme. Pokud jsme vlastníky zlatého míče ještě ve školce, definitivně o něj přicházíme na základní škole. V pohádce *Žabí král* princezně spadne míč do studánky. Ať jsme mužského či ženského pohlaví, jakmile přijdeme o míč, zbytek života trávíme snahami o jeho nalezení.

První krok k opětovnému získání ztraceného míče spočívá podle mého názoru v tom, že se smíříme s tím, že jsme míč ztratili. Musíme se s tím smířit definitivně a s konečnou platností. Freud prohlásil: Jaký tíživý rozdíl mezi zářivou inteligencí dítěte a slaboduchou mentalitou dospělého člověka!"

Takže kde je zlatý míč? Metaforicky vzato, můžeme říci, že kultura šedesátých let muže nabádala, aby zlatý míč hledali v citovosti, citlivosti, spolupráci a nenásilném chování. Mnozí muži se však vzdali veškeré agresivity - a zlatý míč přesto nenašli.

Příběh o Železném Janovi nám říká, že muž by neměl očekávat, že zlatý míč najde u ženy, protože tam není. Novomanžel manželku ve skrytosti žádá, aby mu vrátila zlatý míč. Myslím si, že by mu určitě vyhověla, kdyby mohla, protože ze své zkušenosti vím, že většina žen se nesnaží bránit muži v růstu. Zlatý míč mu však dát nemůže, protože ho nemá. Navíc ona sama ztratila svůj zlatý míč a nemůže ho rovněž najít.

Zjednodušeně řečeno: lze konstatovat, že muž padesátých let chtěl zlatý míč po ženě. Muž sedmdesátých a osmdesátých let stejně neúspěšně žádá o totéž své ženské já.

Příběh o Železném Janovi naznačuje, že zlatý míč se nachází v okruhu magnetického pole divého muže, což je představa, jež se vymyká našemu snadnému pochopení. Musíme totiž připustit, že skutečná zářivá energie se neskrývá, nesídlí ani nečeká na naše objevení u ženy ani ve světě tvrdých chlapů, představovaném muži typu Johna Wayna, ale v magnetickém poli hlubinného mužství. Chrání je pudově založená bytost, která se nachází pod vodou a pobývá zde bůhvíjak dlouho.

V pohádce *Žabí král* zlatý míč nepřináší nikdo jiný než šeredný žabák; při pohledu na něj všichni vyhrknou „Fuj“. Ve verzi bratří Grimmů se navíc žabák promění v prince pouze tehdy, když jím princezna mrští o stěnu.

Většina mužů si přeje, aby jim míč přinesl někdo sympatický. Náš příběh však naznačuje, že zlatý míč nenajdeme v poli vlivu asijského guru, dokonce ani v poli vlivu mírného Ježíše. Tento příběh není protikřesťanský, nýbrž předkřesťanský. Vznikl zhruba tisíc let před vznikem křesťanství a jeho poselství zůstává pořád aktuální: opětovné získání zlatého míče se neslučuje s určitými druhy konvenční poslušnosti a uhlazeného chování.

Divokost či neuhlazenost, kterou navozuje postava divého muže, není totožná s chlapáckou energií, kterou muži již dobře znají. Na rozdíl od ní energie divého muže vede k energickému jednání, které přes svou veškerou rozhodnost naprosto postrádá krutost. Divý muž nestojí v protikladu k civilizaci, ta ho však úplně nezahrnuje. Etická nadstavba všeobecného křesťanství divému muži nestraní, i když sám Kristus, jak se zdá, mu byl nakloněn. Na počátku jeho duchovní práce ho koneckonců pokřtil vlasatý Jan Křtitel. Když přichází čas rozhovoru s divým mužem, mladý muž zjišťuje, že tato zkušenost se podstatně liší od rozhovoru s knězem, rabínem či guru. S divým mužem si člověk nepovídá o dokonalém štěstí, rozumu, duchovnu či „vyšším vědomí“, ale o něčem vlhkém,

temném a méně vznešeném - o tom, co by James Hillman nazval „duší“.

První krok znamená přistoupit ke kleci a požádat o vrácení zlatého míče. Někteří muži jsou k tomu kroku připraveni, zatímco jiní ještě neodčerpali vodu z rybníka - tito muži dosud neopustili kolektivní mužskou identitu a nevydali se sami nebo pouze v doprovodu svého psa do neznáma.

V našem příběhu se říká, že jakmile pes zmizí pod vodou, je třeba popadnout vědra a začít tvrdě pracovat. Nezjeví se žádný obr, aby za nás vysál vodu, nepomohou ani žádná kouzla. Nepomůže nám víkendový pobyt ve vzdělávacím středisku se zaměřením na rozvíjení nového životního stylu v duchu učení hnutí new age, nepomůže nám LSD ani kokain. Musíme to udělat sami, jedno vědro po druhém. Jako vytrvalost a kázeň v umění je to práce, bez níž by se neproslavili Rembrandt, Picasso, Yeats, Rilke či Bach. Vybírání vody vědrem vyžaduje mnohem více kázně, než si většina mužů uvědomuje.

Jak jednou podotkl spisovatel Keith Thompson, divý muž nám nehodlá zlatý míč podat jen tak. Co by to bylo za příběh, kdyby divý muž řekl: „Tak jo, tady máš ten míč.“

Jung poznamenal, že všechny splněné žádosti, jež jsme předložili naší psychice, v sobě obsahují nějakou dohodu. Naše psychika totiž ráda přistupuje na dohody. Například jestliže je nějaká vaše část nesmírně líná a nechce se jí dělat, i nejpevnější novoroční předsevzetí proti tomu nic nezmůže. Celá věc dopadne lépe, když své líné části řeknete: „Nech mě hodinu pracovat, další hodinu si pak budeš moci lenořit - platí?“ Takže i v našem příběhu dochází na dohodu: divý muž slíbí, že vrátí zlatý míč, když mu chlapec otevře klec.

Chlapec se však vyděsí a utíká pryč. Divému muži dokonce ani neodpoví. Není tomu tak náhodou i ve skutečnosti? Rodiče, kněží a učitelé nám tak dlouho opakovali, abychom se divému muži vyhýbali, že když nám řekne, že nám vrátí míč, pokud ho pustíme z klece, nejsme mu schopni ani odpovědět.

Uběhne třeba deset let. Na „druhý den“ je danému muži, dejme tomu, pětadvacet let. Vráť se k divému muži a ptá se, „Nemohl bych dostat svůj míč?“ Divý muž odpovídá, „Ano, když mě pustíš z klece.“

Již sám návrat k divému muži je ve skutečnosti skvělým počinem: někteří muži se k tomu neodhodlají nikdy. Pětadvacetiletý muž slyší odpověď divého muže moc dobře, ale má už dvě toyoty, dům na

splátky a možná i manželku a dítě. Jak by mohl tedy vypustit divého muže z klece? Obvykle takový muž odejde i podruhé, aniž cokoliv řekne.

Uplyne dalších deset let. Nyní je danému muži řekněme pětatřicet - zdalipak jste si někdy všimli úzkosti ve tváři pětatřicetiletého muže? S pocitem uštvánosti, osamělosti a prázdnoty se teď divého muže odhodlaně ptá: „Nemohl bych dostat svůj zlatý míč?”

„Ano,” odpovídá divý muž, „když mě pustíš z klece.”

V tomto okamžiku se odehrává něco úžasného. Chlapec divému muži odpovídá a navazuje rozhovor. Divému muži vysvětluje: „I kdybych tě chtěl pustit, nemohu to udělat, protože nevím, kde je klíč.”

Jak jinak. V pětatřiceti již nevíme, kde je klíč, a to ne proto, že jsme zapomněli, ale proto, že jsme vlastně nikdy nevěděli, kde je.

Z příběhu víme, že když král uvěznil divého muže, „dal klíč do opatrování královně”. Tehdy nám však bylo sedm let a náš otec nám koneckonců nikdy neřekl, jak s klíčem naložil. Takže kde je ten klíč?

Na tuto otázku jsem slyšel různé odpovědi:

„Má ho ten chlapec zavěšený na krku.”

Ne.

„Je schovaný v kleci divého muže.”

Ne.

„Je uvnitř zlatého míče.”

Ne.

„Je na zámku. Visí na skobě v klenotnici.”

Ne.

„Je ve věži. Visí tam vysoko na stěně.”

Ne.

Divý muž odpovídá: „Klíč je pod polštářem u tvé matky.”

Klíč není uvnitř míče, ani ve zlaté skříni, ani v trezoru, nýbrž pod matčiným polštářem - tam, kde by ho hledal Freud.

Vytáhnout klíč zpod matčina polštáře není nijak snadné. Freud, poučen řeckými klasickými dramaty, tvrdí, že muž, jenž chce žít dlouho, by neměl přehlížet vzájemnou přitažlivost mezi ním a jeho matkou. Koneckonců matčin polštář leží na posteli, v níž se matka miluje s naším otcem. S polštářem se navíc pojí další aspekt.

Vyprávěč mýtů Michael Meade jednou v rozhovoru se mnou poznamenal, že polštář je místem, kde matka schraňuje všechna svá očekávání ohledně naší budoucnosti. Ve svých představách vidí

svého syna jako lékaře, psychoanalytika či génia z Wall Street. Avšak málokterá matka si svého syna představuje jako divého muže.

Synovi na druhé straně není jasné, jestli chce vůbec klíč vzít. Pouhé přemístění klíče zpod matčina polštáře pod polštář guru nic nevyřeší. Zapomenout, že klíč je u matky, by bylo velkou chybou. Matčíným úkolem je koneckonců zjemňování chlapcova chování, a proto je přirozené, že klíč opatruje ona. Všechny rodiny se chovají obdobně, všude na naší zeměkouli „král dává klíč do opatrování královně“.

Když budeme na matku útočit, stavět se proti ní nebo na ni křičet, k čemuž by nás rádi nabádali někteří zastánci Freudova učení, pravděpodobně se nám nepodaří nic vybojovat - matka se na nás může pouze usmívat a hovořit s námi s loktem opřeným o polštář. Rozhovory Oidipa s Iokastou byly stejně bezvýsledné jako Hamletovy slovní výpady proti jeho matce.

Jeden z mých známých vyslovil názor, že je moudré odhodlat se ke krádeži klíče zrovna toho dne, kdy jsou otec i matka oba pryč. Fráze „můj otec a matka nejsou doma“ se vztahuje ke dni, kdy si syn nemusí dělat starosti s rodičovskými zákazy. To je onen vhodný den pro to, abychom se klíče zmocnili. Spisovatelka a vypravěčka Gioia Timpanelliiová poznamenala, že z mytologického hlediska patří krádež klíče do Hermova světa.

Klíč přitom musí být ukraden. Pamatuji si, jak jsem o záležitosti krádeže klíče hovořil před smíšeným obecnstvem. Mladý muž, očividně dobře obeznámený se vzory chování propagovanými stoupenci hnutí new age, prohlásil, „Roberte, ten nápad s krádeží klíče mě znepokojuje. Krádež je nesprávná. Nemohla by třeba celá skupina lidí, jak zde sedíme, jít za matkou a říci: ‚Mami, nedala bys mi ten klíč?‘“

Jeho vzorem chování bylo pravděpodobně hledání shody, což je způsob, jakým záležitosti řeší zaměstnanci obchodů se zdravou výživou. Cítil jsem, jak se duše všech přítomných žen pomalu zvedají, aby ho usmrtily. Takoví muži jsou stejně nebezpeční pro ženy jako pro muže.

Žádná matka hodná svého jména by se stejně klíče nevzdala. Pokud syn nedokáže klíč ukrást, nezaslouží si jej.

„Chci propustit divého muže!“

„Pojď sem a dej mámě pusu.“

Každá matka si intuitivně uvědomuje, co by se stalo, kdyby se syn klíče zmocnil: svého syna by ztratila. Majetnické pocity, které ke

svým synům matky obvykle chovají - nemluvě o majetnických pocitech, které vůči svým dcerám obvykle chovají otcové - nelze nikdy brát na lehkou váhu.

Způsoby zmocnění se klíče jsou věci individuální, postačí, když řekneme, že demokratické či nepřímocharé kroky nemají naději na úspěch.

Jeden poněkud upjatý mladík jedné noci protančil s velkým nasazením šest hodin a ráno poznamenal: „Včera v noci jsem získal zpátky kus svého klíče.“

Další muž se opět zmocnil klíče, když jednal jako rozený intrikán a po celou dobu si byl vědom toho, co dělá. Jiný muž klíč ukradl, když se postavil proti své rodině a odmítl dál hrát roli černé ovce. O tom, jak se vhodným způsobem zmocnit klíče, bychom mohli diskutovat celé dny. Náš příběh nestanoví žádná pravidla a jednoduše říká: „Jednoho dne chlapec ukradl klíč, vrátil se ke kleci divého muže a otevřel zámek. Když otvíral dvířka klece, přiskřípl si jeden prst.“ (Tento detail bude mít svůj význam v další části příběhu.) Divý muž je konečně svobodný a může se vrátit zpátky do lesa. Je zřejmé, že nezůstane v blízkosti „zámku“.

Co udělá chlapec?

V tomto okamžiku se může stát několik věcí. Jestli se divý muž vrátí do lesa, zatímco chlapec zůstane na zámku, v chlapcově psychice se znovu zakoření zásadní historické rozštěpení mezi prvotním člověkem a člověkem civilizovaným. Chlapec by pak do smrti mohl oplakávat ztrátu divého muže. Mohl by taky zasunout klíč pod polštář, než se vrátí rodiče, a pak říci, že o útěku divého muže neví. Po takové vytáčce by se mohl stát manažerem nějaké obchodní společnosti, fundamentalistickým kazatelem, vysokoškolským učitelem, někým, na koho by jeho rodiče mohli být hrdí, někým, kdo „nikdy nespátl divého muže“.

Všichni jsme klíč mnohokrát vrátili na své místo a tajili jsme to. V takové chvíli však osamělý lovec v nás pocítil nutnost vydat se znovu do lesa spolu se svým věrným psem a ten byl opět stažen pod vodu. Přicházíme tak o hodně „psů“.

Mohli bychom si představit i jiný scénář. Chlapec divého muže pře-

svědci, nebo si myslí, že by ho mohl přesvědčit, aby zůstal na nádvoří. Chlapec a divý muž by pak v zahradě mohli vést učené rozhovory i několik let. Avšak z našeho příběhu plyne, že ke sblížení mezi chlapcem a divým mužem - přesněji řečeno k prožitku jejich počátečního sblížení - nemůže dojít na nádvoří zámku; nemůže, protože jsou nejspíš příliš blízko matčině polštáři a otcově sbírce práv.

Vzpomeňme, že když chlapec oslovil divého muže, řekl mu, že neví, kde klíč je. Už tím prokázal odvahu. Někteří muži se nikdy nezможou ani na to, aby divého muže oslovili.

Když chlapec otevřel klec, divý muž vyrazil směrem k lesu. Chlapec v našem příběhu anebo pětatřicetiletý muž, jenž otevřel klec divého muže - jak chcete - nyní udělá něco obdivuhodného. Oslovuje divého muže ještě jednou a říká, „Počkej chvíli! Jestli se rodiče vrátí a zjistí, že jsi pryč, nařezou mi.“ Při této větě nám zatrne, zvláště pokud něco víme o výchovných praktikách, které po dlouhou dobu převládaly v severní Evropě.

Alice Millerová ve své knize *Pro vaše vlastní dobro* připomíná, že v devatenáctém století dětští psychologové v Německu varovali rodiče zejména před bujností. Bujnost dítěte je špatná a při jejím prvním projevu by měli rodiče přísně zasáhnout. Bujnost je znamením, že se malý divoch nebo divoška vymkli kontrole. Puritánští rodiče v Nové Anglii své děti často přísně trestali, když se během dlouhých bohoslužeb v kostele chovaly neposedně.

„Jestli se vrátí a zjistí, že jsi pryč, nařezou mi.“

Divý muž na to chlapci říká: „Uvažuješ správně. Raději pojď se mnou.“

Divý muž si tedy chlapce posadí na ramena a spolu se vydávají do lesa. Je to rozhodující okamžik. Kéž bychom všichni měli takové štěstí!

Při svém odchodu do lesa musí chlapec překonat, aspoň na chvíli, svůj strach z divokosti, iracionality, bujnosti vlasů, intuice, citu, těla a přírody. Železný Jan není tak primitivní, jak si chlapec myslí, avšak chlapec to ještě neví.

Tak či onak úplné odpoutání se od matky a otce, po němž volají dávní zasvěcovatelé, se stává skutečností. Železný Jan chlapci říká: „Už nikdy více nespátráš svou matku ani svého otce. Já však mám poklady, jež jsou tak nepřeberné, že je nikdy ani všechny nevyužiješ.“ A tím je věc rozhodnuta.

Odchod na ramenou divého muže

Okamžik, kdy chlapec odchází s Železným Janem, je pro chlapce stejně významný, jako byl pro mladého muže v antickém Řecku okamžik, kdy byl knězem boha Dionýsa přijat za jeho žáka. Stejný význam má pro dnešní Eskymáky okamžik, kdy se ve vesnici objevuje šaman - někdy zcela oděn v kůži divokých zvířat, s drápy rosomáka a hadími obratly kolem krku a medvědí tlamou na hlavě - a odvádí chlapce, aby ho podrobil duševní výchově.

V naší kultuře takové zvyky neexistují. Naši chlapci stále pocítují potřebu zasvěcení do toho, co znamená být mužem, avšak starci již funkci zasvěcovatelů obvykle neplní. Kněží se o to někdy snaží, avšak v dnešní době se v přílišné míře ztotožnili se zájmy obchodního světa.

U Indiánů kmene Hopi i jiných kmenů amerického Jihozápadu starci odvádějí chlapce ve věku dvanácti let do dolní části kivy určené pouze pro muže. Pobývá tam šest týdnů a svou matku vidí znovu až po uplynutí jednoho a půl roku.

Nedokonalost soudobé nejužší rodiny nespočívá ani v tom, že je šílená a plná složitých vztahů (to se vztahuje rovněž na komunity i kanceláře obchodních společností a na všechny skupiny lidí vůbec). Její nedokonalost spočívá v tom, že starci mimo ni již synovi nepředávají žádný účinný návod, jak přetrhnout pouto mezi ním a rodiči, aniž by tím sám neutrpěl.

V pradávných společnostech lidé věřili, že z chlapce se stává muž pouze prostřednictvím rituálu a vynaloženého úsilí. A nesměl přitom chybět „aktivní zásah starších mužů“.

Začínáme chápat, že mužství se nám jen tak samo od sebe nepřihodí. Nestáváme se muži jednoduše proto, že jíme ovesné vločky. Aktivní zásah starších mužů spočívá v tom, že uvádějí mladé muže do pradávného světa mužských mýtů a zvyklostí.

Jeden z nejlepších příkladů takového procesu zasvěcení pochází od afrického kmene Kikujů. Každý rok se tam opakuje stejný rituál: když chlapec dosáhne přiměřeného věku pro zasvěcení, je odňat matce a odveden na zvláštní místo, které opodál vesnice zřídili muži. Pro chlapce nastává období třídenního půstu. Třetí noc sedí spolu se staršími muži v kruhu kolem ohně. Má hlad a trápí ho žízeň. Pozoruje vše s napětím a pocituje strach. Jeden ze starších mužů se chopí nože, otevře si žílu na ruce a nechá trošku krve

odkapat do tykve nebo misky. Nádoba pak koluje a každý ze starších mužů sedících v kruhu si stejným nožem nařízne ruku a nechá trochu krve odkapat do nádoby. Když nádoba dojde k mladšímu muži, je vyzván, aby se z ní posilnil.

Během tohoto rituálu se chlapec učí několika věcem. Poznává, že pokrm dostává nejenom od své matky, ale i od mužů. Přesvědčuje se rovněž, že nůž může být použit k mnoha účelům a nemusí tedy sloužit pouze jako zbraň. Může mít takový chlapec nějaké pochyby o tom, že ho ostatní muži mezi sebe přijímají?

Jakmile je chlapec mezi muže přijat, starší muži ho učí mýtům, příběhům a písním ztělesňujícím charakteristické mužské hodnoty, a to nejenom ty hodnoty, jež podporují soutěživost, ale i hodnoty duchovní. Díky těmto „zavlažujícím“ mýtům se chlapec odpoutává od svého vlastního otce a vstupuje do vlhkého, bažinatého světa pradávných otců.

K čemu dochází, když se vědomý zásah starců nekoná? Zasvěcení muže v západním světě po nějakou dobu přetrvávalo v pozměněné podobě i poté, co fanatikové zničili řecké školy připravující k zasvěcení. V devatenáctém století žili v jednom domě dědečkové a strýcové; starší muži byli tehdy přirozenou součástí rodinného společenství. Při loveckých výpravách, během práce, kterou muži na polích i v domácnosti společně vykonávali, a ve volných chvílích trávili starší muži spoustu času s mladšími muži a předávali jim své znalosti o mužské povaze a duši.

Na začátku své básně *Výlet* popisuje William Wordsworth starce vysedávajícího denně pod stromem. Wordsworth se s ním spřátelil, když byl ještě chlapcem:

*Miloval mě; z klubka chlapců v rozpuku
si mě vybral, prý pro můj vážný výraz,
jak později se smíchem přiznal,
že na svůj věk jsem byl až příliš zamýšlený.
V dospívání mi naše přátelství radost největší
přinášelo. Často o prázdninách
jsme se spolu lesem toulávali...*

Takové příležitosti k více či méně náhodnému kontaktu z velké části vymizely. Postupně zanikly mužské kluby a spolky. Dědečkové bydlí někde ve Phoenixu nebo ve starobinci a mnozí chlapci znají jenom společnost jiných chlapců stejného věku, kteří ve srovnání s dávnými zasvěcovateli nevědí nic.

V šedesátých letech někteří mladí muži čerpali sílu u žen, jež svou energii zčásti získávaly ve feministickém hnutí. Můžeme říci, že v šedesátých letech se mnozí mladí muži pokoušeli dosáhnout zasvěcení pod vedením žen. Avšak pouze muži mohou zasvětit muže, stejně jako pouze ženy mohou zasvětit ženy. Ženy dokážou změnit zárodek v chlapce, avšak pouze muži dovedou změnit chlapce v muže. Zasvěcovatelé tvrdí, že chlapci se potřebují podruhé narodit, přičemž k novému životu je tentokrát musí přivést muži.

V jednom ze svých esejů Keith Thompson vylíčil sebe ve věku dvaceti let jako typického mladého muže „zasvěceného“ ženami. Keithovi rodiče se rozvedli, když mu bylo kolem dvanácti let. Otec se pak odstěhoval a Keith od té doby žil se svou matkou.

Na střední škole si Keith rozuměl více s ženami než s jinými muži. Tento stav pokračoval i během jeho vysokoškolského studia, kdy jeho přáteli byly feministky, jež Keith považoval za skvělé, znalé a velkorysé ženy, a měl za to, že se od nich naučil obrovskému množství věcí. Keith si pak našel zaměstnání ve státě Ohio, kde jeho spolupracovníky byly ženy, a ve své práci věnoval problémům žen velkou pozornost.

Někdy v té době měl sen. Zdálo se mu, že spolu se smečkou vlčic běží lesem. Vlčice v něm vzbuzovaly především dojem nezávislosti a vitality. Smečka vlčic se v šiku lesem rychle pohybovala, až nakonec přiběhla k řece. Každá z vlčic se podívala do vody a uviděla v tůni svoji tvář. Avšak když se do vody podíval Keith, svou tvář tam nespátřil.

Sny jsou delikátní a složité a bylo by neuvážené vyvozovat z nich urychlené závěry. V našem případě nám však poslední obraz vnuká znepokojující myšlenku. Když ženy vychovávají chlapce samy, může se stát, že i přes jejich nejlepší úmysly jejich chlapec nebude mít mužskou tvář nebo dokonce žádnou tvář.

Naproti tomu starci-zasvěcovatelé předávali chlapcům jistotu, která se neprojevuje navenek v chování a slovech. Tato jistota jim pak pomáhala vidět svou pravou tvář nebo své pravé já.

Co se tedy dá v této situaci dělat? Tisíce žen dnes vychovávají chlapce bez pomoci dospělého muže. Obtíže, které s sebou taková situace nese, vplynuly na povrch jednoho dne v Evanstonu, kde jsem přednášel o mužském zasvěcení před publikem složeným hlavně z žen.

Ženy, které vychovávaly své syny samy, si nesmírně silně uvědomovaly nebezpečí plynoucí z absence mužského vzoru. Jedna z žen prohlásila, že přibližně v době, kdy její syn dosáhl středoškolské-

ho věku, si uvědomila, že její syn potřebuje tvrdší výchovu, než mu může ona jakožto žena poskytnout. Řekla rovněž, že kdyby se přiměla k větší tvrdosti, utrpěla by tím její ženskost. Zmínil jsem se o tradičních kulturách, v nichž je zvykem, že se taková situace řeší předáním chlapce na výchovu otci, když chlapec dosáhne věku dvanácti let. Několik žen rozhodně prohlásilo, „Ne, muži neumějí vychovávat, nepostarali by se o něj.“ Ve skutečnosti však spousta mužů - k nimž patřím i já - když to bylo zapotřebí, v sobě objevili výchovatské schopnosti, jež v nich dřímaly.

Dokonce i tehdy, když otec se svou rodinou žije, mezi matkou a synem může existovat silné skryté pouto, jež otci upírá právo na společnou domácnost. Jde vlastně o jakési spiknutí a spiknutí mají tu vlastnost, že se dají jen obtížně rozbít. Jedna žena, matka dvou synů, velmi ráda jezdila se svým mužem na každoroční stranický sjezd do San Franciska a nechávala své syny doma. Jednoho jara však po svém návratu z ženského sanatoria chtěla mít trochu soukromí a svému muži řekla: „Co kdybys vzal letos s sebou do San Franciska chlapce?“ Což otec udělal.

Jak se ukázalo, chlapci, jimž bylo zhruba deset a dvanáct let, nikdy netrávili čas v otcově společnosti bez přítomnosti matky. Po této zkušenosti chlapci zatoužili po tom, aby s otcem trávili více času. Když dalšího jara přišla opět doba stranického sjezdu, matka se opět rozhodla pro soukromí a chlapci znovu odjeli sami se svým otcem. V okamžiku, kdy se vrátili domů, matka stála v kuchyni otočená zády ke dveřím. Starší z chlapců k ní přistoupil a zezadu ji objal. Matčino tělo bezděčně prudce zareagovalo a chlapec odletěl a narazil do stěny. Když se zvedl ze země, jejich vztah, jak prohlásila dotyčná žena, se změnil. Stalo se něco neodvratného. Matka byla se změnou spokojena, zatímco syn pociťoval překvapení a špetku úlevy, že ho matka zřejmě nepotřebuje tak jako kdysi. Tento příběh svědčí o tom, že k odloučení může dojít i bez přispění zasvěcovatelů. Matka může takový zlom způsobit sama. Jak jsme se přesvědčili, vyžaduje to však spoustu úsilí. Stojí rovněž za povšimnutí, že zlom bezděčně způsobilo matčino tělo a nikoliv její rozum.

Podle vyprávění jiné ženy tajné pouto mezi matkou a synem přerušil syn. Tato žena sama vychovávala jednoho syna a dvě dcery, a zatímco s dcerami se výchova obešla bez problémů, se synem to bylo horší. Ve čtrnácti se chlapec odstěhoval k otci, avšak vydržel u něho pouhý měsíc. Když se vrátil domů, matka si uvědomila, že tři ženy v domě znamenají pro syna nadbytek ženské energie. Co

však mohla dělat? Uběhl týden nebo dva. Jednoho večera synovi řekla: John e, pojd' večeřet." Dotkla se jeho ramene, načež syn vybuchl a prudce ji odstrčil. Jednalo se zde o stejnou energii jako v prvním vyprávění a můžeme si všimnout, že v žádném z těchto případů nebylo násilí použito záměrně, a pokud víme, už se potom neopakovalo. V obou případech psychika ci tělo věděly to, co unikalo rozumu. Když se matka sebrala ze země, prohlásila: Je načase, aby ses vrátil k otci." „Máš pravdu," odpověděl chlapec. Je nepochybně vhodnější, když k podobnému zlomu dochází cestou tradičního zasvěcení: mimo jiné se tak zabrání násilí. Avšak člověk může velmi často spatřit, jak se urostlí synové nehezky chovají ke své matce a nevybíravě jí odpovídají na její dotazy. Myslím si, že se tak snaží, aby se předvedli v nepříznivém světle. Jestliže starci neodvedli svou práci a nepřetřeli pouto mezi matkou a synem, co mají chlapci dělat, aby se z něho vymanili, než že se budou nehezky chovat a používat hrubá slova? Jde z velké části o podvědomou snahu a není to zrovna ten nejelegantnější způsob.

Hladké odpoutání se od matky je nezbytné, avšak obvykle k němu nedochází. Neznamená to, že by ženy dělaly něco špatně: jádro problému spočívá spíše v tom, že starší muži neodvádějí svou práci. Součástí tradičního způsobu výchovy synů, který přetrvával po tisíce let, bylo, že synové žili se svými otci v úzké - až vražedně úzké - blízkosti a učili se od nich řemeslu, ať už to byla práce na poli, tesařina, kovařina či krejčovství. Jak jsem naznačil na jiném místě, ze všech citových pout narušila průmyslová revoluce nejvíce právě pouto mezi otcem a synem.

Nemá smysl idealizovat preindustriální kulturu, na druhé straně *je však známo, že otcové mnohdy pracují padesát nebo i osmdesát kilometrů od svého domova* a že, než se večer vrátí domů, děti jsou už často v posteli a oni sami jsou příliš unaveni, aby se věnovali svým rodičovským povinnostem.

Během průmyslové revoluce otcové začali pracovat na úřadech a v továrnách a v důsledku toho přišli synové o jejich společnost. V této době navíc synové začali povinně chodit do škol, v nichž učily většinou ženy. D.H. Lawrence popsal průběh těchto změn ve svém esejí *Muži musí pracovat a ženy také*. Lidé jeho generace žijící v hornických oblastech je pocítili v plné síle, a to i proto, že nový postoj, jenž s sebou tyto změny přinášely, vycházel z předpokladu, že fyzická práce je zlo.

Lawrence vzpomíná, jak jeho otec den co den odcházel do práce v dolech a fáral se svými kamarády. Po práci přicházel domů

v dobré náladě a koupal se v kuchyni. O tom, že by fyzická práce byla zlem, jakživ neslyšel. Avšak někdy v této době přijely z Londýna nové učitelky a učily Lawrence a jeho spolužáky, že fyzická práce je podřadná a opovržením hodná a že muži i ženy by měli usilovat o to, aby se pozvedli na „duchovnějšší“ úroveň. Tuto úroveň pro ně představovala vyšší forma práce - práce duševní. Děti Lawrencovy generace si z toho odvodily, že jejich otcové po celou dobu dělali něco nekalého, že mužská fyzická práce je špatná a že ty citlivé matky, které dávaly přednost bílým záclonám a vyššímu životnímu stylu, vždy měly a mají pravdu.

V době svého dospívání, které popsal v románu *Synové a milenci*, Lawrence novým učitelkám bezvýhradně věřil. Stal se matčíným spojencem a stejně jako ona prahl po „vyšším“ životě. Až dva roky před svou smrtí během pobytu v Itálii, kde ho už sužovaly souchoťtiny, si Lawrence začal všimnout vitality italských dělníků a pociťovat silnou touhu po svém otci. Uvědomil si, že matčina touha po společenském vzestupu ho neblaze ovlivnila a přispěla k jeho ochuzujícímu odtržení od otce a vlastního těla.

Jednoduchá a vhodně prosazovaná myšlenka se šíří jako nakažlivá nemoc. Přesvědčení o špatnosti fyzické práce rychle zapustilo kořeny: nejen Lawrence, ale mnozí jiní lidé přijali tuto myšlenku za svou a v další generaci se propast mezi otci a syny ještě prohloubila. Muž v práci zasedá za stůl, stává se sám otcem, avšak se synem již svou práci nesdílí a nemůže mu vysvětlit, co vlastně dělá. Lawrencův otec bral svého syna do dolu, aby mu ukázal, jak to tam vypadá. Obdobně můj otec, který byl farmářem, mě bral na traktor a ukazoval mi, co je třeba kde udělat. Věděl jsem pak, co dělá během celého dne i během všech ročních období.

Jakmile začíná převládat úřednická práce a nastává období „informační revoluce“, pouto mezi otcem a synem se rozpadá. Pokud je otec doma jenom hodinu či dvě navečer, ženské hodnoty, jakkoli skvělé, se stanou jedinými hodnotami v domě. Můžeme říci, že soudobý otec ztrácí svého syna již pět minut po jeho narození.

Když navštívíme leckterou dnešní domácnost, můžeme si často všimnout, že se s námi nejdřív vítá matka, energicky a bez ostychu, zatímco otec mlčky vyčkává někde vzadu. O takovémto vyčkávání a nejistotě pojednává moje báseň nazvaná *Hledání otce*:

*Příteli, tvé tělo tě bude nosit nezištně-jako moře
nosí klády. A tak někdy to tělo překypuje nesmírnou energií;
rozbíjí balvany a vynáší malé kraby, kteří plují kolem jejich stěn.*

*Kdosi klepe na dveře. Nemáš čas se obléci
Chce, abys ho následoval deštěm a vichrem bičovanými ulicemi
do tmavého domu.
Půjďme tam, fíká to tělo, a najdeme tam otce, jehož jsi nikdy
nepoznal, neboť se v noci, kdy ses narodil, vytratil a zmizel
ve sněhové vánici; ztratil paměť a od té chvíle, kdy pracoval jako
švec, australský honák
dobytky, kuchař v restauraci, který po nocích maloval, touží po
svém dítěti,
jež spatřil pouze jednou.
Rozsvit lampu a spatříš ho. Sedí za dveřmi... s těžkým obočím na
lehkém čele... osamělý ve svém těle, čeká na tebe.*

Vzdálený otec

Německý psycholog Alexander Mitscherlich píše o této krizi vztahu mezi otcem a synem ve své knize, jež nese název *Společnost bez otce*. Jádrem jeho úvah je tvrzení, že když syn nevidí, co dělá jeho otec každý den a během všech ročních období, v jeho psychice se objeví mezera. Tuto mezeru pak zaplní démoni, kteří synovi napovídají, že otcova práce i otec sám znamenají zlo.

Synův strach, že nepřítomný otec je zlý, byl jednou z příčin studentských nepokojů v šedesátých letech. Vzbouření studenti na newyorské Kolumbijské univerzitě zabrali rektorovu pracovnu a hledali v ní důkazy o spojení univerzity s CIA. Strach studentů, že jejich vlastní otcové jsou zlí, se promítl do nedůvěry vůči všem mužům majícím moc. Univerzita, stejně jako otec, působí navenek bezúhonným a poctivým dojmem, avšak někde v hloubi duše chováme pocit, že jak univerzita, tak otec ve skutečnosti provádějí nekalé věci. Tento pocit se stává nesnesitelným, protože představy, které synovi napovídá jeho vnitřní intuice, se rozcházejí s tím, co vidí kolem sebe. Tyto podvědomé pocity přicházejí nikoliv proto, že otec je mizera, nýbrž proto, že je vzdálený.

Mladí lidé se snaží zmocnit rektorovu pracovnu, aby tento nesoulad překlenuli. Jelikož Spojené státy jsou už takové, jaké jsou, občas najdou nějaké dopisy od CIA, avšak tyto objevy neuspokojují jejich hlubší touhu - potřebu synova těla být blíže otcovu tělu.

Tématem amerického filmu *Maratonec* podezřívavost mladých Američanů vůči starším mužům. Hlavní postava, kterou hraje Dustin Hoffman, ztrácí svého levicově smýšlejícího otce, jenž je v éře senátora McCarthyho dohnán k sebevraždě. Mladý hrdina přichází do nebezpečného kontaktu s lékařem, jenž v minulosti působil v koncentračním táboře, a musí se tomu muži postavit a porazit ho, než se vůbec může pokusit smířit se se svým zemřelým otcem. Když démoni jsou tak podezřívaví, jak může syn usilovat o náležitý kontakt se zralou mužskou energií, zejména s energií dospělého muže, jehož postavení přináší autoritu a moc? Coby muzikant bude rozbíjet kytary, jež ručně vyrobili staří řemeslníci. Když se stane učitelem, projeví svou podezřívavost vůči dřívějším spisovatelům tím, že jejich díla rozcupuje. Jako občan se zúčastní spíše terapeutických sezení než politického života a bude se cítit bezúhonněji, když nebude zastávat žádnou funkci. Vydá se někam do odlehlých končin a bude tam pěstovat marihuanu nebo se opájet řízením terénního vozidla.

V poslední době se ujal názor, že moc s sebou vždy nevyhnutelně přináší korupci a útlak. Avšak Řekové měli pochopení pro kladnou mužskou energii, která se neštítí moci, a vážili si jí. Tato Diova energie, jak jí říkali, v sobě zahrnuje inteligenci, pevné zdraví, schopnost soucitu, rozhodnost, přívětivost a dar velkorysého vůdcovství. Diova energie znamená moc, již muž přijímá v zájmu společnosti.

Američtí Indiáni věří v tuto zdravou mužskou moc. Náčelník kmeny Seneků - muž, avšak volený ženami - přijímá moc v zájmu komunity. Sám nevlastní prakticky nic. Všechny velké kultury kromě naší uchovávají vzory této kladné mužské energie.

Ve Spojených státech Diova energie z generace na generaci postupně vymírá. Počínaje komiksy z let dvacátých a třicátých našeho století jako *Maggie a Jiggs* či *Blondie a Dagwood*, v nichž je muž vždy vykreslen jako slaboch a hlupák, se populární kultura odhodlala vymýtít úctu vůči kladné mužské energii. Ze světa komiksů pak obraz slabého dospělého muže pronikl do světa kreslených seriálů.

V dnešních televizních reklamách si otec nikdy s ničím neví rady. V situačních komediích kromě *Cosby Show* muži jednájí ztřeštěně, blekotají nesmysly a dají se snadno přelstít. Tyto muže přelstí a ušetří jim lekci ženy, jež jsou někdy dokonce těmi, kdo v dané obci udržují pořádek. Není to tak, „že by to lidé chtěli“. Mnozí hollywoodští scénáristé se mstí vzdálenému otci tím, že zobrazují

všechny dospělé muže jako hlupáky, místo aby si otevřeně promluvili se svým otcem žijícím někde na Středozápadě.

Tito autoři boří úctu pro čest jakožto součást zralého mužství, kterou každý otec touží ve skrytu duše vštípit svým vnukům a pravnukům. V tradičních kulturách je naproti tomu zvykem, že na veřejných shromážděních starší lidé promlouvají jako první. Mladí muži nemusí nic říkat, avšak přesto se snaží starším mužům pozorně naslouchat. Dnes se vyskytují takové případy, že sedmadvacetiletí makléři vykupují renomovaná nakladatelství a během půl roku ničí výsledek třicetileté práce starších mužů.

Od svých dvaceti let jsem rovněž přispíval k potírání Diovy energie. Dvacet let jsem útočil na všechny starší spisovatele, kteří byli v dosahu mých střel. Radoval jsem se, když jsem viděl, jak mé střely, jež vymrštila prudká energie bouřící v mé duši, jim pronikají do těla. Viděl jsem mnoho pracovních úkonů, jež otec vykonával během dne, a poznal jsem jeho pracovní zvyky i jeho velkorysý postoj k mužům, kteří pro něho pracovali. Jiné aspekty jeho života byly však pro mě nedostupné a mezera v mé psychice se zaplnila démony - přesně jak to předpověděl Mitscherlich. Starší muži, které jsem vlastně ani neznal, se stali terčem mého hněvu.

Když synovo jednání ovládne strach z působení démonických sil, stává se malátným a vyhaslým a propadá osamělosti a prázdnotě. Neví pak, jak má znovu nabýt „vlhké“ a „bahnité“ části své osobnosti. Před několika lety jsem začal pociťovat určitý úbytek, jenž nebyl tolik citelný v „ženské“ části mé osobnosti jako v její mužské části. Zjistil jsem, že mi schází kontakt s muži - anebo snad s mým otcem?

Začal jsem o něm tehdy přemýšlet, a to ne jako o někom, jehož lásku, pozornost či společnost jsem neokusil, nýbrž jako o někom, jemuž totéž odepřeli jeho rodiče i kultura. Toto přehodnocování probíhá dodnes.

Pokaždé když se setkávám se svým otcem, přemítám, v jaké míře byla jeho uzavřenost, již jsem v jeho přítomnosti pociťoval, záměrná a v jaké míře se u něho projevovala proti jeho vůli - v jaké míře si toho byl či nebyl vědom.

U Junga najdeme určitou znepokojující myšlenku, jež vrhá světlo na zdroj této palčivé nejistoty. Jelikož podle Junga s citovou sítírou seznamuje syna především matka, syn přejímá ženský postoj k mužství a získává ženskou představu o svém otci a svém mužství. Svého otce pak vidí matčinými očima. Jelikož otec a matka spolu soutěží o přízeň svého syna, není možné počítat s tím, že od

matky získáme spolehlivý obraz otce, ani s tím, že otec nám poskytne spolehlivý obraz matky.

Některé matky svým dětem vštěpují přesvědčení, že civilizace, kultura, cit a lidské vztahy jsou hodnotami, které vyznává matka spolu s dcerou nebo citlivým synem, zatímco otec představuje a zároveň ztělesňuje chlad, nebo dokonce i brutalitu, bezcitnost, zaslepenost, racionalitu, posedlost penězi a neschopnost soucitu. „Tvůj otec je už prostě takový.“ Následkem toho synové často vyrůstají se zkresleným obrazem svého otce, jenž nevzniká ani tak na základě otcova jednání či jeho slov, ale spíše na základě matčiny interpretace těchto slov a jednání.

Vzpomínám si, že i já vděčím za svůj první kontakt s citovou sférou své matce. Naučila mě jako první rozlišovat city. „Je ti smutno?“ ptala se. Tento kontakt však s sebou přinesl vytvoření si negativního obrazu mého otce, který o citech mnoho nehovořil.

Trvá nějakou dobu, než syn překoná tyto rané negativní názory o svém otci. Tyto rané představy totiž psychiku hluboce zasahují. Idealizace matky či posedlost její osobou, láska k matce či nenávisť k ní může pak trvat do synových třiceti, pětatřiceti či čtyřiceti let. Někdy kolem čtyřiceti nebo pětatřiceti dochází k přirozenému obratu k otci – syn tehdy touží získat plnější obraz o svém otci a přiblížit se mu. Tento proces se dostavuje záhadně – jako by probíhal podle biologického rytmu.

Jeden přítel mi jednou vyprávěl, jak tento proces probíhal u něho. Kolem pětatřiceti začal přemýšlet o tom, co je jeho otec zač. Nevídel ho již asi deset let. Odletěl do Seattlu, kde jeho otec bydlel, zaklepal na dveře, a když mu otec otevřel, vyhrkl ze sebe: „Chci, abys věděl jedno. Nesouhlasím s tím, co o tobě říká matka.“

„Co se pak stalo?“ zeptal jsem se.

„Můj otec se rozplakal a řekl: Teď už mohu klidně umřít.“ Otcové čekají. Co jiného jim zbývá?

Nesnažím se tvrdit, že všichni otcové jsou dobří. Matky mohou mít pravdu, když jde o jejich záporné stránky, žena však zároveň může být velmi kritická vůči určitým mužským rysům jen proto, že jsou jiné či nepředvídatelné.

Pokud synův citový život zásadně ovlivní matka, bude se rovněž na své mužství dívat z ženského hlediska. Může ho uchvacovat, ale bude se ho bát. Možná se nad ním ustrne a pokusí se o jeho změnu, nebo bude vůči němu podezíravý a bude ho chtít vymýtit. Může k němu chovat obdiv, avšak nikdy se s ním nebude cítit v souladu.

Muž nakonec dospívá k bodu, kdy odvrhne veškerou indoktrinaci a začíná objevovat pravdivý obraz svého otce a pravdivou povahu mužství. Tento proces poznávání velmi usnadňují dávná vyprávění, která jsou nezatížena soudobými předsudky a osvědčila se u mnoha generací mužů a žen. Tato vyprávění vypovídají jak o světlyých a obdivuhodných stránkách mužství, tak i o jeho stránkách temných a nebezpečných, přičemž vzorem pro ně není dokonalý ani příliš duchovně založený muž.

V řeckých mýtech je Apollon zobrazen jako zlatý muž stojící na nesmírném nakupení temné, hbité a nebezpečné energie zvané Dionysos. V našem příběhu má divý muž v sobě oba druhy energie, apollónskou i dionýskou.

Obyvatelé Bhútánu zhotovují masky muže s ptačí hlavou a psími zuby: naznačuje to kladnou dvojí energii. Všichni známe chrámové strážce stojící před dveřmi orientálních chrámů. Představují hrozivě vyhlížejícího muže s divoce načepýřeným obočím a jednou nohou zvednutou jakoby k tanci a třímajícího v ruce hůl z květiny. Pro Indy je symbolem mužství Šiva, asketa i dobrý milenec, šílenec i manžel. V jedné ze svých podob zvané Bhairava je zobrazován s tesáky a v této verzi se hodně vzdaluje konvenčnímu obrazu laskavého Ježíše.

I u Krista se však setkáváme s náznaky divoké energie, kterou ztělesňuje Bhairava. Svědčí o tom třeba Kristova zběsilost, když s bičem v ruce vyháněl z chrámu trhovce. V keltské tradici je obrazem muže Cú Chulainn - když se roznítí, holenní svaly se mu tak napnou, že se protočí dopředu a z temene hlavy se mu začne linout kouř.

Tyto mohutné vnitřní síly se v mužích skrývají, stejně jako Železný Jan, na dně rybníků, na něž jsme ještě nenarazili. Je dobře, že božství se pojí s Pannou Marií a vlídným Ježíšem. Můžeme si však představit, jak odlišná by byla situace dnešních mladých mužů, kdybychom žili v kultuře, ve které se božskost váže k šíleným tanečníkům, mužům cenícím tesáky a k vlasaté bytosti, od hlavy až k patě porostlé vlasy a chlupy, jež pobývá pod vodou.

Setkávající se s těmito obrazy všichni z nás, ať muži či ženy, pocítujeme určitou bázeň. Několik desítek let se správně snažíme pochopit nedostatky ničivého, chlapáckého druhu osobnosti a z toho hlediska je podle mého názoru vhodné nezapomenout na rozdíl mezi divým mužem a barbarem.

Když muž navazuje kontakt s divým mužem, může mu to přinést novou sílu. Dokáže pak křičet a říci, co chce, což muž šedesátých

a sedmdesátých let nedokázal. Mapování sféry vnímavosti či její postupné rozvíjení, jež muž šedesátých a sedmdesátých let započal, je nesmírně důležité a nemělo by se od tohoto procesu upouštět. Avšak jak jsem napsal ve své básni *Rozjímání nad filozofií*:

*Budeš-li na ně křčct, neodpoví ti.
Jen otočí svou tvář ke stěně postýlky a zemřou.*

Schopnost muže zvednout hlas a vztekat se ještě neznamená chlapácký přístup ke světu: nadvládu, jednání s lidmi jako s věcmi, rozpínavost, pokusy o vytvoření nových impérií či lpění na studené válce.

V sedmdesátých letech ženy pocítily potřebu v sobě rozvinout to, co je v indické tradici považováno za energii Kálí – schopnost otevřeně vyslovit své požadavky, tančit s lebkami kolem krku a přerušit vztahy, pokud je to nutné.

Muži potřebují navázat obdobný kontakt s drsnou dionýskou energií, které Indové říkají Kála. V našem příběhu se říká, že prvním krokem je nalezení divého muže na dně rybníka. Někteří muži jsou schopni sejít k tomuto místu díky frustraci, jež v nich delší dobu narůstá. Avšak kontakt s energií Kála nutně povede k tomu, že budou muset vyjít vstříc stejné energii u žen. Pokud tak muži neučiní, zahynou.

Muži, zejména mladí, v dnešní době trpí. Díky tomu, že mnoho z nich si uvědomilo příčiny své frustrace, svou touhu po otci a potřebu kontaktu s duchovním učitelem, jsme lépe připraveni k setkání s divým mužem a pochopení významu zasvěcení. Já osobně jsem pln naděje.

Stávající situace se v tomto okamžiku může vyvíjet různě.

KAPITOLA DRUHÁ:

První zlatý vlas

Můžeme si položit otázku: „Proč v tomhle místě nepřestat?“ Koneckonců mladý muž ukradl klíč zpod matčina polštáře, utekl od svých rodičů a nyní setrvává v kontaktu s divým mužem a díky němu i s divočinou. Stejně jako Huck Finn se na voru se společníkem patřícím do jiného světa vydal na cestu „po řece Mississippí“. Avšak jestliže náš příběh vypráví o zasvěcení, víme, že se záhy dozvíme o nějakém zranění, zlomené kosti, píchnutí do kůže a dalších praktikách tohoto druhu. To všechno je nedílnou součástí obřadu zasvěcení.

Ve svých popisech zvyklostí provázejících zasvěcení v různých kulturách celého světa Mircea Eliade vyjadřuje názor, že zasvěcení chlapců začíná dvěma událostmi. První z nich je rozhodné odpoutání se od rodičů, po němž novic odchází do lesa, pouště nebo divočiny. Druhou událostí je zranění, které chlapci způsobí starší muži, přičemž se může jednat o říznutí či seknutí nožem, vyblehání kopřivami či vyrazení zubu. Nesmíme se však domnívat, že jsou tato zranění prováděna ze sadistických pohnutek. Ve většině kultur zasvěcovatelé dbají na to, aby zranění, která způsobují, nepřinášela zbytečnou bolest, a zasazují je do příznačného významového řetězce v rámci dané kultury. Vhodný příklad takového jednání najdeme u původních obyvatel Austrálie. Starci odvedou mladé chlapce do ústraní a vyprávějí jim příběh o prvním člověku zvaném Darwalla. Chlapci tomuto vyprávění o australském Adamovi napjatě naslouchají. Z vyprávění nakonec vyplyne, že Darwalla sedí opodál na stromě. Chlapci se snaží Darwallu na stromě zahlédnout a přitom k nim postupně přistoupí jeden ze starců a každému chlapci vyrazí jeden zub. Starci vzápětí chlapcům připomínají, že něco podobného potkalo i Darwallu. I on přišel o zub. Prázdné místo v puse se pak chlapcům bude navždy pojít se vzpomínkou na setkání s Darwallou. Většina z nás by se vzdala jednoho zubu výměnou za bezprostřední kontakt s Adamem.

Zasvěcení je tradičně prováděno v období raného dospívání. Všichni si koneckonců pamatujeme, kolik zranění jsme tehdy utrpěli. Dospívání je pro chlapce obdobím riskování, přičemž toto riskování je rovněž touhou po zasvěcení.

Počet zranění, která obdrží typický muž, je zarážející. Uvědomil jsem si to jednoho dne v San Francisku, když se ve velkém sále shromáždilo několik set mužů. Jeden z přednášejících, Doug van Koss, přinesl dva či tři tisíce ústřížků červené látky a požádal každého muže, aby si červený ústřížek připevnil nebo uvázal na kaž-

dou část těla, která utrpěla nějaké zranění následkem řezné rány, zlomeniny či bodnutí nožem.

Mnozí muži potřebovali ústřížků deset nebo i více. U některých mužů celá pravá strana těla od hlavy až k patě svítila červeně, zatímco u jiných červená pokrývala celou hlavu nebo obě ruce a nohy. Když bylo cvičení u konce, celá místnost se proměnila v červené moře.

V mladém muži je něco, co táhne k riziku, vyhledává nebezpečí a nezastavuje se před ničím - dokonce ani před hrozbou smrti.

V našem příběhu chlapcův prst tedy symbolizuje zranění, které každý z nás utrpěl při pokusu osvobodit divého muže z klece. Je-jich původci nejsou starci, nýbrž my sami. Ať už nám jako kdysi naříznou starci mořskou mušlí kůži, provedou bolestivé tetování nebo si to uděláme sami, jizva představuje existující zranění, jakýsi chybějící zub, po němž vzniklou mezeru nahmatáváme jazykem. Zraněný prst v našem příběhu představuje zranění, které většina mladých mužů v naší kultuře již utrpěla. Avšak vraťme se k našemu příběhu:

Příběh o Železném Janovi: První den u zřídla

Když divý muž doběhl do temného lesa, sundal chlapce na zem a řekl mu: Otce a matku už nikdy neuvidíš, ale nechám si tě u sebe, protože jsi mě vysvobodil a protože je mi tě líto. Budeš-li poslouchat a dělat všechno, co ti poručím, bude ti umě dobře. Zlata a pokladů mám dost, ba víc než kdo jiný na světě. "

Udělal mu lože z mechu, princ na ně ulehl a usnul. Nazítří ráno ho divý muž zavedl ke studni a řekl: „Vidíš, tahle studna je jasná a čirá jako křišťál; sedneš si k ní a budeš dávat pozor, aby do ní nic nespadlo, zašpinila by se. Já se každý večer přijdu přesvědčit, zda jsi splnil můj příkaz. "

Princ si sedl na kraj studně, viděl, jak se v ní tu a tam mihla zlatá ryba nebo zlatý had, a dával pozor, aby do ní nic nespadlo. A jak tak seděl, rozbolel ho najednou tak prudce př-skřpnutý prst, že jej mimovo lně strčil do vody. Hned si to však uvědomil, rychle jej vytáhl, ale viděl, že prst je celý pozlacený, a ai zlato stíral sebevíc, bylo to marné.

Večer přišel Železný Jan, podíval se na chlapce a řekl: „Co se stalo se studní?"

„Nic, nic, " koktal chlapec a schovával ruku za zády, aby ji divý muž nezahlédl.

Ale divý muž řekl: „Smočil sis ve vodě prst, pro jednou ti to prominu. Ale chraň se, abys ještě někdy nechal něco do studně spadnout. ”

Za chvíli budeme hovořit o zlatě, jež se přichytilo na chlapcův prst, avšak nyní se trochu déle zastavíme u jeho zranění. Ono zranění ho tak zabolelo, že ho mimovolně strčil do vody. Takhle je to v podstatě vylíčeno v našem příběhu.

Jestliže máme náš příběh prožívat, a ne jenom přihlížet, musíme si položit otázku, „Jaká rána nás tolik bolí, že ji musíme ponořit do vody?“ Mladým mužům zasvěcení tedy pomáhá připomenout si utržené zranění, a to zranění duševní neboli úrazy duševního těla. Vnější jizvy někdy existují proto, aby nám připomínaly jizvy vnitřní.

Obdobně, jak už jsme dříve vyjmenovali několik vnějších zranění, vyjmenujme některá zranění vnitřní. Může například vzniknout, když otec synovi nikdy nepožehná. Robert Moore řekl, „Jestliže se mladému muži nedostane projevu uznání z úst staršího muže, pociťuje to velmi bolestně.“ A ani nevím, kolik mužů mi řeklo, „Dva dny jsem čekal u postele umírajícího otce doufaje, že mi řekne, že mě má rád.“ S jakým výsledkem? „Neřekl to.“

K duševnímu zranění dochází, když syn otce nevidává v dětství, když vůbec nepozná jeho společnost, když otec je vzdálený, nepřítomný či naprosto ponořený do své práce. Přesprávil kritický a nesmlouvavý otec je zase pro syna jako mýtický Kronos, který své syny pozřel. Některé údery zasazuje tak či onak obvykle otec.

Michael Meade narazil na africké vyprávění, v němž otec jednoho dne berě s sebou svého syna na lov. Uloví malého potkana a požádá syna, ať ho nese. Syn se však domnívá, že taková kořist je bezcenná, a zahodí potkana do křoví.

Když se však toho dne žádná jiná kořist nenaskytne, otec chlapce žádá o uloveného potkana, jehož pro nedostatek jiného pokrmu hodlá upéci k večeři. Chlapec otci odpovídá: „Zahodil jsem ho do křoví.“ Jakmile to otec uslyší, vezme sekeru a syna udeří. Ten se v bezvědomí skácí na zem a otec ho tam nechá ležet.

Muži, kteří vyslechnou tento příběh, vědí se zarážející přesností, kam otcova sekeru dopadla. Jeden tvrdí, že na levou část hlavy. Jiný má za to, že zasáhla oblast hrudníku. Další zase říká, že šlo o rameno. Jiný za místo svého zranění označuje temeno hlavy. A ještě jiný uvádí, že rána dopadla přesně na střed lebky, zatímco další se zmiňuje o břiše nebo slabínách. Téměř každý muž si však

pamatuje okamžik otcovy rány. Je to součást vztahu mezi otcem a synem: otec ránu dává, syn ji dostává. Jedná se přitom o zranění, které si syn pamatuje dlouhá léta.

A jak je tomu s ranami od matky? „Podívej, jaká jsi křehotinka, s těmahle klukama by sis neměl hrát.“ „Jak jsi mohl zabít takového krásného ptáčka?“ „Jestli nepřestaneš, dám tě do polepšovny. Uvidíme, jak se ti tam bude líbit.“ „Ty kalhoty jsou ti moc malé.“ „Teď se chováš úplně jako tvůj otec.“ Otec zasazuje sekerou synovi pronikavou, nezapomenutelnou ránu, jež v sobě nese příznaky vraždy. Nejedna matka se zase snaží o to, aby její syn prošel křtem hanby. Aby dosáhla svého cíle, vyprazdňuje na jeho hlavu jedno vědro hanby za druhým.

Jeden muž řekl: „Moje matka trpěla třínožkovou posedlostí, a to se projevovalo tak, že pociťovala neodolatelné nutkání kopat do všeho, co mělo tři nohy.“

Někdy takové zahanbování zanechává dlouhodobé rány, jež se nechtějí hojit. Když Řekové táhli na Tróju, nechali Filoktéta na ostrově, protože jeho rána příšerně zapáchala. Poté, co jim věštba oznámila, že jedině jeho záchrana přinese vítězství ve válce, se pro něj museli vrátit. Zraněný člověk něco ví anebo něco znamená.

Fyzické tresty, pohlavky a slovní urážky vedou k úrazům. Ničí naši hrdost a přesvědčení o naší výjimečnosti, podkopávají naše nadšení a sebevědomí, ponechávají na duši modřiny a špiní obraz našeho těla. Způsobují újmu, hanobí a ubližují.

Když nás starší generace oklamou, je to, jako bychom si jejich přičiněním zlomili nohu. Kupříkladu mladí Američané, kteří se ocitli ve Vietnamu a zjistili, že byli podvedeni, utrpěli nesmírně hluboké rány.

Když starší muži mladíky do mužského světa neuvádějí, vzniká rána na prsou. Šéf detroitské policie poznamenal, že mladíci, které zatkl, nejenomže nemají doma žádného zodpovědného staršího muže, nýbrž se nikdy se zodpovědným starším mužem neseťkali. V případě zločineckého gangu máme co do činění, jak poznamenal Michael Meade, s mladými muži, kteří nemají žádný styk se staršími muži. Členové gangu se pak jeden od druhého zoufale snaží pochytit, co znamená odvaha, rodinná loajalita a kázeň. Některým se to povede, avšak pro většinu nemá tento model pozitivní dopad.

Soudě na základě mužských zvyklostí na Nové Guineji, v Keni, severní Africe, na územích obydlených Pygmeji či příslušníky zuluského kmene nebo v arabské a perské kultuře ovlivněné súfismem

lze konstatovat, že muži žili v úzkém citovém i duševním spojení stovky tisíc let.

Soudobý profesní život připouští pouze vztahy založené na soutěživosti, jež vyvolávají především pocit úzkosti, napětí, osamělosti, rivality a strachu. Co dělají muži po práci? Scházejí se v baru a po hospodách a vedou prázdné řeči u sklenice piva, přičemž jejich křehké pouto se pokaždé přetrhne, jakmile spatří pohlednou ženu, jež kolem nich projde nebo jednoho z mužů provokativně osloví. Nedostatečné duševní spojení s jinými muži způsobuje snad nejtěžší zranění vůbec.

K těmto zraněním dochází bez ohledu na to, jestli si svých rodičů vážíme či nikoliv nebo jestli v naší povaze převažují kladné či záporné rysy. Většinu z nich můžeme označit jako otrěsy, jež zraňují náš pocit výjimečnosti. Jako děti máme všichni pocit, že jsme bůh. Naznačoval to královský život v lůně, a jestliže se někdo po našem příchodu na svět snaží říci, že bůh nejsme, nevšímáme si toho. Toto rané přesvědčení o naší božskosti můžeme nazvat infantilní velkolepostí, přičemž je třeba rozlišovat mezi tímto nezralým pocitem a opravdovou velkolepostí, která je rovněž součástí naší osobnosti. V každém případě v době dospívání ovlivňuje infantilní velkolepost naše jednání natolik, že se nám zdá, že můžeme rozhodovat o tom, jestli má smysl si uloveného potkana ponechat či nikoliv. Když nás pak otec uhodí sekerou a nechá nás ležet na zemi, shledáváme, že náš nový stav, plný bolesti a ponížení, lze jen těžko sladit s našimi představami o knížecím původu.

Vlastně všechna zranění nahlodávají naše přesvědčení o knížecím původu. „Kdo si myslíš, že jsi? Jsi jenom drzý spratek jako všichni ostatní.“ Takové ponižující věty jsou jako rány do břicha. Přitom se vždycky na nás najde nějaký nedostatek. Jeden chlapec si myslí, že je příliš hubený, jiný je sužován tím, že je příliš malý, ještě jiný koktá nebo kulhá. Další chlapec je příliš nesmělý, jiný si zoufá, že nemá atletickou postavu nebo že neumí tančit. Dalšímu nedávají spát velké uši, špatná pleť nebo nebo mateřské znamínko. Ještě jinému je předhazováno, že nepobral mnoho moudrosti, že se neumí trefit do míče atd. Obvykle náš problém řešíme tak, že se ještě víc nafoukneme. Stačí, že se nad to vše krapet povýšíme, a naše trable mizí v nedohlednu.

Je možné, že pocit výjimečnosti do jisté míry plní v mládí ochranné funkce. Alice Millerová tvrdí, že dítě, s nímž rodiče zacházejí s bezohledností a krutostí jemu nepochopitelnou, se uchyluje bud

k představě o své výjimečnosti, nebo propadá depresi. Pokud se člověk vydá cestou zvelebování pocitu výjimečnosti, povznese se nad své zranění a ponížení. Dobře se učí, přijímá roli rodinného šprýmáře, stává se jakýmsi lékařem svého vlastního utrpení a pečuje o ostatní. Něco ohromného ho však odcizuje. Takový člověk může být veselý, avšak nepřiliš lidský.

Když člověk naopak propadne depresi, klesá ke dnu a noří se do svého zranění a ponížení. Má blíž ke svému zranění než ti, které pocit výjimečnosti vynesl do výšin, avšak není nutně díky tomu lidštější. Oběť je totiž svým způsobem také impozantní postavou. Nasadivši si korunu svého utrpení, oběť se stává, i když jiným způsobem, princem či princeznou. Tuto cestu někdy volí muži postrádající otce.

Každý z nás se uchyluje k oběma volbám, jednu upřednostňujeme v neděli a o svátcích, druhou ve všední dny. Někteří volí i třetí cestu: cestu ochrnutí, bezduchého chování a cílevědomého znečitlivění, cestu skomírajících citových projevů a dojmů, na jejímž konci je prázdný a tupý život jakéhosi samočinného stroje.

Praktiky dávných zasvěcovatelů by všechny tyto reakce ovlivnily, neboť přinášejí nové zranění nebo cílevědomě způsobují poranění, jež je natolik bolestné a znatelné, ne však vážné, že mladému muži připomíná jeho vnitřní rány. Zasvěcení tedy mladému muži napovídá, jak zacházet se zraněními, a to novými i starými.

Jakmile chlapci vstoupí do mužského světa, starci jim vyprávějí příběhy. Pokud příběh chybí, neumíme se s naším zraněním vypořádat. Buď se povznese do takové výšky, že už ho ani nevnímáme, anebo se sami stáváme zraněním a ušlápnutí různými okolnostmi, jež nás přesahují, vidíme pouze zem pod námi.

Konstatovali jsme tedy, že chlapcův zraněný prst je symbolem rozmanitých šrámů, jež s sebou přináší dětství. Nyní se vraťme k našemu příběhu a představme si, jak ke zranění chlapcova prstu došlo. Zranění jsme utrpěli, když jsme se pokoušeli osvobodit „divého muže“, který zde představuje naši oslnivost, štědrost, divokost, velikost a bezprostřednost.

V rodinném životě se můžeme povznést nad pocit studu za otce alkoholika díky skrytým dávkám paliva pro naši raketu, poháněnou přesvědčením o naší výjimečnosti, jež nás odtrhuje od naší rodiny a unáší vzhůru. Můžeme podlehnout pocitu ponížení a chovat se jako věčně stydlivé dítě, ba zůstat jím navždy, potajmu sebou pohrdat, přijít o svého krále a stát se otrokem. Proměna v otroka může být dokonce i příjemná. Na nesvobodu si pak mů-

žeme zvyknout a navždy ztratit kontrolu nad svým životem prostoupeným stále větším pocitem studu.

V dnešních Spojených státech tento stav naprosté odevzdanosti předčí svým rozsahem veškeré jiné formy duševní nesvobody. Když se takto vypořádáváme se zraněním zasazeným otcovou sekerou, jako bychom říkali, Já jsem to dítě". V knize Philippa Ariese *Dějiny dětství* se dozvídáme, že do devatenáctého století neexistovalo speciální oblečení pro děti. Ve středověku i v dobách pozdějších bylo dítě jakousi „zmenšeninou" dospělého člověka a nosilo podobné šaty jako dospělí. Tento zvyk měl sice určité nedostatky, avšak jeho změna byla osudná. Když se lidé ztotožňují se svým zraněným dítětem nebo zůstávají dětmi, celá kultura se rozpadá. Případy nezletilých matek dokazují, že děti nedokážou dělat otce či matku svým vlastním dětem. Soudobý životní styl ničivě působí na nejbližší rodinu i její okolí. Všichni se nyní nacházíme na jednotce intenzivní péče.

Navrácení té či oné podoby zasvěcení je pro kulturu zásadní. Spojené státy procházejí od padesátých let našeho století neklamným rozkladem a domnívám se, že pokud nenajdeme třetí cestu, jež by nevedla k závrtnému pocitu výjimečnosti nebo do hlubin zranění a ponížení, tento rozklad se bude dále prohlubovat. Máme tedy cestu vzhůru, po níž se ubírají bezzásadoví makléři, podvodníci všeho druhu a majitelé soukromých letadel, a cestu dolů, již volí někteří notoričtí alkoholici, svobodné matky žijící pod hranicí chudoby, narkomani a muži postrádající otce.

Vyhledávání nebetýčného vzrušení a extáze nám klíč rovněž nepřinese. Ten je pořád schovaný.

Předčasná extáze neboli nediferencované vzrušení může být, jak podotkl James Hillman, jenom dalším způsobem, jímž Velká matka muži znemožňuje, aby v sobě vyvinul určitý smysl pro kázeň. Když klíč pořád leží pod matčíným polštářem, dříve nebo později skončíme v psychiatrické poradně. Psychologové a terapeuti se budou ze všech sil snažit, aby nás osvobodili, avšak my jim v tom zabráníme, a když se nebudou dívat, strčíme klíč pod polštář.

Připusťme, že se nám podaří ukrást klíč zpod matčina polštáře a utiší bolest způsobenou zraněním našeho prstu. A co pak? Odejdemo s divým mužem? Asi ne. Spíše strávíme deset let opatrným ohmatáváním zraněného prstu a vinu za naše poranění budeme klást rodičům a patriarchálnímu uspořádání společnosti. Divého muže dáme k soudu za to, že zámek u klece byl zrezivělý, a naši matku obviníme z toho, že klíč lépe neopatrovala. Příběh o divém

muži je přerušen, jakmile se člověk začne sám považovat za divého muže, k čemuž ho přivádí pocit výjimečnosti, nebo za týrané, bezmocné dítě, v čemž ho posilňuje vědomí jeho zranění a ponížení. Když vezmeme v úvahu lidi, kteří bezvýhradně podléhají svodům infantilní velkoleposti - makléře z Wall Street či hráče na harfu vyznávajícího ideály hnutí new age - pročpak by právě oni měli s divým mužem odejít? Tito lidé se opájejí představou, že se již divým mužem stali, a snaží se seč mohou o překonání zavedených konvencí. Celou noc si třeba hrají se svým počítačem nebo čtyři dny v kuse myslí pouze na hezké věci.

V posledních desetiletích jen málo Američanů přišlo na to, jak s klíčem správně naložit.

Pokud si muž myslí, že je divým mužem nebo zkoušeným dítětem, je nemyslitelné, aby někoho přijal za svého duchovního učitele. Každý z nás si může položit otázku: vyznačuje se někdo, koho známe nebo o kom jsme slyšeli, opravdovou velikostí? Pokud ano, měli bychom s takovým člověkem odejít.

Musíme si uvědomit, že divý muž nepřebývá „uvnitř“ nás. Z našeho příběhu vyplývá, že divý muž je bytostí, která může existovat a rozvíjet se nezávisle na lidské psychice. V rovině světa lidí bychom mohli jeho obdobu spatřovat v duchovnímu učiteli, jenž bude nadále žít a rozvíjet se bez ohledu na to, jestli nás za svého žáka přijme, nebo nikoliv.

Starodávný obřad zasvěcení - stále velmi živý v naší genetické struktuře - nabízí třetí cestu, která má stejně daleko k „přirozeným“ extatickým cestám šlence i oběti. Tato cesta se neobejde bez duchovního učitele neboli „mužské matky“, za níž stojí bytost vyznačující se neosobní silou, kterou v našem příběhu ztělesňuje divý muž neboli Železný Jan. Mladý muž zkoumá nebo zakouší své zranění - způsobené otcem, matkou či pocitem studu - za přítomnosti této svrchované, nadčasové a mytologické zasvěcující bytosti. Jestliže mladý muž klíč ukradne a vyšplhá se na ramena této bytosti, stanou se tři věci. Zaprvé, rána přestane být vnímána jako neštěstí, nýbrž bude chápána jako dar. Zadruhé, objeví se, ať už v té či oné podobě, posvátná voda. Zatřetí, mužovo tělo prostoupí sluneční energie. Zopakujme si tedy tuto část našeho příběhu.

Když divý muž doběhl do temného lesa, sundal chlapce na zem a řekl mu: „Otce a matku už nikdy neuvidíš, ale nechám si tě u sebe, protože jsi mě vysvobodil a protože je mi tě líto. Budeš-li poslouchat a dělat všechno, co ti poručím, bude ti umě dobře. Zlata a pokladů mám dost, ba víc než kdo jiný na světě. “

Udělal mu lože z mechu, přinc na ně ulehl a usnul. Nazítří ráno ho divý muž zavedl ke studni a řekl: „Vidíš, tahle studna je jasná a čirá jako kňštál; sedneš si k ní a budeš dávat pozor, aby do ní nic nespadlo, zašpinila by se. Já se každý večer přijdu přesvědčit, zda jsi splnil můj příkaz.“

Princ si sedl na kraj studně, viděl, jak se v ní tu a tam mihla zlatá ryba nebo zlatý had, a dával pozor, aby do ní nic nespadlo. Ajak tak seděl, rozbolel ho najednou tak prudce přiskřípnutý prst, že jej mimovolně strčil do vody. Hned si to však uvědomil, rychle jej vytáhl, ale viděl, že prst je celý pozlacený, a ai zlato stíral sebevíc, bylo to marné.

Večer přišel Železný Jan, podíval se na chlapce a řekl: „Co se stalo se studní?“

„Nic, nic,“ koktal chlapec a schovával ruku za zády, aby ji divý muž nezahlédl.

Ale divý muž řekl: „Smočil sis ve vodě prst, pro jednou ti to prominu. Ale chraň se, abys ještě někdy nechal něco do studně spadnout.“

Divý muž chlapce bere k posvátné studni, k vodě. Jak jsme se dozvěděli, ve vodě plavou zlaté rybky a zlatí hadi. Z mytologického hlediska jde o posvátné zřídlo, střezené divým mužem a někdy i divou ženou. Dle dávných keltských mýtů jeho znečištění povede k záhubě všeho na zemi. Posvátné zřídlo je tedy důležitým místem. Zde tradičně přemítá divý muž. Z *Merlinova života* Geoffreyho z Monmouthu víme, že Merlin zde přemítal, když propadl šílenství. K posvátným zřídům putovali obvyklé lidé za inspirací, duchovní stravou a moudrostí. Cestovatelům se po staletí dostávalo posílnění u posvátného zřídla v království Logres. V jiném proslulém zřídle plaval obrovský posvátný losos, čekaje, až jednou za rok z okolních stromů spadnou do vody ořechy svatého šílenství.

Z psychologického hlediska zde můžeme hovořit o vodě duševního života, dostupné však jen pro ty, kteří jsou připraveni do ní vstoupit. Mircea Eliade o mužském obřadu zasvěcení píše: „Pubertální obřad zasvěcení představuje především zjevení posvátného... /chlapci/ zakoušený prožitek lidské existence je před zasvěcením neúplný právě proto, že se ještě neúčastní náboženského života.“

Náboženství zde neznamená nějaké dogma, zbožnost, mravní bezúhonnost, víru, vnitřní přesvědčení ani zasvěcení života Bohu. Náboženství zde vystupuje jako odhodlání být rybou v posvátné vodě, jež se stane úlovkem Dionýsa nebo jiného rybáře. K náboženství patří i ochota sklonit hlavu a naslouchat svým snům, odhodlání žít v ústraní a modlit se o samotě, pokora a připravenost polykat hořké pilulky, jež nám předepisuje osud, s takovou samozřejmostí, s jakou ryba polyká vodu. Znamená to být rybářem i rybou zároveň, vymanit se z područí svého zranění a získat nad

ním kontrolu. Být rybou znamená vést aktivní život, jehož středem však není zájem o automobily a fotbal, nýbrž péče o duševní rozvoj, lidé, kteří v posledních deseti letech pracovali s rodinami alkoholiků, často používají slovo „zapření“. Jde o velmi vhodné slovo. Zapření může znamenat amnézii, špatnou paměť, vytěsnění vzpomínky. Zahanbené dítě často podléhá moři zapomnění. Stává se, že dívka, jež je ve věku čtyř let sexuálně zneužita, si na tuto událost rozpomene po čtyřiatřiceti letech - a za toto vytěsnění vzpomínky nikdo nikoho neobviňuje. Vytěsnění znamená, že jsme se dostali do tranzu, v němž pak žijeme celá léta.

V *Havránce* bratří Grimmů se mladá dívka poté, co ji matka vyhubuje za její chování, promění v havrana. Dívka pak zůstane zakletá několik let. V pohádce *Šest labutí se zase líčí*, jak se šest jinochů promění v labutě, když jejich zbabělý otec pustí do domu zlé mocnosti. I chlapci zůstanou zakletí dlouhá léta.

Toto je má báseň nazvaná *Padesát mužů sedících pospolu*, která vypovídá o mladém muži, jenž má právě upadnout do tranzu:

*Žena neopouští kuchyni, nerozsvěcí lampu,
nechce plýtvat olejem,
když čeká
na příchod opilého manžela.
Pak mu v tichosti předloží
něco k večeři.
A co udělá syn?
Odvrátí se,
ztratí odvahu,
jde ven nasytit se divočinou,
žije v brlozích a chatrčích,
žíví se dálkou a tichem;
nechá si narůst dlouhá křídla,
vy krouží spirálu, stoupá.*

Když nás náš duchovní učitel přivádí k vodě, zakletí přestává působit. Voda divého muže sama o sobě nezahojí zranění, kvůli kterému jsme utekli nebo vzlétli, dává však sílu té části naší osobnosti, která chce nadále bojovat o to, abychom nabyli odvahy a jednali lidsky.

Když Železný Jan vede chlapce k vodě, do těla mladého muže nějakým způsobem proniká sluneční energie. Tento okamžik líčí náš příběh takto:

A jak tak seděl, rozbolel ho najednou tak prudce přiskřpnutý prst, že jej mimovolně strčil do vody. Hned si to však uvědomil, rychle jej vytáhl, ale viděl, že prst je celý pozlacený, a ai zlato stíral sebevíc, bylo to marné.

Na celém světě zlato symbolizuje sluneční jas, královskou moc, neutuchající zářivost, odolnost vůči rozkladu, nesmrtelnost, duchovní světlo. Právě takové zlato se ocitlo na chlapcově prstu. Tím, že přichystal překvapení v podobě pozlaceného prstu, divý muž, působící zde jako duchovní učitel, dává určitý příslib do budoucna. Divý muž zde vlastně slibuje znovunalezení zlata - zlata, které v nás bylo odjakživa. Soustavnou dřinou na vysoké škole zásobu sluneční energie v našem duchovním skladišti nenastřádáme. Zlato bylo v nás, když jsme byli ještě v matčině lůně.

Dítě přichází na svět, slovy Williama Wordsworthe, „táhnouc za sebou oblaka slávy". Dítě je dědicem tisíciletí duchovní a tvůrčí práce. Kabír o tom píše takto:

*Cítíme existenci čehosi nadpřirozeného, co miluje
ptáky, zvířata, mravence.*

*Možná je to ten samý duch, který tě osvítí
již v matčině lůně.*

*Jaký máš tedy důvod cítit se dnes
jako opuštěný sirotek?*

*Pravdou je, žes to byl ty, kdo se
rozhodl odvrátit se a sám vstoupit do tmy.*

Proslulý papyrus popisující proces mumifikace dokládá, že egyptští kněží nanášeli na nehty zesnulých zlato. Pronášeli přitom tato slova: „Zlato, jež náleží Horovi, se nyní snáší na tvé nehty a činí tě nesmrtelným."

Motiv zlaté špičky prstu z našeho příběhu je tedy velmi starý a pravděpodobně pochází z období před dvěma nebo třemi tisíci let př. Kr. Místo egyptského chrámu se sochami z ryzího zlata zde však máme zřídlo, v němž plavou zlaté ryby a hadi.

Ze života dávných Řeků a Římanů se můžeme opřít ještě o jednu skutečnost, jež nám pomůže pochopit význam zlata, které ulpělo na chlapcově prstu. Římané věřili, že každý člověk má v sobě anděla neboli „daimónia", který přechází z generace na generaci v rámci jedné rodiny a je pro něho zdrojem osobního štěstí. Tomuto zdroji, jiskře či šťastné hvězdě se říkalo „génius" v případě mužů a „juno" v případě žen.

Římané si daimónia představovali jako rádce, napůl boha a napůl člověka. Byl to pro ně posel z posvátného světa, jakýsi anděl strážný či to, čemu norský básník Rolf Jacobsen říká „bílý stín". Všimněme si, že zlato se objevilo na stejném prstu, který se odvážil otevřít klec divého muže. Můžeme tedy říci, že chlapcův osud je úzce spjat s následky toho, jak s klíčem naložil.

Tolik k mytologické interpretaci. Co však představuje zlato na chlapcově prstu z hlediska psychologického? Kdy se zlato objevuje v našem běžném životě?

V našem příběhu se říká, že v přítomnosti duchovního učitele nebo divého muže budeme přivedeni na stopu našeho vnitřního génia.

Někdy se stává, že v místnosti, v níž se milují milenci, je přítomen divý muž nebo divá žena. Když my sami vzplaneme láskou, cítíme, jak se některé buňky našeho těla, o nichž jsme si mysleli, že jsou olověné, proměňují ve zlaté. Milenci a svatí cítí, že konečky jejich prstů jsou ze zlata, a celé dny nebo měsíce mohou zakoušet pocit osvobození od běžných omezení.

Umělec pociťuje zvláštní napětí, když pracuje na uměleckém díle – básni, obraze nebo soše. Můžeme říci, že v jeho pracovně se nachází posvátné zřídlo a jeho samého navštěvují mnohem odvážnější myšlenky a pocity než ve dnech, kdy mu práce nejde. Prsty, které třímají pero nebo štětec, se mění ve zlato a najednou vidíme úžasné obrazy a uvědomujeme si, v čem opravdu vynikáme.

Divý muž zde představuje neviditelnou přítomnost, společnost předků a velkých, dnes již nežijících umělců. Báseň pojednávající o milostném nebo meditativním vytržení je ve skutečnosti důmyslným prostředkem jak uchovat v paměti chvíli, kdy se koneček prstu proměňuje ve zlato.

Mladá běžkyňe proběhne cílovou rovinou v přítomnosti svého trenéra: konečky prstů u jejích nohou jsou zlaté. Fyzik, který pracuje na Princetonské univerzitě pod dohledem svého obdivovaného učitele, znenadání na tabuli napíše rovnici zlatou křídou. Dobří zahradníci nemají zelené, nýbrž zlaté palce, občas i duchovní učitel se během práce se svým žákem ponoří do vod duše a jeho jazyk je najednou zlatý.

Domnívám se, že terapii, opravdu dobrou terapii, můžeme považovat za čekání u zřídla. Každá chvíle, kdy naše zranění ponoříme do vody, má na nás oživující vliv a dává nám sílu pokračovat v naší cestě. Zasněžení tedy neznamená povznést se nad naše zranění anebo v něm strnule setrvávat. Jeho podstata spočívá v tom, aby-

chom věděli, jak a kdy ponořit za přítomnosti našeho duchovního učitele naše zranění do vody.

Ránu, která nás bolí tolik, že ji „mimovolně“ ponoříme do vody, musíme považovat za dar. Jak by chlapec v našem příběhu objevil svého génia, kdyby neutrpěl zranění? Největšími smolaři jsou ti, kteří nikdy neutrpěli žádné zranění (toto tvrzení nelze samozřejmě brát doslova, protože takoví lidé vlastně ani neexistují). Mužům se v dětství vtlučká do hlavy, že bolestivá rána je pro ostudu. Rána, která nás vyřazuje z dalšího hraní, je dobrá tak pro holku. Opravdový muž pochoduje pořád vpřed i s rozpáranými vnitřnostmi.

Z našeho příběhu plyne naprosto odlišné poučení. Podle něho se mužův génius nachází tam, kde utrpěl své zranění. Kdekoli se v naší psychice objeví rána - ať už bude způsobena otcem alkoholikem, ponižující matkou nebo otcem či bezcitnou matkou, ať už bude pramenit z osamocení, tělesného postižení či nemoci - právě jí budeme vděčit za to, co se stane naším největším přínosem pro společnost.

Tvorba norského malíře Edvarda Muncha vyvěrala nepochybně z jeho šířajícího pocitu úzkosti. Totéž můžeme vlastně říci o tvorbě Franze Kafky, Charlese Dickense, Emily Dickinsonové, Anny Achmatovové a Césara Valleja.

Než uzavřeme tuto úvahu o zranění a genialitě, musíme si položit otázku: jakého pohlaví je voda? Mužského nebo ženského?

Voda je obojího pohlaví, avšak v našem století jen málokdo na tuto otázku odpoví bez zaváhání. Stala se totiž zvláštní věc. Země a veškerá voda na ní jsou v naší společnosti považovány za ženské elementy a tedy, dovedeno do důsledku, za patřící ženám. V západním světě nebe patří mužům a země ženám, hovoří se tudíž o „nebeském otci“ a „matce-zemi“. Na těchto slovních spojeních není nic špatného, jde však o to, že upadla v zapomenutí dvě jiná pojmenování: nebeská matka a otec-země.

Dle Platónova svědectví Egypťané považovali Řeky za nevyspělé a pravdou zůstává, že jejich mytologická a náboženská tradice byla mnohem starší. Egypťané znali vládce nebes Réa a vládkyni země Isidu, avšak významnými egyptskými bohy byli vždy i Nut a Geb. Nebeská matka Nut byla zobrazována na vnitřní straně rakve nebo víka mumie tak, aby zesnulý člověk nad sebou viděl bytost sklánějící se z nebes. Na těle bohyně a kolem ní se skvěly hvězdy. Její ruce a nohy se dotýkaly země, zatímco zbytek těla se jako luk napínal na nebesích. „Opustil jsem lůno matky nahý a nahý se

do ní vrátím," prohlašovali zesnulí. „Matka dala a matka bere. Blahoslaveno budiž jméno matky."

Pak zde byl otec-země Geb. Ve své knížce *Oteclihby* a Arthur Colemanovi otiskli nádhernou podobiznu Geba, ležícího zády k zemi, s břichem a ztopořeným falem, obojí v barvách země, natahujícím se v touze po ženě na nebi nebo po hvězdách. Řekové i ostatní Evropané v pozdějších dobách ztratili spojení s tradiční čtveřicí božstev a v paměti si uchovali pouze dvě z nich. Když si pamatujeme jenom dvě božstva, dochází k polarizaci pohlaví, jež se pak jeví jako protichůdná. Každé pohlaví začíná být ztotožňováno s něčím jiným - muži s nebem, ženy se zemí. K nebi je pak přiřazován oheň a k zemi voda.

Mnoho žen dnes tvrdí: „Země je ženského pohlaví." Jeden muž mi sdělil, že když něco podobného slyší, má pocit, jako by na této zemi již neměl právo dýchat. Když pak muž prohlašuje: „Bůh je mužského pohlaví," některé ženy mají pocit, jako by jim bylo upřeno právo na modlitbu. Mytologie má hluboký dosah. Polarizace započatá naší nedokonalou řeckou mytologií již způsobila obrovské škody.

Když se v dnešní době muži nebo ženy zdá o jezeru, terapeut vychází z toho, že voda se vztahuje k ženskému prvku. Tem, kteří znají latinu, se nabízí spojení mezi slovem *mare* (moře) a Marií a odtud není daleko k tvrzení, že moře je ženského pohlaví. A protože moře představuje podvědomí, podvědomí je rovněž ženského pohlaví atd.

Příběh o Železném Janovi, jakožto příběh vzniknuvší před obdobím antického Řecka, neuvádí nebe a zemi do protikladu. Železný Jan žije ve vodě, pod vodou, ale v rovné míře i na zemi. Jeho divokost a husté chlupy na těle jsou příznačné pro zemi a pozemská zvířata. Ani země, ani voda nejsou výlučně ženského či mužského pohlaví.

Starodávni Keltové uctívali boha zvaného Dommu neboli Hloubka vod a je možné, že tento bůh obýval zřídlo, k němuž divý muž přivedl chlapce. Protože v některých keltských pověstech zřídlo střeží divý muž i divá žena, bude zajisté správné, když je označíme za obojpohlavní.

V symbolických systémech voda nepředstavuje duchovní nebo metafyzický prvek (lépe řečeno symbolicky znázorňuje vzduch nebo oheň), nýbrž pozemský, přirozený život. Voda patří do světa příklánějícího se k nízkému původu, k pozemskému životu, zrození z lůna, sestupu z království věčného na vodnatou zem, na níž

přijímáme tělo, skládající se převážně z vody. Když naše mytologie opět připustí ženy na nebe-nebesa a muže na zem-vodu, rozdíl mezi pohlavími se zmenší. Běloši pak budou po vzoru amerických Indiánů pociťovat péci o zemi jako něco přirozeného.

Na závěr našich úvah o prvním dnu u zřídla musíme podotknout, že ne všichni mladí muži, kteří ponoří ruku do vody, spatří, jak se koneček jejich prstu pozlacuje. Psychoanalytik Alexander Mitscherlich se zmiňuje o snu jednoho mladého Němce, kterého kdysi léčil. Poté, co ho opustil otec, se tento mladík nemanželského původu držel své matky, která ho střídavě rozmazlovala a trestala. Tomuto mladíkovi se jednou ve snu zdálo, že do něho najel autem stařec s lebkou místo tváře. O tom, co následovalo, řekl: „Šel jsem dlouho, až jsem se ocitl v parku a spatřil několik zlatých rybiček v rybníku. Na dně jsem uviděl město a uslyšel jsem hlas zvonů. Ponořil jsem ruku do vody, načež jsem se hrozně polekal, protože když jsem ji vytáhl, zjistil jsem, že jsem o ni přišel. Běžel jsem pryč a uviděl jsem, že mě pronásleduje onen stařec a míří na mě pistolí. Uviděl jsem záblesk a upadl do bezvědomí" (*Společnost bez otce*). Neobjevuje se žádný kladný duchovní učitel nebo Železný Jan. Zlý stařec se ho dvakrát pokouší zabít. Rybník se zlatými rybkami se náramně podobá zřídlu z našeho příběhu, avšak s tím rozdílem, že rybník ho ve snu připraví o ruku. Dnešní pouliční gangy tvoří spousta bezrukých chlapců.

o Příběh Železném Janovi: Druhý den

Na druhý den už časně zrána sedel hoch u studné a hlídal. Prst ho zase bolel, přejel si jím po hlavě a jeden vlas mu naneštěstí spadl do studně. Chlapec jej střelhubitě vytáhl, ale vlas už byl pozlacený.

Večer přišel Železný Jan a zase věděl, co se stalo. „Upustil jsi do studně vlas, " řekl přísně. „I tentokrát ti to ještě prominu, ale stane-li se to do třetice, studna se znečistí a nebudeš moci u mře déle zůstat“

Můžeme říci, že tentokrát chlapec svůj zraněný prst pozvedá, což představuje určitou změnu ve srovnání s předchozím ponořením.

Muž nejdřív své zranění noří do, řekněme, psychologických vod, aby je později pozdvihl do mytologického prostoru. Všechny příběhy o zraněném kováři, o králi rybářovi, jehož rána se nechce zahojit, nám pomáhají dívat se na naše zranění z neosobního hlediska. Vyprávění šamanů také svědci o tom, že jejich zranění byla neosobní. Zranění (zdánlivě tak osobní) nesmí být uzavřeno v naší tělesné schránce, musí být, neseno učením našich předků, vyzdviženo nad ni, aby vystoupilo střechou domu našich rodičů a my prozřeli, jak perfektně zapadá do velkého neosobního mýtu.

Mytologie propůjčuje našim osobním ranám význam. Pocit bolesti v určité části těla přidává našemu zranění na důležitosti, stejně tak mu dodává většího smyslu pochopení našeho zranění jako součásti starodávného mýtu. Bez uvědomění si tohoto významu bude život muže vždy jakýmsi provizoriem.

Zraněný prst je v tomto případě uváděn do souvislosti s vlasy. Jak víme z mnoha zdrojů, divý muž a divá žena jsou vlasatí a porostlí chlupy. Motiv vlasů se v našem příběhu objevuje mnohokrát.

Zkoumajíce okruh představ pojících se se slovem vlasý a příbuzným slovem chlupy, můžeme si všimnout čtyř oblastí. První z nich představuje sexuální energie. Když se mladá Římanka stávala vestálkou, ostatní ženy jí obřadně holily hlavu. Mniši ve středověku měli vyholené tonzury a ortodoxní Židovky do dnešní doby nosí paruky, aby si zakryly vlasy.

Jelikož zvířata se vyznačují bohatstvím chlupů a jelikož naši sexualitu vnímáme jako zvířecí, obojí v našem podvědomí nevyhnutelně spojujeme.

Mužův knír může symbolizovat jeho ochlupení. Jeden můj známý si nechal narůst knírek, když mu bylo kolem třiceti. Když pak navštívil svou matku, po celou dobu jejich rozhovoru se dívala do rohů místnosti a vyhýbala se přímému pohledu. Vlasy tedy mohou symbolizovat sexuální energii.

Lovci mají tradičně dlouhé vlasy stejně, jako jsou chlupatá zvířata, která lovci loví. Vlasy a chlupy mohou tedy všeobecně symbolizovat zvířecí život, zvláště život divokých zvířat. Mnoho chlapců propadá lovu, zhotovuje si malé luky a šípy a ve skupinách loví zajíce a ptáky. Ne vždy to dopadne dobře. Chlapec s velkou slávou přináší domů uloveného zajíce nebo drozda, avšak mnohé matky včetně některých mužů považují chlapcův lovecký instinkt za politováníhodný a tvrdí, že je třeba mu ho vyhnat z hlavy. Mnozí rodiče vyznávající filozofii hnutí new age si přejí, aby se jejich chlapec vyhnul lovu a rovnou dospěl k etickému pojmání světa. Problém

takového uvažování však spočívá v tom, že při lovu chlapec mytologicky prožívá vývojové fáze mužského plemene, zahrnující staletí a staletí radostného lovu, jež si kdysi podle všeho vychutnávaly i ženy.

V období lovů mužův citový život, a dokonce i jeho život náboženský, souzněl s neobydlenými hvozdy a pláněmi. Právě prostřednictvím lovu divoké zvěře získal vědomí Boha, což dosvědčují kresby v dordogneských jeskyních. Pokud matka nebo otec ponižujícími tresty brání chlapci v prožití tohoto pradávného období, chlapec nikdy nedospěje do současnosti. Ještě ve svých padesáti letech bude do svého domu ve městě stále na kapotě auta přivázet uloveného jelena.

Vlasy a chlupy připomínají nejenom blízký styk se zvířaty při lovu či ochočování, ale i veškeré formy zvířecí horkokrevnosti. Plazi, jakožto chladnokrevní tvorové, nemají srst; vlasy a chlupy proto symbolizují vášnivou a výbušnou povahu příznačnou pro savce: vysokou vznětlivost (rusovlasí), ohnivý temperament, popudlivost, prchlivost, nezkrotnost, lví prudkost, tygří žárlivost.

Ať už vezmeme v úvahu dirigenty s vlajíci vlasy, zaměstnance velkých firem s fádne zastřiženými vlasy nebo fundamentalisty s vlasy ostříhanými na ježka, bojující proti jakékoli výstřednosti, množství vlasů naznačuje stupeň potlačení pudů a přiškrcení spontánnosti.

Někteří lidé nerozlišují mezi sklonem k divokosti a sklonem k násilí. V oprávněných obavách před brutalitou učinilo separatistické křídlo feministického hnutí v minulých desetiletích hodně pro to, aby zbavilo muže divokosti.

Vlasy konečně znamenají nestřídmost. Bujnost vlasů babylónského divého muže Enkidua nebo kozonoha Pana svědčí o tom, že vlasy symbolizují všechno, co se vymyká zvyklostem založeným na střídmosti kultury. Pán stojí mimo tuto ohradu. Bujné kadeře rozpuštěných ženských vlasů jsou básní na počest nestřídmosti.

Blake říká: „Cesta krajnosti vede do paláce moudrosti.“ Blake spojuje vlasy se zemí: „V očích oheň, v nozdách vzduch, v ústech vodu, v bradě zem.“

Když si v našem příběhu chlapec vytrhne vlas, jenž spadne do zřídla a promění se ve zlato, dozvídá se, že sexuální energie je dobrá, že lovecký pud, přirozený pro savce, je dobrý, že zvířecí ohnivost, prudkost a nezkrotná divokost jsou dobré a že nestřídmost, výstřednost a následování Pana za hranice zámku jsou také dobré. Vlasy se rovněž vztahují k myšlenkám. Jelikož vlasy padají z hlavy

ve dne i v noci, připomínají myšlenky, které se rodí, i když spíme. Přestože se činnost našeho vědomí na noc zastavuje, pořád nás navštěvují myšlenky: některým z nich se říká sny.

Je známo, že jak hormonální, tak trávicí systém pracuje mimo veškerou vědomou kontrolu našeho já. „Dokážete silou své vůle vyrůst o jeden centimetr?“ Růst organismu, doplňování kyslíku, pročišťování krve, výměna odumřelých buněk - to všechno probíhá, aniž by na to někdo dohlížel.

*Vždycky se toho tolik stane,
když se nikdo nedívá,
možná právě proto,
že se nikdo nedívá...*

*Piráti pňplouvajído pňstavu
krátce po setmění;
tanečnice zdokonalí své kroky,
až když přestane nadobro tančit..*

*...Planeta se otáčí a krávy
čekají, až se jim stébła trávy
sama od sebe do huby vrhnou.*

-R. B.

Vlasy tedy symbolizují všechny ty nápady a představy, které se vynořují odnikud, přicházejíce k nám záhadnými cestami. Vědec třeba najednou najde řešení problému, které nemohl odhalit několik týdnů. Friedrich Kekulé například ve snu uviděl hejno hadů, z nichž jeden chytil svůj vlastní ocas do tlamy. Z této představy Kekulé najednou vytěžil kruhovou strukturu benzenu.

Malíře při práci místo obrazů, jež hodlal zachytit na plátně, navštěvují představy, o nichž předtím neměl ponětí. Někteří jedinci poznávají cizí lidi prostřednictvím obrazů, které se jim zjevují v mysli, zvláště tehdy, kdy nestojí o to, aby tyto lidi poznali. V jedné z Yeatsových básní jeřáb říká:

*Jistě tu někde musí být pstruzi,
a možná bych si i jednoho chytil,
kdyby mi na tom ovšem záleželo.*

Vlasy znamenají intuici. Vlasy symbolizují přemíru vjemů, vhledů, myšlenek, pocitu křivdy, představ a fantazií, které dřímají pod po-

vrchem, aby se každou chvíli vynořily, když přemyslíme o něčem jiném. Marian Woodmanová mi jednou převyprávěla sen jedné z jejích pacientek, která celé měsíce pracovala navzdory tomu, že v ní sílil vnitřní odpor. Této ženě se zdálo, že celé dny nebo týdny šla hustým a bahnitým lesem, a když měla dojem, že se blíží na kraj lesa, ocitla se u velké a divoké řeky. S malou dušičkou pohlédla vzhůru na zalesněnou horu na druhé straně řeky a uviděla, jak někdo odshora vysekává stezku vedoucí dolů k řece.

Když člověk začne jednat, jeho duše se rovněž dá do pohybu. Když se vlas ponoří do vody, duše ho pokryje zlatem. Taková je zřejmě její povaha. Tato voda ve zřídle, v němž plavou zlatí hadi a zlaté ryby, představuje samotnou duši, která neudělá nic, pokud člověk nic nepodnikne. Avšak zažehne-li člověk oheň, duše naseká dříví, postaví-li loď, promění se v oceán.

Je možné, že sny jsou odpovědí na určité slovní nebo tělesné projevy během dne. Voda chápe ránu nebo polibek jako pohyb směrem k ní a odpovídá pomocí obrazu nebo příběhu, třeba i pomocí celého snu, spletitého jako ten, který se zdál Hamletovi. Rainer Maria Rilke napsal:

*Můj zrak se dotkl již sluncem zalité hory,
tak dlouho na cestě, na niž jsem vykročil.
A tak nás vstřebá, co sami nechápeme;
z nitra se světlo line, již z daleka je vidět-*

*a mění nás, byt se ho sami nedotkneme,
v jiného cosi, což, jak matný máme pocit,
již dávno jsme;*

*gesto nás pobídne, odpověd na náš pohyb...
cítíme však jen závan větru v tváň.*

Avšak k tomu, aby posvátné zřídlo tak štědře odpovědělo, je zapotřebí vážného a rozhodného úsilí ze strany daného muže či ženy. V našem příběhu je to chlapcova krádež klíče zpod matčina polštáře, jeho rozhodnutí osvobodit divého muže a odejít s ním do lesa a jeho souhlas s tím, aby střežil zřídlo a snažil se plnit úkoly divého muže.

Dalo by se říci, že chlapec se naučil rozlišovat mezi světským prostorem a prostorem obřadným. Když muž nebo žena díky své vnitřní kázni a klidu vstupuje do obřadného prostoru, získává něco nazpět.

*Příběh
o Železném Janovi:
Třetí den*

*Třetí den seděl chlapec od časného rána u studny a nepohnul prstem, ač ho bolel k nesnese-
ní. Začala mu být dlouhá chvíle, prohlížel si svou tvář zrcadlíci se v hladině vody. A jak se
přitom stále víc nakláněl a chtěl se podívat sobě do očí, svezly se mu dlouhé vlasy do vody.
Škubl sebou, vztyčil se, ale vlasy byly už celé pozlacené a zářily jako slunce. Dovedete si před-
stavit, jak se chudák hoch lekl! Vytáhl kapesník a ovázal si hlavu, aby je divý muž neviděl.
Železný Jan předem všechno věděl, a když přišel, poručil: „Sundej si šátek!“ Zpod šátku se
vyvalily zlaté vlasy, a at se hoch omlouval, jak omlouval, všechno bylo marné.*

Chlapec nyní schovává ruce za zády. Nenatahuje tentokrát ruce,
nýbrž zbystruje zrak. Prohlíží si vše kolem a jeho zvědavost stou-
pá o to více, čím silněji cítí, že zlato je všude, dokonce nějakým zá-
hadným způsobem i v průzračné vodě. Podrobně zkoumá svou
tvář a zadívá se do svých očí. Je známo, že stud nám často brání,
abychom se někomu podívali do očí – nebo i sobě samému. Když
se však díváme do svých vlastních očí, ať v zrcadle nebo na hladi-
ně vody, zmocňuje se nás neodbytný dojem, že se na nás dívá ně-
kdo z druhé strany. Jde o silný a velmi zvláštní pocit.

O své tváři v zrcadle Rilke napsal:

*V klenutí obočí jistá odhodlanost zbývá
po předcích ukázněných s hrdým čelem.
V oku se stále ještě bázlivost dětství krčí
a také špetka modři, stopy prostoty,
ne však poníženého nádeníka,
nýbrž pokory prostého služebníka
a ženy...*

*Tvář nese dosud jen náznak soudržnosti.
Ještě nikdy ji smutek nepokřivil, nadšení
nezpevnilo, ani ji práce stálá nezvrátila.
A přece jen z rozložení všech jejích rysů
je cítit, že kdosi se chystá na vážný úkol.*

-Autoportrét z roku 1906 -

Tento pocit, že se na nás někdo dívá z druhé strany, vede k tomu, že okamžitě vystřízlivíme. Pokud jsme měli nějaké pochybnosti o existenci vnitřní duše, okamžitě se jich vzdáváme. Když se díváme do zrcadla, z druhé strany na nás někdo zpytavě hledí - je to vážný a pozorný pohled, ale nezrací se v něm úmysl poskytnout nám útěchu. V očích, jež se na nás dívají, pociťujeme větší hloubku, než obvykle pociťujeme v našich očích, když pozorujeme vnější svět. Není to zvláštní? Kdo se to na nás vlastně dívá? Usuzujeme, že tím, kdo se dívá, je druhá část naší osobnosti, kterou se snažíme zatajit, když se díváme na jiné lidi, a že tato temnější a vážnější polovina naší osobnosti nám opětuje pohled jenom ve vzácných okamžicích. Antonio Machado napsal:

*Najdi svou druhou polovinu,
jež vedle tebe vždycky kráčí
a snaží se být tím, co nejsi ty.*

Člověk, který se dívá do zrcadla, získává vědomí existence své druhé poloviny, svého stínu či ukrytého já a uvědomění si tohoto skrytého já je pravým cílem veškerých obřadů zasvěcení. Tato zkušenost nás učí, že oči, které se na nás dívají, nejsou jednoduše „naše“, nýbrž patří někomu jinému, jenž je se jménem, které mu dali rodiče - ať už je to Karel, Jan či Vojtěch - jaksi na štíru. Tyto oči patří nějaké bytosti, s níž jsme se nikdy nesetkali. Juan Ramon Jimenez napsal:

*Já nejsem já.
Jsem ten,
kdo kráčí vedle mě, ten, koho nevidím,
ten, koho se mi občas podaň navštívit
a na koho jindy pro změnu zapomenu,
ten dobrý, jenž promíjí, když nenávidím,
ten, kdo je zticha, když hovořím,
ten, kdo se prochází, když se zdržuju doma,
ten, kdo zůstane po mé smrti stát*

Ten, koho v zrcadle vidíme, je složité povahy a pohled, který v našem příběhu trvá pouhý okamžik, může v životě trvat i několik let. Bytost, jež na nás zírá, je stínem člověka, jeho temnou stránkou a zároveň jeho duchovním dvojčetem, jeho bílým stínem. Norský básník Rolf Jacobsen o něm píše takto:

*tvůj stín, ten bílý,
který nedokážeš přijmout
a jenž na tebe nikdy nezapomene.*

Gnostikové hodně hovořili o dvojčeti, které se podle nich oddělovalo od člověka ve chvíli zrození a uchovávalo si duchovní vědomosti, o něž člověk po svém zrození přichází. Když se naše dvojče v naší psychice znovu objeví, dožaduje se hloubky prožitků a serióznosti.

Dospělému člověku by se například mohlo ve snu zdát, že neznámý člověk vchází do jeho bytu, hýbe nábytkem a odnáší si šperk nebo tam nějaký šperk naopak zanechá. Jeden můj známý během meditace najednou uviděl na konci chodby třímetrovou, světle ozářenou mužskou postavu s oštěpem v ruce. Postava se přiblížila a řekla: „Pokud se svým životem něco neuděláš, vezmu ti ho.“ Mému známému bylo tehdy osmatřicet let.

Hovořili jsme o „tom druhém“, jehož můžeme někdy zahlédnout, když se díváme do zrcadla. V našem příběhu není žádné zrcadlo, zrcadlo je zde výtvozem přírody nebo, přesněji řečeno, je přírodou. Můžeme říci, že chlapec v našem příběhu spatřil oči, jimiž se na něho dívala příroda.

Náš příběh naznačuje, že my, tj. lidé, nejsme jediným zdrojem utříděné inteligence a vědomí. „Oči ve vodě“ mohou být považovány za symbol vědomí v přírodě, inteligence „mimo nás“. Ani „vědomí“, ani „inteligence“ nejsou zde patrně těmi nejvhodnějšími slovy. lidé přišli se slovem „vědomí“, aby jím mohli vyjádřit pro ně příznačnou schopnost citění, avšak vědomí přírody není inteligencí ani citěním nebo vědomím, nýbrž něčím mezi těmito pojmy. Blake napsal:

*„Jak víte však, že každý pták, putující vzduchem, je světem
radosti, co hranice má ve vašich pěti smyslech?“*

líbí se mi Blakeův výraz: „Jak víte však, že každý pták...“

Nyní musíme udělat ještě jeden krok. Co kdybychom pozapomněli na abstraktní pojmy jako „vědomí“ nebo i „svět radosti“ a inteligenci obsaženou v přírodě si představili jako osobnost?

Někteří antropologové se domnívají, že právě tak uvažovali prvotní lovci.

Kultura amerických Indiánů oplývá příběhy, jež zrovna chvíle setkání s takovou osobností popisují. lidský kmen se pojí s kmenem

buvolů skrze vůdce buvolího stáda anebo posvátný bílý buvol se prohlásí za buvola a zároveň i boha. Poté, co lovci vykonají svou část rituálu či úkolu, kmen buvolů se zapojuje do lovu.

Lze se domnívat, že indiánští lovci viděli tuto bytost, zčásti zvíře, zčásti boha a zčásti člověka, svým vnitřním zrakem a stejnou bytost určitě viděli i umělci z dordogneských jeskyní.

Ženy viděly svým vnitřním zrakem jinou bytost, kterou nazvaly Velkou matkou, a tisíce let pak patrně při porodu svíraly v dlani její sošku.

Můžeme zvážit možnost, že v našem příběhu chlapec v přírodě vidí nějakou osobnost, jež opětuje jeho pohled, a že právě proto se jeho vlasy zbarvily do zlata. Nic víc však z toho nevyčteme. Náš příběh přináší obraz chlapce dívajícího se do vody a my si ho můžeme vyložit, jak chceme.

Máme před sebou podivný obraz. Chlapec sedí u zřídla. Většina z nás si z řecké mytologie pamatuje ještě známější scénu, jak u vody sedí Narkissos. Celý příběh začíná ve chvíli, kdy Narkissos již opustil své společníky, kteří pokračují v lovu. Tento fakt je sám o sobě zajímavý. Vyjde najevo, že Héra má na něho spaden. Proto posílá nymfu Echo, která opakuje každé Narkissovo slovo. Narkissos se ocitá v začarovaném kruhu: kam se otočí, potkává jenom sebe. Když se pak podívá dolů, zamiluje se do své tváře. Chlapec u zřídla Železného Jana, veden a chráněn divým mužem, se do své tváře nezamilovává, ale skrze oči na hladině vody dokáže zahlédnout přímo vědomí přírody. Uniká ze začarovaného kruhu a v tom spočívá podstatný rozdíl mezi naším příběhem a příběhem Narkissovým.

Na cestě do sirého světa

Naše úvahy můžeme shrnout tak, že poté, co si muž uvědomí existenci svého duševního dvojčete a spatří vyšší inteligenci obsaženou v přírodě, tj. její vědomí či záměr, jeho vlasy se zbarvují do zlata - muž má pak „zlatou hlavu“. Všimněme si, že na to, aby měl „zlatou hlavu“, je chlapec v našem příběhu poměrně mladý. Z toho, jak si vlasy schovává pod šátek, usuzujeme, že cítí, že není vhodné ani žádoucí, aby je ukazoval.

Podle rituálního času minuly tři dny. Tyto tři dny mohly ve skutečnosti představovat i patnáct let. Zasněcovatel uložil chlapci úkol a on třikrát selhal. Přesto však chlapec pokaždé obdrží nějaký dar. To, že třikrát neuspěl, bylo zapříčiněno bolestí, již pociťoval, a jeho lidskou neschopností udržovat neustále pozornost. Avšak voda, s níž chlapec nějakým způsobem navázal vztah, mu dává dar. Z toho usuzujeme, že přijetí úkolu vedoucího k zasněcení je důležitější než to, jestli v něm uspějeme, či nikoliv. Jinými slovy: chlapec se zachoval správně.

Železný Jan mu říká:

„Neobstál jsi ve zkoušce, nemůžeš tu nadále zůstat. Jdi do světa, tam okusíš, jak chutná chudoba. Ale protože máš dobré srdce a myslím to s tebou dobře, v jednom ti vyhovím. Ocitneš-li se v nouzi, přijďna kraj lesa a zavolej ‚ŽeleznýJene‘, já přijdu a pomohu ti. Mám velikou moc, větší, než si myslíš, a zlata a stříbra nadbytek.“

Během těchto tří dnů u zřídla jsme se aspoň částečně mohli seznámit s chováním divého muže. Když se řekne „divý muž“, naše představivost si vybaví netvora nebo divocha, avšak z našeho příběhu jasně vysvítá, že divý muž má blíže k učiteli meditace než k divochovi. Zčásti připomíná rabína vyučujícího kabal, ale také i strážce tradice mystérií nebo boha lovu.

Někdy si myslíme, že soudobé zasněcení se završuje při biřmování, obřadu bar micva či získání řidičského průkazu. Zasněcení však znamená otevřít se nádheře dubů, hor, ledovců, koňů, lvů, trávy, vodopádů, jelenů. Nesmíme se vyhýbat ani divočině, ani výstřednosti. Jakmile člověka něco odřízne od vodopádu, zardousí ho tygr.

Příběh o Železném Janovi uchovává vzpomínky na zasněcení mužů prostřednictvím obřadů pocházejících ze severní Evropy z období před deseti nebo dvaceti tisíci lety. Divý muž má mladého muže poučit o tom, jak bohaté, různorodé a mnohostranné je jeho mužství. Chlapcovo tělo dědí fyzické schopnosti vyvinuté dávno zemřelými předky, zatímco jeho mysl přejímá síly ducha i duše, jež rovněž procházely vývojem mnohá staletí.

Úkolem zasněcovatele, ať už jím je muž či žena, je dokázat chlapci nebo dívce, že nejsou pouze z masa a krve. Muž není pouhým strojem určeným k ochraně, lovu a rozmnožování, stejně tak žena není pouhým strojem sloužícím k ochraně, sbírání plodů a rozmnožování. Jak muž, tak žena v sobě nosí touhy, které daleko překračují požadavky fyzického přežití. William James

chválí „množství, výstřednost a nadbytečnost“ mnohých lidských potřeb.

Metafory v příběhu o Železném Janovi se vztahují k lidskému životu všeobecně, jsou však zaměřeny zejména na mužskou psychiku. Mladý muž je vybízen k tomu, aby se ponořil do svých vlastních ran, povznesl se do království „dvojčete“ a otevřel se na všechny strany až k vědomí, které je obsaženo ve stromech, vodě, zvířatech a v tisíci jiných přírodních silách a jevech. Když mladý muž splní tyto tři úkoly a stane tak na konci tří cest, jeho vlasy se zbarví do zlata. To však neřeší všechny jeho problémy. Naopak - objevují se nové, k nimž patří i jeho zlatá hlava.

KAPITOLA TŘETÍ:

Cesta pod zem,
cesta popela
a zármutku

Dostali jsme se nyní k další fázi příběhu a nebude naškodu, když se podíváme na chlapcův dosavadní vývoj. Při následování divého muže se náš králevic nedal na cestu zločinu, drogové závislosti ani sebeponížení, ale naopak se povznesl k tomu, v čem spočívá jeho velikost. Jako by jeho učitelem na střední škole byl Pablo Casals, který ho naučil, jak poznat genialitu, a poukázal na zlatý koneček jeho prstu, čímž ho přesvědčil o tom, že v sobě krapet geniality má. Naučil se také důvěřovat pudové stránce své osobnosti, nebo-li „vlasům a chlupům“, a pak pojednou zahlédl oči hledící na něho z vody a tedy i z trávy, stromů, hor. Najednou všechno bylo jinak. Uvědomil si, že vše je prostoupeno inteligencí, a každý jeho vlas se zbarvil do zlata.

Taková výchova může mít zvláštní následky. Kdyby se někomu z nás přihodilo takové štěstí, přítel by ho pravděpodobně varoval před nebezpečím přemrštěného mínění o sobě. Touto výchovou navíc chlapec prošel v útlém věku, což představuje jedno z nebezpečí putování s divým mužem k posvátnému zřídlu. Přesto však se většině z nás dostalo podobné výchovy, i když jednotlivé lekce se mohly dostavovat v neúplné podobě a v nepravidelných intervalech.

Někteří poznatek o očích získají v raném dětství, kdy člověk nepřestává žasnout nad lesy a zahradami a považuje je za „živé“. Poznatek o zlatých vlasech přichází ve věku dvanácti nebo čtrnácti let v době probouzejícího se pohlavního pudu a prvních lásek sladkých jako med. V pozdější fázi dospívání v sobě objevujeme duševní a fyzické schopnosti, o nichž jsme neměli ani potuchy.

Pak je již nasnadě dospět k závěru, že pocházíme z královského rodu a pouze nějakým nedopatřením jsme se ocitli v naší všední a primitivní rodině. Již tehdy jsme zakoušeli přesvědčení o vlastní výjimečnosti, i když žádný konkrétní divý muž nás s sebou ke svému kouzelnému zřídlu nevzal. Poté, co jsme okusili tento závažný pocit, nechceme o něj přijít.

Dítě, aby si uchovalo přesvědčení o své výjimečnosti, může vzpomínky na nepříjemnou stránku dětství zapudit, odvrátit zrak od rozkladu, hrubosti, nedostatečné péče či opuštění a přehlížet lhostejnost, zlovyky a jiné temné stránky rodičů. Zvířata se zřejmě nemusí zabývat svým přepjatým já, avšak my jsme lidé a troška zlata - či přesvědčení o vlastní genialitě - nás může vymrstit do takových výšin, z nichž se nám pak nechce dolů. Své pocity o vědeckých poznatcích lidskosti a z nich plynoucí pýchy vyjádřil Robinson Jeffers:

*Malé vědění, oblázek v pobřežním štěrku,
kapka z oceánů.
Ale kdo by býval tušil někdy,
že toto skoro bezvýznamné málo je mnoho,
příliš mnoho.*

Přirozené

následky

Mladí muži, stejně jako mladé ženy, se po svém vzletnutí mnohdy stávají bílými labutěmi, lidmi odtrženými od skutečnosti, bloumajícími s hlavou v oblacích, a v závratných výškách se milují s neviditelnými partnery. Těmi, kdo si tohoto jevu všimli a popsali ho, byli zastánci Jungova učení; a jimi vytvořené termíny *puer aeternus* (svatý nebo věčný chlapec) a *puella aeterna* (svatá nebo věčná dívka) se zapsaly do povědomí mnoha lidí. Jungovi žáci nám poskytli velmi podrobnou analýzu věčného chlapce. Ke klasickým pracím zabývajícím se touto tematikou patří třeba kniha *Puer Aeternus*, jejíž autorkou je Marie-Louise von Franzová.

Tito lidé s hlavou v oblacích jsou posedlí duchovním životem a necítí se dobře ve svém těle. Nejsou proto schopni přijmout rozličná omezení a nezáživné okamžiky, jež jsou nedílnou součástí našeho života, a mohou snadno propadnout pocitu opuštění. Za modelové literární dílo z tohoto hlediska označila Marie-Louise von Franzová *Malého prince*. Jeho autorem je Antoine de Saint-Exupéry, jenž sám byl statečným letcem a neustále prahnul po čistém životě na jiných planetách. Jeho „malý princ“ však zemřel, poté co ho uštkl had na naší planetě.

Jedním z takových věčných snů byl i Petr Pan. Stejně tak k nim patří i většina mnichů, hlasatelů „vyššího vědomí“, lidí zavrhujeících pozemské jídlo, platonických milenců a celibátníků. Do této kategorie spadají i někteří donchuáni, kteří v ženách hledají takovou nadpozemskou dokonalost, že se cítí donuceni opustit každou ženu, pokud u ní zahlédnou i tu nejmenší vadu.

Ti, kteří touží po nebeských výškách, někdy sní o stoupání ve výtahu nacházejícím se vně budovy, avšak když vyjedou do nejvyššího patra, zjistí, že tam nejsou žádné dveře, jimiž by do budovy vešli. Taková muži obvykle mají ženy rádi, usilují však o to, aby byly věč-

ně zakrnělé – natolik, aby se vešly do láhve, kterou by pak mohli nosit s sebou v kapse. Mladí muži druhu *puer aeternus* v žádném případě nejsou zápornými postavami: díky jejich duchovnímu zaměření velká část duchovní energie národa pochází právě od nich. Jejich pokusy o vzletnutí do závratných výšin přinášejí kultuře mnohé daly. Bez nich by americká kultura postupně toporněla, až by nakonec nadobro znehybněla. Muž, jenž pořád vzlétá nad zemský povrch, představuje tedy složitou postavu. Muži tohoto druhu – a já sám jsem jedním z nich – pocházejí z různých rodin a někdy se stává, že útěk do oblak se pro ně stane jediným inteligentním způsobem jak přežít. Již dříve jsem citoval tyto řádky:

*A co udělá syn?
Odvrátí se,
ztratí odvahu,
vyjde ven nasytit se divočinou,
žije v brlozích a chatrčích,
žíví se dálkou a tichem;
nechá si narůst dlouhá křídla,
vy krouží spirálu, stoupá.*

Tato scéna se odehrála, když mi bylo asi dvanáct let. I v osmdesátce jsem pořád pociťoval touhu po čistotě, po tom, abych „byl nad vším“ a nezáučeně pozoroval mocenské choutky jiných lidí.

Na základě svých zkušeností s těmito cestovateli nebeským prostorem Marie-Louise von Franzová dospěla k názoru, že jejich útěk ze země je vzpourou proti mateřské přizemnosti a ženskému konzervativismu. Tito muži podle ní opouštějí zemský povrch ze strachu před magnety, které některé ženy uchovávají v naději, že zlákají lehkomyšlné muže dolů na tvrdou půdu manželství, zaměstnání a dlouhodobých závazků.

Proměna chlapce v bytost podobající se ptáku je přirozeným procesem: odhodlán k útěku, chlapec se dívá za světlem obdobně, jako to dělají ptáci. Uvěznění ptáci se vrhají směrem k místu, kam proniká sebemenší záblesk světla. Mladí muži proto mohou vzletnout k duchovním výšinám, avšak na úkor života nebo spojení s mužskými hodnotami.

*Jak se ve svých čtyřiceti vzdálil pracujícím mužům!
Všem mužům...*

Nechci v žádném případě tvrdit, že duchovní práce je sama o sobě špatná, musí však přijít ve vhodném okamžiku života. Ba'al šem tov, tento duchovní génius působící v Polsku na začátku osmnáctého století, například nedovoloval mladým mužům číst některé duchovně zaměřené texty dříve, než jim bylo pětatřicet let. Existuje názor, že mužův úkol v první polovině jeho života spočívá v navázání úzkého kontaktu s hmotou: muž se má vyučit řemeslu, spřátelit se s dřevem, se zemí, větrem a ohněm. Když Jung založil curyšské školicí středisko, nepřijímal nikoho, kdo předtím nedosáhl úspěchu v nějakém zaměstnání. Jung takto vlastně stanovil věkovou hranici pětatřiceti let.

Měli bychom dodat, že ne všichni mladí muži se rozhodují pro útek do oblak. Někteří z nich jsou připoutáni k zemi, příliš brzy na sebe přijímají zodpovědnost a zavazují sek vydržování jiných. Tito muži chodí pomalu, drží se u země, zápasí s enormními povinnostmi a mají pocit, že jim nepřísluší kochat se slunečními paprsky. V jejich rodinách se tradičně u synů netolerovaly projevy výjimečnosti a následkem toho jsou to spíše ženy pocházející z těchto rodin, jež se často vyznačují velkými ambicemi, zatímco muži podléhají depresím. Takoví muži se nestávají malíři nebo hudebníky a jejich život se odehrává tam, kde se podrážky jejich bot dotýkají země. V některých pohádkách je tahle role prisuzována „ševcům“ a líčí se v nich napětí mezi nimi a méně přízemními „krejčími“. Kultura nedostatku středověké Evropy - abychom vyjmenovali jednu kulturu nedostatku - neposkytovala mladým mužům mnoho příležitostí k uskutečňování jejich aspirací a tužeb. Naproti tomu naše kultura hojnosti, v níž lze prosazovat ty nejrozmanitější nároky, vytyčuje jen málo omezení. Díky tomu se mnozí američtí studenti prakticky neocitají nikdy tváří v tvář bohyni nutnosti.

Chlapec v našem příběhu se teď nalézá v okamžiku, kdy se chystá vzlétnout vzhůru. V tomto ohledu se podobá, v dobrém i ve zlém, milionům lidí v dnešních Spojených státech. Pokud chceme provést jakoukoli změnu v životě našich bližních, musíme tyto cestovatele nebeským prostorem podrobit podrobnému zkoumání, což můžeme učinit s přihlédnutím ke třem jevům: pasivitě, naivitě a znečitlivění.

Vidíme kolem sebe, že úsilí dnešních žen o prosazení svých vysokých aspirací je velmi důrazné a rozšířené, domnívám se však, že o jeho povaze by daleko zasvěceněji pojednaly ony samy, a proto si myslím, že bude vhodnější, když popis této tendence ponecháme jim. Proto se zde omezíme na rozbor takového úsilí jen u mužů.

Muži se navzájem obdivovali a byli ženami obdivováni stovky tisíců let, obzvláště pro své činy. Muži i ženy od mužů očekávali, že se budou prodírat nebezpečnými územími, přepravovat přes divoké vodopády a z loveckých výprav přinesou tesáky ulovených divočáků. Všichni věděli, že když muži své úkoly náležitě vykonají, ženy a děti budou moci klidně spát. Dnes divoké kance vystřídali krmníci a divoké řeky se proměnily ve fontány s vodotryskem, zavlažující nádvoří muzeí moderního umění. Činy, pro něž byli muži kdysi velebeni, od nich již nikdo nežádá.

Muži měli odvahu vcházet do světa zvířat, napadat je, bojovat s nimi, zápasit s duší zvířete. Naučili se jejich tancům a poznávali jejich tajemství. Někteří muži, jimž se říkalo šamani, vcházeli rovněž do říše duchů, zápasili s nimi, vítězili nad nimi svou chytrostí a zachraňovali lidi, kteří onemocněli v důsledku jejich zlomyslného počínání. Muži byli obdivováni pro svou úžasnou podnikavost, jež je vedla k tomu, aby se vydávali na plavby po širých oceánech, zakládali statky uprostřed hor, vymýšleli nové způsoby obživy, jež postupně zdokonalovali, nebáli se začít znova a pouštěli se do toho, co ještě nikdo před nimi nedělal. Mladí Vikingové zdokonalovali svou zdatnost přeskokováním z jednoho konce vesla na druhé, zatímco veslaři jimi pohybovali.

Na druhé straně ženy až donedávna nemohly počítat s tím, že jim jejich aktivita vynese pochvalu. Celá staletí jim mniši, doktoři, filozofové, moralisté, teologové a soudci ukládali, aby potlačovaly své touhy a setrvaly u rodinného krbu. Dnes ženy směřují k aktivnímu pojetí života a na své cestě potkávají muže, kráčíci v opačném směru - k pasivitě. Pasivita „změkčilého“ muže, která je předmětem první kapitoly, bývá pro ženy často velkým překvapením. Během posledních třiceti let se po mužích požadovalo, aby se naučili, jak plavat po proudu, jak upustit od svého vedoucího postavení a zařadit se do davu, jak se vzdát hierarchického uvažování, rozvíjet svou citovost a při rozhodování brát ohled na názory jiných. Některé ženy dychtí po pasivním muži, pokud o muže vůbec stojí. Církev vyhledává pokorné muže, z nichž pak vyrůstají knězi. Univerzity mají zájem o konformně založené muže, ti se pak stávají „systematizovanými vysokoškolskými pracovníky“, obchodní společnosti hledají týmové pracovníky atd. Již v osmnáctém století byl William Blake přesvědčen o tom, že obchodní společnosti spoutávají lidskou aktivitu a vyvolávají pocit bezmocnosti. Dokládá to například tato sloka z jedné jeho básně:

*Bloudím tu v každé ulici zkoušené
poblíž, kde zkoušená Temže plyne,
a nacházím v každé tvář zkrroušené
slabost a žal ve chvíli, kdy mě mine.*

Pasivita roste geometrickou řadou s každou vlnou nových „produktů“ školského systému.

Průměrné americké dítě shlédne do svých osmnácti let čtyři tisíce hodin reklamy. Jak málo je proti tomu svědkem toho, kdy někdo rozmlátí televizi, kdy televizní debatu mezi uchazeči o prezidentský úřad přeruší „aktivisté“, kdy zvýšení výdajů na zbrojení znemožní masové protesty... Kořeny pasivity spatřuje Blake v raném dětství:

*V otcově náručí jsem nenacházel klid,
z tísnivých plenek jsem se snažil vymanit,
spoután a znaven jsem v trucu přemýšlel,
že na matčině hrudi zas spočinout bych chtěl.*

Po příchodu na svět chlapec zápasí se svým otcem, odolává jeho narcisistní touze novorozence spoutat nebo zabít. Zápasí rovněž se škrtícími plenkami, odolává matčině narcisistní touze utvářet syna podle vlastních představ. Když se chlapci nepodaří osvobodit, začíná se podle Blakea učit trucovat. Kolikrát se každý dospělý muž dostává do špatné nálady poté, co ho žena zmate zvláštní interpretací jeho chování, zásadně se lišící od jeho vlastní interpretace. Ve dvaceti dokážeme v takovémto trucu setrvat i týden a vůbec se nám to nezdá dlouho. Po celou tuto dobu obvykle odmítáme hovořit o svých zraněných pocitech a někdy nemluvíme vůbec. V takovém psychickém rozpoložení nezvedáme hlas, nekřičíme ani neremcáme – takové projevy vyžadují přílišnou aktivitu. Když muž truceje, stává se netečný vůči tomu, co ho zraňuje. Když se neobjevují žádní starci, kteří by nás od trucujícího dítěte v nás osvobodili, návyk pasivity se šíří i do jiných oblastí našeho života.

Pasivní muž může po ženě například chtít, aby místo něho projevila lásku. Povídání není všechno, rozhodně však je součástí lásky stejně jako kupování dárků, schopnost naslouchat, projevy uznání či uchování životnosti intimního vztahu. Ve své knize *Intimní partneři* Maggy Scarfová uvádí, že asi tři čtvrtiny amerických manželství zachovávají zvláštní druh scénáře: žena touží po větší

mře intimity, zatímco muž před tím utíká, žena za ním běží, avšak ne dostatečně rychle, aby ho dostihla, muž zase stále prchá, ale ne natolik rychle, aby jí definitivně uprchl. Tato honička může trvat i celá léta.

Pasivní muž často neříká, co chce, a jeho dívka nebo manželka to musí vytušit. Aby kompenzoval svou pasivitu doma, mnohdy se stává, že se div nepřetrhne v práci, avšak ani jeho práce není tím pravým.

To však zdaleko není všechno. Pasivní muž může chtít i po svých dětech, aby místo něho projevovaly lásku. Děti své rodiče často sledují velmi důkladně. Terapeuti rodinného života ze skupiny Murraie Bowmana, zabývající se pocitem napětí v rodině, zkoumali jeho rozsah a dopady a dospěli k závěru, že dospívající osoba „v nesnázích“, která „se předvádí“, ve skutečnosti na sebe může převádět část napětí mezi matkou a otcem a nést ho za ně. Milující děti mohou ve své lásce jít tak daleko, že se samy obětují.

Pasivní muž může rovněž zanedbávat své rodičovské povinnosti. Rodičovství v sobě zahrnuje rodičovskou lásku, jeho součástí však zůstává i odhodlání vykonávat veškeré nudné práce, doprovázet děti do školy, kupovat jim oblečení, chodit na školní akademie, určovat nejzazší hodinu příchodu domů, stanovit pravidla chování, rozhodovat o tom, co je třeba učinit v případě nedodržení těchto pravidel, ověřovat kamarády a kamarádky dítěte, pozorně naslouchat jeho radostem i strastem atd. Pasivní muž to vše nechává na manželce.

Když jsem se jednoho Švéda zeptal, co švédským ženám na mužích vadí nejvíce, za nejčastější stížnost označil neschopnost svých krajanů podívat se na svůj vztah z hlediska delší časové perspektivy. Muž ví, co chce dnes nebo zítra, avšak nemá žádnou představu, jak by měl jeho vztah vypadat za dva roky nebo třeba za deset let. Takovéto selhání představivosti je dalším projevem mužské pasivity. Nakonec to dopadá tak, že manžel nebo milenec se vyhýbají jakýmkoli zásahům do ženina života.

*Spoután a znaven jsem přemýšlel,
že na ženské hrudi spočinout bych chtěl.*

Žena po muži nechce, aby jí říkal, co má dělat, avšak něco ji může svést na nesprávnou cestu. Pokud to manžel vidí, měl by ji na to upozornit. Rovněž i muž doufá, že ho žena upozorní, pokud si všimne, že se působením neviditelných sil dostal na scestí on.

U mužů pozorujeme nejenom vzrůstající pasivitu, ale rovněž i stále větší naivitu. Naivní muž se cítí hrdý, když je napadán. Křící-li jeho manželka nebo dívka v záchvatu zuřivosti, že je mužským šovinistou, samolibým mužským, přesvědčeným o své nadřazenosti vůči ženám, vůbec se těmto invektivám nebrání. Dokonce odhaluje svou hrud', aby rozzlobená žena lépe viděla, kam má zapíchnout kopí. Jedno ostří za druhým se zabodává do jeho těla a krev prýští na podlahu. Být toreadorem, zůstal by stát na místě ve chvíli, kdy by na něho zaútočil býk, a neudělal by žádné obranné gesto nebo pohyb, aby se vyhnul jeho útokům. Po každé bitvě ho pak přátelé musí na ramenou odnášet do nemocnice.

Takový muž má pocit, že když přijímá útoky namířené proti své osobě, projevuje tím svou odvahu a pokrokovost, a myslí si, že o samotě se pak z toho nějak vylíže. Žena, tato tak tajuplná a povznesená bytost, mu věnovala svou pozornost. Být napaden někým, koho milujeme - může být něco úžasnějšího? Utrpené rány mohou být také způsobem, jímž se takový muž snaží „odčinit“ nějaký šovinistický skutek a zachovat si v očích své partnerky zdání výjimečnosti.

Naivní muž je rovněž hrdý na to, že dokáže sdílet bolest jiných, obzvláště bolest žen. Když v pěti letech sedával u kuchyňského stolu, matka se mu možná svěřovala se svým utrpením a on se cítil polichocen, že mu takové věci sděluje dospělý člověk, i když matčiny důvěrnosti stavěly otce do nepříznivého světla. V dospělosti ho pak přitahují ženy, které s ním „svou bolest sdílejí“. Jeho výjimečnost z něho v jeho očích dělá něco na způsob lékaře. Často se zajímá více o utrpení žen než o své vlastní a projevuje ochotu převzít na svá bedra ženino utrpení dříve, než se ve svém srdci ujistí, zda to v dané situaci bude vhodné. Všeobecně vzato si myslím, že každé pohlaví utíká od svého utrpení, když se snaží převzít na sebe utrpení pohlaví druhého. Tím nechci říci, že by muži ženám neměli naslouchat. Avšak vyslechnout ženino líčení jejího utrpení a vzít je na sebe jsou dvě odlišné věci. Dlouhá staletí se ženy snažily vzít na svá bedra mužské utrpení, avšak s nevalným výsledkem. Naivní muž přiřazuje velký význam slovu „výjimečný“ a také udržuje výjimečné vztahy s určitými lidmi. Všichni máme takové vztahy, avšak na rozdíl od naivního muže nepřistupujeme k výjimečným osobám nekriticky. Naivní muž však považuje vztahy tohoto

druhu za natolik mimořádné, že se nikdy nepozastavuje nad temnou stránkou oné osoby, ať už je to syn, dcera, manželka, přítel či přítelkyně. Neudivují ho projevy, jež jsou v rozporu s jeho idealizovanou představou o tomto člověku - svým způsobem tak navazuje tajné spojení s temnou stránkou jeho povahy. „Některí lidé jsou mimořádní," říká a šmytec.

Nevěnuje-li naivní muž žádnou pozornost temné stránce svého syna nebo dcery, nebudou si pravděpodobně všímat jeho temné stránky. Naivní muž může rovněž setrávat v jedinečném vztahu se zraněným chlapečkem schovávajícím se v jeho nitru. V takovém případě nebude mít vůči tomuto chlapci námitek, nenapomene ho za jeho sebelítost, ba dokonce ho ani nevyslechne. Zkrátka a jednoduše mu dovolí, aby řídil jeho život.

Naivní muž klade velký důraz na upřímnost. Domnívá se, že ať už hovoří s neznámým člověkem nebo s milenkou, jeho protějšek není schopen ničeho nízkého, oplývá dobrou vůlí a má srdce na dlani. Jako Rousseau a Whitman věří, že každý člověk je od přírody dobrý a pouze v nepatrné míře ho svým zhoubným vlivem poznamenaly instituce. Za mimořádně důležitou považuje svou vlastní upřímnost. Věří v ni, jako by to byl kůň nebo městská zeď. Domnívá se, že upřímnost ho bude chránit před nepříjemnými následky, které postihují méně otevřené lidi. Takový muž pak může říci něco na způsob: „Je pravda, že jsem tě podvedl s tvou nejlepší přítelkyní, když jsi byla pryč, dokonce i pak, když už ses vrátila, ale byl jsem k tobě upřímný a všechno jsem ti řekl. Tak proč jsi na mě naštvaná?"

Podivnými hrami naivní muž inscenuje své vlastní osamocení. Když jeho chování například kritizuje rozzlobená žena, může celkem rozumně prohlásit: „Máš pravdu. Neměl jsem právo to udělat." Jestliže její zlost přechází v zuřivost, sklání hlavu a říká: „Vždycky jsem byl takový." Ve třetím dějství přivádí na scénu svého otce. „Byl pořád pryč, nikdy jsem se od něho nedočkal pomoci." Ženina zuřivost neochabuje, a následkem toho mužova hlava klesá ještě níž. Rychle ztrácí půdu pod nohama, a proto ve čtvrtém dějství může například prohlásit - „Všichni muži stojí za hovno." Je nyní mnohem osamělejší než před několika minutami. Odmítá ho žena a zároveň se vzdaluje ostatním mužům. Jeden z mých známých odehrál toto představení pokaždé, když se vážněji pohádal s ženou, což se stávalo asi tak jednou týdně.

Naivní muž přichází o to, co je pro něho nejceněnější, protože nechápe nezbytnost chránit si vlastní prostor. Platí to obzvláště pro

muže, vyznávajícího názory hnutí new age, čili pro muže, který usiluje o nabytí „vyššího vědomí“. Zloději se vloupají do domu a vynášejí z něho obrovské rance a on si jich nevšímá. Na večírcích vypráví o svých zážitcích s „bílým světlem“ a naprosto neznámému člověku se světuje s obsahem snu, jenž se mu zdál minulé noci. Posuzováno z hlediska mytologie, když potkává obra, prozrazuje mu všechny své plány. Jen zřídka bojuje o to, co mu patří - rozdává svoje vejce, ale slepice chovají druží. Jelikož si takový člověk neuvědomoval nezbytnost uchovat si vlastní prostor, nevytvořil vhodnou schránku pro svou duši ani pořádnou schránku pro dva. Ta schránka je totiž nefunkční. Někdy ji rozbije sám naivní muž při pohledu na něčí přitažlivou tvář. Jako umělec takový muž improvizuje, jako básník píše básně, jež postrádají rytmus a formu. Improvizaci samozřejmě nelze ztracovat, jde však o to, že naivní muž je hrdý na svou formální nevytříbenost, protože nedůvěřuje jakýmkoli omezením. Jeho neschopnost pochopit nezbytnost chránit si vlastní prostor ho přivede ke špatnému konci.

Naivní muž má povětšinou nepřiměřený vztah k extázi. Touží po ní ve špatnou dobu nebo na špatném místě a přehlíží její mužský zdroj. Chce dosáhnout extáze skrze ženský prvek, skrze Velkou matku, skrze bohyni, i když to, co může být oporou pro ženu, mu podkopává půdu pod nohama. Extáze mu slouží k útěku od zakouření a kázně.

Naivní muž propadá té či oné náladě, jako by padal do nějaké obrovské jámy. Lze si všimnout, že některé ženy dokáží své nálady ovládat. Například když má žena před večírkem špatnou náladu, umí se od ní přinejmenším aspoň na nějakou dobu odpoutat. Naivního muže však nálada tíží jako obrovský balvan, jež nelze jen tak odvalit. Pokud se takový muž cítí dotčen nebo je ve špatné náladě, ztotožňuje se se svou náladou a každého, kdo se nachází v jeho společnosti, stahuje do hlubin svého špatného rozpoložení. Když propadne nějaké náladě, přestávají pro něho existovat manželka, děti i přátelé.

Pro muže bez smyslu pro omezení je příznačné to, že si některé věci nechává pro sebe, místo aby je sdělil ostatním. Pokud společně s jinými před vystoupením například rozhodne, že někdo by měl urovnat židle, a on je k tomuto úkolu určen, pravděpodobně nikomu neřekne, že se rozhodl židle nechat tak, jak jsou. Ostatní lidé, jež se podílejí na společné akci, většinou starší než on, se samozřejmě rozčilují a hlasitě projevují svou roztrpčenost. Naivní muž je vlastně takto přelstí, neboť on sám zůstává klidný, zatímco

jiní se vzrušují. Z jeho pohledu nenese na ničem žádnou vinu a diví se, proč se ostatní lidé kvůli němu tak často rozčilují.

Naivní muž si často neuvědomuje, že má v sobě nemocnou bytost, která se nechce uzdravit. V každém muži i ženě jsou dvě bytosti, zdravá a nemocná, a člověk by si měl uvědomovat, která z těchto bytostí v daném okamžiku promlouvá. Avšak o existenci této nemocné bytosti a její síle nemá naivní muž ponětí.

Naivní muž často postrádá to, čemu James Hillman říká „přirozená brutalita“. Jednou ročně přichází den, kdy samička sokola vyhazuje mláďata z hnízda. K něčemu podobnému dochází, když na začátku října vyhání lišák liščata. Avšak muž, jehož myšlenky se upírají k nebeským výšinám, věc příliš protahuje. Dobře by udělal, kdyby se na začátku vztahu zmohl na několik slov hořké pravdy. Místo toho jenom pořád čeká - až najednou je budoucnost vztahu vážně ohrožena.

Naivní muž nedělá mnohé věci, které by dělat měl, a pokud je dělá, zvolí pro ně často nevhodný okamžik. Poté, co utrhá ránu, ať verbální či fyzickou, přechází od bolesti z ní přímo ke snaze pochopit pohnutky, jež k ní vedly, aniž by mezitím vzplanul hněvem. Nesprávně pochopiv Ježíšův výrok, nastavuje i druhou tvář.

Jako poslední úvahu k otázce naivity můžeme dodat, že naivita v sobě obsahuje něco, co vybízí ke zradě. Pro život naivního muže je charakteristické, že jej zvláštním způsobem provázejí zrada, podvod a lež. Přesvědčen o své bezúhonnosti nejenomže snadno podvádí jiné, ale častým jevem je i to, že žena, jež s takovým mužem nějakou dobu žije, pociťuje neosobní nutkání být mu nevěrná. Když naivita ve světě nabývá větších rozměrů, obranou proti tomu se zákonitě stává zrada.

Znecitlivění

Oduševnělý muž může milovat světlo, a přesto mít úplně ochrnuté srdce. Není snadné tento jev přesně popsat, a není ani jasné, co je jeho příčinou. Napsal jsem tedy bajku o sobě samém:

Když mi byly dva nebo tři roky, zašel jsem za svým otcem a poprosil jsem ho, aby se mě ujal. Otec byl však velmi prchlivý a v jeho přítomnosti jsem se cítil méně bezpečně, než kdybych

byl sám na ulici. Zašel jsem tedy za svou matkou a poprosil jsem ji, aby se mě ujala Vokamžiku, když řekla ano, ztratil jsem veškerý cit v celé horní polovině těla.

Tohle je jenom bajka a nemusí být ani pravdivá. Nepamatuji si už, v jakém věku se toto ochrnutí dostavilo. Možná, že jsem ve svých genech zdědil očekávání, že se o mě otec bude starat, a když se tak nestalo, utrpěl jsem šok, po kterém jsem ochrnul. Je také možné, že jsem si uvědomoval - nebo jsem si myslel, že si uvědomuji -, že když přijmu matčinu péči, budu muset nuceně vstoupit do citového světa žen. Avšak já jsem byl muž, a proto jsem se rozhodl, že raději veškeré city potlačím.

Z této bajky vyplývá, že matčina péče, ať už je myšlena sebelépe, nedokáže nahradit otcovu péči.

Mé srdce bylo ochrnuté až do dob mého studia na střední škole. V mé tepající hlavě vřela krev a plny zvědavosti byly i mé sálající genitálie. Problém spočíval v té části těla, jež se nachází mezi hlavou a pohlavním ústrojím.

Na střední škole se mě dívka mohla zeptat: „Miluješ mě?“

Nedokázal bych jí odpovědět. Na stejnou otázku z mé strany by asi odpověděla: „Víš, vážím si tě a obdivuji tě, mám tě ráda, a dokonce se o tebe zajímám, ale nemiluji tě.“ Když se dívka zaposlouchala do hlasu svého srdce, dokázala se zřejmě zorientovat ve změní svých pocitů, zatímco když jsem se do hlasu srdce zaposlouchal já, nebyl jsem si jist, jestli nějaké city vůbec mám. Musel jsem tedy buď mlčet, nebo předstírat.

Některé ženy se cítí dotčeny, když muž své city neprojevuje. Z toho pak usuzují, že si své city nechává pro sebe nebo že jim svou zdrženlivostí něco sděluje. Je však pravděpodobnější, že když takový muž položí otázku svému srdci, nedostane žádnou odpověď.

Mé znečitlivění s léty povolilo. Dnes jsem schopen odpovědět na otázky týkající se mých citů a dokážu rozlišit jejich odstíny. Dokážu si rozličných citů všimnout i u jiných lidí. Možná, že s přibývajícím věkem se určité znečitlivělé části našeho těla probouzejí samy k životu. Je také možné, že znečitlivění povoluje, když se učíme hledat pomoc u jiných lidí než u našich rodičů. Já sám ji nacházím u mužů mého věku stejně tak jako u několika energických a milujících žen i několika rozhodných mladších mužů.

Příběh
o Železném Janovi:
Na službě v kuchyni

Jestliže je to tak, že chlapci v našem příběhu po odchodu od zřídla rostou křídla, Železný Jan má pravdu, když mu říká: „Víš toho hodně o zlatě, avšak zhola nic o chudobě.“ Tím vlastně jako by řekl: „Víš toho hodně o tom, jak chutná cesta vzhůru, avšak nic o tom, co člověk zakouší při pádu dolů.“ V našem příběhu je to vylíčeno takto:

Jdi do světa, tam okusíš, jak chutná chudoba. Ale protože máš dobré srdce a myslím to s tebou dobře, v jednom ti vyhovím: ocitneš-li se v nouzi, pniďna kraj lesa a zavolej „Železný Jene“, já přijdu a pomohu ti. Mám velikou moc, větší, než si myslíš, a zlata a stříbra nadbytek.“

Princátko vyšlo z lesa a dalo se nazdařbůh cestou necestou, až pňšlo do velikého města. Tam hledalo práci, ale žádnou nenašlo a nic také neumělo, čím by se mohlo uživit. Nakonec zamířilo do zámku a zeptalo se, zda by si ho tam nenechali. Zámeční opravdu nevěděli, jak by jim chlapec mohl být platný, ale hezký a milý hoch se jim líbil a řekli mu, aby tam zůstal. Nakonec si ho vzal do služby kuchař a prohlásil, že může nosit dříví a vodu, vyhrabávat a vynášet popel.

Pád z postavení králova syna do postavení pomocníka kuchaře je v našem příběhu nutným zvratem. Nošení dřeva a vody a práce v zámeckém sklepeč - tam se totiž kuchyně nachází - symbolicky vyjadřuje sestup pod zem, úpadek, ponížení, cestu ztroskotanců, lidí, jež se ocitají na mizině. Jedna z knih George Orwella se jmenuje *Na dně v Paříži a Londýně*. Když se Orwell rozhodl vymanit se z područí naivity, kterou zdědil se svou středostavovskou výchovou, rovněž začal pracovat ve sklepech a jeho román je prostoupen obrazy podzemního života kuchyňských pomocníků ve velkých hotelích. Duševní život mladých mužů - absolventů renomovaných škol či šťastných příjemců nejrozličnějších darů dnešní tolerantní kultury - začíná kuchyňskou prací v suterénu.

Katabasis

Známkou úpadku, ať už vědomého ci nevědomého, je nově nabytá pokora, která se pojí s vodou a duší, jako se povýšenost pojí s duchem. „Voda dává přednost nížinám." Pokornými se stávají obzvláště ti, kterým štěstí dříve přálo a slunili se na vrcholu úspěchu. Když mladý muž padá dolů, odděluje se od svých někdejších společníků z „vysokých sfér". Nemůže již od nich očekávat pomoc a seznamuje se s tíživými stránkami existence, jež si doposud neuvědomoval. Začíná skromný, všední a těžký život, na hony vzdálený dřívějšímu vzrušení, uhlazenosti a přepychu.

V našem příběhu se říká, že po krátkém potulování si náš mladík neznalý jakéhokoli zaměstnání obstará práci v zámecké kuchyni, která se tradičně nachází ve sklepě. Z toho plyne, že po těch všech zlatých prstech a zlatých vlasech na muže nyní čeká sestup pod zem, pád, neboli, řečeno se starověkými Řeky, *katabasis*.

Problém spočívá nejenom v tom, že takový pád vzbuzuje strach. Naše ego tento pád odmítá, a i když k němu dojde, nechce to vzít v potaz. Nepříjemně ostré zvuky ve slově *katabasis* samy naznačují, že cesta dolů je hodně trnitá.

Tvrdím tedy, že dalším krokem na cestě mužského zasvěcení je nalezení krysí nory. Na tuto „temnou cestu" nás nepřipravuje univerzitní vzdělání, je to putování, o kterém si muž na vzestupu myslí, že patří k údělu výlučně mužů z nižších společenských vrstev, k cestě životních ztroskotanců.

Když dochází ke *katabasis*, přesvědčení o naší výjimečnosti nenávratně bere za své. Jednoho dne jsme na škole, máme co jíst a střechu nad hlavou - často za peníze někoho jiného - a druhého dne jsme bez domova, touláme se ulicemi a snažíme se nějak opatřit si jídlo a nocleh. Lidé to okamžitě poznají: vrátní se otáčejí zády, číšníci se jízlivě pošklebují a nikdo nám v metru nepřidrží dveře. Vrací se dávný pocit studu a naše vnitřní psychologie se mění. Chodíme pak se svěšenou hlavou, přesvědčení o nevyhnutelnosti osudu. Mění se i vnitřní mužské já. Když někdo žije v naivním přesvědčení o své výjimečnosti, nosí v sobě jinocha s lesklou tváří, jenž svou panovačností, velkými plány a nápadnou elegancí připomíná prince. Avšak poté, co se pod námi rozevře osudná propast, místo princátka zaujme stařec. S údivem pak shledáváme, že v sobě najednou nosíme bezmocnou, asociální, křehkou a osamělou lidskou trosku.

Připomeňme si Oidipovu katabasis: jednoho dne povznesený, panovačný král a druhého dne bezmocný slepec. V dnešní době je katabasis následkem propadnutí alkoholu, drogám a dalším ničivým návykům. Muži se potom nedostává zdraví ani energie a je vyzábělý na kost. Žije opuštěn manželkou a dětmi, bez přátel, domu a peněz. Postupně přichází o práci, sebeúctu a „jakoukoli známku své dřívější dovednosti i svého dřívějšího života“.

U muže, ponořeného do své práce, katabasis může nastat, aniž by podlehl vlivu nějakého škodlivého návyku či nemoci. Někomu jdou skvěle obchody, vede šťastný rodinný život, tráví víkendy v přírodě na nejmalebnějších místech, až jednoho nedělního rána se najednou objeví na trávníku před domem s nabitou puškou, odhodlán zmáčknout spoušť. Žije sice dál, avšak jeho existence postrádá vše, co činilo jeho život smysluplným.

Pamatujeme si, že Josefovi bratři hodili Josefa do cisterny (arabská verze tohoto příběhu hovoří o hluboké vyschlé studni). Po několika dnech ho prodávají obchodníkům s otroky, kteří ho odvádějí do Egypta. Tam Josef zažívá další pád, když je uvržen do vězení poté, co urazí velitelovu manželku.

Můžeme říci, že život sám jako by se ho snažil „zprostit“ veškerých závazků. Existuje mnoho způsobů takového „zproštění“: vážná nehoda, ztráta práce, rozpad dlouhodobého přátelství, rozvod, nervové zhroucení, nemoc.

Kdykoli nějaký známý Jungovi nadšeně sdělil, že byl povýšen, Jung prý obvykle odpověděl: „To nerad slyším, ale společnými silami si s tím už nějak poradíme.“ Když se u Junga někdo z jeho známých objevil zarmoucený a zahanbený a prohlásil, že ho vyhodili z práce, Jung prý říkával: „To musíme zapít, to je skvělá zpráva - z toho určitě vzejde něco dobrého.“

V pohádce bratří Grimmů *Čertův začouzený bratr* se mladík právě propuštěný z vojska toulá po lese a potkává tmavého muže. Přijímá od něho práci a v podzemní místnosti, jež v sobě spojuje rysy kuchyně a úpadku, vaří v kotlech. Můžeme říci, že stav, kdy je člověk propuštěn, je dobrým a svatým stavem, jenž připravuje na cestu pod zem. Mohli bychom říci, že v našem příběhu Železný Jan chlapce propouští po třech dnech strávených u zřídla.

Je známo, že v devatenáctém století si muži nevšíмали ženského utrpení. Kniha *Šílená žena v podkroví* od Sandry Gilbertové a Susan Gubarové nám přibližuje rozsah a míru tohoto utrpení. V našem století získal mužský nezáměr další rozměr: muži si nechtějí přiznat své vlastní utrpení.

Rána, kterou muž dostává od otce, od života nebo v důsledku styku s divým mužem, se v našem příběhu objevila poprvé, když si chlapec poranil prst. Toto zranění narušuje způsob, jakým dosud přistupoval ke světu.

Někteří rodiče nám zasazují ránu svou lhostejností a nedostatkem citu, věčným sekýrováním, sexuálním zneužíváním či neustálým pokořováním. Jak jsme poznamenali v předchozí kapitole, syn může ponořit prst do terapeutické či rituální vody, aby plně pocítil svou ránu a uvědomil si její nespravedlivost, obludnost, škodlivý vliv na svou spontánnost a radost ze života a také její souvislost se svou zjevnou či utajovanou zuřivostí.

Proces započatý ponořením zraněného prstu do posvátného zřídla se kuchyňskou prací prohlubuje. Muž, jenž se vydává na cestu pod zem, se prostřednictvím své rány vyprošťuje z obyčejného a poctivého života. Rána před ním otevírá cestu do podzemí. Jestliže ho opustil otec, stává se teď doopravdy opuštěným: je bez domova, bez matky i bez ženy. Jestliže jeho zranění přivodil stud, jenž se v něm zrodil v důsledku ničemného chování rodičů nebo jejich vlastního studu za jejich činy, stud nyní prostupuje celý jeho život - vyhledává společnost lidí ocejchovaných stejně a svým chováním zavdává příčinu, aby mohl být nesčetněkrát zahanbován. Jestliže ho zranila přemrštěnou láskou matka a vstúpila mu pocit neschopnosti a nicotnosti, nyní se opravdu stává bezmocným a ztrácí postavení ve společnosti i veškeré „kontakty“. Utvrzuje ho to v jeho přesvědčení o vlastní nicotnosti.

Jestliže nějaká událost, související s jeho rodiči nebo kulturním tlakem, oddělila muže „hlavu“ od „těla“ a postavila ho do role pozorovatele, znamená to, že tentokrát začíná doopravdy pomalu vžít ve své katabasis. Peruánský básník César Vallejo, kteří v naprosté nouzi strávil deset let v Paříži, zachycuje onen pocit uvíznutí takto:

*Takový obrovský pavouk
a nemůže se pohnout;
bezbarvý pavouk, jehož tělo,
hlava a zadeček krvácejí*

*Dnes jsem bedlivě pozoroval,
s jak nadlidskou silou
tolik svých nohou natahuje
do všech stran.*

*A přemýšlel jsem o jeho neviditelných očích,
pavoučím radaru, jenž vyhledává smrt*

*Je to pavouk, kdo se třese, pŕtisknut
k ostré hraně kamene;
se zadečkem na jedné straně a s hlavou
na druhé.*

*Tolik nohou a stále ještě to, chudinka,
nedokázal vyřešit!
Když ho tak pozoruji,
popleteného z náhlého nebezpečí,
napadá mě, jakou divnou bolestíme dnes
ten poutník naplnil!*

*Takový obrovský pavouk a zadeček mu
nedovolí následovat vlastní hlavu.
A přemýšlel jsem o jeho očích
a o tolika jeho nohách.
A o té divné bolesti, jíž mě ten poutník
naplnil!*

Vallejem popsaná cesta byla označena jako „hrdinsky odchod cestou bolesti“. K tomuto odchodu zde nedochází díky hrdinství, jak se to stává hrdinům, ani díky nezlomné povaze, jak je to typické pro válečníky, nýbrž cestou bolesti. V jiné básni Vallejo napsal:

*Neboi ten den, co jsem se narodil,
byl Bůh nemocen.*

Gesta ztroskotanců nutně nepředpokládá bídu, bezdomovectví, tělesné postižení či práci umývače nádobí, avšak zřejmě vyžaduje ztrátu dosavadního postavení, život ne nepodobný existenci pavouka, odchod ze středostavovského bezpečí a pohodlí na sám okraj společnosti. Důležité je, aby si člověk svůj pád uvědomoval. V případě rozvodu, kdy se hroutí mužův pocit emocionální jistoty, z toho může muž klidně vycouvat a veškerý volný čas trávit sledováním plytkých komedií, anebo se může pokusit porvat se se zející tmou za dveřmi. Samotný rozvod mohl být následkem nějakého zranění, jež muž utrpěl v dětství, a k manželství samotnému koneckonců mohlo dojít v důsledku téhož zranění. V každém případě rozpad manželství ránu oživuje.

Rozvod většina mužů pociťuje jako zbavení se závazků přijatých v den svatby. Bolest z odloučení od osoby, která byla nástupkyní matky, pocit neschopnosti poradit si v nové situaci, chlad a neútlulnost, jimiž se vyznačuje nový byt nebo dům, pocit odmítnutí a izolace způsobený ztrátou části sympatií a podpory společnosti a pochybnosti o sobě samém, které taková změna přináší - to vše vede k dosud neznámému pocitu osamělosti. Jestliže muž nechce být jen utěšován a veškeré nepohodlí, jemuž vévodí nový pocit osamělosti, považuje za pouhý následek zranění utrpěného v raném dětství, může rozvod posloužit - stejně jako každá jiná závažná krize - coby výzva k překročení prahu, přijetí katabasis, ponoření se do rány a opuštění dosavadního života cestou bolesti.

Okamžik katabasis často není prost určité dávky specifického černého humoru. Jeden můj známý duchovní učitel se na cestě domů po své přednášce o smyslu života ocitl se svým vozidlem na křižovatce. Cesta vlevo vedla k motelu, kde by našel své přátele, alkohol a ženy. Cesta vpravo vedla do střediska asketické meditace, jež řídil. Nemohl se rozhodnout, jel rovně a narazil do žluté zdi, na níž byla reklama: PTÁKOVINY VŠEHO DRUHU. Výsledek legrační nebyl. Můj známý vyvázl s částečným ochrnutím jedné strany těla, které mu zůstalo do konce života.

Uvádím tuto historku s určitým chvěním. Síly, které se dožadují katabasis, mají velkou moc. Atmosféru tohoto životního okamžiku vyjadřuje Kristův výrok: „Nevyjdeš odtud, dokud nezaplatíš do posledního haléře.“

Katabasis s sebou nese i představu pohromy, přičemž ji do mužova života vnáší možná vůbec poprvé. Jeden muž, vyznavač duchovní kázně, s hlavou v oblacích, avšak tvrdý dřič, připravený vždy a všude pomoci, uviděl, jak v příkopě hoří tráva. Zastavil auto, běžel hasit požár a až v posledním okamžiku si koutkem oka všiml, jak se na něho něco řítí. O vteřinu později ho automobil pádící po silnici přimáčkl k zemi. I on skončil v nemocnici, upoután na lůžko se zlomenými žebry a pávní. Do onoho okamžiku byla loď jeho života schopna plavby. Jak říká Tomas Tranströmer, většina z nás přemísťuje zátěž z jedné kapsy do druhé ve snaze udržet loď života na vodě. A najednou se loď převrátí. Když její pasažér padá do vody, připomíná posádku Titaniku, která v mrazivé vodě šla ve tmě ke dnu, zatímco kolem proplouval obrovský ledovec. Antonio Machado napsal:

*Lidstvu jsou vlastní čtyři věci,
které se nehodí na moře -
kormidlo, kotva, vesla
a strach z potopení*

Luteránský farář v našem malém městečku ve státě Minnesota dokázal svou loď pořád držet na hladině i v závistivých a rozbouřených vodách svého sboru. Jedná přísně se svými farníky i se svým šestnáctiletým synem, který opětovně žádá o půjčení rodinného automobilu i přes otcovo odmítavé stanovisko. Chlapec auto ukradne. Otec zjišťuje, že auto je pryč a informuje policii. Policie vozidlo vypátrá, pronásleduje ho a donutí zastavit. Chlapec uchopí pušku ležící na zadním sedadle a policisty zabije. V tu chvíli se loď potopí pro otce i syna.

Člověku připadá, že nějaká síla v naší psychice způsobuje těžkou katabasis, jestliže muž nemá tolik rozumu, aby ke dnu šel sám. Deprese je malá katabasis, přičemž jejími původci nejsme my. Deprese se nás zmocňuje nečekaně a stejně nečekaně nás opouští. Ve stavu deprese odmítáme jít ke dnu, a proto se musí objevit ruka, jež nás strhne dolů. Jinak je tomu, když jsme naplnění zármutkem - tehdy se rozhodujeme jít ke dnu sami.

Poněvadž v naší kultuře vymizeli zasvěcovatelé, nemáme se od koho naučit, jak jít ke dnu. Vědomou cestu pod zem bychom mohli rovněž nazvat „ponořováním se“ do zármutku, na druhé straně se však nelze ubránit dojmu, že ve Spojených státech se od muže očekává, že projeví zármutek pouze o pohřbu.

V některých skupinách tureckých vyznavačů súfismu začíná noční obřad opakováním slova, které členům skupiny připomíná žal nad tím, co minulý rok neučinili. Tento pocit nepramení z vědomí svých hříchů nebo z pocitu viny či studu, nýbrž z uvědomění si toho, že něco se nám nepodařilo vykonat. Duše sama nás žádá, abychom se potopili. D. H. Lawrence napsal:

*Nejsem zosobněním mechanismu, nejsem zařízení
složené z různých dílů.
Nejsem tedy nemocen proto, že by mechanismus
špatně fungoval.
Jsem nemocný, neboť má duše utrpěla rány, můj
hluboký cit byl poraněn -
a vyléčit zraněnou duši trvá dlouho, předlouho,
jen čas může pomoci*

*a trpělivost a jisté nesnadné pokání,
dlouhé, těžké pokání, přiznání životní
chyby a osvobození se
od jejího nekonečného opakování,
jež se většina lidstva rozhodla posvětit*

„Dlouhé, těžké pokání“ je dalším vyjádřením cesty pod zem, i když já osobně dávám přednost vertikálnosti katabasis a obrazu dveří. Otevírajícími se dveřmi je pro někoho pití. Místo aby opakoval „já to zvládnou“, „všechno mám pod kontrolou“, takový muž říká: „Jsem alkoholik a netajím se tím.“ Dvanáct kroků odvykacího programu Organizace anonymních alkoholiků ho stahuje ke dnu.

Už dříve v této kapitole jsme hovořili o některých charakteristických znacích naivního muže, mezi něž patří jeho odhodlání přehlížet temnou stránku, předpoklad, že každý mluví od srdce, nepřiměřený vztah k extázi, neschopnost všimnout si, že jedna jeho část chce být nemocná atd. Domnívám se, že pro každý z těchto projevů naivity existuje odpovídající katabasis.

Ten, kdo se vydává na cestu pod zem, neopomíná také temné stránky blízkých osob. Ptám se známého na našeho společného kamaráda a on odpovídá, „V podstatě mu důvěřuju.“ Přesně tak - „v podstatě“.

Tak zvaní lidé z okraje společnosti se s principem částečné důvěry seznamují velmi brzo. Člověk pak důvěřuje i sobě jako ostatním - jen částečně. Říká se, že v manželství si muž a žena vzájemně dávají na hlídání svou „pekelnou bestii“: každý z nich drží na řetězu partnerovu šelmu. Toto úsloví mám za vskutku trefné.

Naivní muž vzlétající ke slunci nemůže spatřit svůj stín. Ten jedaleko za ním. V katabasis ho dohání a muž a stín splývají.

*Všichni vědí, že žiju,
že jsem zlý, a nevědí nic
o prosinci toho ledna.
Neboť ten den, co jsem se narodil,
byl Bůh nemocen.
Všichni vědí, že žiju,
že žvýkám... A nevědí,
proč v mém verši skňpou
jako temná pachůl rakve
rozdrásané větry,
rozvinuté Sfingou,
věčnou vyptavačkou v Poušti...*

*Ten den, co jsem se narodil,
byl Bůh nemocen,
moc těžce.
- César Vallejo*

Na cestě pod zem se člověk dozvídá trochu i o temné stránce Boha. Naivní muž se rovněž něco málo dozvídá o temné stránce Velké matky. Dříve nebo později se však temná stránka Velké matky zhmotní v podobě černé krásy s vyčnívajícími kančími tesáky. V běžném životě se asi zjeví jako rozzuřená žena, vyvedená z míry partnerovou vrtkavostí a zradou.

Situace, v nichž se muž setkává s ženinou zlostí, jsou důležité v tom, že se díky nim poprvé seznamuje se ztělesněnou zlobou, temnou stranou Měsíce, obrem-lidožroutem, obludou s netopýřími křídly obklopenou rozpáranými ptáky, jež žije na odvrácené straně Měsíce. Setkání se ztělesněnou zlobou je jakýmsi vyrovnáním za dřívější život „mimo zem“, kdy je člověk krmen samými pochoutkami a vybranými lahůdkami.

Když na vlastní kůži pocítíme zradu, cení na nás zuby nepřijemná tvář světa: černí psi běží za kočárem, nelitostný kuchař vraždí dceru a zahrabe ji na zahradě, nešťastný ženich usekne hlavu magickému koni a princezna je vyhnána pást vepře.

V Indii se temná stránka Velké matky jmenuje Kálí. Květiny kolem jejího krku se ve zlomku vteřiny mohou proměnit v lebky a zase naopak. Může jí vzdorovat pouze Šiva, který představuje jednu z podob divého muže, a tím se osvětluje, proč v našem příběhu chlapcovo zasvěcení vede divý muž.

Pwyll, vládce dyvedský, jehož příběh je vylíčen v sbírce waleských mýtů a pověstí *Mabinogi*, se stane králem až poté, co si na jeden rok vymění místo s králem zászvěti. V praxi to znamená, že po celý rok vedle sebe v posteli cítí tělo černé krásy, královny zászvěti. Takže samotné nahlédnutí temné stránky sebe sama nebo našich přátel, ačkoli nás to stálo hodně úsilí a odvahy, nás na samé dno ještě nepřivede. V ruských pohádkách se Baba Jaga ptá: Jsi tady, aby jsi vykonal dobrý skutek, nebo se mu budeš vyhýbat? Dna se dotkneme, když nepřátelská a divoká energie Baby Jagy úplně nahradí - aspoň na určitou dobu - dětský erós, jež pociťoval každý z nás, když mu matka vložila do úst prs a později mu k snídani přichystala hrníček mléka nebo když nám naše první nádherná dívka dovolila, abychom si k ní lehli do postele. Na těchto láskách není nic špatného, avšak sestup na samé dno je úplný až poté, co

něžné doteky nahradí kanci tesáky, prasečí štětina, náhrdelník z lebek a velkohubá a šílená energie Baby Jagy.

Nějaká síla chce, abychom tam byli, abychom potkali černou královnu, aby kanec otevřel tlamu, aby se naplnila krví Grendelova tůně, aby se roztavil meč, aby obryně strčila chlapce do pytle.

Když mladé muže v naší kultuře čeká setkání s Babou Jagou, často si představují, že ji mohou „zabít“. Představují si, jak ji rozdrťí a porazí na hlavu, avšak z pohádek jednoznačně vyplývá, že tyto představy jsou typické pro nezasvěcené muže. Jedinou účinnou zbraní mladého muže proti moci čarodějnice je jeho vlastní energie. Tu musí v sobě natolik vypěstovat, aby byla stejně velká jako její, stejně drsná, divoká, prohnaná a cílevědomá. Když ji mladý muž navštíví a ukáže se, že se jí svým zaujetím, cílevědomostí a úctou k pravdě vyrovná, čarodějnice může říci, „Tak dobrá, co chceš vědět?“

Cesta popela

Sestup do podzemí neboli „kuchyňská práce“ může mít ještě tři další podoby. Nazvěme je: cesta popela, návrat k pocitu hrůzy, a přechod z matčina světa do světa otcova.

„Nakonec si ho vzal do služby kuchař a prohlásil, že může nosit dříví a voďu, vyhrabávat a vynášet popel.“ Máme zde narážku na chlapce vyhrabávajícího popel z norských pohádek zvaného Askaladden (Popílek) a na Popelku známou z pohádek mnoha zemí. Popel nenajdeme v koruně stromu zalité sluncem ani v jeho pevných kořenech. Přeměnou v popel kmen zaniká.

Výrazy vztahující se k popelu je třeba chápat jako označení pro to, co je začazené, umouněné a jsoucí momentálně na okraji, bez možnosti prokázat se svým královským rodokmenem. V dnešní době převažuje představa, že dostat na starost ohniště znamená trest, avšak v pohádkách dostává tento úkol třetí syn, oblíbenec šťestěny, zázračný hlupák upatlaný od sazí, a neméně šťastná třetí dcera Popelka, ukřivděné zázračné dítě. Pro tyto dvě děti je péče o ohniště tím správným úkolem.

Víme, jaké to je vzít do rukou popel. Jak je lehký! Konečky prstů ho vnímáme jako nějaký pudr. Popel je někdy světlehnědý, jindy světlešedý nebo bílý jako krajka a jemný jako třepotavé hmyzí křídla.

Popel se snadno usazuje v papilárních rýhách na prstech, přiléhá k nim tak, že jsou znatelnější a zřetelnější. Popel může také sloužit ke snímání otisků prstů.

Cesta popela má daleko ke strmosti katabasis. Nevyžaduje ztrátu dosavadního společenského postavení ani velké citové otřesy. Sám popel má v sobě něco, co vzbuzuje pocit vyrovnanosti, či dokonce ospalosti.

Podle norského badatele R. Keysera mladí muži v dobách Vikingů žili v popelu dva nebo tři roky.

Norové kdysi bydleli v dlouhých společných domech, připomínajících obydlí amerických Indiánů ze západního pobřeží. Ve své knize o Seveřanech Keyser vnitřek těchto domů popisuje. Na postelích u zdí spalo třicet nebo čtyřicet lidí. Střed síně byl vydlážděn a sloužil jako ohniště. Dým unikal otvory ve střeše. Popel ležel na dlouhých hromádách metr nebo půl metru od ohniště v prostoru mezi ohništěm a postelemi. Někdy se stávalo, že mladí muži uléhali v tomto prostoru mezi ohněm a hromadou popela a zůstali tam dva nebo tři roky. „Ostatní měli stále na očích, jak tito mladí Vikingové posedávají u ohně a válejí se v popelu neprojevující ochotu zabývat se něčím užitečným nebo dbát o svou čistotu.“ Někteří z nich evidentně žvýkali uhlíky. Říkalo se jim pojídači uhlíků. Z tohoto popisu je zřejmé, že tito mladí muži procházeli jakýmsi zimním spánkem či rituální letargií a starší muži a ženy proti tomu nic nenamítali. Když mladý muž dnes pociťuje potřebu nechat školy, neexistuje pro to žádný rituál, a tak se může snadno stát, že takový muž skončí s trvalým pocitem studu nebo, v horším případě, i ve vězení.

Keyser se zmiňuje o pojídači uhlíků z jedenáctého století Starkadovi, jenž v popelu setrval několik let, dokud ho jeho pěstoun nevyzval k účasti na výpravě. Starkad tehdy vstal, oholil se, oblékl a stal se jedním z nejlepších válečníků výpravy a později i významným básníkem, o němž se vypráví v ságách.

Můžeme si také připomenout význam, který Popeleční středě, o níž kněz uděluje věřícím na čelo znamení popelce, přikládá katolická církev.

Mircea Eliade ve svých knihách líčí, jak důmyslně používali popel zasvěcovatelé v Austrálii, Africe, na Blízkém východě, v Jižní Americe a Tichomoří. Pravidla zasvěcení stanovují, že v chlapci, aby se mohl stát mužem, musí zemřít dítě. Čas popela je dobou, kdy má být ono sebestředné dítě usmrceno. Chlapec je ve věku od osmi do dvanácti let odebrán matce a předán do rukou starců, kteří potí-

rají jeho tvář a někdy i celé tělo popelem, aby měl barvu zesnulých a aby si uvědomil vnitřní smrt, jež ho čeká. Často je chlapec ponechán několik hodin nebo i dnů ve tmě, což mu má usnadnit kontakt s duchy zemřelých předků. Pak se plazí podzemní chodbou - čili matčinou pochvou - zhotovenou z chrastí a větví ven. Na druhém konci už ho čekají starci, od kterých dostává nové jméno. V některých kulturách připisují matky tomuto rituálu takovou důležitost, že když se opět se syny shledají, předstírají, že je neznají, a synové jim musí být představeni. Takového zasvěcení se matky účastní s ochotou a nadšením.

O muži posedlém zlatem, ať už to bude vyznavač filozofie hnutí new age nebo makléř z Wall Street, můžeme říci, že je to muž, který ještě neokusil, jak chutná popel.

Slovo popel v sobě zahrnuje temnou předtuchu smrti: tvář potřená popelem je stejně bledá jako tvář po smrti. Jób si sypal hlavu popelem, aby tak dal najevo, že dřívější bezstarostný Jób je mrtvý a ten živý oplakává mrtvého Joba. Avšak jak v našem světě můžeme vůbec pochopit význam popela, když naše společnost vytváří svět nákupních středisek a zábavních parků a snaží se nám naočkovat víru, že neexistují smrt, zmrzačení, nemoc, šílenství, chudoba, letargie nebo utrpení? Disneyland je synonymum pro svět „bez popela“.

Přes vliv naší disneylandové kultury se někteří muži kolem pětatřiceti nebo čtyřiceti let vydávají cestou popela soukromě, bez jakéhokoli rituálu, a dokonce i bez starců. Začínají si všímat, kolik jejich snů se obrátilo v popel. Mladý člověk na střední škole si sebe představuje jako automobilového závodníka, horolezce, vyvoleného za Miss Ameriky, milionáře ve třiceti, nositele Nobelovy ceny v pětatřiceti nebo i dříve, architekta, který postaví nejvyšší budovu na zeměkouli. Představuje si, že vypadne z rodného zapadákova a bude žít v Paříži. Sní o tom, že bude mít skvělé přátele..., a než mu je pětatřicet, ze všech těchto snů zbývá popel.

V pětatřiceti začíná produkovat popel i mužova vnitřní pec. Do třicítky měla jeho pec tak skvělý tah, že mohl hrát karty až do úsvitu, opjjet se do němoty, provádět sexuální experimenty, propadat zachvatům nadšení, šílenství, vzrušení. Pak přijde den, kdy si muž všimne, že jeho pec už nepojme velké špalky. Otevírá dvířka pece a na zem se sype popel. Je na čase, aby se vydal do obchodu s železářskými potřebami, zakoupil malou lopatku a pokleknul. Popel padá z lopatky na zem a muž sleduje, jak v něm zůstávají otisky jeho bot. Robert Frost napsal v básni o zlatohlávkovi:

*Otázka, vyslovena vším jen ne slovy,
zní, co počít si s tím umenšením.*

Nové diety, noví zpěváci, noví spisovatelé - to všechno se obrátí
v popel, než člověk završí pětatřicet let.

Když mi bylo osmatřicet, napsal jsem tuto báseň:

*Ty mocné nánosy sněhu, které náhle končí
dva metry od domu...
Myšlenky, které se toulají tak daleko.
Chlapec vyjde ze školy a přestane číst
knihy;
syn přestane volat domů.
Matka odloží váleček na těsto a již nikdy
neupeče ani jeden bochník.
A žena pohlédne na večírku jen jednou na manžela
a přestane ho milovat.
Energie vyprchá z vína a kněz cestou z kostela
upadne.
Nic se nepřiblíží -
jedna podstata se vzdálí, ruce nic nenahmátnou
a jsou v bezpečí.
Otec truchlí nad synem a neopouští místnost
s vystavenou rakví.
Odvrátí se od ženy, nechá ji spát samotnou.
A moře se po celou noc vzdouvá a klesá, měsíc
stoupá ničím nespoutaným nebem sám.
Špička boty se otočí
v prachu...
A muž v černém plášti se obrátí a začne se vracet dolů
z kopce.
Nikdo neví, proč přišel, proč se obrátil, proč nevystoupil
až na vrchol.
- „Závěje na severní straně domu“*

V našich vztazích s druhými lidmi děláme pořád tutéž chybu, a tím
pádem máme víc popela než tepla. Několik mužů ve věku kolem
pětatřiceti mi řeklo, že se bojí navázat nový partnerský vztah, pro-
tože mají obavu, že z něho zbyde, stejně jako z deseti nebo dva-
nácti předchozích vztahů, pouze „popel“. Mladí lidé však k pope-
lu tíhnou. Hledači duchovního osvětlení doufají, že kýženou extázi

jím přinese styk s guru, avšak to, po čem podvědomě prahnou, je v mnohých případech popel. Je bez kuchyňského ohně, u něhož by mohl usednout, a nemá ani kontakt s divým mužem, jenž by ho k takovému místu odvedl, a tak si mladý muž potírá tvář sazemi v naději, že ho matka nepozná.

Pablo Neruda napsal:

*Ze všeho, co jsem kdy dokázal, co jsem kdy ztratil
a co jsem nečekaně získal,
vám mohu nabídnout jen trošku listí, trpkého železa...
a tak zde stojím s tou věcí, jež ztrácí hvězdy,
jako blázen, sám.*

Prst popela je něčím nepatrným ve srovnání s živým stromem, jeho obrovskou korunou a štědrým stínem. Uvědomění si tohoto nepoměru je náležitým prožitkem pro muže ve věku nad třicet let. Jestliže muž tento nepoměr nevnímá, jeho ego zůstane neúměrně nafouknuté. Takový muž se nadále bude ztotožňovat se vším, co je v něm, co má snahu vzlétnout nad zemský povrch: se sexuálním pudem, rozumem, neochotou přijímat závazky, zhoubnými návyky, transcendencí a bezcitností. Bezcitnost některých Američanů je známkou toho, že nepoznali chuť popela.

Franklina Roosevelta na cestu popela uvrhla obrna, Anvar Sadat na tuto cestu nastoupil ve vězení, Solženicyn se na ní ocitl za svého pobytu v gulagu. Některé z nejtemperamentnějších amerických spisovatelů - Johna Steinbecka, Williama Faulknera, Thomase McGrathe, Tillieho Olsona, Davida Ignatowa či Kennetha Rexrothe - na cestu popela uvrhly drsné životní podmínky v období hospodářské krize třicátých let.

Katabasis a popeleční období se od sebe nepatrně liší. Můžeme říci, že do katabasis muže uvrhne úpadek, chudoba či náhlá změna společenského postavení. Věznice je například typickým místem, kde muž může projít jak svou katabasis, tak poznat, jak chutná popel. Muž však nadále může mít svou práci i rodinu a přitom okusit popel, jestliže ví, co dělá.

Ve své knize *Ve středním věku* Murray Stein tvrdí, že na období, jež jsem nazval popelečním, lze nahlížet jako na dobu hledání mrtvoly. Někde v našem dosavadním životě se nachází mrtvola. Může to být kariéra, již jsme nechali, nebo vztah, jenž přišel vniveč. Může to také být mrtvola poníženého chlapce.

Když Achilles zabil Hektora, Priamos toužil získat zpátky synovo

tělo, aby mu vystrojil náležitý pohřeb. Hermes, „ten s kouzelnou čepičkou, jež ho činí neviditelným“, ho - jak píše Stein - „v noci nepozorovaně vede stanovišti řeckých vojsk až do samého středu tábora“.

Abychom tedy našli mrtvolu, musíme nepozorovaně proklouznout „stanovišti“ nepřátel. Právě k tomuto kousku se musíme odhodlat v popelečném období. Musíme být chytří a jednat potají. A spoléhat na Boží pomoc.

Probuzení pocitu hrůzy

Pád na samé dno má ještě třetí tvář, kterou nazvěme „probuzením pocitu hrůzy“. Vrané sbírce pohádek bratří Grimmů najdeme příběh o mladém muži, jenž se od ostatních nijak zvlášť nelišil kromě toho, že se neuměl vyděsit. Byly na něho postupně nastraženy rozličné zrůdnosti: strašidla, oběšenci, ďábelské kočky, těla v rakvích - ale s ním to ani nehlo.

Děti se snadno roztřesou hrůzou a při pohledu na zraněné zvíře se často dávají do pláče. Později však začíná působit systém hodnot založený na lidské nadvládě nad zvířaty a mnozí chlapci mučí a zabíjejí hmyz i ostatní zvířata, aby nějak přebili svůj pocit bezvýznamnosti.

V té době se chlapci stávají Titány. Je na místě si připomenout, že Titáni se na světě objevili před bohy. Jeden z Titánů, Kronos, vykastroval svého otce Urana a později požíral všechny své nově narozené děti. Zachránil se pouze Zeus, který Titány nakonec porazil a svrhl je do podzemí. Titáni však nějak přežili a později „náhodně“ pozřeli svého vnuka Dionýsa, schopného pociťovat hrůzu i smutek. Rozhněvaný Zeus Titány spálil na popel. Avšak právě z tohoto popela byli dle řeckých mýtů stvořeni lidé. Pokud jde o Dionýsa, ten byl opětovně stvořen ze srdce, jehož se Titáni nezmocnili.

Jen stěží lze najít přesvědčivější vysvětlení pro naši krutost a bezcitnost, než je tato nádherná mytologická představa o stvoření lidí z popela Titánů. Je sice pravda, že v popelu bylo i Dionýsovo tělo, naneštěstí pro nás ale neobsahoval jeho srdce. Můžeme tedy říci,

že právě Dionysos, nejmladší z řeckých bohů, řídí tento vnitřní proces, během něhož se mladý muž - nebo mladá žena - učí pociťovat hrůzu. Po období dospívání se mladý muž potřebuje naučit právě to, co se Titáni nikdy nenaučili. Toto je jeden z cílů zasvěcení. Film *Oběti války* skvělým způsobem vypovídá o obtížnosti takového zasvěcení. Ličí skutečnou událost z vietnamské války, kdy čtyři muži z pětičlenné čety unesli, znásilnili a nakonec zavraždili vietnamskou dívku. Z hlediska zasvěcení nikoho z této čtveřice nelze označit za pravého muže. Jsou to spíše brutální chlapci, kteří se ve svém vývoji zastavili před sestupem do podzemí a neznají chuť popela. Jsou to nedodělaní, nedospělí muži, jejichž nebezpečí pro okolí pramení právě z jejich neschopnosti pociťovat hrůzu.

Pátý člen čety, jehož hraje Michael J. Fox, se odmítá na znásilnění podílet a později se snaží Vietnamce zachránit život. Posléze podává zprávu o tomto brutálním znásilnění a vraždě, čímž riskuje život. Z otřesnosti toho, čeho je čtveřice „Titánů“ z jeho čety schopna, ho jímá hrůza. Jeho schopnost pociťovat hrůzu je nejzralejším rysem jeho osobnosti.

Většina z nás si z dětství pamatuje, jak bezcitní chlapci nesnášejí chlapce, kteří dokážou citlivě reagovat na utrpení jiných. V *Obětech války* zmíněná čtveřice Foxovi vyhrožuje naprostou izolací a odříznutím od společenství mužů. Aby toho dosáhli, jsou rozhodáni Foxe i znásilnit, pokud na to zrovna budou mít náladu.

Nabýt schopnosti pociťovat hrůzu znamená pochopit, jak jsou lidé křehcí a jak strašlivé je být Titánem. Když člověk pociťuje hrůzu, zbavuje se znecitlivění, o němž jsme už hovořili. Je-li muž schopen empatie, neznamená to pouze, že v sobě rozvinul ženské cítění. Je pochopitelné, že takovému muži ženské city nejsou cizí, a je to jenom dobře. Avšak když se muž učí pociťovat hrůzu, rozvíjí i určité city, jež utvářejí mužskou osobnost. Nejdříve muži pomáhal Hermes, díky němuž proklouzl „stanovišti nepřátel“ a zmocnil se mrtvoly, nyní mu pomáhá pociťovat hrůzu Dionysos, vnuk Titánů.

Přechod z matčina světa do světa otcova

V rámci zasvěcení starci pomáhají chlapcům při přechodu z matčina světa do světa otcova. Od příchodu na svět chlapci žijí šťastně v matčině světě a je přirozené, že otcův svět jim připadá nebezpečný, nejistý a plný nepředvídaných událostí.

Připomínáme, že většina kultur označuje první fázi zasvěcení jako nesmlouvavé a jednoznačné odpoutání se od matky. Jednoho dne, když je chlapcům osm až dvanáct let, starci jednoduše napochodují s oštěpy v ruce do ženské části tábora a odvádějí chlapce pryč. Na Nové Guineji, abychom uvedli jeden příklad, muži, kteří prošli obřadem zasvěcení, žijí v domech na kraji vesnice. Tamější matky pečlivě dbají na to, aby chlapcům nic neřekly o blížících se událostech, zachovávající moment překvapení. Když muži chlapce odvádějí, ti mohou křičet, „Zachraň mě, mami, zachraň mě!“ Matčin svět se najednou jeví jako nádherný. Matky se mužům staví na odpor, avšak bezúspěšně. Muži chlapce odvádějí třeba na ostrov, na němž byla postavena chatrč, v níž má zasvěcení probíhat. Matky odváděných chlapců se objevují na můstku s oštěpy v ruce. „Tady jsem, mami! Zachraň mě!“ volají chlapci, ale muži zahánějí matky zpět. Ty jdou domů, udělají si kávu, sejdou se mezi sebou a jedna druhé se ptají: „Jak jsem to zvládla? Byla jsem dobře vztekala?“ „Byla jsi skvělá.“

Chápu-li se „otázky pohlaví“, jak jim říkáme, správně, ženy se nestavějí proti zasvěcení ani po něm bezmocně netouží, nýbrž se na jeho dramatu s velkým nadšením i smutkem podílejí. Klíčovým tvrzením týkajícím se zasvěcení je tato formule, již všeobecně uznávají muži i ženy zhruba osmdesáti kmenů žijících na Nové Guineji: „Chlapec se nemůže změnit v muže bez aktivního zásahu starších mužů.“ Dívka se mění v ženu sama od sebe - tento proces signalizují tělesné změny, jimiž v té době prochází. Starší ženy jí předávají báje a písně a vykonávají příslušné obřady. Avšak pokud jde o chlapce, bez starších mužů u něho kýžená změna nastat nemůže.

Prvním krokem je tedy jednoznačné odpoutání se od matky. Tento okamžik v našem příběhu nastává, když si divý muž vysadí chlapce na ramena. Avšak odpoutání se od matky nemusí automaticky vést k vnitřním změnám v chlapcově psychice. Ty musí teprve nastat. U většiny z nás tento proces stále ještě pokračuje.

Jednoduše řečeno, chlapec se musí přestěhovat z matčina domu do domu otcova. O obtížnosti tohoto přechodu pojednává s úžasnou přesností a vnímavostí Shakespearův Hamlet. Duch dává Hamletovi jasný příkaz: „Pociť hrůzu nad mou smrtí, podívej se na můj zhanobený trůn, nechej svého vědychtivého života.“ Avšak Hamlet ještě nezačal pracovat „v kuchyni“. Je si plně vědom své výjimečnosti, ale ve svém vývoji se zasekl. Možná, že opatrně vložil klíč zpátky pod matčin polštář. Po celou hru Hamlet usiluje vymánit se z matčina područí. Nelze se ubránit dojmu, že se příliš zabírá myšlenkami na matčin sexuální život, a že je tím přímo posedlý. Není schopen s ní jednat jako s někým „jiným“, s bázní a úctou, jež přísluší dospělému člověku. Hamletův otec se musí znovu a znovu vracet ze záhrobní, aby podpořil proces synova zrání a zabránil Hamletovi zabřednout do jeho starých návyků.

Jestliže v této fázi není nablízku stařec či jiná osoba schopná ujmout se zasněžení - a Polonius takovou osobou rozhodně není -, situace se vyvíjí pomalu. Sledující vývoj událostí, uvědomujeme si jednu cennou věc: mladý muž nedokáže samostatně zdolat cestu vedoucí do otcova světa, aniž by se převtělil do role intrikána, a to zejména s její temnou stránkou, neboť intrikánova dobrá stránka mu v přechodu do otcova světa nepomůže. V pohádce bratří Grimmů *Havránka* se to říká jednoznačně: aby se jeho osud mohl naplnit, matčin chlapec se musí naučit, jak olupovat lupiče. Hamlet-intrikán přepsal několik řádků ve hře a nařídil hercům, aby ji předvedli. Tentýž temný intrikán zabíjí Polonia, jenž ukryt za čalounem vyslechl Hamletův rozhovor s matkou. Když Hamlet na lodi zjistí, že jeho starší přátelé Rosenkrantz a Guildenstern vezou Klaudiův dopis anglickému králi, v němž Klaudius žádá, aby byl Hamlet okamžitě po příjezdu zabit, mohl na to reagovat násilným jednáním. Místo toho padělá dopis, v němž anglickému králi nařizuje, aby zabil Rosenkrantze a Guildensterna. Všimněme si ještě, že do Dánska se Hamlet vrací díky pirátům, což je dalším přitakáním temnému intrikánovi.

Hamlet se opětovně snaží o přechod do otcova světa, avšak tento přechod je pro něj příliš drastický. Mezitím umírá Ofelie - mladá žena strádá, když muž nedokáže najít cestu do otcova světa. Mohli bychom rovněž říci, že nějaká sentimentální dívka v Hamletově nitru, která se zde jmenuje Ofelie, propadá šílenství, když vidí, jak neobratně si Hamlet razí cestu do otcova světa, a „umírá“. Můžeme připomenout, že Percival, další muž bez staršího duchovního učitele, který celé dětství a mládí prožil se svou matkou, potkal

jednoho dne rytíře, o nichž si myslel, že jsou andělé, a pocítil okamžitou touhu s nimi odejít. Když ho matka uviděla, jak odjíždí, na místě zemřela. Některá úmrtí symbolizují naivitu, jejíž konec přichází ve chvíli, kdy syn přechází do otcova světa.

V závěru *Hamleta* přichází složitá scéna dvojího a trojího podvodu. V poslední scéně, jež probíhá ve znamení souboje, Hamlet konečně dorazí do otcova domu, jeho matka umírá a on zabíjí otcova vraha. Téměř vzápětí sice sám umírá, avšak nic koneckonců není dokonalé. Shakespeare odevzdává jeviště Fortinbrasovi a jeho mužům, jež nedokážou pociťovat hrůzu. Nějakého sentimentalismu z Shakespearovy strany se v tomto závěru člověk nedočká. Cesta vedoucí do otcova domu je dlouhá a obtížná a každý muž ji musí podniknout sám za sebe. V případě Hamleta tato cesta znamenala zřeknutí se nesmrtelnosti neboli bezpečného života, jenž milovanému synovi zaručuje matka, a přijetí rizika smrti, které je v otcově světě vždy přítomno.

Již zmíněný příběh o Pwyllovi představuje přechod do otcova domu v podobě jednoroční záměny domovů s vládcem zesnulých. K úkolům muže patří i to, aby byl schopný zármutku. Když tuto schopnost opět získá a ohledá svou ránu, možná zjistí, že otcův zármutek i rána se podobají jeho vlastním a že jeho nově nabytá schopnost mu umožňuje kontakt s otcovou duší. Jámile se jeho smysly zaostří, bude schopen cítit pach otcovy rány. Můžeme říci, že cítí pach svého otce, stejně jako člověk cítí hada, který shodil kůži a žije dál.

Přechod do otcova světa může být završen i bez toho, abychom zavrhlí matku nebo na ni křičeli - v tomto ohledu se Hamlet mýlí. V tomto procesu jde spíše o to, abychom přemluvili naivního chlapce, toho mazlíčka, jenž musí být stále utěšován, k tomu, aby již více nepřekážel. Ostatní vnitřní chlapci zůstávají naživu, tento umírá. Ryby a želvy se stávají nezávislými na matce již první den po narození. Nezávislost dozrávajících mužů na světě matčina lůna se však dostavuje bolestně pomalu. Člověk by chtěl utíkat, avšak nohy neposlouchají. Probouzíme se pak s pocitem vysílení. Motiv hada nás přivádí k poslednímu motivu souvisejícímu se složitou otázkou přechodu do otcova domu. Ve své knize *Západní mytologie* Joseph Campbell píše, že na mnohých babylónských pečetích se s menšími obměnami opakuje jeden výjev. Je na něm zobrazen stojící muž a vedle něho je vidět většinou sedící ženskou postavu, která pravděpodobně představuje bohyni nebo kněžku, a rovněž i třetí postavu - obrovského hada. Je možné, že taková

pečet sloužila k meditaci mužům, kteří byli vychováni v kultuře, v níž měla klíčové postavení Velká matka.

Lze předpokládat, že v takové kultuře se mužova vlastní matka rovněž bude těšit velké vážnosti. Mladý muž, pokud chce žít, se musí odpoutat od obou matek. Buď se mu to povede, nebo navždy zůstane v područí Velké matky. Campbell přichází s následující domněnkou: stojící mužská osoba představuje mužské tělo, které muž obdržel od své matky v lůně. Nenávidět ji, zvítězit nad ní, zničit ji - nic z toho nepřichází v úvahu. Místo toho se muž pomocí meditace poji ve své představivosti se svým hadím otcem. Je nutno připomenout, že ve starověku nebyl had považován za symbol zla. Naopak, byl posvátným zvířetem. Takový had sídlí pod kořeny stromu života - pod zemí -, ačkoli známe hady šplhající se i na větve tohoto stromu.

Spojení s hadím otcem nás přivádí zpátky k Hamletovi. V jedné z prvních scén Hamlet v jednom okamžiku nazývá otcův hlas „krtečkem" vzhledem k tomu, že se pohybuje pod zemí a promlouvá jednou na jednom místě a jindy na druhém. Je možné, že ztotožňování se s hadím otcem patřilo k typickým mužským meditacím v druhém a třetím tisíciletí př. Kr. V pozdějších dobách muži vytvořili další druhy meditace jako například meditace jezuitů ze sedmnáctého století, v nichž muž přetrhává pouto vázající ho k materialisticky založené Velké matce a veškerým formám pohanství (nadále se však ztotožňuje s Pannou Marií). Odpoutává se také od svého těla, jež trestá nadávkami, nespavostí, pústy a někdy i bičováním. Ztotožňuje se však s duchem, který je dokonalý, nehmotný, božský, zlatý, věčný a pobývá v nebesích, nade vším ostatním. Ve srovnání s dřívějšími meditacemi, jež se obracely k hadovi jako posvátnému zvířeti, dochází zde k významnému posunu.

V těchto dávných meditacích, které jsou v podstatě nadále praktikovány v Indii, Africe, na Nové Guineji a u původních obyvatel Austrálie, mladý muž spěje ke spojení s Otcem v hlubinách. Otec v hlubinách - obdobně jako hadi - svou podobu přes mnohé proměny zachovává. Jako had navíc navozuje představu míchy. Existuje názor, že na dně míchy žije mocný had.

Dnešní muž, který se vydal na cestu k otcově domu, stojí před volbou mezi těmito dvěma mytologiemi. Jestliže se hodlá vznášet vzhůru, odpoutává se od země, vody, prachu a těla a starost o pozemské věci ponechává ženám. Naproti tomu prostřednictvím tradičního obřadu zasvěcení starci vedou mladého muže k Otcovi v hlubinách, poblíž místa, kde pobývají předkové a hadi. Tato pouť

neuzavírá muži cestu do nebe, protože hady lze najít i v koruně stromů. Hady se vyskytují i ve vodě – had je vládcem vod. Z mytologického hlediska had tedy připomíná divého muže, krále a jiné bytosti, jež pobývají ve spodních vodách naší psychiky.

Můžeme tedy říci, že když muž volí sestup pod zem jako cestu, jež ho má zavést k otcově domu, učí se brát na zřetel stinné stránky života, nahlíží do krysí díry, která je zároveň hadí dírou, a za své zvíře přijímá místo ptáka hada. Otec ve středně zámožné rodině může vlastnit auto a několik kreditních karet, avšak matka je ta, kdo žije déle a nakonec ho pohřbívá. Syn pak pocituje nutkání ztožnit se s matčinou houževnatostí a v širším smyslu s životodárnou energií Velké matky.

Zasvěcení od muže vyžaduje, aby svou milostnou energii přenesl z přitažlivé matky na méně přitažlivého hadího otce. Právě k tomu dochází v popelečném období. Když muž dospívá k tomuto stadiu, považuje sestup pod zem za posvátnou záležitost, zvyšuje svou toleranci pro popel a obdobně jako hadi jí prach. Svůj žaludek zvyká na vhledy do hrůzostrašných stránek skutečnosti a snaží se nezavírat oči nad existencí různých podob zla ve světě. Na sedm let přijímá práci pod zemí, samovolně opouští bohatou obilnici krysí dírou, žvýká uhlíky, učí se pocíťovat hrůzu a jde za hlasem starého krtka pod zemí.

Každé fáze zasvěcení vedeného Železným Janem se účastnil mužský bůh. U zřídla byl přítomen Apollon, zatímco s popelečným obdobím se váže přítomnost starodávného středomořského boha Saturna, k jehož charakteristickým znakům patří zdrženlivost, melancholie, systematicnost, pracovní kázeň, vůdcovské kvality duchovního učitele a hluboký zármutek. Díky Saturnově přítomnosti naše neúspěchy a selhání vystupují na povrch a nelze je již zamluvit.

Saturn tedy mužům pomáhá ztěžknout v nitru pod tíhou plného uvědomění si svých ran a neúspěchů. Poté, co ho Saturn seznámí s bohem melancholie, muž začíná s temnými námluvami duše, které ho nakonec přivedou do zahrady.

KAPITOLA ČTVRTÁ:

Touha po králi
jako touha
po druhém otci

Když jsem se od začátku osmdesátých let zúčastňoval mužských srazů, v nejrozličnějších obměnách jsem neustále slyšel jedno tvrzení: „Chybí mi otec.“ Tato věta naznačuje, že otec je něčím jako sůl, které v dřívějších dobách nebylo občas nazbyt, nebo jako spodní voda, jež v některých oblastech jednoduše vymizela.

Ve své knize *Americký národ* Geoffrey Gorer poznamenal, že v roce 1940 chlapci ve Spojených státech stačilo k tomu, aby se stal mužem jedině: zavrhnout svého otce. Gorer k tomu dodává, že američtí otcové navíc očekávají, že je jejich synové zavrhnou. Naproti tomu v Evropě se mladým mužům otec tradičně jevil jako ďábelská bytost, se kterou musí zápasit (v Kafkově povídce *Ortel* končí boj mezi otcem a synem otcovým úmrtím a synovou porážkou). Jinak je tomu však ve Spojených státech, kde je otec pro mnoho synů terčem výsměchu, osobou dobrou leda pro zasmání - tak ostatně je zobrazován v kreslených seriálech a televizní reklamě. Jeden muž to vyjádřil velmi výstižně: „Otec je osobou, která v obýváku šustí novinami.“

Jak je vidět, v mnoha amerických rodinách je význam otcovy přítomnosti vskutku pramalý.

Příliš málo otce

Jestliže otcův význam v rodině neustále klesá a pomalu se zcela vytrácí jako spodní voda na poušti, tak nezbytná pro život na zemi, synové se ocitají v nové situaci. Co mají na takové poušti dělat? Vrtat, aby našli novou zásobu blahodárné vody? Rozdělit vodu na denní dávky? Chytat ji? Nebo se ji snažit získat v matčině světě a pak ji „destilovat“, aby měla stejně blahodárný účinek jako voda z otcova světa?

Dodnes existující tradiční kultury se vyznačují hojnou přítomností otce. V tak zvaných tradičních kulturách zastupuje otce ve výchovném procesu mladých mužů mnoho osob. Strýcové dávají synům více svobody anebo jim vyprávějí o ženách. Dědečkové jim vyprávějí příběhy. Válečníci je učí, jak zacházet se zbraněmi a přes-

tovat v sobě kázeň, zatímco starci jim vštěpují rituály daného společenství a předávají jim poznatky o duši - všichni tudíž plní funkci čestných otců.

Bruno Bettelheim si všiml, že pro většinu tradičních kultur neplatí Freudova představa o nenávisti mezi otcem a synem. Němé napětí mezi otci a syny, které Freud považoval za všeobecný jev pramenící ze sexuální žárlivosti, bylo podle Bettelheima příznačné především pro vídeňskou společnost na sklonku devatenáctého století. Ve většině tradičních kultur se otcové a synové vůči sobě chovají s nelíčenou shovívavostí a zájmem. Jelikož syn se musí hodně naučit, otec s ním tráví spoustu hodin společným zhotovováním šípů, opravováním oštěpů či stopováním zvířat. Když otec a syn tráví společně dlouhé hodiny, což se občas stává i dnes, starší tělo tak říkajíc předává mladšímu tělu substanci ne nepodobnou pokrmu.

Podle soudobého způsobu uvažování by tato výměna mezi otcem a synem měla být označena za následování otcova příkladu, jako napodobování jeho chování, avšak já se domnívám, že zde dochází i k určité fyzické výměně, jako by buňky přímo vstřebávaly nějakou látku. Synovo tělo - nikoliv jeho rozum - přijímá pokrm, který mu otec předává, a to zcela nevědomě. Nejedná se zde o uzdravování vkládáním rukou, ale o uzdravování vkládáním celého těla. Synovy buňky získávají určitou znalost toho, čím je dospělé mužské tělo. Mladší tělo se dozvídá, na jakých kmitočtech mužské tělo pracuje. Začíná zachycovat melodii, kterou zpívají buňky dospělého muže, i rytmus, v jakém tančí okouzující, elegantní, osamělé, odvážné a poněkud stydlivé mužské molekuly.

Během dlouhých měsíců, které syn strávil v matčině těle, se jeho tělo naladilo na ženské frekvence: dozvědělo se, jak ženské buňky vysílají, kdo komu v tomto zvukovém poli podléhá, jaká zvířata přebíhají přes travnatou mýtinu, čemu naslouchá tělo v noci, jaké jsou dolní a horní meze strachu. Jak dokonalým přijímačem vyšších i nižších frekvencí matčina hlasu se stává před narozením i po něm synovo tělo! Syn se buď na tuto frekvenci naladí, nebo umírá. Nyní, když syn s otcem bok po boku společně opravují hroty šípů, sklánějí se nad poškozeným pluhem, čistí písty motoru nebo ošetřují rodící klisnu, synovo tělo má možnost se přeladit. Pomalu, po dlouhé měsíce i léta, struny synova těla začínají zachycovat signály vysílané drsným, někdy náročným, trpce humorným, netrpělivým, tvrdohlavým starším mužským tělem - tělem, jež si nepotrpí na přílišnou vážnost ani přílišnou vřavu a nepřetržitě se dere do-

předu. Jak mužské, tak ženské buňky hrají nádhernou melodii, avšak syn musí zachytit nejenom ženskou, ale i mužskou frekvenci.

Synové, u nichž k tomuto přeladění nedošlo, budou celý život pociťovat hlad po otci. Myslím, že slovo hlad tuto touhu přesně vystihuje: tělo mladého muže lační po soli, vodě či bílkovinách stejnou měrou, jako po bílkovinách lační tělo a dolní části zažívacího traktu hladovějícího člověka. Žaludek, nenachází-li to, co potřebuje, nakonec požírá sám sebe. Takoví hladoví synové se drží v blízkosti starších mužů, obdobně jako se bezdomovci zdržují poblíž vývařovny. A obdobně jako bezdomovci trpí kvůli svému stavu pocitem studu a tento stud je bezejmenný, hořký a nesmazatelný. Ženy nejsou přes sebevětší soucit se svými hladovějícími syny schopny tuto chybějící zvláštní látku poskytnout. Syn se může později pokusit tuto látku získat od stejně staré ženy, avšak tyto snahy rovněž končí nezdarem.

Nedůvěra vůči starším mužům

Uplynulo pouze sto čtyřicet let od té doby, kdy v západním světě začala v pravém smyslu slova práce v továrnách, a během tohoto období s každou další generací slábne s katastrofickými následky pouto mezi otcem a synem. Podrobný rozbor anglického zákona o zaboru půdy nám dokazuje, že ke konci tohoto dlouhého legislativního procesu odepřela anglická vláda otci nevlastnícímu půdu přístup k nezabraným pastviskám a obecní půdě, což mělo za cíl donutit ho, aby sám nebo se svou rodinou dojížděl do továrny. Jihoafrická vláda tak donedávna postupovala s černými otci. V polovině dvacátého století byl v Evropě a Severní Americe tento jedinečný dějinný proces završen: otec pracoval, ale jeho syn ho při práci neviděl.

Po celou dobu existence jak prvotních starověkých loveckých společností, které trvaly zřejmě tisíce a možná i stovky tisíc let, tak lovecko-sběratelských společností i pozdějších zemědělských a řemeslnických společností otcové a synové pracovali a bydleli společně. Ještě v roce 1900 bylo zhruba devadesát procent americk-

kých otců zaměstnáno v zemědělství. Pro všechny tyto typy společností bylo příznačné, že syn mohl práci svého otce pozorovat nepřetržitě po celý rok.

Co se děje, když syn svého otce při práci nevidí? Po třiceti letech badatelské práce zabývající se psychikou mladých Němců, stejně osiřelých ve své industriální společnosti, jako jsou dnešní mladí Američané, Alexander Mitscherlich, o němž jsem se zmínil v první kapitole, přišel s tvrzením, že v synově psychice se objevuje meze-
ra. Když syn nevidí otcovo pracoviště nebo to, co vyrábí, zdalipak si ho představuje jako hrdinu, bojovníka za dobrou věc, světce nebo rytíře na bílém koni? Mitscherlichova odpověď je smutná: na uvolněné místo se tlačí démoni - démoni podezřívavosti.

Tito démoni, ač neviditelní, jsou hovorní a nabádají k nedůvěře vůči starším mužům. V šedesátých letech se tato nedůvěra ještě prohloubila a jejím projevem bylo tehdy oblíbené rčení „Nevěř nikomu nad třicet!"

Starší muži z amerických vojenských škol a vlády mladé muže ve Vietnamu skutečně zradili, lhali jim o povaze tamější války a sami seděli v bezpečí v týlu, lhotejně k tomu, že z mladých mužů, jež vyzvali, aby se stali válečníky, činili obyčejné vrahy. Díky tomu měli démoni v nedávných amerických dějinách široké pole působnosti. Démoni posílají všechny mladé muže na takové filmy jako *Lawrence z Arábie* nebo *Společnost mrtvých básníků*, protože v těchto filmech se ukazuje, jak jsou všichni muži u moci zkažení a s jakou absolutní zradou z jejich strany se nezištný mladý člověk setkává. Autorita duchovního učitele dostává trhliny, zasvěcení je odmítáno.

Antropologové posedlí těmito démony tvrdí, že starci v primitivních kulturách se pod rouškou obřadu zasvěcení na mladých mužích dopouštějí sadistických a ponižujících úkonů. Mladý architekt ovládaný těmito démony v duchu jásá, když pod nápořem buldozerů se hroutí budova navržená Louisem Sullivanem, a rockový hudebník s troškou škodolibosti hraje hudbu, kterou jeho dědeček nikdy nepochopí.

Tato podezřívavost není prospěšná ani pro synovu vnitřní vyrovnanost. Vyčerpá-li větší část své kritické a cynické energie neustálým podezříváním starších mužů, může projevit naivitu vůči ženám - nebo mužům - jeho věku. Dnešní muž často předpokládá, že žena ví o vztahu mezi mužem a ženou víc než on, podřizuje se jejím náladám, a když na něho žena útočí, domnívá se, že tak činí „pro jeho vlastní dobro". Právě na tomto mnoho manželství

troskotá. Tato psychická nevyrovnanost se může projevit také lehkověrností v podnikání. Muž se tak může nechat od svého vrstevníka obrát o všechny peníze nebo snášet ponížení od jiného muže, který vystupuje jako jeho domnělý přítel nebo rádce. Soustředění celé podezřívavosti výhradně vůči starším mužům často vede k pohromám ve vztazích s jinými lidmi a velkému osamocení ducha i duše.

V příštím desetiletí lze očekávat ještě větší ničivé působení démonů podezřívavosti na mužskou představu o tom, čím je muž a mužství. Dvacet až třicet procent amerických chlapců dnes žije v domácnostech, ve kterých chybí otec, a démoni tam řádí s naprostou svobodou.

Je rovněž pravda, že i stále větší počet matek pracuje mimo domov a se svými dcerami tráví stále méně času. Je tedy možné, že obdobná podezřívavost - tentokrát vůči dospělým ženám - zachvátí psychiku mladých děvčat. Co z toho vznikne, ukáže teprve budoucnost.

Má otec dnes co předávat?

Když se otec vrací domů v šest hodin večer, děti poznávají jeho povahu, nikoliv však to, co dělá, když je celý den pryč. Jestliže otec pracuje pro obchodní společnost, co by vlastně svým dětem mohl předávat? Otec se synovi zdráhá říci, v čem spočívá jeho práce. Rozkouskování procesu rozhodování, orientace výhradně na zisk na úkor životního prostředí, opatrnost, dokonce zbabělost, k níž pobízí byrokracie - kdo by se chtěl o takové poznatky dělit?

Jenom ve vzácných případech bere dnes otec své syny nebo dcery do továrny, v níž pracuje, do své advokátní kanceláře, na parkoviště ojetých aut, s nimiž obchoduje, nebo do pojišťovny, která ho zaměstnává. Tyto pokusy o výchovné působení se dají částečně přirovnat k otcovskému vlivu v řemeslnických kulturách. Avšak ve většině dnešních rodin, v nichž se otec vrací v šest hodin večer, se synové a dcery neseznamují s žádnými otcovými poznatky, nýbrž pouze s projevy jeho chvilkové nálady nebo s jeho způsobem chování, jež se vyznačuje podrážděností a zdrženlivostí.

Dnešní otec přichází domů obvykle v podrážděné náladě, pramenící z jeho bezmocnosti a zoufalství smíšenými s trvalým pocitem studu a otupělosti, příznačnými pro lidi, kteří nenávidí svou práci. V dřívějších dobách otcové mohli často usměrnit svou nepřiměřenou povahu předáváním poznatků o tom, jak uplést lano, lovit ryby, kopat studnu, žnout obilí, bubnovat, zhotovovat postroje, starat se o zvířata, a dokonce i zpívat a vyprávět příběhy. To, že otec mohl svého syna takto zaučovat, zmírňovalo projevy jeho povahy.

Touha po otcově blahodárném zaučování, i když poněkud archaická, pořád přetrvává, avšak dětem se blahodárných účinků tohoto zaučování nedostává. Místo toho je zejména syn odkázán na hrozícího, žárlivého „nikdotce“, jak mu říká Blake, na „ničícího otce“ - mužský princip sídlící v království žárlivosti.

Skutečnost, že otec se jen na pár chvil zjevuje ze svého vzdáleného světa, může vážně narušit dceřinu schopnost udržovat v budoucnu dobrosrdečné vztahy s muži. Vztek, s jakým některé ženy útočí proti patriarchy, pramení ve velké míře z hlubokého zklamání nad tím, jak se jejich otcové zhostili role vychovatele.

Řekli jsme si, že otcův vliv v rodině vyprchal, když si sílící industrializace lidského života vyžádala, aby práci hledal mimo svůj domov.

Neexistují žádné historické zákonitosti, jež by nám pomohly pochopit psychický stav dnešního syna. Abychom porozuměli jeho psychice a získali představu o démonech řádících v jeho duši, o jeho obavách, nezdarech a vzletech, nutně potřebujeme nové prostředky a nové psychologické postupy.

Žijeme v době obrovských proměn a jen málokdo z nás - otců i synů - je na takové převratné změny připraven. Doposud jsem hovořil o hladu mladých mužů po otci, o lačných tělech synů, o démonech podezřívavosti, kteří pronikli do psychiky mladých mužů, a o synově nespokojenosti nad tím, že otec jako vychovatel selhává. Nyní se podívejme na další jev, jímž je vymizení kladných králů.

Patriarchát se vyznačuje složitou strukturou. Z mytologického hlediska je zevnitř matriarchální. Stejně složitý je matriarchát, jehož jádro je patriarchální. Politická struktura přitom musí odrážet naši vnitřní strukturu. A my víme, že každý muž má v sobě ženu a každá žena muže.

Pravý patriarchát prostřednictvím svatého krále propůjčuje v dané kultuře sluneční jas každému muži a ženě, zatímco pravé matriarchální zřízení zase propůjčuje každému muži a ženě, podílejících se na životě dané kultury prostřednictvím svaté královny, měsíční svit. Smrt svatého krále a královny znamená, že dnes žijeme v systému podmíněném průmyslovými vztahy, které se od patriarchálního zřízení zásadně liší. Systém, ve kterém žijeme, nemá žádnou úctu pro mužské ani ženské cítění. Systém založený na průmyslových vztazích určuje pohyb ve světě zdrojů, hodnot a loajality, rozhoduje o tom, která zvířata mají přežít a která mají vyhytnout, a stanovuje, jak se má zacházet s dětmi. V tomto systému však není ani krále, ani královny.

Smrt svatého krále a vymizení skupinového krále způsobuje, že nedostatek otců je ještě akutnější. Když otec dnes usedne za stolem, jeví se tam slabý a bezvýznamný - je patrné, že otcové již nezaplňují v místnosti tolik prostoru jako otcové v devatenáctém století. Někteří tuto skutečnost přijímají s uspokojením, avšak bez pochopení důsledků toho všeho.

Všechny tyto události otcovu slabost zvýraznily a prohloubily. D. H. Lawrence napsal: „Již mnoho let mužské já, dříve zářící, ztrácí na lesku a v mužově nitru sílí pocity sklíčenosti či dokonce poníženosti. Není to hrozné?“

Jak se otec jeví čím dál tím slabší, skleslejší a ubožejší, vzniká zdání, že je nástrojem temných sil. V *Hvězdných válkách* se například jedna z postav jmenuje „Darth Vader“, což je jméno, jež neznamená nic jiného než temného otce („dark father“). Tato postávka celým srdcem na straně temných sil. Se zánikem politických a mytologických králů přichází otec o jas, který mu kdysi propůjčovalo slunce nebo hierarchie slunečních bytostí, následkem čehož obraz, jež si o něm dělá společnost, je temný.

Démoni, jež si v synově psychice zřídili propagační agenturu, ho přesvědčují, že tma kolem otce je mnohem hlubší, než si myslel. Co lze v takové situaci dělat? Syn brzy zjišťuje, že matka není

schopna otce zachránit, ba ve většině případů se o to ani nechce pokusit. Jedinou osobou, jež se toho úkolu může ujmout, je syn. Dokud si političtí králové uchovávali svou moc, na otce dopadal lesk shora a syn se snažil otce následovat v touze dosáhnout téže zářivosti a dostoupit jeho velikosti. Ve skutečnosti to mohlo vypadat jinak, avšak pokud jde o literaturu, ještě v osmnáctém století přinášela nesčetné ukázky respektu, úcty k otci a následování jeho příkladu.

V naší době, kdy otec vystupuje jako terč posměchu (hovořili jsme o tom v souvislosti s televizními seriály a reklamami), jako objekt podezření (např. v *Hvězdných válkách*), jako mrzutý blbec (když se vrací z práce domů bez poznatků, o něž by se mohl s dětmi podělit), nebo nerozhodný slaboch (v důsledku ztráty královského jasu), syn stojí před problémem. Jaký má být jeho život jako muže? Někteří synové propadají skrytému zoufalství. Než jim bylo šest, přijali matčin názor na otce, a než jim bude dvacet, ztotožní se s kritickým pohledem na otce v rámci celé společnosti, což se bude rovnat jeho zavržení. Co jim zbývá, než požádat o pomoc ženy?

Tato prosba má něco do sebe. Avšak ani sebelepší úmysly z jejich strany zde nepomohou, neboť to, o co je muži žádají, jim ženy dát nemohou. Někteří muži lačníci po otci jsou plni zoufalství, o němž se před ženami nezmiňují. Bez pokusů o analýzu osobnosti vlastního otce, bez snahy dopídit se, proč je takový, jaký je, propadají strašlivé beznaději, vyplývající z akceptace všeobecné představy o otcově bezvýznamnosti. „Jsem synem vadného mužského materiálu a zřejmě budu stejný jako on.“ Se zoufalstvím v duši se pak hrouť, znecitlivují a obracejí se k temnotám, neboť ty se zdají být otcovým královstvím. Tito muži se pak straní aktivní účasti v politických šarvátkách, tak charakteristických pro muže ve Spojených státech v devatenáctém století, myslí si, že jejich názor nemá žádný význam, stahují se do podzemí, vyhýbají se ostatním lidem a občas ve svých podzemních norách utápějí své mindráky v alkoholu.

Jiní synové na svou situaci reagují tak, že se odrážejí od země a vzlétají vzhůru. Čím hlouběji otec v jejich očích klesá, tím výš se oni vznášejí. Noviny a knížky nás dennodenně zaplavují zprávami o sexuálním zneužití páchaným otcem, mužské neschopnosti jednat lidsky vůči svým bližním, nesmlouvavých militaristických postojích, fanatickém pracovním vypětí, fyzickém násilí, jehož se muži dopouštějí na svých manželkách, opouštění rodin atd. Vsech-

ny tyto zprávy znásobují jas, jakého se mnozí synové cítí povinni dosáhnout vzhledem k temnotě obklopující otce.

Tato situace nám napovídá jednu z odpovědí na otázku: „Proč je na světě stále více naivních mužů?“ Ať už je temnota obklopující otce hlubší než v minulosti, nebo nikoliv, dnes je jako hlubší vnímána a syn si dává za úkol otce z temnot vyprostit.

Můžeme se ještě jednou podívat na jev, o němž jsme již hovořili – na synovu touhu po nebeských výškách, na „věčného chlapce“, tuto mŕru, letící střemhlav směrem ke světlu. Ve své knize *Paer Aeternus* Marie-Louise von Franzová chápe jeho let vzhůru jako vzpouru proti přízemní, opatrnické, žárlivé a majetnické části mateřské ženskosti.

Ve svém článku *Velká matka, její syn, její hrdina a puer* James Hillman vidí tento jev jinak. Rozdílnost jeho pojetí spočívá v tom, že tento jev spojuje s otcem. Pro soudobou psychologii je charakteristické, že všechno je vztahováno k matce. Jak Freud, tak Jung byli maminčinými mazlíčky a z jejich učení vychází naše psychologie. Řekli jsme si, že mladý muž v naší době může mít pocit, že jeho otec je ponořen do temnot epicích peklem, jejichž představu navozují tato slova: fanatická oddanost práci, slabost, odevzdanost, osamocení, alkoholismus, ničivý návyk, hrubost, vyhýbavost či zbabělost.

V protikladu k dřívějším dobám mnoho dnešních synů tedy nebojuje s otcem ani nevymýšlí strategie, jež by mu ho pomohly porazit, nýbrž vzlétá nad něho, mimo něj. Máme tedy transcendentální psychologii, psychologii lidí jako Thoreau, jejichž cílem je dosáhnout vyššího vědomí, než se to podařilo jejich otcům. Není na tom nic špatného, jde však o to, že syn takto ztrácí kontakt se zemí. Sám patřím mezi syny, jež léta snášeli nepříjemnosti, ztrátu kontaktu se zemí, řídký vzduh, osamělost přespolečného běžce, a to jenom proto, abych se vznesl vzhůru a byl tam viděn. Takový syn se pokouší vykoupit „otce obklopeného temnotami“ skrze své vlastní „osvícení“.

Není to úplně nový jev, nový je pouze jeho rozsah. James Hillman vyslovil názor, že za modelový příklad takového vykoupení můžeme považovat postavu egyptského boha Hora, Osiridova syna. Dochovaly se mnohé sochy tohoto boha jestřábů a sokolů, zobrazující ho v podobě sokola. Všichni si pamatujeme, že Osiris byl uvržen do temnot. Jeho bratr Set ho přemluvil, aby si lehl do rakve, načež víko zatloukli a rakev hodili do Nilu. V naprosté tmě se Osiris plavil Středozemním mořem, až doplul k přístavu Byblos, kde ho opět

pohltily temnoty, tentokrát uvnitř kmene stromu. Takto odříznutý od světla setrval Osiris celá léta. Vysoký let Horova sokola lze považovat za reakci na otcovo uvěznění.

Hor o sobě prohlašuje, že se chce vznést výš, než se to podařilo jakémukoli jinému bohovi. Z jednoho papyru víme:

Hor vzlétá tam, kam nedosáhla duše prvního boha ani žádná dosavadní božstva... Jsem mimo dosah Seta. Můj let je zcela jedinečný.

Tento obraz lze interpretovat z různých hledisek. Řekli jsme si, že když syn stoupá k slunci, nevidí svůj stín, neboť ten je daleko za ním. Syn vidí otcův stín, avšak jeho vlastní stín není vidět.

Takový let navíc otce nezachraňuje. Syn stoupající vzhůru se otci nepřibližuje, nýbrž se mu vzdaluje. Na druhé straně syn, jenž vzlétá za světlem, si vede úspěšně jako zaměstnanec obchodní společnosti a dosahuje osvícení, jistou měrou očišťuje otcovo jméno.

Toto vysvětlení pohnutek synova letu za světlem mě dojímá, protože naznačuje, že synovo úsilí nepramení pouze z obav před panovačnou matkou, ale částečně i z lásky k otci pohrouženému v temnotách.

Mezi syny byli vždy tací, jež vzlétali k nebi, nebylo jich však tolik jako dnes. Na druhé straně může muž příliš brzy obrátit svou pozornost k duchovním záležitostem. Tyto snahy o to vzlétnout co nejvýše pokládám za další poruchu vyvolanou oslabením role otce.

Stejně jako útesy Hellespontu kdysi plodily jeřáby, jež Homér pozoroval, jak v nesčetných hejnech letí k slunci, společnost bez otce plodí muže podobné těmto ptákům, tak citové a okouzující, tak zranitelné a upřímné.

Příběh o Železném Janovi: Návštěva u krále

Chlapec z našeho příběhu se vznesl vzhůru, když si ho divý muž vyzvedl na ramena. Potom spadl do vody, do níž ponořil zraněný prst, načež se prudce vztyčil, když se mu následkem toho vlasy

zbarvily do zlata. Nakonec se propadl do velké hloubky a v kuchyni prožil své popeleční období.

Takový rytmus dýchání se jeví jako přirozený, a protože se to chlapec už naučil, někdo by mohl říci, že bychom ho mohli vlastně opustit a příběh uzavřít. Každý, kdo někdy vkročil na cestu ztroskotanců, ví, jak chutná takový pád, a podobá se Josefovi, jenž byl odveden do Egypta, Jobovi, jenž upadl z velkých výšin, a Huckleberrymu Finnovi, jenž se vydal na po řece. Náš příběh však nemůžeme ještě ukončit, neboť nebylo ještě nic řečeno o druhém královi. K nejdůležitějším pohádkovým motivům patří motiv dvou králů. Začátek potíží je spjat s vlastním otcem - prvním králem - člověk musí první zámek opustit. Po určité době, poznamenané utrpením a osamocením, se někde zjeví druhý král, jenž hrdinu (nebo hrdinku) z pohádky potkává na lovu, adoptuje ho (nebo ji) a zadává mu zvláštní úkol. Tehdy pro našeho dobrodruha začíná složitý tanec, jehož cílem je navázání plodného vztahu s novým králem.

Připomeňme si, že chlapec v našem příběhu, jenž nepřišel k žádnému řemeslu - je patrné, že chlapci zde schází otcovo zaučování -, přijímá práci kuchyňského pomocníka na zámku, jehož pánem není jeho otec. Zde zakouší chuť sazí a popela, i když má pořád zlaté vlasy. Po nějaké době mu kuchař dává příkaz, aby odnesl jídlo ke královi. V našem příběhu je to vyličeeno takto:

Jednou, když právě nikdo jiný nebyl po ruce, poručil mu kuchař, aby odnesl pokrm na královskou tabuli. Pěnc nechtěl, aby bylo vidět jeho zlaté vlasy, a ponechal si na hlavě klobouk. Králi se něco takového ještě v životě nestalo. „Když přistupuješ ke královské tabuli, musíš smeknout, chlapče,“ řekl mu. Jich, pane králi, nemohu, mám prašivou hlavu,“ řekl chlapec. Král si dal předvolat kuchaře, vyplínil ho a pozastavil se nad tím, jak je možné, že takového chlapce vzal do služby; okamžitě at ho vyžene.

Zlaté vlasy nám pomáhají snášet útrapy dospívání, i když po pravdě řečeno představují spíše rušivý element než skutečnou oporu, což chlapec podává vcelku výstižně, když říká, „Mám prašivou hlavu.“ V takových vlasech dřímá nebeský nádech, avšak my nevíme, co si s nimi počít, když potkáváme krále - jestli je ukazovat a honosit se jimi, nebo je ukrýt a přijít o možnost jednat naprosto upřímně.

Všichni toužíme zakoušet přítomnost „králů“. Je známo, jak vášnivě prahly mladé dívky po tom, aby se ocitly nablízku krále rokenrolu Elvise. O několik desetiletí později mladé dívky zase toužily po tom, aby alespoň na chvíli spatřili Prince. Z novin se dozvídá-

me o ženě, která se pravidelně vloupává do bytu Davida Lettermana, o jedincích, jež kradou ubrousky z komnat prince Charlese, stavějí si stany poblíž sídla Michaela Jacksona, ci dělají vše pro to, aby dostali pozvánku do Bílého domu. Všichni se chtějí ocitnout ve společnosti „krále“. Pro mnohé lidi roli krále převzal dalajláma a zastínil tak samotného papeže.

Hlad po otci se proměňuje v hlad po královi. Z našeho příběhu však vyplývá, že zlaté vlasy nejsou propustkou k pobytu v jeho komnatách.

Každý z nás zajisté někdy vykonával tu či onu kuchyňskou práci, obeznámil se s chutí popela, nebo dokonce prošel katabasis, avšak to všechno nám neposkytuje automatické právo být hostem krále. Jak se říká v našem příběhu, strážci nás pustí dovnitř a pak zase vyprovodí ven.

Vyvstává tu hned několik otázek: Proč pociťujeme takový velký hlad po královi? Čím to je, že před čtyřicítkou jsou naše návštěvy u něho tak krátké?

Každý z nás si pamatuje, učitelku či učitele, k nimž jsme v období dospívání najednou zahořeli láskou, krátká setkání s proslulými osobnostmi či věhlasnými hudebníky nebo rozpačité rozhovory se slavnými spisovateli, ke kterým jsme zašli pro radu. Pokud nás král přijme na svůj dvůr, je docela možné, že zjistíme, že taková pocta vyžaduje kázeň přesahující naše možnosti. Žena, jež se ocitne na návštěvě u svého guru, může se zděšením zjistit, že ten ji chce dostat do postele. Někdy je králem projevovaný zájem nepředstíraný, jenomže my tu situaci nezvládneme - nepřemožitelně toužíce po jeho pochvale a uznání zpanikaříme a vyrukujeme s něčím naprosto nevhodným, načež se dáváme na úprk s pocitem zklamání a studu.

Král či královna nemusí být samozřejmě fyzickými bytostmi, jinými slovy, nemusí být z tohoto světa. Ve dvanácti se některým jedincům dostavují nevysvětlitelné okamžiky jasného vidění, jež sami nedokáží pojmenovat. Obvykle jim tehdy schází znalost nějaké mytologie, jež by jim umožnila danou zkušenost vnímat v širším kontextu. Čtrnáctiletý chlapec v jednom okamžiku najednou chápe veškeré matematické zákony, ví, o čem hovoří indiští svatí, putuje do dříve neprozkoumaných zákoutí mozku, dosahuje chvilkových stavů náboženské extáze. Taková událost se rovná vzletnutí do „sedmého nebe“, po němž následuje prudký pád zpátky na zem. Prostoupení romantismem se snažíme navodit si ten dokonale konejšivý pocit, jež jsme zakoušeli v lůně, když jsme byli božský-

mi bytostmi a pojídali jsme pokrm bohů. Závislost na alkoholu či drogách je pokusem uniknout našim omezením a setrvat v králově komnatě. Mnoho z nás jde ke králi samovolně a pomocí alkoholu, sexu či kokainu protahuje svou návštěvu dlouho přes určený čas. Můžeme říci, že celá naše současná kultura je posedlá touto jedinou scénou z našeho příběhu, jmenovitě návštěvou u krále. Avšak kdokoli krále navštíví samovolně nebo příliš protahuje svůj pobyt v jeho komnatách, ocitá se zpátky na hromadě popela.

Královu komnatu připomínají například bary pro osamělé. Hledač erotických dobrodružství, skrývající se v nitru muže i ženy, na chvíli spolčený s milencem, slibuje hory doly: extatická setkání, dlouhá posezení v nebeské komnatě, erotické rozkoše. Takové prchlivé svazky škodí našemu duchu.

Shakespeare k tomu říká:

*...sotvaže ukojen, odporný jako zlo,
bezhlavě hledaný, a sotva jsi ho měl,
bezhlavě prokletý jak to vнадidlo,
hozené, abys je spolkl a zešlel;
šílený, loví-li, a dopadne-li, též,
zuřivý, pokud měl, má, chce mít svoji věc,
rozkoš, když ochutnáš, bolest, když dopiješ,
blahý sen z počátku, pustý mam nakonec!
To všechno každý ví; nikdo však nedovede
nevstoupit do ráje, který v to peklo vede.*

Bary pro osamělé jsou magickými alchymickými pecemi, v nichž den za dnem, noc co noc pokračují pokusy vytěžit ze surových složek jakous takous náhražku královny společnosti.

Návštěvy u krále, když jsme mladí, však z různých důvodů netrvají dlouho. Alchymisté by prohlásili, že přesto, že jsme si řádně odbyli období popela, naše duše je pořád zaneřáděna infantilním vztekem, nereálnými nadějemi a zlostí vůči našim rodičům nebo i vůči nám samým. Jinými slovy v kuchyni poznáváme to, co jsme se naučili díky svým smyslům: seznamujeme se s dřevem, ohněm a popelem - a tím to hasne.

Během našeho pobytu v kuchyni připomíná naše duše jakousi rudu s příměsemi. Není proto možné, aby duch, jenž je očištěný a působí samostatně, mohl za dané situace nějak zapůsobit na tuto surovou látku.

Na rozdíl od toho král, jenž sídlí nahoře na zámku, na čerstvém vzduchu a slunci, dává tušit sluneční energii a svatý intelekt. Na rozdíl od chlapce-popílka či dívky-popelky král dosáhl harmonie a stejnorodosti a zproštěn všech nečistot vnímá věci jinak. Neměli bychom se pozastavovat nad tím, že chlapcova návštěva v našem příběhu netrvá dlouho.

Edward Edinger, který shrnuje závěry alchymistů, k tomu podotýká, že menší svatba „představuje vztah neboli spojení látek, jež se doposud důkladně neoddělily nebo neodlišily. Po něm vždy následuje smrt...”

Alchymisté hovoří o delší svatbě neboli „velké svatbě”, která přichází později a již budeme svědky na samotném konci našeho příběhu.

Příběh o Železném Janovi můžeme přirovnat k tanci, při kterém se mladý muž pomalu a s mnohým zdráháním přibližuje k druhému králi.

Víme, že v našem životě může příběh klidně skončit hned v kuchyni. Po požádání, ať královi zaneše polévku, někdo třeba řekne, „Nahoře nikdo není” nebo „Ať si ji přinese sám.” Jestliže daná osoba nedbá na existující hierarchické uspořádání, může prohlásit, „Já si naleju polévku sám a u stolu nebudu nikoho obsluhovat, a krále už vůbec ne.”

Ti, kteří přehlížíjí kuchaře, mohou uvíznout v etapě učednických let v kuchyni jakožto více či méně spokojené děti, jež znají pouze chuť popela. Některé děti se zdráhají překročit práh, přijde jim bezpečnější setrvat v popelu. Takoví drsnáci jako William Burroughs či John Hawkes oslovují čtenáře, aniž překročili práh, a trvají na tom, že neexistuje nic kromě popela.

Jestliže je návštěva královny komnaty tak závažná a stěžejní pro náš citový život, měli bychom podrobně prozkoumat to, co všechno se ve starověkém světě pojilo se slovem král.

Král ve svých třech královstvích

„Král" a „královna" mají za sebou dlouhou a úctyhodnou historii v neviditelném království mýtů a pohádek, v němž se slova nevztahují na lidské bytosti - natož na osoby určitého pohlaví -, a stejně tak dlouhou historii ve hmatatelném království monarchie, kde slova naopak vždy odkazovala na určité lidi z masa a kostí. Rozlišme mezi třemi typy krále: svatým králem, politickým králem a vnitřním Králem.

Svatý král

Svého krále má neviditelný, imaginární svět. Není jasné, jak se tam dostal. Je možné, že po staletích velebení politického krále si ho lidé přenesli do neviditelného světa, i když tomu možná bylo naopak. Tak ci onak posvátný prostor obývá král. Ze svého mytologického světa působí jako magnet a mění uspořádání lidských molekul. Vniká do lidské psychiky jako vzdušný vír či tornádo a domy létají do vzduchu. Kdykoli vyslovíme slovo „král" nebo „královna", něco v našem těle se lehounce rozechvívá.

Král i královna vysílají dolů na zem energii. Připomínají slunce a měsíc, které pronikají na zem zemským ovzduším. Dokonce i za pošmourného počasí něco z jejich zářivé energie dopadá k nám na zem.

Tyto magnety či větrné víry jsou nositeli dění: působí na naše pocity a činy stejným způsobem, jakým magnet třídí a srovnává železné piliny. Piliny se seskupují do určitého tvaru. Stejně tak i pocity dané osoby nacházející se v králově komnatě najednou získávají určitý tvar. John Weir Perry nazývá svatého krále „vládcem čtyř světových stran" a jeho stejnojmenná kniha pojednává o mytologii a rituálech spojených s tímto specifickým magnetem.

Na trůně vedle vládce čtyř světových stran sedí jeho královna, jež je zase vládkyní čtyř světových stran. Ani král, ani královna neusilují o zvětšení své moci na úkor druhého. Oba žijí v mytologickém, věčném a zářivém království, jež můžeme nazvat jakousi „mytologickou vrstvou" neboli věčným královstvím.

Tato vrstva byla často vnímána jako vnitřní nebe klenoucí se nade vším. Toto nebe není prázdné, neboť je obydleno „magnety“ či „vzdušnými víry“, neboli „bohy“. Nadále zde pobývá Dionysos a také Frejr, Odin, Thor, Panna Maria, Kálí, Buddha, Zeus a Alláh, Athéna a Artemis. Člověk, který vnímá věci z mytologického hlediska, si dokáže představit tyto „bohy“ a jejich prudké, energické a patřičné činy, a přitom si zachovává schopnost rozlišit mezi lidskou vrstvou a vrstvou mytologickou.

Odhaduji, že lidé žijící v zemích západní civilizace přišli o svou schopnost mytologického nazírání tak kolem roku 1000. Následkem toho se mytologická vrstva smrškla a zanikla. Možná proto, že křesťanství nepřipouštělo nové mýty ani nové bohy, a možná i proto, že po období renesance stále více imaginární energie pohlcovaly vzrušující vědecké objevy, tato vrstva nebyla už nikdy obnovena. Evropané a Evropanky tak postupně přestali krmit své početné bohy a bohyně svou imaginární energií. Vnitřní nebe se zhroutilo a zbyly po něm jen střepy, po nichž den co den šlapeme. Bohové dnes leží u našich nohou.

John Weir Perry tvrdí, že svatý neboli sluneční král představuje princip řádu a prostoru. Pokud je král přítomný, existuje svatý prostor zbavený chaosu. Král řád nevytváří; prostě a jednoduše kde je on, tam je také řád. Svatý král svým poddaným žehná - to je jeho druhá vlastnost. Robert Moore, jenž se ve svých knihách problematikou krále obšírně zabýval, zdůrazňuje ještě jeho třetí vlastnost: náklonnost k tvořivosti, jež spadá do jeho sféry.

Královnina moc je rovněž obrovská. Někdy vládne on, jindy ona. Jelikož král i královna spolu obývají ten správný prostor, kvete fíkovník, jabloně nesou bohaté plody a mléko a med teče proudem. Keltské pohádky, jež často začínají podobnými obrazy, popisují stav věcí nikoliv na zemi, nýbrž v „nebi“, v prostoru mytologickém. Král v našem příběhu, vysoko ve svých komnatách, představuje právě takového svatého či věčného krále. V příběhu chybí královna, přičemž nevíme, jestli na ni vypravěč pozapomněl, nebo jestli její nepřítomnost nám má něco napovědět. Král má však dceru, jež se díky své velké moci stane královnou v další části příběhu. Svou přítomností v našem příběhu král naznačuje, že krajina kolem Železného Jana představuje prostor, jemuž je vlastní určitý řád. Máme zde co do činění nikoliv s chaosem, nýbrž s kosmem.

Pozemský král

První zmínky o králích jakožto vládci velkých měst a říší, vybavených dalekosáhlou mocí, pocházejí z autonomních městských států Mezopotámie z druhého tisíciletí př. Kr. Není jisté, jestli čínský král-slunce časově předcházel mezopotámského krále, nebo přišel až po něm. Číňané dovedli myšlenku dvojího královského majestátu do takových podrobností, že jejich pojetí může podnes sloužit jako klasický příklad mytologického nazírání. V každém případě král-slunce a královna-luna stmelovali lidská společnost po čtyři tisíce let. Jako principy řádu začali selhávat v Evropě v osmnáctém a devatenáctém století. Ať již byli titulováni jako císaři, caři, imperátoři, maharádžové, sultánové či bejové, králové začali přicházet tehdy o svůj trůn v celé Evropě a později i v jejích koloniích.

Ve středověku měli králové ve zvyku objíždět svá pozemská království. Stovky vesničanů se třeba tísnily kolem cesty v anglických vesnicích, aby zahlédli projíždějícího krále. Tito lidé patrně pociťovali, že se jim dostává požehnání od svatého krále, míjel-li je beze slova jeho fyzický protějšek.

Problém spočívá v tom, že jakmile mizí z pozemských cest a ulic politický král, a to i ze sebelepších důvodů, dělá nám stále větší potíže „spatřit“ či zakusit jiným způsobem přítomnost věčného Krále. Nechci tím říci, že zrušení králů bylo chybou, ani že bychom měli krále vzkřísit a přimět ho, aby opět objížděl své království. Nicméně bychom si měli povšimnout, že naše vizuální představivost je často popletena, když již nemůžeme spatřit pozemského krále. Zrušení králů mytologickou představivost vážně poškozuje. S obnovením její působnosti si pak každý musí poradit na vlastní pěst.

Americký národ zavrhl svého krále z masa a kostí (v roce 1776) několik let předtím, než byl popraven Ludvík XVI., a na počest této události pořádají Američané 4. července každý rok ohňostroj. Oslavují však svržení krále každý rok s menším a menším nadšením, nejspíš proto, že ono oslnivé vítězství, jež se nakonec proměnilo v prohru, vrhá na naše otce stín.

Fungující králové, jež nesmetl čas, dnes přežívají na stránkách bulvárních plátek vedle Dukea Ellingtona, Counta Basieho a Prince.

Často dnes nechápeme pohádky a zčásti je to proto, že soudobí

čtenáři si pletou pohádkového krále s politickým králem. „Tomu nevěřím," říkáme. „To je ale hodně špatný král. Proč nebydlí radši v kuchyni?"

Politický král je součástí třístupňového světa a svou energii a autoritu čerpá ze své otevřenosti a vnímavosti vůči králi obývajícimu prostor nad ním. Málokterý pozemský král něco takového dělá, avšak samotná existence třístupňového světa závisí na tom, jestli v tomto směru projeví nějaké úsilí, či nikoliv.

Když političtí králové ztrácejí úctu, již se kdysi těšili, nedokážou plnit svou roli, přicházejí o pouto se svatým králem, stávají se diletanty nebo bohy, jsou popravováni, mizejí nám z očí - pak dochází k závažným změnám. Více práce musí odvádět představitost. Problém spočívá v tom, že ta to nedělá. Naši otcové pak v našem duševním zraku ztrácejí na významu.

Jestliže političtí králové přežívají na stránkách bulvárních plátků, vztahuje se to i na naše otce. Jestliže dennodenně šlapeme ve střepch, jež zbyly po majestátu svatého krále, třístí se rovněž autorita našeho otce. Ženy si uvědomují, že královna je na tom stejně. Jestliže všechny královny přežívají na stránkách bulvárních časopisů, pak jsou tam i všechny ženy - chyceny do pastí společenské rubriky. Jestliže Athéna a Kálí se zbořením nebeských vrstev ocitly v prachu a špíně ulice, pak prach a špína ulice ulpívá i na všech ženách.

Ženy se chopily úkolu vyzvednout Athénu a Kálí z prachu a špíny a vrátit je, kam patří. Není to úkol, jehož bychom se mohli chopit my, muži. Naším úkolem je pozvednout Dionýsa, Herma a božskou energii, již projevoval Zeus, přičemž se o to musíme pokusit bez ohledu na to, že na našich silnicích už nejezdí královské kočáry. Musíme se naučit vidět svatého krále nejenom očima, pomocí očí, nýbrž „skrze oči" (jak to vyjádřil Blake) a vnímat našeho zářivého vnitřního krále nezkaženého obrazy padlých Herodů a mrtvých Stalinů. Zatím však každé ráno vypadneme z domu a na chodníku zakopáváme o střepy majestátu slunečního krále.

Třetího krále nosíme v sobě, ať už ho ctíme, nebo ne. Nazvěme ho králem vnitřním.

Vnitřní král je kdosi v nás, kdo ví, co chceme dělat po zbytek života, zbytek měsíce či zbytek dne. Je mu jasné, po čem toužíme, aniž by podléhal vlivu názorů našeho okolí. Vnitřní král je spjat s naším zápallem pro nějakou věc, se sférou intencí a vášní.

Když nám byl rok nebo dva, vnitřní král byl podle všeho plný života a elánu. Většinou jsme tehdy věděli, co chceme, a uměli jsme to dát na srozuměnou sobě samým i ostatním. Existují samozřejmě i rodiny, kde potřeby a tužby dítěte nejsou brány v potaz.

Většina z nás o krále brzy přijde. Žádný král neumírá nadobro, avšak vnitřní král přichází o svou moc a chřadne. Nejsou-li vnitřní válečníci dostatečně silní, aby ho ubránili - co jiného lze čekat, když jsou nám dva nebo tři roky? - král umírá.

Jinak řečeno, vnitřní král, dalo by se říci, představuje naše nálady, závisí na nich a dává jim obsah. Dítě má na něco náladu - chce si hrát venku, zůstat doma nebo blbnout. Dospělí jsou ovládáni svými náladami ještě víc. Urážlivý, depresivní rodič, pijan, workoholik nebo blázen podléhá své nepřemožitelné náladě a všechno ostatní jí podřizuje. Dítě, stejně jako partner, se musí této nepřemožitelné náladě přizpůsobit, posluhovat jí, uspokojovat její potřeby a vzdát se své vlastní nálady ve prospěch této ovládající nálady. Král je tak obětován a hyne. Ještě než je dítěti dvanáct let, přestává mít jasnou představu o tom, co vlastně chce.

Člověk, který přišel o svého krále, ani neví, jestli má právo rozhodovat o tom, jak strávit den. Když je můj král slabý, ptám se ženy a dětí, co mám udělat. Tuhle jsem si kupoval svetr. Nemohl jsem se rozhodnout, jestli se mi líbí víc červený nebo zelený svetr. Moje žena řekla, „Ten červený je nádherný.“ A zelený svetr v mých očích bledne, mění barvu, je najednou ošklivý. Nemohu uvěřit, že se mi vůbec někdy mohl líbit.

Někteří lidé mají silného krále, když hovoří k početnému publiku. Jejich král poněkud slábne, když si vyměňují názory v pětičlenné nebo šestičlenné skupině, a úplně se ztrácí, když jednají pouze s jednou osobou.

Mnoho lidí z generace dnešních pětáctýřicátníků přeneslo svého zakrnělého vnitřního krále na Johna Kennedyho, který svou vládu otevřeně přirovnával k bájnému dvoru krále Artuše, a na Martina

Luthera Kinga a Roberta Kennedyho. Když pak síly, stavějící se proti jakémukoli duchovnímu vůdcovství ve Spojených státech, připravily bratry Kennedyovy a Kinga o život uprostřed jejich kariéry, byla to pro muže této generace opravdová katastrofa. Někteří mi se slzami v očích řekli, že přišli tehdy o něco důležitého, jež už se jim nikdy nepodařilo získat zpět. Najednou nevěděli kudy kam.

Vůdcové tedy musí být dostatečně silní, aby mohli přijmout vnitřního krále mladých mužů, a žít dostatečně dlouho, aby si tito mladíci pak mohli vzít krále v nepoškozeném stavu a nechat ho zabydlet se v jejich nitru.

Mladí lidé dospívající za vlády Reagana a Bushe celí jinému problému: nemohou najít nikoho, kdo by jejich krále na chvíli nesl. Členové těchto vlad, zapletení do lží kolem aféry s Contras, se k tomu nehodí. Reagan se této role, jakožto bývalý herec, více méně zhostil, avšak nedokázal jednat čestně. Zrada národa, jíž se dopustili jak demokratičtí, tak republikánští senátoři v souvislosti se skandálem kolem spořitelny, tuto situaci ještě zhoršila. Jestliže neexistuje žádná veřejná osobnost, které by mladí muži mohli svého krále svěřit, jak ho mohou vůbec v sobě později rozvinout?

Moje generace svěřila svého krále prezidentům Rooseveltovi a Eisenhowerovi, generálu Bradleymu, senátoru Fulbrightovi a jiným lidem, kteří se ho s úctou ujali. Ve věku dvaceti let jsme neměli ponětí o mytologii související s králem, avšak měli jsme v úctě některé lidi, kteří, ač nebyli králi, přinášeli s sebou řád, a dokonce i požehnání.

Když vnější král, král z masa a kostí, přichází o moc, jeho pád působí i na křehké krále v ostatních dvou vrstvách a zrychluje to i jejich pád. Pád zkorumpovaných králů urychluje pád ostatních dvou králů na základě sympatetické magie.

Je-li mytologie věcí minulosti a scházejí političtí vůdci, jež by se vnitřního krále dokázali ujmout aspoň na několik let, existuje nějaký způsob jak ho vzkřísit?

Proces navrácení vnitřního krále k životu začíná tehdy, když si opět všímáme našich drobných přání a poznáváme své pravé záliby. William Stafford to charakterizuje tak, že do prstů chytíme konec zlaté nitě. Zjišťujeme, že určité myšlenky nebo slova nám dělají radost. Ve čtyřiceti nebo padesáti letech se rozpomínáme, jaké typy mužů a žen se nám líbí. Co nám dělalo radost, když jsme byli dětmi, než jsme začali vycházet vstříc jiným, úzkostlivě o ně pečo-

vat nebo činit zadost jejich přáním? Z mytologického hlediska můžeme udělat rovnítko mezi chycením konce zlaté nitě a zvednutím pířka z planoucí hrudi ptáka Ohniváka ze země.

Slábnutí otcovy autority a pád vnějšího krále činí touhu po vnitřním králi obzvláště bolestivou, téměř nesnesitelnou. Myslím si, že po tom, co si uvědomíme naše drobné tužby, nejde o to učinit řadu konkrétních předsevzetí, ale je třeba oplakávat mrtvého vnitřního krále, ležícího uprostřed zesnulých válečníků.

Jakmile je vnitřní král vzkříšen, je třeba ho živit a uctívat, pokud má zůstat naživu, přičemž každý muž i každá žena si musí sami najít způsob, jak jeho potřeby uspokojit. Rovněž i ženy mají jak krále, tak královnu. O rozdílu mezi králem a královnou pojednáme později.

Dvacet minut setkání se svatým králem stálo Yeatsovi za všechna léta práce, jež mu předcházela. Toto je jeho báseň:

*Bylo mi padesát, jaký životní předči
Vnabitě kavárně druhdy jsem seděl,
samoten u stolu uprostřed Londýna,
otevřená knížka a sklenička od vína
na desce z mramoru před mými zraky.*

*Jen jsem tak sledoval lidské tváře,
když tělo mi zalila plamenná záře
a po dvacet minut jsem zatíнал pěsti
z pocitu vřelého lidského štěstí,
že bylo mi dáno a mohu dát taky.*

*Dvojí proud
svatého krále*

Ve svém zámku, nahoře v komnatě, se k nám král blíží se zářící tváří - žehná, vybízí k tvořivosti a jen svou přítomností zavádí do vesmíru řád. Existuje však, jak to přesvědčivě a živě ukázal Robert Moore, ještě druhá, temnější stránka krále, jež mladé muže proklíná, bere chuť k tvořivosti a uvádí svou přítomností všechno ve zmatek.

Jestliže tyto bytosti, jež do lidské psychiky vnikají jako vzdušný vír či tornádo, jsou součástí přírody, můžeme si být jistí, že po dni přijde noc a že rostliny budou produkovat jak léčivé, tak jedovaté látky.

Stejně jako svatý král posílá i jedovatý král na zem své záření. To znamená, že v politickém světě se vedle Artuše vyskytuje i Herodes. Je známo, že spatří-li Herodes ve svém království i ten nejmenší projev mužské tvořivosti, rozhodne se pro vyhlazení raději všech mladých mužů, jen aby tuto tvořivost vymýtil. Pravý král i jeho pokřivený protějšek žijí vedle sebe ve věčném království na podobném základě jako Satan a Kristus v těch podáních, jež je líčí jako bratry.

Lze z toho usoudit, že každý muž na své cestě potká jak ničivého brutálního válečníka, tak i tvořivého bojovníka, a stejně tak bude mít co do činění s intrikánem jako s vtipálkem. Z pohádky o Sněhurce víme, že mladé dívky se setkávají jak s královnou-travičkou, tak i s královnou-živitelkou. Z řecké mytologie jsme se zase naučili, že kromě Athény, jež své oběti proměňuje v kámen, existuje rovněž Athéna, jež neživé bytosti oživuje.

Dva proudy mají tedy svůj původ ve svatém králi. Jeden z nich vyvěrá z žehnajícího krále a vlévá se do Churchilla, zatímco druhý směřuje rovnou ke Stalinovi.

Dvojí proud *uvnitř otce*

Michael Meade objevil fascinující africké vyprávění, které začíná společným lovem otce a syna. Už jsme se o něm zmínili. Otec uloví potkana. Poté, co syn „potkana“ zahodí (potkan zde může symbolizovat třeba otcovo povolání), udeří otec syna sekerou. Po chvilovém bezvědomí se syn uprostřed noci vplíží do rodičovského domu, vezme si otcovo oblečení a mizí.

Po „dlouhé cestě tmou“ chlapec přichází do vesnice, kde jsou všichni členové kmene ponořeni do sna, s výjimkou náčelníka, jehož chýše uprostřed vesnice září jasným světlem. Chlapec vypráví náčelníkovi svůj příběh a ten se ho zeptá, „Dokážeš zachovat tajemství?“

„Jaké tajemství?"

„Měl jsem syna, jenž padl v bitvě a nikdy se nevrátil domů. Chci, aby jsi byl mým synem. Dokážeš to tajemství zachovat?"

Máme zde co do činění s duchovním učitelem z tohoto světa nebo svatým králem z onoho světa. Chlapec souhlasí s náčelníkovým přáním, stává se jeho synem, prochází různými zkouškami a spolu s náčelníkem bydlí v jeho královské chýši. Jednoho dne se ve vesnici najednou objeví otec, pátrající po svém synovi. „Chci svého syna zpátky." Problém otce zůstává tedy nadále nevyřešený. Každý z nás se musí s tímto problémem nějak utkat. Dříve nebo později se musíme vyrovnat s tou stránkou otce, jež nám zasadila ránu sekerou.

V Kafkově *Proměně* se syn jednoho rána probudí a zjistí, že se proměnil v brouka. Tušíme, že do toho byla nějak zapletena otcova jedovatá stránka. Hmyzí syn leze pod vlastní postel, kde také z větší části pobývá, a jen občas se za nepřítomnosti rodiny vydává na procházku po stěnách obývacího pokoje. Jednoho dne se otec neočekávaně vrací domů, a když spatří hmyzího syna na stěně, hodí po něm jablko, jež se synovi zaryje do hřbetu a poškodí jeho křehké vnitřní tělo.

Když jablko z rajské zahrady dopadá na hřbet, opouštíme psychologická schémata a začínáme přemýšlet v mytologických kategoriích. Otec zčistajasna získává znaky zlovolného Jahveho a pokořujícího trýznitele s fantastickými, přímo děsivými vlastnostmi.

Kafka vůbec dokáže skvěle vylíčit, jak v sobě otec nosí oba krále zároveň. V jeho povídce *Ortel* letitý a patrně senilní otec změní několikrát svou velikost. Když ho syn nese do svého pokoje, jež mu přenechal, otec vypadá jako malé dítě hrající si s řetízky od synových hodinek. Jakmile se však uloží v synově posteli, vztyčí se a dotkne se prsty stropu. Prohlašuje, že synův nejlepší přítel je ve skutečnosti jeho vlastním důvěrníkem, a odsuzuje syna k smrti utopením. Jeho autorita je tak veliká, že syn se na místě rozhodne podřídit se otcově rozsudku. Když před skokem do řeky prolézá na mostě zábradlí, prohlašuje, „Milí rodiče, přece jen jsem vás vždycky miloval."

Každý otec je dědicem starobylé, neustále zdokonalované otcovské prohnatosti. Zdánlivě slabý otec dokáže ze svého podřadného místa pomocí mlčení držet v hrsti celou rodinu. V případě otce alkoholika může být jeho alkoholismus mohutnou operací prováděnou s napoleonskou důkladností s cílem držet domácnost na uzdě těmi nejúspornějšími prostředky. Ničivý otec neposkytuje

energii ostatním členům své rodiny, nýbrž ji z nich vysává a stahuje ji do černé díry, již v sobě nosí. Životní energii od své rodiny odčerpává ustavičně, podobně jako velcí historičtí utlačovatelé bez přestání zbavovali energie své poddané.

Král-otec z pohádky bratří Grimmů ásf/a6iíffpřistupuje, celý vyděšený po celodenním bloumání po lese, na sňatek s „dcerou čarodějnice“, jen aby se dostal z lesa ven. To on pustil zlé síly do domu. Neštěstí, jež nás postihují, se mohla zrodit před naším narozením v důsledku otcovy zbabělosti nebo těch či oněch tísnivých pocitů, s nimiž se nedokázal vyrovnat.

Byl jsem svědkem, jak na mužských srazech, při nichž se ten či onen muž, snažící se vypořádat s problémem otce zasazujícího ránu sekerou, vybíjel v záchvatu zuřivosti, jenž nejednou trval i dvacet minut. Vraceli se k onomu okamžiku a většina mužů přesně popisovala ránu, již jim otec zasadil, stejně jako místo, kam jeho sekera dopadla.

Jeden muž říká, že sekera zasáhla levou část hlavy. Jiný tvrdí, že sekera dopadla mezi lopatky. Další jako místo zranění uvádí temeno nebo slabiny. Někteří muži tvrdí, „Seřezal mě, když mi bylo třináct. Kdyby se zde čirou náhodou objevil, na místě bych ho zabil.“ V takových okamžicích slyšíme příběhy o tom, jak místo pomoci, rad a citu okusili pouze jízlivost, surovost a chlad. „Nikdy nebuděš ani z poloviny takový chlap jako já.“ Ty příběhy vypovídají o opuštění a občas se v nich objevuje náznak vraždy.

Obdivuji schopnost některých mužů všímat si té stránky jejich otce, jež jim zasazuje ránu sekerou. Je tu samozřejmě možnost, že se mohou chytit do pasti své vnímavosti. James Hillman k tomu podotýká: „Jestliže vám nadále působí bolest událost, již jste zažili ve dvanácti letech, pak jejím původcem již není událost sama, nýbrž myšlenka na ni.“

Jiní muži - a je jich překvapivě mnoho - necítí zlost ani stud. Tito muži naopak cítí silné pokrevní pouto se svým otcem. Nutnost dodržovat otcovská pravidla pro ně nepředstavovala závažný problém, a proto jejich vyprávění přinášejí obrazy velkorysých a starostlivých otců, kteří je, jak jenom uměli, vychvalovali, milovali a ochraňovali, a dokonce je v důsledku vymizení starců zasvěcovatelů podle svých nejlepších schopností i zasvěcovali. Pro první skupinu to zní jako přikrašlování otcova obrazu, avšak tento obraz se klidně může zakládat na pravdě.

Někteří muži, jež se hlásí ke druhé skupině, se dokážou na svého otce podívat z psychologického hlediska. Akceptace takového po-

hledu na otce vnáší řadu nových prvků do naší představy o otci, díky nimž zavrhuje jednostranný výklad jeho osobnosti a projevujeme smysl pro humor, symbolickou pronikavost, soucit a schopnost odpouštět. Srdce začíná tát. Začínáme chápat, jak málo lásky a pozornosti se otci dostalo. Bereme v úvahu traumata, jež utrpěl v dětství. Psychologický pohled však otce zřídka heroizuje. Všímáme si totiž nikoliv toho, co dobrého či špatného vykonal, nýbrž toho, co byl nucen vykonat. Psychologické hledisko může přinést neheroický, ba spíše umenšený, obraz otce, jenž je sice přijatelnější, ale méně osobitý.

Neexistuje jedno správné řešení. Neexistuje ani naprosto bezúhonný otec. Vyplývá to z existence oněch dvou proudů - posvěceného a jedovatého - jež plynou nejenom do pozemských králů, ale také do našich otců.

Když na otce pohlížíme jako na bezvýznamného, směšného, nesmyslného mužička, jak se to v Americe stalo módou, snižujeme jeho význam natolik, že pro něho v našem příběhu není místo. Tvrdíme-li, že je zlý a že nás ustavičně ponižoval, upadáme do role oběti, a to pak zas pro změnu není v příběhu místo pro nás.

Díky mytologii můžeme vidět temnou stránku našich otců tak suggestivně, že ji nelze vymazat z paměti. Schopnost vnímat sebe i našeho otce v kontextu nadosobního mýtu nás vymaňuje z našeho zahledění do sebe sama a umožňuje nám uvědomit si, že naše utrpení není jen naší osobní záležitostí.

Díky záři, jež se line od Panny Marie a ozařuje ženu, jsou Evropané s to postřehnout ženskou čistotu a něžnost. Díky záři, jež se šíří od velkých čarodějnic, Baby Jagy, Kálí a Durgy, je Rusům a Indům zřejmá ženina násilnost, síla, otevřenost vůči smrti a touha smrt překonat.

Díky jasu svatého krále a zářivosti krále Artuše, jež dopadají na našeho otce, jsme s to postřehnout otcovu odvahu a velkorysost. A díky věhlasným jedovatým otcům a králům - Herodovi, Kronovi, Stalinovi a jejich obdobám v našich pohádkách - si zase uvědomujeme otcův ničivý hlad, jeho strach ze smrti a oddanost silám chaosu, jimž chce podrobit všechny kolem.

Touha žít spolu s k r á l e m

Obrovský hlad po králi, svatém neboli žehnajícím králi, vyvolává touhu okamžitě se ke královi nastěhovat. Chtěli bychom otce odsunout na vedlejší kolej a spěchat rovnou na králův zámek. Ukazuje se však, že se ke králi nemůžeme nastěhovat dříve, než se vypořádáme s otcem - původcem naší hluboké rány.

Na otázku, proč nemůžeme s králem pobýt déle, musíme odpovědět: „Děti krále navštěvují, avšak dospělí musí vytvořit prostor, kde je král může navštívit.“

Nejdřív tedy musíme zjistit, jaký obytný prostor jsme si v hlavě pro našeho otce vytvořili. Jestliže se mu, stejně jako mnohé televizní situační komedie, zdráháme projevit i jen nepatrnou úctu, všechno nasvědčuje tomu, že tento příbytek bude v ošuntělé budově, se dveřmi, jež se nedovírají, a s umělohmotnými záclonami a zapáchající ledničkou nacpanou zkaženým jídlem. Můžeme si být jisti, že toto místo navštívili démoni nedůvěry. Jednoho dne vyhodili zavřeným oknem ven pohovku. Na stěny pověsili portréty Pinocheta a Jesseho Helmse¹ a k topení uvázali černé pejsky.

Synovým prvním úkolem ve společnosti, jako je ta naše, je provést opravu tohoto příbytku - vyčistit ho, vyměnit nábytek, vzdát čest otcově jasné, přichylné stránce. Pro muže, jež své otce jednoduše a celým srdcem milují, přičemž těchto mužů není zdaleka málo, bude tento úkol snadný. Na stěny třeba mohou pověsit portréty Washingtona. Někteří muži znají pouze kladnou stránku svého otce, nemajíce ani potuchy o existenci jeho temné stránky. Pamatují si mladého, asi pětadvacetiletého muže, jenž dorazil na menší konferenci pro muže konající se na Aljašce. Jeho otec byl policistou a zahynul ve službě. Matka chtěla zachovat pozitivní obraz otce a povýšila ho na piédestal, tím ho však zároveň odlidštila. O několik let později kamarádi otce pozvali mladíka na přátelské posezení a záhy začali vyprávět o tom, jak jeho otec úspěšně podváděl v kartách, pil a míval pletky se ženami. Těmi historkami mladíkovi velmi posloužili, neboť ten otce nyní spatřil v plnějším světle.

¹ Jesse Helms, šéf zahraničního výboru amerického Senátu a někdejší „jestřáb“ studené války; pro mnohé Američany je symbolem americké krajní pravice (pozn. překl.)

Muži, kteří nosí v hlavě takový ideální obraz otce, musí zařídit celý zvláštní pokoj pro otcovu pokřivenou, tajnůstkářskou, ničivou, hrubou, temnou stránku, i kdyby otec byl v očích ostatních hrdinou. V takové situaci potřebujeme všichni přistavět k přibytku pokoj pro ničivého krále a jeho příbuzné.

Naproti tomu syn, jenž si byl vždy vědom otcovy kruté a ničivé stránky, zjistí, že velmi snadno může vybavit nábytkem jeden z oněch temných pokojů. Hodil by se k tomu třeba nějaký nízký stolek k pohovce, na který by mohl položit v kůži vázané Kafkovy *Dopisy otcí*, několik otrávených šipek zapíchnutých do terče, nálepky z whisky, jimiž by mohl vytapetovat stěny, a postel se záhlavím, na němž by mohly být vyřezány scény ze života Krona, požírače synů.

Abychom rozšířili pokoj pokřiveného otce, měli bychom, po Kafkově a Blakeově vzoru, zvýšit naši kapacitu pro ošklivost, nenávisť k životu, tyranii, žárlivost, krvelačnost. Blake stvořil boha Uřízena, jenž zavrhuje a proklíná „nejnevinnější radosti“. Na deskách, jež vypadají jako náhrobní kameny, Urizen sepisuje to, co se nemá dělat. Blakeova představivost se tak postarala o další pokoj v otcově přibytku.

Tentýž syn však musí přistavět rovněž i druhý pokoj, v němž by se mohla zabydlet otcova velkorysá a dobročinná stránka. Otcovi přátelé zde opět mohou být nápomocní, protože v některých případech otec svůj smysl pro humor a velkorysost před manželkou a dětmi skrývá. Nejeden muž mi to tak vyprávěl. „Vyšlo najevo, že za mlada byl otec vynikající tanečník.“ „Otec zachránil nějakého člověka před vězením a vůbec se o tom nikomu nezmínil.“ Sám jsem dokázal ocenit význam těchto slov, když mi starší muži sdělili, že můj otec byl jediný, kdo v třicátých letech v době ekonomické krize četl knihy. Někteří z nás musí při výstavbě tohoto pokoje překonat obrovské potíže vyplývající jednak z toho, že naše paměť je selektivní, jednak z toho, že něco v naší kultuře nás nutí, abychom byli vůči otcově mužské stránce nespravedliví, nacházeli zjednodušující vysvětlení jeho velkorysého chování a považovali ho za nevtóra, jímž je podle některých lidí každý muž. V případech některých mužů se přistavba nového pokoje může uskutečnit pouze za předpokladu, že najdou otcův hrob, položí se na něj a stráví zde dlouhé hodiny jeho oplakáváním.

Pokud jsme tyto dva pokoje nepřichystali a nezařídili je nábytkem, nemůžeme očekávat, že se otec, ať už živý nebo zemřelý, k nám nastěhuje. Ti muži, kteří uvnitř své duše přichystali oba pokoje,

mohou začít přemýšlet o pozvání duchovního učitele. On bude také potřebovat dva pokoje.

Čtenáři zajisté mohou tento obraz, jež jsem tady načrtl, sami dál rozvíjet. Král je „člověkem znalým světa“ a nikdy by se nenastěhoval do levné svobodárny, kterou pro něj máme k dispozici. Avšak poté, co se dostavil náš duchovní učitel a zabydlel se v pokojích, jež jsme zrenovovali, můžeme pozvat krále.

Bůh, ať již mužský nebo ženský, má, jak se traduje, rovněž dvě stránky. Určitě se přitom nezabydlí u někoho, kdo ve své duši nepřipravil místo králi, duchovnímu učiteli a otcově požehnané i otrávené stránce.

Muž jakožto oddělená bytost

Je známo, že každé dítě na samém začátku své existence v lůně je ženského pohlaví a že plod, kterýje předurčen k nabytí mužského pohlaví, prochází před příchodem na svět stovkami proměn. John Layard poznamenává, že podle jedné ze starobylých tradic je kámen ženského pohlaví, dokud je součástí horského úbočí nebo skály. Kamenem mužským se stává ve chvíli, kdy je vytěžen a přenesen na nějaké jiné místo, kde tak říkajíc začíná svůj samostatný život. Kamenné hlavy Velikonočních ostrovů jsou tedy mužského pohlaví stejně jako kameny tvořící Stonehenge.

Z toho vyplývá, že každý otec je oddělenou bytostí. Životem prochází osamoceně, oddělen nejenom od své manželky, ale i od svých dětí. Na pokraji útesu v západní části ostrova Aran jsem napsal tyto verše o svém otci:

*Nejsi snad od pevniny dál
než tyto žulové útesy?
Možná, že bych si přál,
abys byl od země vzdálen
ještě mnohem víc, než jsou
tyto Aranské ostrovy,
aby ses ocítl až na samém
pokraji lidského cítění*

Většina z nás si přeje, aby otec byl poblíž, a zároveň od něho očekává, že bude „na samém pokraji lidského cítění“, kde se již nalézá.

Mytologie poskytuje přehrášle příběhů o zlém otci, v nichž otec vystupuje jako bytost požírající syny, vzdálený dobrodruh či žádostivý a závistivý obr. Postava dobrého otce, po níž všichni toužíme, se v pohádkách a mýtech objevuje zřídka. Ac to zní sebezpodivněji, v hlavních příbězích řecké mytologie se kupodivu s dobrými otci vůbec nesetkáme. Ve Starém zákoně se vyskytuje jen několik málo dobrých otců. Úranos, Kronos a Zeus představují tři různé typy úděsného otcovství. Abrahám, slavný starozákonní otec, byl hotov obětovat Izáka. Jeho vnuk Jákob byl sice Josefovi laskavým otcem, avšak k ostatním jedenácti synům se očividně choval jinak. A když pak přišlo k činu, Jákob Josefa před hněvem jeho bratrů vlastně neuchránil.

Je zajímavé, že v mytologické literatuře lze najít pramálo příkladů důvěrných a srdečných vztahů mezi otcem a synem. Z krále Artuše vyzařuje velkorysost, již projevuje jako příkladný strýc, zasvěcovatel a rádce mladých mužů, nikoliv však jako otec.

Je možné, že blízkost, již od svých otců toužebně očekáváme, je nedosažitelná. „Muž,“ tvrdí John Layard, „symbolizuje to, co je ‚odděleno‘.“

Tato poznámka je zejména určena mnohým mužům, kteří očekávají od otce období matčiny lásky nebo ženské starostlivosti, jichž se jim v dostatečné míře nedostalo. Otec nás může obdařit lecčím, nebude to však důvěrnost, již jsme pociťovali z matčiny strany. Někteří muži se musí spokojit se vztahem k otci prostým důvěrností. V mnoha tradičních kulturách se o výchovu starají muži starší než otec, jež navazují na výchovné úsilí matky, na její teplo, lásku, zpěv. Později role učitelky přejímá země, nastává období lovu, chladu, větru, počasí. Když jsou tyto základy položeny, mohou starci přistoupit k výchově podle svých představ.

Muži se zdají být uvrženi do stavu odloučenosti od svého příchodu na svět, avšak je známo, že tento stav zakoušejí i ženy, obzvláště v době, kdy jako dospělé osoby začínají rozvíjet svou mužskou stránku.

Otcův dar při početí není tedy totožný s darem starců. Spolu se svým semenem otec předává tmavý, v černých chvílích neviditelný plášť, jenž halí duši. Věnoval nám, a pořád nám dává, vnější obal, povlak či potah duše, sestávající z citové hloubky, bystrosti, pronikavosti, jiskřivosti, spontánnosti, odvahy. Hodnotu otcova daru

nelze jednoduše vyčíslit. Tento dar utváří lásku k vědění, zaujetí pro aktivní jednání a úctu k přírodnímu řádu. Zejména dnes je nesmírně důležité vyjmenovat některé z otcových darů.

Na závěr této kapitoly o králi a otci lze konstatovat, že jsme se zde dotkli něčeho bolestivého. Synové a dcery ve Spojených státech nadále palčivě pociťují otcovu nedostatečnou přítomnost a nevy-padá to na to, že se tato situace zlepší. Sami otcové se ani tak moc nezměnili, ale pro nás ztratili na významu, nevidíme za nimi, či skrze ně, žehnajícího a ničivého krále. Otcové nám připadají mat-ní, svatý král se zdá vzdálený a náš zrak není z nejlepších.

Když se hrouť mytologický prostor a političtí králové přicházejí o moc, nastává konec patriarchátu jakožto pozitivní síly. Ve staro-dávné keltské mytologii najdeme obraz úpadku patriarchátu po-psaný takto:

Na nejvyšších větvích posvátného stromu sedí orli a v pařátech svírají mršiny. Hnijící kusy masa padají na zem, kde je požírají prasata. A my jsme ta prasata. Je-li veškeré maso padající shora zkažené, pak ani synové, ani dcery nemají to správné maso. Stížnosti žen ohledně kvality pozemské stravy byly a stále jsou opodstatněné, avšak ani muži nejsou živeni náležitě. Jelikož ani muži, ani ženy nedostávají pravé maso, všichni mají přirozeně daleko ke spoko-jenosti.

Z těchto úvah nemá vyplynout, že je třeba se vrátit k patriarchátu, musíme si však uvědomit, že trpíme podvýživou. Čím obtížněji se dostáváme ke králi, tím víc nás sužuje hlad. To, co chápeme jako nepřítomnost otce, je v podstatě nepřítomností krále. Narkomanie má kupříkladu daleko víc společného s jeho nepřítomností než s kolumbijskými kokainovými králi.

Muži i ženy byli od krále v minulých stoletích nejednou odlučová-ni. Bude tedy zajímavé, když se vrátíme k našemu příběhu, a zjis-tíme, jak je to dál.

KAPITOLA PÁTÁ:

Setkání s ženou v zahradě

Materšké žensství a ženství intimní

V našem příběhu jsme již značně pokročili. Po odchodu s divým mužem se chlapec obeznámil s tajnostmi duše. Jestliže duši dáme zlatý vlas, pozlatí ho. Jestliže začneme stavět cestu k duši, duše nám to opětuje a vykáčí křoví pročišťujíc přitom cestu směrem k nám. Po těchto zkušenostech se chlapci podaří dostat na zámek, kde padá do popela a krátce navštěvuje královny komnaty.

Co nás ještě čeká? Náš příběh nemůžeme na tomto místě ještě uzavřít, neboť se v něm dosud neobjevil ženský prvek. Chlapec samozřejmě zažil mateřskou podobu ženství v osobě své matky, avšak tím jeho zkušenost s ženským světem končí. Nyní ho čeká setkání s jiným druhem ženství, s ženstvím mocným, kvetoucím, prohnáním, nevázaným, provokativním, erotickým, hravým. Z pozemského hlediska jde o ženu všemi mastmi mazanou. Z hlediska mytologického je to „žena milující zlato“, jak je nazývána v některých mýtech, neboli „žena se zlatými vlasy“. Rusové jí říkají „ženský car“, zatímco Keltové ji označují jako „stopu luny na vodní hladině“.

Právě Keltové se zasloužili o rozlišení mezi dvěma formami ženské energie čili energie „jin“ - mezi její pozemskou formou a její hvězdnou, měsíční či sluneční formou. Tato myšlenka se už objevuje třeba ve starém keltském příběhu o Kulhwchovi a Olwen, který se dochoval ve sbírce waleských mýtů a pověstí *Mabinogi*

V tomto příběhu se vypráví, že Kulhwchova matka přišla o rozum, když chlapce nosila, a následně v panické hrůze před prasaty ho přivedla na svět v ohradě pro prasnice. Jednou z podob energie „jin“ je matka-prasnice a je záhodno připomenout, že Déméter je rovněž spojována s prasaty. Druhou formu ženství, erotičtější a oduševnělejší, Keltové pojili s vodou a měsícem.

Jméno Olwen znamená „stopa, již měsíc zanechává na vodě“. Stojíme-li na břehu a díváme-li se na odraz měsíce třpytící se na vodě, mnohdy ani nedokážeme rozeznat, jestli to, na co hledíme, je měsíc nebo vodní hladina. Tento obraz zachycuje prchavou, zrcadlící se, intimní, proměnlivou, přízpůsobivou, stříbřitou povahu prohnané ženskosti. Měsíc je přitahován sluncem a bere si od něho světlo, takže pojmenování „stříbrná žena“ a „žena milující zlato“ si neprotiřečí.

Setkání s dcerou krále

V běžném, každodenním životě se muž obeznamuje s mateřským ženským prvkem při příchodu na svět - vlastně už před ním - a podle toho, jakou má matka schopnost nás k sobě připoutat, se může jednat o důležitou zkušenost. Muž se s ženským prvkem mnohokrát setká na základní škole a během dospívání. Než vyrazíme na cestu popela, přijdeme vícekrát do styku i s ženskostí erotickou. Náš příběh tato raná setkání jednoduše opomíjí, protože přes svůj půvab žádné z nich není tím pravým setkáním.

Poměrně neuvědomělý čtyřiaadvacetiletý muž může mít milostný poměr s poměrně neuvědomělou čtyřiaadvacetiletou ženou a nic se neděje. Daná žena může být i měsíční ženou, avšak pokud oba nevyvinou určité úsilí, nic převratného se neodehraje. Většinou se v takových případech jejich vědomí nachází na ještě nižším stupni než předtím. John Cheever tuto situaci popisuje v povídce *Cudná Clarissa*.

V našem příběhu teď následuje setkání s ženou, k němuž dochází po fázi popela, přičemž je zde naznačeno, že takové plodné setkání se může uskutečnit pouze tehdy, když muž opustí sklep a vydá se do „zahrady“.

Podívejme se, jak je to v našem příběhu vylíčeno.

Král si dal předvolat kuchaře, vyplísnil ho a pozastavil se nad tím, jak je možné, že takového chlapce vzal do služby; okamžitě at ho vyžene. Ale kuchař měl s hochem soucit, řekl zahradníkovi, aby si ho vzal za pomocníka, a pomocníka ze zahrady mu dal do kuchyně. Královsky hoch musel ted sázet, zalévat, okopávat, rýt, ai bylo hezky, ci ošklivo, chladno nebo větrno.

Jednou v létě, když pracoval v zahradě sám a den byl parný, sundal si klobouk, aby ho vzduch trochu ochladil. A jak mu na vlasy zasvítilo slunce, vlasy se třpytily a blýskaly, až paprsky z nich vpadly do ložnice královské dcery. Fťincezna vyskočila a běžela se podívat k oknu, co to tak svítí. Zhlédla hocha a zavolala na něho: „Chlapče, přnes mi kytici!“

Hoch si rychle nasadil klobouk, natrhal polní kvítí a svázal je do kytice. Když šel s kyticí po schodišti, potkal ho zahradník a řekl: „Jak můžeš nést princezně kytici polních květín? Rychle se vraj a natrhej jiné, vyber v zahradě ty nejkrásnější a nejvzácnější!“

„Ne, “ namítl zahradníček, „polní květiny voní víc a opojněji a budou se jí jistě víc líbit. “ Vstoupil do pokoje a princezna řekla: „Sundej klobouček, hochu, nesluší se, abys přede mnou stál s pokrytou hlavou. “

Hoch odpověděl jako už před časem králi: „Nesmím, nemohu, mám prašivou hlavu. “

Mncezna mu sáhla hbitě po kloboučku a strhla mu jej s hlavy; na ramena se mu svezly zlaté

vlasy a zazářily jako slunce. Hoch chtěl utéci, ale princezna ho chytla za ruku a dala mu hrst dukátů. Hoch je vzal, poděkoval, odešel, ale donesl dukáty zahradníkovi a řekl: „Daruji je tvým dětem, ai si s nimi hrají. “

Druhého dne na něho princezna opět zavolala, aby jí přinesl kytici polního kvítí, a když vstoupil s kyticí do pokoje, hmátla mu rychle po klobouku a chtěla mu ho vzít, ale on si její oběma rukama pevně přidržel. I tentokrát mu dala plnou hrst dukátů, ale on šije nenechal a dalje zase zahradníkovi pro jeho děti, aby si s nimi hrály.

Třetí den se všechno opakovalo, princezně se nepodařilo strhnout mu klobouček a on zas nechtěl její zlato.

Jednoho dne, možná někdy v srpnu, si chlapec klobouk ci turban sundá. Mimovolně a pouze na chvíli tak. odhalí slunci svou kšticí. Princezna to na vlastní oči nevidí. Ve znamenité ukázce vypravěčského důvtipu hodné Shakespeara se slunce odrazí od zlaté čupřiny a padne na stěnu princezniny ložnice, nalézající se ve druhém patře.

Švédové říkají skvrnám světla na stěně „solkatter“¹ a Češi zase „prasátka“. To je báječné, že slunce může zprostředkovat princeznin první pohled na mladíka a vést k setkání, jež pro něho bude mít dalekosáhlé následky. Princezna potkává muže se zlatými vlasy, dochází však i ke kontaktu mezi jeho zlatou hlavou a sluncem. Zlaté vlasy byly až doposud neužitečné a představovaly něco, co bylo třeba skrývat. Nyní se začínají projevovat. Mladík si uvědomuje, že je pozorován, a nasazuje si zpátky klobouk, avšak je již pozdě. Takovému okamžiku Řekové říkali *kairos*, čímž chápali přesně ten okamžik, v němž se odhaluje doposud zahalený zlomek našeho osudu.

Uvědomujeme si, že zde probíhá něco složitého - vypravěč ne nadarmo nechává na zlatou kšticí dopadnout sluneční světlo, jež se vzápětí zableskne na stěně princezniny komnaty a upoutá její zrak. Tato oklika, jíž světlo putuje k princeznině zraku, vypravěčovi umožňuje důvtipně skloubit motiv jejího prvního setkání s mladíkem s motivem slunečního světla. Nedostává se mi slov, jimiž bych vyjádřil svůj obdiv nad tímto detailem. Je zřejmé, že se opět nacházíme v oblasti svaté inteligence, pouze tentokrát se tato inteligence pojí s ženou.

Federico Garcia Lorca praví:

¹ ve švédštině „sol“ znamená slunce a „katter“ kočky (pozn. překl.)

*Žena, která dokáže zabít v Jedné vteřině dva kohouty,
žena, která se nebojí světla...*

Společným jmenovatelem všech těchto událostí je hravost světla. V dřívější části příběhu se objevily určité alchymické motivy, když chlapec nesl po schodech nahoru své neočištěné kovy na „krátkou svatbu“. Tady o sobě dává moudrost alchymistů znovu vědět.

Ze stovek textů víme, že právě Merkur neboli Hermes dohlíží na alchymické procesy. Naše zahradní scéna, během níž světlo jako onen božský poslanec přebíhá z jednoho místa na druhé, představuje klasickou ukázkou merkurovského uvažování, jež se vyznačuje nápaditostí, schopností uvádět v úžas, hravostí a zároveň vážností a libostí v myšlenkových zvratech. Nejedna muž si dokáže vybavit obdobně legrační setkání s ženou, jež pak odehrála klíčovou roli v jeho životě: telefonní číslo jí vypadne z peněženky, on omylem vejde do nesprávné restaurace, oba ve stejný okamžik zakopnou o patník, u přepážky v knihovně zjistí, že si oba chtějí vypůjčit tutéž knihu, zamotají se vodítka jejich psů, dostanou stejný úkol v dobročinném spolku a dohadují se, kdo se ho má chopit. Všechna ta světelná znamení a případy podivné shody, simultánnosti, šťastné náhody a souběžnosti sugerují, že se stane něco, co je předurčeno osudem nebo z něj nějak vyplývá.

Shrneme si nyní čtyři věci, jež jsme se o oné tajuplné ženě doposud dozvěděli. Zaprvé: je to ona, kdo projevuje iniciativu, což můžeme usoudit z toho, že žádá chlapce, aby jí přinesl květiny.

Zadruhé: jako dcera krále je zřetelně spjata se slunečním ohněm či svatým králem, ať už nazveme tuto bytost přebývající nahoře v komnatě prozářené sluncem jakkoli.

Zatřetí: má ráda zlato. Velmi se jí líbí chlapcovy zlaté vlasy. Můžeme si všimnout, že za květiny nabízí zlaté mince.

Začtvrté: něco ví. Král si nebyl jist, co se pod kloboukem skrývá, ona to však ví.

Vstup do zahrady

Všechno začalo tím, že kuchař chlapce určil k práci v zahradě. V mytologické tradici se slovo „zahrada“ pojí s obrazem zahrady obehnané zdí. Představujeme si vytyčené místo, oddělené od dvora, pole, lesa či pouště a sloužící k pěstování vzácných rostlin nebo květin. Zahradník přináší do domu krásné růže, zrna cizokrajných rostlin, odnože perských hrušek, nové odrůdy jablek, popínavé rostliny. V zahradě rostou i divoké rostliny, i ty tam však lidé pěstují s určitým záměrem.

Víme, že evropská obezděná zahrada čerpala v době středověké mnohé podněty z hojně rošířených zahrad Persie, Arábie a jiných zemí v oblasti Blízkého východu. K charakteristickým rysům, jež Evropané přejali, patří geometrické rozvržení záhonů, zvláště tvarovaná fontána umístěná uprostřed zahrady a podivná spojitost s alchymii. Právě ze středověkých alchymických textů vybavených zevrubnými popisy víme, jak tehdejší zahrada včetně fontány vypadala. Zhruba metrová fontána umístěná nad studnou bývala kupříkladu vybavena propustmi nebo kanály, jež vodu odváděly do všech světových stran. Alchymisté říkají takové fontáně *forts mercurialis* čili Merkurovo, popřípadě Hermovo zřídlo.

Řecký bůh Hermes má starodávnou spojitost s obezděnými zahradami a vlastně se vším, co je za určitým cílem ohraničené a uzavřené. Případá mi půvabné, že dodnes kupříkladu hovoříme o „hermeticky uzavřené“ plechovce broskví. Hermes pečuje o vytváření nádob, zavádění ohraničených míst, zejména těch, jež jsou určena pro duševní práci. Ženský klášter, meditační sál, hluboká studna, výklenek pro boha, vztah, v němž hodláme obdělávat posvátný strom, uzavřená hrobka, pokoj milenců, filozofova pracovna, alchymistův tyglík – to všechno jsou hermeticky uzavřené prostory.

Univerzity kdysi bývaly obezděnými zahradami. Není divu, že i dnes někteří padesátníci odejdou ze zaměstnání a zapisují se do seminářů z medievalistiky. Někteří z nich se dokonce nastěhují do univerzitních kolejí. Pro tyto lidi se studium stává zahradou obehnanou zdí.

V celé latinské literatuře a později rovněž i v literatuře italské, francouzské a španělské se *hortus conclusus* čili uzavřená zahrada stala námětem i prostředím pro mnoho básní. Sama dobrá báseň je vlastně zahradou – intimní, nevysvětlitelnou, záhadnou.

Ve dvacátém století kritikové označují poezii Eugenia Montalea, Stephana Mallarmého a Paula Celana jako hermetickou. V básni, již velmi zbožňuji, Gerald Manley Hopkins popisuje lidskou touhu po uzavřené zahradě, a jak rozvíjí svou myšlenku, seskupuje hlásky básně do podoby obezděné zahrady. Tato báseň má název *Rajské útočiště*, k němuž je připojen vedlejší název *Jeptiška si bere roušku*.

*Představte si, že jdete
tam, kde chladné prameny se dvojí,
kde v polích drží hmyz vás nechá na pokoji
a kde tu a tam lilie kvete.*

*A tak jsem si přál být
tam, kam se řev bouře nedonese,
kde zeleň v tichosti jen nadýmá se a třese,
kde od houpání moře bych našel klid.*

Když vstoupíme do zahrady, unikáme před sprškou ran, jimiž nás častuje „svět“, a nacházíme dočasné útočiště. Renesanční zahrady v severní Evropě zachovávají atmosféru a uspořádání, jimiž se vyznačoval dvůr klasického římského domu.

To, že zde „chladné prameny se dvojí“, je jedna z vlastností zahrady. Jestliže muž nebo žena byli v dětství sexuálně zneužíváni nebo žili v jakkoli „dysfunkční rodině“, budou dříve nebo později „rajské útočiště“ potřebovat. Z našeho příběhu jasně plyne, že ho potřebuje každý.

Obezděná zahrada přináší úkryt před světem, stává se místem, jež slouží k obnovení naší zklamané důvěry. V pohádce bratří Grimmů *Srsnatka* zahrada na sebe bere podobu dutého stromu, v němž po nějakou dobu přebývá hrdinka pohádky, přikrytá pláštěm sešitým z tisícových kožešin.

Obezděná zahrada představuje rovněž místo, kde člověk může zdokonalit umění sebepozorování.

Rilke o tom píše toto:

*Jsem na světě příliš sám a přec samotný ne dost,
bych hodinu každou ti zasvětil v chrám.
Příliš jsem nepatrný na světě zbloudilec
a malý přec jen ne dost,
bych před tebou byl jako věc,
temná i umná, tak prost.*

*Já chci svoji vůli a za vůli svou chci jiti
činu cestami;
dobami ztichlými jdu-li a zváhavělymi, neb cítím
blížít se osud neznámý,
kéž mezi vědoucími se nalézám
anebo sám.*

Řecká bohyně Déméter je vládkyní všeho, co roste na zemském povrchu. Právě jí patří lány pšenice, pole ječmene, olivové háje, zelinářské zahrádky, pastviny. Připomeňme si, že její dcera Persefona si hraje na jedné z těchto luk posetých květy, když ji znenadání unese Pluton neboli Hádés do podsvětí - dolů a zároveň dovnitř. Persefona tam pak žije s Plutonem, jehož jméno znamená „bohatství“. Obdobně se my všichni po vstupu do zahrady střetáváme s duševním bohatstvím, jež se s neobvyklou hojností dostává v době smutku.

Bezejmenný bůh povinnosti uchovává pro muže všechno, co tvoří vnější slupku zemského povrchu. Do jeho pravomocí spadají všechny burzy cenných papírů, fotbalová hřiště, služební parkoviště, předměstské pozemky, kanceláře, střelnice. Zde má muž své působiště, zde buduje své postavení, hospodářská stavení, image, rozmnožuje své hmotné statky, avšak dříve nebo později, pokud má štěstí, přichází čas vstoupit dovnitř a zabydlet se v zahradě. V tomto ohledu divý muž připomíná Persefonu. Právě v zahradě muž objevuje duševní bohatství.

Lze konstatovat, že v obezděné zahradě, podobně jako v alchymistově tyglíku, se z původních kovů utváří nová slitina. Olovo deprese roztává a přechází v zármutek. Snaha o dosažení úspěchu, tento neochvějný cín, se pojí s mědí Afrodity a vytváří bronz, který je vhodný k výrobě jak štítů, tak i soch bohů. Obezděná zahrada tedy přináší prvky kultivovanosti oproti dřívější syrovosti, uzavřenost oproti nevázané družnosti, starosti duše oproti posedlostem vnějšími věcmi, vášnivost oproti holé sexualitě, rozvoj duchovní touhy oproti všeobecné touze po majetku.

Jedna krátká Lorcova báseň pojednává o tomto záhadném rozvoji duševní touhy, jemuž prospívá zahrada:

*Ta růže
neprahla po auroře:
jakoby věčná na své větvi,
po čem tak prahnout může.*

Tarůž
neprahla pro stín ani moudrost duše:
jsouc mezi snem a pletím,
po čem tak prahnout může.

Tarůž
neprahla po rtu jiné růže.
Nehybná proti nebi,
po čem tak prahnout může.

Nová práce v zahradě znamená, že musíme opustit sklep a celit větru a nepohodě. V zahradě raší semínka, střídají se roční období, cibulky vyhánějí nové stonky. Theodore Roethke to popisuje takto:

Studuji život na listě: ty malé
spáče, červíky strnulé v mrazivých dimenzích,
brouky v prohlubních, čolky, ryby hluché jako pařez,
vši přimknuté k dlouhým ohebným stonkům
podzemního plevele,
kroutící se havěv bažinách
a bakteriální plazivce,
kteňse svírají v ráně
jako mladí úhoři v sádce,
a jejich bezbarvé tlamičky líbají teplé švy,
očišťují hladí,
pláží se a léčí.

Hnojivo se proměňuje v listí, růže, jablka a my začínáme chápat, že naše neštěstí nepřišla vždycky naší vinou a že bychom snad ani neměli za některá z nich (a možná za všechna) přičítat vinu sobě. Jsme v zahradě, ale nadále pracujeme ve tmě, avšak tma má nyní podobu cernozemě. Perský básník Rúmi v jedné ze svých básní radostně zjišťuje, jak téměř bez námahy se v něm rodí básně a básnické obrazy:

Avšak skutečnou práci odvádí ten,
kdo venku v zemi ryje.

V zahradě duše splývá s přírodou. Upřednostňujeme-li proces kultivace před pocitem vzrušení, jsme připraveni k založení zahrady.

V zahradě pak pěstujeme touhu a stesk - tyto neobyčejně neamerické pocity - a soustřeďujeme se na drobná přání. Schopnost všimnout si mikroskopických, nesnadno pozorovatelných pocitů je pro zahradu příznačná. Tak se chovají zamilovaní.

Uzavřená zahrada je tím pravým místem pro zamilované. Ve středověké literatuře si zamilovaní, jako třeba Tristan a Isolda, dávali nebezpečné schůzky právě v zahradě. V zahradě bylo možné potkat mladou dívku, moudrého starce nebo krále procházejícího se v „chladném ránu“. Je zvláštní, jak často se obraz zahrady objevuje v milostné poezii, obzvláště arabské. Al-Muntafil kupříkladu napsal tyto verše:

*Ahmad má na tvář mateřské znaménko,
jež pňtahuje všechny, kdo nejsou právě zamilovaní;
je to růžová zahrada, o kterou pečuje
habešský zahradník.*

Tato báseň vyvolává nádherně obraz „tmavého muže“, jenž je nějak spojen se zahradou. Nejdůležitější události v životě velkých milenců se odehrávají v „zahradě, která není všem přístupná“, a proto můžeme říci, že v téže zahradě se, logicky vzato, odehrávají i nejdůležitější události v životě naší duše.

Uzavřená zahrada mnohem více probouzí opravdovou touhu po nekonečnu než touhu po předmětech - a je přitom známo, že všechny opravdové touhy jsou nebezpečné. Ibn Hazm třeba píše:

*Na setkání, jež musí zůstat utajené, vznikne
takové napětí, jaké by na žádné veřejné
schůzce vzniknout nemohlo. Je to směr
rozkoše a nebezpečí, jež připomíná pochod
po cestě mezi sesouvajícími se písčnými kopci.*

Když dva lidé nacházejí útočiště v intimních projevech svého milostného vztahu, obzvláště takového, jenž musí zůstat utajený, mohou pak pocítit, jak se v nich tuhé látky proměňují v kapaliny a kapaliny ve vzduch. Erotické vzrušení je rozkoší smíšenou s nebezpečím.

Zasvěcení tedy po každém muži v určitém okamžiku požaduje, aby se zamiloval a aby o své umění milovat pečoval jako o vzácnou rostlinu. Z *Romea a Julie* a jiných renesančních děl se dozvídáme, že pro mladého muže nebylo neobvyklou věcí, když na dva nebo

tři roky zanechal svých povinností a učil se tajům milování. My tato léta trávíme na vysoké škole. Tehdejší kandidát na milence se učil hrát na nějaký strunný hudební nástroj, protože zvuky strun směřují rovnou k srdci. Učil se nazpaměť básně, skládal k nim hudbu a pak je zpíval pro nemluvné ženy sedící za zamřížovanými okny. Byla to „zahradní“ činnost, která v sobě obsahovala touhu. Robert Moore navrhl k označení povahy zamilovaného člověka termín „pozorné vědomí“. Jestliže se člověk dokáže vcítit do zvuků strun, vnímat sluneční světlo na listu, všímat si kouzla větru a záhybů na zácloně, pak se před ním v nestřeženém okamžiku může otevřít zahrada lásky. Zamilovaným navíc list připadá ještě dokonalejší, hudební fráze ještě půvabnější a ramena krásnější. Vypozoroval jsem, že v tomto stavu milujeme i malá, provinční městečka:

*Když jsme zamilovaní,
máme rádi trávu a stodoly a sloupy
pouličních lamp
a po celou noc opuštěné úzké hlavní třídy.*

Zamilovaní nešetří chválou:

*Mezi kapradím jsem poznal věčnost.
Pod bňchem máš kudrnaté místečko,
přes tebe jsem se na tom břehu naučil
milovat kapradí,
a křivku již zanechají v písku jelení kopyta.*

Když je muž zamilovaný do ženy, případně do muže, vstupuje do zahrady. Růmí říká:

*Navštivte jarní zahradu.
Najdete tam víno a v květech marhaníku
své vyvolené.
Nepřijdete-li, nic se tím nezmění.
Když však přijdete, nic se tím nezmění.*

Práce v zahradě může začít nečekaně. Nemoc, jež stonajícího upoutá na lůžko na celé týdny, se pro něho může změnit v uzavřenou zahradu. Může se to také stát čirou náhodou. Thoreau se naproti tomu rozhodl žít několik měsíců ve srubu, který si sám po-

stavil - jeho zahradou byli on sám, jeho srub a rybník. Thoreau si byl vědom toho, že se v něm zrodila láska: „Konečně jsem našel vhodného společníka," napsal, „zamiloval jsem se do doubravy." Pro některé muže vstup do zahrady začíná tím, že vstávají v pět hodin ráno a mají tak každý den před odchodem do práce jednu hodinu pro sebe. Otec, jenž si chce tento zvyk uchovat, musí v sobě potlačit přesvědčení, že má svůj život obětovat práci, dětem a svému manželství.

Proces založení zahrady a zabydlení se v ní také znamená uvědomit si, že všechno má své meze, což potřebujeme hlavně tehdy, mohla-li by se péče o zahradu proměnit v otročinu, jež bere všechn čas.

*Pňlijšsem nepatrný na světě zbloudilec
a malý přec jen ne dost,
bych před tebou byl jako věc...*

Člověk, který se v životě nepřetržitě snaží o dosažení dokonalosti, nikdy cestu do zahrady nenajde, to tvrdí Marian Woodmanová. Posedlost dokonalostí vede k tomu, že rostlinstvo vadne a usychá. Také stud nám brání v dobré kultivaci zahrady. Muži a ženy, kteří příliš hluboce prožívají svůj stud a považují tedy mnoho svých pocitů za vadné a nečisté, budou při práci v zahradě vytrhávat s kořeny plevele i květiny.

Co to vlastně tolik milujeme, že to chceme uchránit před cizími lidmi? Takovou otázku by si tvůrci zahrad měli klást.

*Nezáleží na tom, jak hluboce se ponořím do svého nitra,
můj bůh je temný; je jako hrubá látka utkaná
ze stovky koňků, jež pijí v tichosti.
- Rainer Maria Rilke*

*Žena
se zlatými vlasy
aneb Sladké zmátení*

V našem příběhu to zařídila ona mladá žena, aby se chlapec se zlatými vlasy objevil v její komnatě. Jak by vypadalo setkání s „ženou milující zlato“ z pohledu obyčejného chlapce?

Jeden muž mi jednou vyprávěl o svých zážitcích z doby, kdy v patnácti letech pracoval spolu s dalšími stejně starými chlapci jako pomocný číšník v jednom horském rekreačním středisku. Všechno probíhalo normálně až do chvíle, kdy do jídelny vstoupila vysoká, světlolasá, rezervovaná šestnáctiletá dívka s výraznými lícními kostmi. Všechno hned bylo jinak. Nad patnáctiletým chlapcem se zavřela vodní hladina, na povrch vyplavaly bublinky a chlapcův osud byl zpečetěn.

Zajímavé je, že ani on, ani jeho stejně zasažení kamarádi z práce s dívkou neprohodili ani slovo. Místo toho celé hodiny po práci rozebírali, s kým ten den hovořila, co měla na sobě při snídani, s kým odešla z jídelny, kdo seděl u jejího stolu. Její tvář a její krása, jež se ve své dokonalosti zdály nedostupné, způsobily, že se cítili jako venkovští burani, neotesané hroudy hlíny, beznadějně přízemní klackové. Jako by patřila k jakési nevyslovitelně dokonalé mimolidské rase. Jako by byla z něčeho jemnějšího než hmota. Tato posedlost je držela tři týdny a každé ráno se probouzeli celý vzrušení. Pak bylo po létě, dívka odjela a tím to skončilo. Vedle tohoto zážitku všechno ostatní onoho léta nestálo za řeč.

Ta šestnáctiletá dívka nebyla „ženou se zlatými vlasy“, avšak chlapci to nevěděli. Viděli jen to, co viděli: před očima jim najednou vyvstala „stopa luny na vodní hladině“ a oni přišli o rozum. Dívka však má v hlavě pravděpodobně stejný zmatek. Ve skutečnosti nemusí mít o sobě valné mínění a mohou ji šířat nejistota, stud, možná i pocit bezmocnosti, avšak navenek, aspoň podle toho, co vyzařuje z její tváře, působí královsky vyrovnaným a dokonalým dojmem. „Zlatá žena“ z onoho světa vysílá na zem záření, jež probleskuje na dívčině tváři. Její krása představuje dostatečný záchytný bod pro nezemské touhy chlapců - možná, že odpovídá nějakému vzorci v jejich genetické paměti. Jeden pohled na ni stačí k tomu, aby léto nemělo chybu.

Kdyby chlapcům bylo třeba osmnáct, jeden z nich by na ni možná promluvil a začal se jí dvořit. Možná by ji dokonce dostal do po-

stele a postupně zjistil, že není tou „pravou“. Jaké zklamání! „Jak jsem se mohl takhle splést?“ ptá se chlapec sám sebe. A když se ho zeptá dívka, proč o ni už nestojí, možná se jí se svým zklamáním svěří.

Dotkli jsme se zdroje zoufalství u některých mužů a utrpení u některých žen. Muž může donekonečna svádět ženy a pak se cítit zklamaný. Jeden takový muž mi ve svých zhruba pětatřiceti letech řekl, že zmatení vrstev lidské zkušenosti mu zničilo život. Jeho život probíhá podle jednoho schématu: na večírku nebo v divadle zahlédne ženu a okamžitě ví, že je to ta „pravá“. Opustí svou dosavadní družku a celý rozvášněný a s bušícím srdcem začíná nadbíhat nové ženě svých snů. Během několika měsíců však jeho chorobná posedlost jejím zjevem a osobností opadne a žena jeho snuje najednou obyčejná. Muž je zmaten a neví, co si o tom má myslet. Pak na večírků zahlédne novou zářící tvář a vrací se jeho dřívější jistota. Její tvář jako by říkala: Všichni, kteří milují „ženu se zlatými vlasy“, přicházejí ke mně. Žena si pravděpodobně neuvědomuje, že takový signál vysílá. Samozřejmě jí to dává velkou moc, protože muži kvůli ní hodlají pozměnit celý svůj dosavadní život. Není to však skutečná moc, neboť když ji muži opustí, má pocit nicotnosti, opuštěnosti a bezmoci. V minulé generaci miliony Američanů svou touhu po „ženě se zlatými vlasy“ převáděly na Marylin Monroeovou, která se ji odhodlala přijmout a na její následky zemřela.

Lesk svatého krále sestupuje na veřejné osoby, na vůdce a na otce, kteří ho umí přijmout. Lesk „ženy se zlatými vlasy“ sestupuje z věčného zářivého prostoru na osobnosti jako Marylin Monroeová nebo Meryl Streepová a rovněž pak i na šestnáctiletou dívku v horském rekreačním středisku. Za její ozářenou tvář se skrývá obyčejná, lehce zranitelná dívka, s níž si pohrávají neosobní nemilosrdné síly.

Ve dvanáctém a třináctém století to bylo všeobecně známo. Trubadúři, ovlivnění muslimskou náboženskou tradicí, psali básně věnované „zlaté ženě“. Zřetelně rozlišovali mezi jednotlivými vrstvami lidské zkušenosti a označovali ji jako „ženu pána zámku“. Díky tomu měl básník také pádný důvod, proč zachovávat tajemství a zdrženlivost. Ženy feudálních pánů byly mazané a věděly, že jde čistě o uspokojení duševní touhy. Některé ženy se samy stávaly básnířkami. Když se žena chopila role trubadúra, jak tomu bylo v případě hraběnky z Dia, jež byla znamenitou básnířkou, a pěla chvály na muže, nehleděla na konkrétního muže, ale na jakýsi zářící symbol, stejně jak to činí básníci, když oslavují ženu.

Starověký Řek vida muže obdařeného Diovou energií by nikdy neprohlásil: „Tento muž je Zeus.“ Jeho mytologie rozlišovala mezi jednotlivými úrovněmi. Dnes, kdy mytologie patří vesměs minulosti, si muži nepřetržitě pletou pozemské ženy s „ženou se zlatými vlasy“. Skutečná žena, vybavená žaludkem, tenkým střevem a nepříjemnými zážitky z dětství, není éterickou bytostí prostoupenou světlem. Osoba, jež nenápadně pšouká ve výtahu, není božskou bytostí, a to by si měl muž uvědomit.

Co s tím, když se muž zamilovává do zářící tváře, již zahlédne v místnosti? Čeká ho nejspíše práce s vlastní duší. Řešení může najít pouze ve své duši. Místo, aby svou vyvolenou začal pronásledovat a vyčkával na okamžik, kdy s ní bude o samotě, bez jejího muže, by potřeboval být sám, možná někde na chatě, tak na tři měsíce, psát básně, jezdit po řece a snít. Některým ženám by to ušetřilo mnoho starostí.

Nechci zde tvrdit, že když se někdo takto zamiluje, stává se pokaždé obětí klamu, a že na romantickou lásku je nutno pohlížet jako na něco podezřelého a méněcenného. Je to složitější. Můžeme však asi říci, že Robert Johnson, jehož vědecká práce se často vyznačuje nezvyklou výstižností, nazírá na romantickou lásku přece jen příliš podezřívavě. Také bylo chybou, že zastánci Jungova učení převzali to šeredné slovo *anima* a tvrdí, že každá hezká žena, kterou člověk potká, je jeho *anima*.

Když muž ženě říká, „Jsi moje anima,“ žena by měla ihned vykřiknout a vyběhnout z pokoje. Slovo *anima* v sobě neobsahuje ani velikost „ženy se zlatými vlasy“, ani velikost obyčejné ženy, jež touží po tom, aby byla milována jako žena.

Když se muži zjeví ve snu neznámá žena, může to znamenat, že přichází „žena se zlatými vlasy“. Tato báseň se jmenuje *Sen o odpoledni s neznámou ženou*.

Vzbudil jsem se před svítáním a vyšel ven.

Kohout se vydával za srpek měsíce.

*Větrný mlýn se změnil v žebřík a končil
v šedém mračnu.*

Na nedaleké farmě vrčela drtička krmiva.

Jinovatka přes noc spojila plevel v bílá oblaka.

*Ve snu jsme se zastavili na šálek kávy,
seděli sami poblíž krby, blízko křehkých šálků.
Milovali jsme to odpoledne, i zbytek svého života.*

John Fowles kdesi řekl, že jeho román *Francouzova milenka* se zrodil z jediného obrazu, který uviděl ve snu. Na dobu deseti vteřin se mu zjevila žena, jež stála v bouřce na konci mola s tvářmi částečně zahalenou šálou.

Meryl Streepová tuto scénu znamenitě zahrála ve filmovém zpracování Fowlesova románu. Z následujících scén vyplývá, že „tajemná zahalená žena“, jak jí říkám na jiném místě této knihy, miluje samotu, stromy s převislými větvemi, dlouhé sukně, místa pod mosty ponořená do tmy, slabě osvětlené místnosti. Jedna hodina vášnivého milování ve stodole na seně pro ni znamená víc než tři roky vlažného sexu. Od muže vyžaduje vášeň a cílevědomost, zatímco ona překypuje žádostivostí, jež má v sobě něco z erotického vzplanutí a náboženského zanícení.

Dante, jenž znal tvorbu provensálských trubadúrů jako své boty, napsal řadu básní o naivní dívce z horského rekreačního střediska, či lépe řečeno, o ženě, která šije vědoma toho, co představuje, a vyznačuje se tedy nikoliv naivitou, nýbrž mazaností.

*Lásku má ve svých očích moje paní,
a proto kráší všechno, nač se dívá;
kamkoli vkročí, každý hledí za ní
a její pozdrav srdce rozechvívá -*

*leč tak, že člověk celý bledý vzdychá
a kloní pro své nedostatky hlavu,
protože před ní prchá hněv i pýcha:
pomozte, páni, vzdát jí čest a slávu.*

*Jen samou slast, jen pokoru vždy cítí
v srdci ten, kdo ji slyší hovořiti -
a šťastný, kdo ji první spatřit směl.*

*Leč jaká je, když k rtům jí úsměv sletí,
to nelze říci ani domysleti,
takový div svět dosud neviděl.*

Když bylo Yeatsovi osmnáct, jednoho dne navštívila jeho dům irská kráska Maud Gonnevová. A bylo to. Napsal pro Maud mnoho básní, stal se jejím veřejným mluvčím, miloval ji a ucházel se o ni třicet let, až to nakonec vzdal a odhodlal se ke sňatku s obyčejnou ženou. Avšak ani po tomto rozhodnutí nedokázal na Maud přestat

myslet. Zatímco jeho přátelé mu hledali ženu, Yeats složil tuto báseň:

*Jedna měla krásnou tvář
a dvě či tři oplývaly půvabem,
avšak tváři půvab nejsou k ničemu,
nebot horská tráva musí zůstat
slehlá tam, kde ležel divoký zajíc.
- „Vzpomínka“*

Zajíci jsou divocí - Yeats zdůrazňuje spojitost mezi Maud a divokostí. Vzpomeňme si, že chlapec v našem příběhu o „ženském božstvu“ poznamenal: „Polní květiny se jí budou víc líbit.“

Stejně jako politický král i naši otcové přebírají jas proudící ze svatého krále, přejímá Maud Gonnevová i všechny žijící ženy jas pramenící ze svaté ženskosti neboli „zlaté ženy“.

Víme, že pojem „ženskost“ nelze volně střídat s pojmem „žena“. Ženy se mají k ženskosti asi tak, jako se má voda ve skleněné nádobě ke světlu, které jí prochází. Kabír říká: „Vezmi nádobu plnou vody a ponoř ji do vody - nyní má dvojí vodu - tu uvnitř a tu venku.“ Ženskost je tedy stejně nepřeborná jako oceán nebo sluneční světlo, nekonečná a neuchopitelná, avšak tu a tam je polapena a uvězněna v tělesných schránkách - někdy v ženských tělech, jindy v tělech mužských. Každé tělo však obsahuje pouze příchuť oceánu, vůni moře. Blake by řekl, „Ženino nahé tělo je částí věčnosti, jež zrak muže nemůže obsáhnout.“

V našem příběhu se tato nádoba mořské vody objevuje v podobě královny dcery. Pročpak nemůžeme zasvěcení mladého muže dovršit bez ní? Každý má na to svůj názor, já si o tom myslím toto:

Každý muž a každá žena na této zemi se nacházejí na cestě vedoucí od zákona k legendám. Čtenář nebo čtenářka této knihy se touto cestou nepochybně ubírají. Legendy symbolizují to, co je vlhké, bahnité, divoké, nezkrocené. Ve srovnání se suchopárným zákonem jsou legendy prosáklé životodárnou vodou. Dvacet let je zapotřebí k pochopení zákonů a celého zbývajícího života k tomu, abychom se od zákonů dostali k legendám.

Zákon představuje příkázání, jež potřebujeme k tomu, abychom zůstali naživu. Spadá sem třeba zákon, který stanovuje, že máme jezdit po pravé straně silnice, nebo gravitační zákon. Musíme pochopit, že nelze nabrat do plic vodu a zároveň dýchat, že se nesmíme navzájem vraždit kvůli malicherné výtce, že sebevražda nic ne-

řeší, že společenské normy vybízejí k obezřetlosti, zdvořilosti a poctivosti, že není vhodné se nechat unášet vztekem. Některým mužům tato pravidla vydrží na celý život. 0 mužích, z nichž se stávají učenci, Yeats napsal tyto verše:

*Inkoust a kašel, šouráním
je koberec už prošoupán.
Přejí jen pravdám uznaným,
jen známý známých je jim znám.
Bože, což nezmocnil by se jich hnus,
kdyby žil takhle jejich Catullus?*

Každý z nás se nachází na cestě od zákona k legendám, od dogmatu ke svobodnému myšlení, od přílišné poslušnosti k nevázanosti. Chlapec v našem příběhu zřetelně kráčí v tomto směru. Svědčí o tom jeho rozhovor s divým mužem i to, že s ním odchází. Čím víc se člověk blíží k legendám, tím blíže je hlubinám, vlhkosti, spontánnosti a chlupatosti. V některých keltských mýtech se objevuje „pták s lidskou hlavou“, který mladému hrdinovi řekne o huňatém koni, jenž ho pak odnáší na břeh moře a posléze i do jeho vln, kde mladík ve vhodný okamžik háže drakům bochníky chleba. Od svatého Jiří tedy směřujeme k drakům.

Jak taková cesta začne? Spisovatel a psychoanalytik John Layard tvrdí, že když je muž připraven k tomu, aby učinil rozhodující krok směrem k legendám, ve snech se mu může zjevit ženská postava s „dvojím obličejem“. Tato postava má jakoby dvě tváře: jedna se dívá směrem ke světu pravidel a zákonů, zatímco druhá hledí směrem ke světu dračí touhy, vlhkosti, divokosti a dospělého mužství. Nemáme zde co do činění s ženou z masa a kostí, nýbrž se zářivou, věčnou bytostí. Je jí „žena se zlatými vlasy“.

Lze usoudit, že něco podobného potkává i ženu odhodlanou k rozhodnému kroku. V určitém okamžiku se jí ve snu zjeví muž s dvojím obličejem. Avšak to jsou pouze mé dohady. Ženy o tom pochopitelně vědí více než muž.

V každém případě se v našem příběhu objevila „žena s dvojím obličejem“. Rusové jí ve svých pohádkách říkají „car, jenž je zároveň ženou“, myji zde můžeme nazvat „ženou, již přitahuje zlato“ nebo jakýmkoli jiným příhodným jménem. Kdyby ji bylo možné jednou provždy nazvat určitým jménem, nebyla by to, jak se tvrdí v knize *Tao te ting*, opravdová světelná bytost, takže si s jejím jménem nedělejme starosti.

Svět zákona a svět legend jsou dvě odlišné části vesmíru a lze říci, že poté, co se muži zjeví „žena s dvojím obličejem“, je schopen tyto dva světy vidět zřetelněji díky tomu, že je vidí ona. Jeho životní příběh nabírá obrátky.

Svou schopností usměřit vývoj událostí v životě člověka „žena se zlatými vlasy“ připomíná nikoliv západní ženu, tradičně poddajnou a pasivní, nýbrž indický ideál ženství, jež ztělesňuje Šakti. Šakti, zobrazená na mnoha indických obrazech, je například, vyzývavá, rázná, prchlivá, nestoudná. Na některých obrazech poblíží ní nebo rovnou u jejích nohou leží Šiva, patrně ponořený ve snu, jenž je ve srovnání s ní přístupný, klidný, uvolněný a zahloubán sám do sebe.

Není na škodu si všimnout souvislosti mezi touto vyzývací ženou a Marií Magdalénou. Její sklon přidělovat jiným obtíže, přilévat olej do ohně, oživovat mdlou povahu a rozbouřit moře pomocí jediného vlasu si zaslouží podrobnější rozbor.

Čerpaje své poznatky ze staré arabské a perské kultury, Antonio Machado poznamenává, že muž, ať už zahloubaný, zabraný do něčeho či někam kráčející, se dříve nebo později posadí nedaleko cesty.

*Jednoho dne se posadíme nedaleko cesty.
Smyslem našeho celého života je nyní jen
čas, naším jediným zájmem
postoj k zoufalství, kterýsi během čekání
osvojíme. Ale Ona nezapomene a přijde.*

Hermes a ženské božstvo

Saturn je bohem popela, ospalým, sklíčeným, božstvem živícím se uhlíky, jež mladý muž uctívá tehdy, když v jeho životě nastává poleční období. Saturn je svéhlavým, nepoddajným, těžkopádným, tvrdě se plahočícím božstvem - u šťastlivců vzbuzuje smysl pro kázeň, zatímco těm, jež v životě neuspějí, přináší pocit trpkosti. Je bohem nezaviněných neúspěchů.

Hermes je bohem vnitřní nervové soustavy. Jeho přítomnost zna-

mená nebeskou inteligenci. Když vstupujeme do Hermova působíště, s nesmírnou rychlostí začínají probíhat signály mezi mozkem a konečky prstů, mezi srdcem a slzními kanálky, mezi genitáliemi a očima, mezi tím místem našeho těla, jež trpí, a tím, jež se směje. Hermes je Merkur a všichni víme, že rtuť neboli merkuri-um nelze v ruce udržet - utíká na všechny strany, rozděluje se na malé kapky, opět se slučuje dohromady, padá na podlahu, kutálí se pod stůl a pohybuje se přitom s úžasnou rychlostí. Ne nadarmo se jí říká živé stříbro.

Tato rtuťová energie se v severní Evropě zove Odin, Merkur v Itálii a Hermes v Řecku. Její den v týdnu je středa, anglicky *Wednesday* čili Odinnův den neboli *mercredi* francouzštině.

Stává se, že během rozhovoru přátel, jenž se koná v uzavřené místnosti, se stupňuje žár provázející výměnu názorů, jednotlivé výroky jsou stále duchaplnější a podnětnější, oduševnělé projevy se střídají s vulgárními poznámkami a na výměně názorů se podílejí všichni přítomní. Znamená to, že do místnosti vstoupil Hermes. V určitém nádherném okamžiku pak nastává tajuplné ticho, jež nikdo nechce přerušit. Ve Španělsku až do patnáctého století se tomuto tichu říkalo „Hermovo ticho“, o čemž se zmiňuje López-Pedraza ve své vynikající knize o Hermovi.

Podle dávné tradice bez Hermovy účasti nelze hovořit o opravdové výchově. Není to povzbuzující zjištění, neboť katedry anglistiky, sociologie a teologie se přednášejících obdařených Hermovou energií zbavovaly v první řadě. Celý postgraduální systém je dílem germánských nepřátel Herma, jež si dali za cíl ho úplně vymýtit. Se svými zázračnými schopnostmi a sklonem k sprostému, nevážanému a potrhleému chování není Hermes vhodným příkladem pro toho, kdo se chce seriózně věnovat vědecké kariéře a pracně zdolávat jednotlivé stupínky akademického povolání.

Hermes propašovával pravou informaci ve zlomku vteřiny mezi okamžikem, kdy náš jazyk začíná dané slovo vyslovovat, a okamžikem, kdy ho dopovídává. Člověk chce říci: „To je moje matka," a přitom říká: „To je moje žena." Mně osobně se to jednou přihodilo a zdálo se, že mou matku to náramně potěšilo. Chceme říci „otec" a místo toho řekneme „otec", protože Hermes je rychlejší než naše myšlenka. To, čemu lidé říkají freudovské přechytnutí, ve skutečnosti ukazuje Hermovu přesnost. Hermes totiž pranýřuje naši nabubřelost, pobožnůstkářství, přesvědčení o neomylnosti a samolibost.

V zahradě se Hermes velmi činil: zvolil vhodný okamžik, kdy si má

chlapec sundat pokrývku hlavy, ve vhodnou chvíli vyslal paprsek do princezny komnaty, místo zahradních květin zvolil květiny polní a zajistil, aby se chlapec vzdal darovaných dukátů. Celé toto sluneční působení musíme přiřknout jemu. Planeta Merkur se nachází nejbližší slunci, takže je jeho nejbližší příbuznou.

Alchymisté vědí, že rtuť dokáže roztavit zlato a stříbro. Umíme si představit, do jaké míry může ustrnout a ztopornět mužská povaha, a totéž může postihnout i ženskou povahu. Merkur je nějakým způsobem obměkčuje, následkem čehož se opět mohou dát do pohybu. V Hermově přítomnosti v našem příběhu dochází k průtoku, jenž zahajuje proces výměny mezi mužským prvkem a prvkem ženským.

Mladému muži, žákovi Železného Jana, se dostává dvojího pozhánání: jednoho od Afrodity (za tímto jménem se opět skrývá „žena milující zlato“) a druhého od Herma. Hermes a Afrodita spolu vycházejí velmi dobře. Několik řeckých soch, jež se zachovaly do dnešní doby, zobrazují Afroditu, jak Hermovi projíždí prsty ve vlasech. Je známo, že ne každý bůh a bohyně se navzájem snesou, čehož příkladem jsou Héra a Zeus. Hermes a Afrodita se však navzájem doplňují tak znamenitě, že se stali modelem hermafroditního jedince. Je to svazek duší - Herma v mužovi s Afroditou v ženě nebo naopak.

„Žena milující zlato“ strhne chlapci klobouk, vědouc přesně, na rozdíl od krále, co se pod ním skrývá. Výměnou za polní květiny chlapci dává zlaté mince a ten pokaždé prohlašuje, „Dám je zahradnickovým dětem, ať si s nimi hrají.“

Z tohoto vyplývá, že cokoli v zahradě obdržíme, bychom měli zase darovat. Pokrývku hlavy si přitom na hlavě musíme ponechat. Žena může přespříliš dychtit po tom, aby jí mladý muž ukázal své zlato. Publikum obvykle žádá umělce, aby mu předvedli své zlato. Příběh o Železném Janovi však opakovaně naznačuje, že dvacetiletý umělec by si to měl pořádně rozmyslet, než do výstavní síně pošle své obrazy nebo vydá svou první knihu.

Pokud je člověku souzeno, podobně jako Keatsovi, zemřít v pětadvaceti, životní načasování podléhá jiným zákonitostem. Avšak pro ty, kteří mají vyměřen delší život, je důležité, aby si pokrývku hlavy nesundávali a pokaždé prohlásili, že obdržené peníze darují na hraní zahradnickovým dětem.

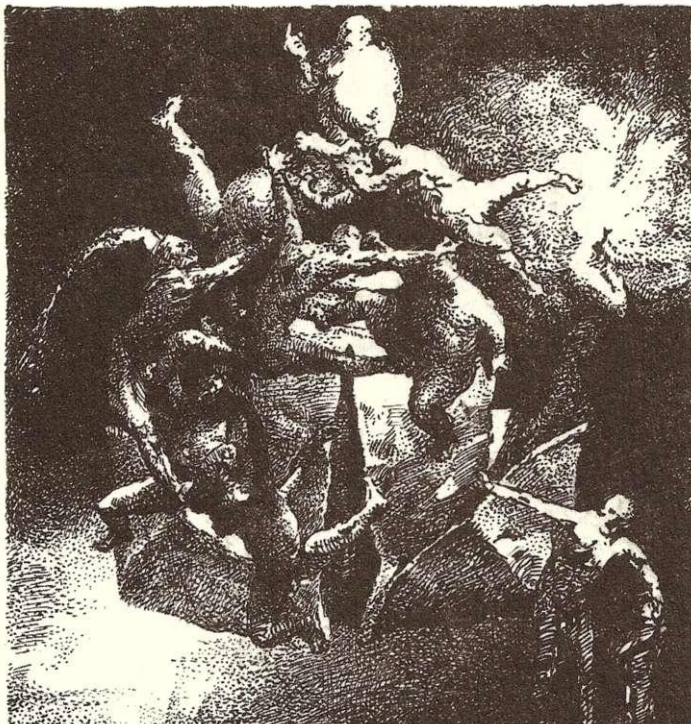
Hovořili jsme již o Hermově roli při hermetickém uzavření určitého vnitřního prostoru, jenž v sobě obsahuje to, co chce být uzavřeno, a hradí cestu tomu, co má zůstat venku. Muži, jež dokážou

zabránit tomu, aby je naprosto pohltila jejich práce a okolní svět,
v sobě nakonec najdou schopnost vejít do uzavřeného prostoru,
v němž se odehrávají jisté zázračné události.

Hermes, jakožto pán studánek a zdí, zřizuje zahradu:

*A tak jsem si přál být
tam, kam se řev bouře nedonese,
kde zeleň v tichosti jen nadýmá se a třese,
kde od houpání moře bych našel klid.*

Železný Jan po chlapci požaduje, aby pobyl v zahradě. Jakmile mladý muž pozná její tajemství - může mu to klidně trvat i deset let - začíná se zabývat svou duší, ví, jak se má chovat milenec, a umí tančit.

KAPITOLA ŠESTÁ:

Vzkříšení vnitřních válečníků

Michael Meade připomenul dávné keltské rčení: „Nikdy nedávej meč muži, jenž neumí tančit.“ Podle našeho příběhu je další etapou, již chlapec musí absolvovat, etapa válečnická. Po tichu v zahradě přichází řinčení zbraní.

Zasvěcovatel předává meč pouze tomu, kdo okusil milencovu samotu i milencův tanec. Všimněme si, že americká námořní pěchota taková ustanovení nemá a americkým chlapcům svěruje meč bez ohledu na to, jestli se naučili tančit, nebo nikoliv.¹

Námořní pěchota v mužích pěstuje vnějšího válečníka, my však začneme válečníkem vnitřním.

Vnitřní válečníci

Válečníci obývající nitra amerických mužů v poslední době ochabli a jejich ochablost je jednou z příčin nedostatečného smyslu pro vnímání vlastního prostoru – stavu, jež jsme v předchozí kapitole označili jako naivitu. Dospělý, řádně urostlý muž klidně dovolí druhému, aby narušil jeho prostor, vtrhl do domu jeho duše, slovně ho napadal, odnesl si jeho poklady a zabouchl za sebou dveře. A napadený muž tomu jen nečinně přihlíží s milým a poněkud nechápavým úsměvem.

Je-li muž vychováván v „dysfunkční“ rodině (existují vůbec nějaké jiné?), brzo o své vnitřní válečnický přichází. V mytologickém smyslu se válečníci chápou zbraní, aby chránili krále. Král v dítěti představuje a zároveň prosazuje náladu dítěte. V období našeho dětství je však naše nálada v „narušené“ rodině snadno přehlášena a pohlcena převládající silnější a hrozivější náladou rodiče. Dalo by se říci, že nedokážou-li válečníci ubránit naši náladu před potlačením nebo naše tělo před napadnutím, bojovníci se hrouť, ustrnou nebo umírají.

Vnitřní válečníci, o nichž hovořím, se neúčastní výpadů na cizí území, jejich cílem je obrana ohraničeného vnitřního prostoru. Kla-

Do americké námořní pěchoty se lze přihlásit ve věku sedmnácti let; během války ve Vietnamu se například stávalo, že někteří dobrovolníci svůj věk falšovali a následkem toho v jihovýchodní Asii bojovali i chlapci, jimž ještě nebylo ani sedmnáct let (pozn. překi)

sickým příkladem může být Fianna, slavná družina válečníků, chránících irské hranice. Její členové střežili hranice celé jaro a léto a v zimě se vraceli do svých domovů.

Dítě však takovou ochranu většinou postrádá. Jestliže se dospělý člověk chystá dítě udeřit nebo mu do úst nacpat jídlo, neexistuje pro ně žádná obrana. Jestli se dospělý člověk rozhodne zvednout hlas, čímž násilně narušuje hranice sluchu dítěte, dítě proti tomu nic nezmůže. Většina rodičů narušuje území dítěte, kdykoli se jim to zlíbí, a odpor dítěte, jež se pláčem snaží ubránit svou náladu, je potlačen již v zárodku.

Každé dítě žije hluboko v domě či zámku své duše, svého já, a na tomto území je třeba mu ponechat svrchovanost. Když rodič tuto svrchovanost porušuje a proniká na jeho vnitřní území, dítě pociťuje nejenom vztek, ale rovněž i zahanbení. Takové dítě se pak domnívá, že nemá-li žádnou svrchovanost, je k ničemu. Přesvědčení o vlastní neschopnosti a méněcennosti nazýváme zahanbením. O tomto pocitu znamenitě píše Gershen Kaufman ve své knize *Hanba*. Kniha Merla Fossuma a Marilyn Masonové *Tváří v tvář hanbě* Kaufmanovy postřehy doplňuje o rozbor toho, jak se pocit hanby projevuje v konkrétních rodinných situacích.

Když naši rodiče neberou ohled na naše území, jejich necitlivý přístup chápeme jako drtivý důkaz našich nedostatků. Políček pociťujeme velmi bolestně proto, že tvář představuje hranici naší duše, a tato hranice je ranou přes obličej narušena. Jestliže dospělý člověk překročí hranici naší sexuální intimity, nic proti tomu nezmůžeme. Naši válečníci umírají. V takovém případě dítě, jež od dospělých obvykle očekává jenom to nejlepší, ztuhne hrůzou a navěky ustrne ve svém pocitu ponížení. Jedno sexuální zneužití či jeden políček obvykle navíc vede k dalším obdobným incidentům a válečníci, pokud mezitím vůbec ožijou, znovu umírají.

Když chlapec vyrůstá v rodině alkoholika, jeho válečníci jsou smeteni do řeky mohutným proudem vody, jenž je, marně zmítající se ve vlnách, unáší po proudu pryč. Dítě, ať už chlapec nebo holčička, se ocitá v jakési izolaci a má více společného se sněžnými husami než s lidmi.

*Sněžné husy si vykračují v dakotské vánici,
prolézají přes zebříčky plotů malých farem,
plíží se mezi výkňky, jež od'ásají bílou nocí,
připraví se a seřadí svá nedočkavá křídla
a konečně se holá, zasněžená pole rozsvítí.*

*Opilý otec zažene chlapce pod střechu.
Hoch se mu vytrhne a vyběhne z domu,
stráví noc s hejnem husí, pase se s nimi,
když ostražitě a jisté na širokých nohou
kňžují brázdy mezi polámanými stébly.*

Není tedy divu, že takové dítě, když trochu povyroste, chce bydlet samo, vyhledává ženy s mateřským cítěním, rozličné autority a systémy a o sto šest se snaží vyhnout se aktivní účasti na veřejném životě a soukromým závazkům vůbec. O několik let později, až mu bude třicet nebo pětatřicet let, bude pořád pociťovat svou bezbrannost a nebude schopen bránit se před druhými lidmi, vztekle reagujícími na svůj vlastní pocit bezbrannosti.

Když se dospělý člověk nebo starší sourozenec rozhodne vejít do místnosti obývané duší dítěte, může tak klidně učinit, neboť zevnitř chybí klika. Dveře se otevírají při sebemenším doteku zvenčí a my jsme volně vystaveni matčiným nepřiměřeným důvěrnostem, otcově podceňování, sexuální hrádkám ze strany starších dětí nebo chlapců a dívek, jež nás za nepřítomnosti rodičů mají hlídat, a mnohdy i incestu, ať už fyzickému nebo psychickému. Dveře se otevírají snadno, protože klika je zvenčí.

V důsledku časně smrti mužových válečníků nemůže chlapec vyžrát. Lze předpokládat, že tato smrt brání rovněž i rozvoji mužova ženského prvku. To, že Dickens měl hrozné dětství, nám kupříkladu může pomoci pochopit, proč jsou jeho ženské postavy vesměs sentimentální a holčičí. Dá se říci, že tyto holčičí bytosti jsou odrazem jeho zakrnělé vnitřní ženy, již jeho válečníci nedokázali ubránit před násilím, které bylo všude kolem něho.

Vnitřní chlapec v „narušené“ rodině může setrvat ve svém ponížení, bezbrannosti, zklamání a znečitlivění i celá léta. „Jsem oběť,“ opakuje donekonečna a vskutku je tomu tak. Toto ztotožnění se s rolí oběti však má za následek to, že dům jeho duše zůstává otevřen stále novým útokům. Většina dnešních Američanů nemá dostatečně probuzené či oživlé vnitřní válečníky, kteří by mohli bránit vnitřní prostor duše. A většina lidí, mužů i žen, neví, jak vypadají nebo se projevují praví vnitřní či vnější válečníci.

Odborník v oblasti mýtů a historie kultury Georges Dumézil učinil velmi závažný objev v podobě myšlenky, bohatě podložené faktografickým materiálem, že úrodná země indoevropské civilizace se skládá ze tří odlišných vrstev půdy: krále, válečníka a rolníka. Tyto tři vrstvy vytvářejí celkový obraz. Odpovídají jim tři druhy obřadů, tři způsoby života a tři světové názory s odlišnými bohy a bohyněmi.

Římská kultura měla v rovině králů Jupitera, v rovině válečníků Marta a v rovině rolníků Quirina. Starověká řecká kultura měla pro změnu v rovině královské Dia a Hérů, Area v rovině válečnické a Dionýsa a Ariadnu v rovině rolnické. Severní Evropa měla v rovině královské Odina, v rovině válečnické Thora a v rovině rolnické Frejů a Frejra.

Zemědělská představa světa zahrnuje plodnost, hojnost lidí a hmotný dostatek, pokrm, zdraví, mír a tělesné uspokojení. Všeobecné ztotožnění bohů a bohyň s motivem plodnosti v devatenáctém století se nyní projevuje jako posedlost pojící se s touto výživnou rovinou.

Královská představa světa, z pohledu krále a královny, zahrnuje svrchovanost, rodičovství v rovině politické, královský majetát, svátost a způsoby jejího udělení. Touto představou jsme se zabývali v kapitole čtvrté.

Dumézil stanovil, že válečnickova představa tvoří prostřední rovinu. Válečnickovy oči si všímají bitvy a způsobů použití síly v boji. Pokud má Dumézil pravdu, jedna třetina veškerých představ, jež indoevropská rasa v blízké nebo dávné minulosti sdílela, se zrodila ve válečnickově hlavě. Dalo by se říci, že jednu třetinu mozku každého z nás představuje mozek válečníka. Logicky vzato, jedna třetina pudů zapsaných v našem DNA souvisí s chováním válečníka. Stejně tak jedna třetina našich myšlenek - ať se nám to líbí nebo ne - jsou myšlenkami válečníka. Tato myšlenka by nás měla vrátit zpátky na zem.

Psycholog a teolog Robert Moore se do hloubky zabýval problematikou válečníka a my si zde stručně uvedme některé z jeho závěrů. Moore zdůrazňuje, že se jedná spíše o vrozené vlastnosti než o nabyté dovednosti. Válečník může muži říci: „Máš v sobě mnoho z válečníka - tím si můžeš být jist - víc, než budeš moci použít.

Otázkou je, jestli si toho budeš vážit: jestli ho v sobě budeš mít vědomě, nebo nikoliv."

Válečník získává své znalosti a zkušenosti na bojišti. Boj, jenž se na něm vede, může být bojem fyzickým, psychologickým nebo duchovním. V tomto žhavém rituálním prostoru se armády, kmeny, božstva, dokonce i ideje řadí proti sobě v bojovém šiku. Prapory jdou nahoru, hlasy znějí o poznání níž, mysl jiskří, svaly se napínají v očekávání důležitého střetu. Dávni filozofové ve válečném rozpoložení uvažovali v protikladech: rovný a křivý, dlouhý a krátký, kyselý a sladký. Extrovertní lidé ve válečném rozpoložení, jako třeba generál Patton, si představují bitvy, ocel dopadající na ocel, svátost bojiště - jež je pro ně stejně posvátné jako pro rolníka půda - prudký nárůst adrenalinu v krvi, bezprostřední střet s protivníkem, dráždivý pocit nebezpečí, dokonce radost ze vznešené smrti.

Moore zdůrazňuje, že pravý válečník se vyznačuje tím, že slouží věci větší, než je on sám, tj. věci transcendentní. Z mytologického hlediska stojí takový válečník ve službě pravého krále. Pokud král, jemuž slouží, je nečestný, jako třeba v případě Olivera Northe¹, nebo když král chybí a válečník slouží finančním nebo mocenským zájmům, přestává pak být válečníkem a stává se vojákem.

Když si Aztékové kolem roku 1200 po Kr. podmanili na území dnešního Mexika kulturu Toltéků, vyzvedli kastu válečníků nad kastu králů. Tato organizační změna, jež byla Toltékům cizí, rozhodla o osudu celé aztécké kultury. Japonci, jejichž společnost po staletí uctívala válečníky, mají mezi svými mýty příběh o rybníku, jenž přišel o svého krále. Nevědouce, co si počít, obyvatelé rybníka si za krále nakonec zvolí volavku (jež se v japonské kultuře pojí s válečníkem). Volavka pak sní vše, co se v rybníku hýbe.

Jinak to dopadá, když válečník slouží pravému králi a tedy transcendentní věci - jedná pak správně a jeho tělo se stává poslušným nástrojem jeho vůle, který mu pomáhá snášet zimu, vedro, bolest, poranění, šrámy, hlad, nedostatek spánku a veškeré jiné útrapy. Tělo se většinou s takovými nepříjemnostmi vypořádává bez větších problémů. Člověk, jenž se nachází ve spojení s válečnickovou energií, může pracovat dlouhé hodiny, nevšimat si únavy, plnit veškeré nejnutnější úkoly, napsat doktorskou práci i s celým

¹ Oliver North, bývalý plukovník americké námořní pěchoty, je spjat s největší aférou (tzv. Irangate) Reaganova funkčního období, kdy bez vědomí amerického Kongresu prodával zbraně do nepřáteleného Íránu s cílem získat prostředky pro financování jihoamerických Contras, (pozn. překL)

poznámkovým aparátem, strpět nepříjemného vedoucího katedry, obětovat osobní cíle v zájmu nadosobní věci jako Ralph Nader¹, celá leta psát, tak jak to činil T. S. Eliot, pod blikající žárovkou, den co den uklízet něčí špinu a svinčfk jako svatý František nebo Matka Tereza ci snášet pohrdání, přezíravost a vyhnanství jako Sacharov. Tlapa opatřená drápy unáší dítě milující pohodlí a v těle se za-
bydluje válečník.

Jak může jakákoliv rozvinutá kultura existovat bez silné energie válečníka? U některých žen se vnější válečnice dnes vyznačují značnou silou, někdy i větší než válečníci mužů. Síly působící v dnešní společnosti vyzývají v poslední době především ženy, aby se chopily meče a nasadily si brnění, zároveň tím od toho odrazují dnešní chlapce a muže.

Michael Meade klade důraz na strategii jako neodmyslitelný znak pravého válečníka. Strategie v sobě zahrnuje prohnatost, zkušenost a inteligenci. Hrdina v jedné staré pohádce, jenž chce najít „ženu se zlatými vlasy" nebo chytit „tři černé hřebce" žijící na dně moře, se může ocitnout tváří v tvář obrovi nebo čarodějnici, popřípadě oběma, stojícím mu v cestě. Voják v něm mu našeptává, aby se na obra nebo čarodějnici vrhl bez otálení a zabil je. Aby se našla vhodná strategie, musí být přivolán na pomoc válečník. V tomto případě jde chlapec do lesa, kde žije obr, a tluče přitom na bubínek, a když se ho obr zeptá, proč to dělá, chlapec mu řekne, že ukazuje cestu tisícům mrňavých mužíčků, kteří pochodují za ním. Na vysvětlenou dodává, že tito mužíčci jsou sice postavou malí, avšak každý z nich má s sebou kladívko, a že těmi kladívky mohou obrovi rozmlátit hlavu, až si lehne a půjde spát. Obr spánek miluje a děsí se malých potvůrek, takže obvykle přistoupí na nějakou dohodu. Součástí válečnickovy představy světa je právě taková protělá strategie.

¹*V americkém povědomí se Ralph Nader zapsal jako horlivý bojovník za práva spotřebitelů, (pozn. překl.)*

Nesmrtelný

neboli svatý válečník

Do své knihy *Odvěký nepřítel: Satan a mýtus boje* Neil Forsythe vměstnal impozantní objem mytologických poznatků týkajících se nesmrtelného válečníka. Fyzický válečník, ať už je jím Roland, Johanka z Arku či Patton, miluje bojiště. Srdci svatého válečníka je zase blízká oblast dobra a zla, kde síly temnot bojují se silami světla. Díla starověké literatury jako flamájana přinášejí mnohem více popisů těchto neviditelných bitev než bojů, v nichž lidi postihuje smrt nebo tělesná zranění.

Jméno Mardukova nepřítele Tiamat z eposu o Mardukovi se v babylónském jazyce pojí se silami moře vyvolávajícími chaos. Z mytologického pohledu jsou chaos a zlo spolu spjaty. Chaos, jež působí Tiamat, je ženské povahy, zatímco chaos, jež vyvolává babylónský obr Humbaba, má povahu mužskou.

Křesťanské texty ztotožňují všechny síly chaosu se Satanem, následkem čehož tyto síly získávají mužský charakter. Ve svaté válce křesťanů proto proti sobě stojí dva bratři - Kristus a Satan.

Milton, jenž ve svém životě projevil mnoho znaků vnějšího válečníka, přišel o zrak, když svou tvorbou bojoval proti pozemkové šlechtě, jež po popravě Karla I. usilovala o návrat k moci. V době, kdy psal *Ztracený ráj*, se jeho myšlenky ubíraly k představě věčného válečného stavu. Milton se na bojišti, kde spolu bojuje dobro a zlo, cítil ve svém živlu, stejně jako se Patton vyžíval v tankových bitvách v severní Africe.

Nejpropracovanější z těchto božských bojišť - na nichž Ahura Mazda (jehož jméno dodnes zdobí jeden druh žárovek) zápolí jako válečník světla a ničivý duch Ahriman bojuje jako válečník temnot - vytvořili Peršané. Judaismus zobrazuje jako válečníka světla Jahveho a jako válečníka temnot Satana.

Autor příběhu o Jobovi dává na srozuměnou, že i Jahve má v sobě temnou stránku. Když Jahve podlamuje Jobovo zdraví a hubí jeho rodinu, Jób zakouší, jak to vyjádřil Neil Forsythe, „nestvůrnou a strašlivou stránku Boha“. Věčná bitva může tedy probíhat mezi Bohem a jeho nepřítelem nebo mezi dvěma tvářemi Boha. My, lidé, tyto války pociťujeme ve svém nitru.

Antonio Machado to popsal takto:

*Každý muž musí bojovat
na dvou frontách:
s bohem ve svých snech
a s mořem, když je vzhůru.*

Svatý král a svatá královna žijí v zářivém království, poblíž Dionýsa a Ježíše, avšak pobývá tam i svatý válečník. Jeho boj s chaosem, mořem, nenasytnými obry, Velkou matkou, Velkým otcem a jeho titánskou povahou, trpaslíky, ďábly a veškerými nepřáteli Boha nikdy nedospěje ke konci. Judaismus jako Boha přijal ani ne tak Boha-Krále, nýbrž Jahveho, Boha-Válečníka, a my všichni jsme z židovskokřesťanské kultury zdědili napjaté svaly a brnění na prsou věčného válečníka.

Svatý válečník má svou požehnanou i svou jedovatou stránku. Není divu, že i pozemští válečníci mají svatou i pokřivenou stránku. Jeden muž je obětavým válečníkem bojujícím za věc, jež svým významem přesahuje jeho samotného, zatímco jiný muž je šíleným žoldněm, jenž znásilňuje, drancuje, vraždí všechny bez rozdílu a napalmem ničí celé vesnice.

Svatý válečník na nás udeří ze svého věčného království s vehemencí vzdušného víru či tornáda. Válečnickova moc, napájená elektrickou a magnetickou energií, vniká pod závoj těla, obměňuje naše nálady a popudy, svítí ven slupkou naší kůže a kostí a poroučí tělu dělat to, co chce sama.

Každou živelnou sílu vzdušného víru - ať už se zde jedná o divého muže, válečníka nebo krále - si lze představit jako velký dráp, který proniká zdí a unáší pryč lidské dítě. Tento dráp je nebezpečný. Avšak díky němu může člověk aspoň na chvíli setrávat v jiném světě. Vikingové měli kupříkladu za to, že válečník, jenž propadl záchvatu zběsilosti, se vydal na cestu do jiného světa, odkud se pak nakonec vracel zpět. Tato zkušenost je dochována v nespočetných lidových vyprávěních severoevropských zemí. Zkušený válečník jednoho dne ve svém domě usíná na židli. Ve stejném okamžiku se na bojišti objeví obrovský medvěd, který zaútočí na nepřítele. Jestliže si zraní pravou tlapu, člověk, poté, co se probudí ze spánku unavený a zmatený, bude mít pravou ruku zraněnou. Náležitě vyškolený fyzický válečník může projít dveřmi a v další místnosti se setkat tváří v tvář se zlomyslným válečníkem překypujícím vášněmi. V literatuře najdeme keltské a severské válečníky, kteří zašli „příliš daleko“ do toho jiného světa, následující onen dráp, a s laskavou pomocí druhých lidí se z toho zážitku

vzpamatovali a vrátili zpět do lidské společnosti. My však naše válečníky necháme naprosto propadnout zběsilosti, a pak je jednoduše propustíme na ulici.

Lze tedy říci, že znalost toho, co obnáší válecnické řemeslo, se vytratila. Proto si dnes také nevíme rady s válečnickovou temnou stránkou a stejně tak se nedokážeme obdivovat jeho kladným vlastnostem. Válečník, neboli naše představa o něm, se pak zákonitě hroutí ve všech třech světech.

Milton, jak poznamenal Blake, si vskutku přál, aby zvítězil Satan. Pro dávné mytology Miltonovo přání představuje bolestnou zradu. My však, stejně jako Milton, v silách chaosu nacházíme romantické kouzlo. Je možné, že jakožto obyvatelé přetechnizované společnosti tajně praheme po příchodu chaosu, jenž by vnesl trochu více svobody do našeho přísně uspořádaného života. V Indii se však pořád slaví Křišnova vítězství nad obry a démony a na ostrově Bali věřící den co den ve svých svatyních odehrávají nesmírně sugestivní scény převzaté z *Ramájány*, zobrazující bitvu mezi principy dobra a zla a následné vítězství dobra. My si však nejsme jisti, jestli chceme, aby Křišna zvítězil, a před *Ramájánou* dáváme přednost Woodymu Allenovi. Nepřátelům Boha chceme čelit s humorem a pokutou za neposlušnost. Nedostatečná představivost nám nedovoluje pochopit pravou povahu sil chaosu a nedávné íránské dějiny zřetelně ukazují, že smrtelně vážný fundamentalismus tu chybějící představivost nenahradí. Svatá válka v muslimském světě byla zjednodušena na válku mezi Íránem a Irákem, obdobně jako naše hluboce prožívaná obliba válek, jejichž dějištěm byla představivost a společným hrdinou král Artuš, našla v naší době podobu ve „studené válce“.

Když svatý válečník klesá k zemi, spolu s ním k zemi padají i válečníci ze dvou ostatních království. Rytířská tradice, jež se v Evropě začala rychle šířit v jedenáctém a dvanáctém století, usilovala po vzoru arabských a perských zdrojů o udržení ideálu válečníka v rámci kultivovaného společenského života tím, že k jeho charakteristickým rysům přiřadila vytříbenost, soucit, obětavost a partnerství. Až do osmnáctého století se v Itálii válečnickův jazyk svou metaforikou kryl s jazykem milence.

Znalec a mistr akida Terry Dobson, od něhož se tolik z nás dozvědělo o dobru, jež se může skrývat uvnitř válečníka, našel následující proslov, pronesený francouzským rytířem Jeanem De Brueilem v roce 1465:

„Bitva je plná radosti. Při bitvě nás všechny pojí hluboký cit. Když jsme přesvědčeni, že bojujeme za spravedlivou věc, a vidíme, jak se naši druhové odvážně bijí, do očí se nám derou slzy. Z pocitu nelíčené vzájemné loajality vyvěrá sladká radost; a vidouce, jak náš druh své tělo odvážně vystavuje nebezpečí, aby splnil příkázání našeho Stvořitele, rozhodujeme se vyrazit kupředu a ve jménu lásky s ním buď zahynout, nebo přežít. Plyne odtud taková rozkoš, jejíž nádheru nedokáže pochopit nikdo, kdo ji neokusil. Zdaližpak si myslíte, že ten, kdo tuto rozkoš pocítil, se bojí smrti? Ani v nejmenším! Takový člověk je tak posílený a tak nadšený, že ztrácí představu o tom, kde je. Nebojí se pak vskutku ničeho na celém světě!“

Zamilovaný se zde mísí s válečníkem. Takový svazek však z větší části patří minulosti. Fyzický válečník degeneroval na vojáka s nástupem mechanizovaných metod vedení války.

Dle některých lidí uvědomělý válečník a jeho ideály přišly vniveč během posledních bitev v americké občanské válce, které se proměnily v hromadné vraždění. Generál Grant tuto skutečnost pochopil a po zbytek života hledal útěchu v alkoholu. U Ypres v roce 1915 zahynulo během jednoho dne sto tisíc mladých mužů a ani jeden z nich nespátřil střelce, kteří je usmrtili.

Cokoliv zbylo z ideálu válečníka, definitivně zaniklo v důsledku hromadných náletů na Drážďany, při svržení atomových bomb na Nagasaki a Hirošimu a při bombardování rýžových polí ve Vietnamu.

Soudobá válka, vyznačující se mechanickým a bezduchým ničením, způsobila, že jakýkoli projev útočnosti se nám jeví jako něco hanebného. Arés se na soudobém bojišti již nevyskytuje. Američané bojující ve Vietnamu utrpěli trvalé duševní šrámy, protože vyrazili do boje v dobré víře, že slouží bohu války, a vrátili se z něho jako naprostí bezvěrci. Kdysi se říkávalo, že ženy nenávidí válku, avšak milují válečníky. Dnes to již neplatí. Většina žen v západním světě nerozlišuje mezi válečníkem a vojákem ani mezi vojákem a vrahem. Hromadné nekontrolované vraždění, jež bylo spjaté s obrazem válečníka v době vietnamské války, zničilo samu tkáň kultury, kterou tentýž válečník kdysi ochraňoval. Ženy v jiných zemích se na tuto záležitost dívají jinak. Jedna Ruska z Kyjeva, patřící ještě k té generaci žen, jež dlouhá léta žily bez mužů svého věku, mi řekla: „Všichni mladí muži, kteří přežili bitvu u Kyjeva, vyrazili směrem na Moskvu, aby ji bránili. Nikdo z nich se nevrátil.“ Pak dodala, „Vím, že ženy ve Spojených státech se na muže zlobí pro jejich agresivitu a podobně. My se na to díváme jinak. Kdyby naši muži v sobě tu agresivitu neměli, Němci by dnes seděli v Moskvě. Problém agresivity vypadá jinak, když vás někdo přepadne.“

Mohli bychom uvést další příklady, jimiž bychom znázornili degradaci válečníka na úroveň nejdřív vojáka a pak vraha, avšak o to zde nejde. Důležitý je výsledek tohoto vývoje. Ukázněný válečník, zbaven svého pravého významu mechanizovanou válkou, pohrdán a opuštěn kulturou doby vyspělé techniky, v amerických mužích postupně mizí. Toto vymizení významu válečníka přispívá k úpadku civilizované společnosti. Muž, jenž nedokáže ubránit své území, nedokáže ubránit ženy a děti. Mravně zpustlí válečníci, zvaní kokainoví králové, vyhledávají své rekruty mezi chlapci, jež nikdy nepoznali ani krále, ani válečníka.

A všechno to proběhlo tak rychle. Masakry první světové války dořazily ukázněného neboli vnějšího válečníka a pak neuběhlo ani třicet let a začali ochabovat vnitřní válečníci. Tato situace, kdy nám odumírají jak válečníci vnější, tak válečníci vnitřní, ukazuje na vzájemnou spjatost vnějšího a vnitřního světa a na význam historických událostí na život každého z nás.

Náš příběh se však odehrává v době, kdy válečník se ještě těšil velkému uznání. Podívejme se nyní, jak vypravěč na scénu uvádí válečníka.

Příběh: *Bitevní scéna*

Zanedlouho po tom přikvačila do země válka. Král sbíral své vojsko a nevěděl, zda nepříteli, který byl velmi silný a měl obrovskou armádu, bude moci čelit. Zahradníček prohlásil: Jsem už dospělý a chci také jít do války, dejte mi nějakého koně. " Vojáci se dali do smíchu: Já odjedeme, najdi si nějakého, necháme ti jednoho ve stáji. "

Vojsko odjelo a odpochodovalo, zahradníček zašel do konírny a vyvedl koně, jediného, který tam zbyl. Byl chromý na jednu nohu, kulhal, sotva se vlekl. Chlapec na něho přesto nasedl a odjel k velikému lesu.

U kraje lesa zastavil a třikrát zavolal: „Železný Jene, " tak hlasitě, až se to rozléhalo mezi stromy.

Vtu ránu tu byl divý muž a ptal se: „Co chceš?"

„Chci nějakého silného koně, pojedu do války. "

„Dostaneš koně i něco navíc, " odtušil divý muž, zašel do lesa, za chvíli se vrátil s podkoním, který vedl koně. To byl kůň! Svaly na něm bujností jen hrály, z nozder sršel ohnivý dech, nebylo ho takřka možno zkrotit. Za nimi se vyrojil oddíl železných ozbrojenců a jejich meče se v slunci blýskaly. Princ zahradníček dal podkonímu šmajdavého koně, vyskočil na druhé-

ho oře, postavil se do čela válečného houfu a jel za vojskem. Když se přiblížili k bojišti, valná část králových vojáků byla již pobita a nechybělo mnoho, aby se všichni dali na útěk.

Hoch se svým železným houfem vjel mezi nějakou blesk a pobil všechno, co se mu postavilo na odpor. Nepřátelští vojáci chtěli utéci, ale jinoch jim byl stále za patami, až z nich nezbyl ani jediný. Ale místo aby se vrátil ke králi, zavedl svůj houf oklikami zpátky k lesu a vyvolal si Železného Jana.

„Co chceš?“ zeptal se ho divý muž.

„Vezmi si zpátky svého koně i svůj válečný houf a dej mi zase mou kulhavou herku. “

Stalo se, jak si přál, a hoch na chromém koni zamířil domů.

Když se král zase vrátil do zámku, vyběhla mu vstříc jeho dcera, padla mu kolem krku a blahopřála mu k vítězství: „Já to nebyl, kdo zvítězil, “ řekl jí král, „nýbrž cizí rytíř, který mi se svým houfem přišel na pomoc. “

Princezna se vyptávala, kdo byl tento cizí rytíř a jak vypadal, ale král to nevěděl a řekl: „Pro následoval nepřítele a já už ho pak neviděl. “ Princezna sešla do zahrady a ptala se zahradníka, kde je jeho pomocník. Zahradník se dal do smíchu: „Právě připadal na své chromé herce, všichni se mu jízlivě smáli: Jak už se nám vrací válečný hrdina. - Za kterým plostem jsi chrněl, zatímco jsme my válčili?“ dobírali si ho. Ale pomocník je odbyl: „Udělal jsem to nej lepší, co jsem udělat mohl, beze mne by bývalo bylo zle. 'A oni se div nepotrhlí smíchy. “

Tento úryvek začíná větou, ve které se dozvídáme, že království bylo napadeno. Jestliže přistoupíme na to, že všechny postavy pohádky tvoří jednu duši - jmenovitě tu naši - dojdeme k nevyhnutelnému závěru, že se obětí napadení stala naše duše.

Bitva se v příběhu objevuje v tomto okamžiku nikoliv proto, že nepřítel do naší duše vnikl před jedním nebo dvěma dny, nýbrž proto, že zahradníček si konečně uvědomuje, že došlo k napadení. Uvědomuje si rovněž, že nebezpečí plynoucí z napadení sílí.

Už mnoho staletí si lidé všímají, že když úsilí o změnu zažehne duši, už samotný žár přitahuje demony, dřímající komplexy či neúprosné nepřátele ducha - jedním slovem rozličné trable.

Účastníci skupinové meditace by mohli celé hodiny vyprávět o následujícím jevu: začínají meditoval, první dva nebo tři týdny jde všechno skvěle a pak je znenadání vyhaduje z bytu majitel, vypadne jim plomba, v prádelně se ztratí prádlo, někdo se vloupá do auta atd.

Skutečnosti tohoto druhu poukazují na to, že buď došlo k novému napadení, nebo dřívější vpád nabírá na síle. Avšak kdo je strůjcem tohoto napadení?

Během celé té doby, kdy jsme se věnovali studiu, kariéře či toužebnému rozjímání o čistotě, království přepadala tajemná síla. Jak

často mají lidé ve věku mezi dvaceti a třiceti lety najednou pocit, že se ocitají v nebezpečí! Tajemný hlas jim našeptává, „Musíš všechno změnit. Pokud to neuděláš teď, bude příliš pozdě.“

Když mi bylo kolem třicítky, znázornil jsem onoho útočníka jako hada:

*Opice, sama v bambusové kleci, zvětří
hroznýše a zakňučí, nikdo ji však neslyší
Ze zálohy se pomaloučku přibližuje smrt
Plazí se, vlní se ladně v bocích,
prolézá pod křovinami a tunely z listí,*

*nechá zavražděné ovce a psy tam, kde spali
Cosi zářivého v našem nitru, to, co nám
sloužilo tak dobře, zatřese bambusovou
mříží Než se vzbudíme, může to zmizet*

Stejně jako má napadené území svého útočníka, naše duše se sestává jak z mírné a oduševnělé části, tak i z nepřátelské a nebezpečné části. Existuje holubicí i jestřábí část duše. César Vallejo napsal:

*Jestliže po křídlech ptáků
nezůstane naživu pták tkvící v povětří!
Opravdu, potom
by bylo lépe spolknout ho i s peřím a hotovo!*

Napadení je něčím více než chvilkovou otravou či mrzutostí. V našem příběhu se říká, že král prohrává bitvu. Ústřední část duše zřejmě nedokáže ubránit své území. Nepřítel se rozhýbal k činnosti, zatímco duše přichází o své spojence a zbavená dřívější podpory ztrácí vnitřní rovnováhu.

Rozpomínajíce se na bojiště věčného válečníka, mohli bychom usoudit, že nepřítelem, jenž vtrhl do naší duše, je sám ďábel, avšak tak se věci popravdě nemají. Útočníkem může být chaos, avšak jde o to, že nepřítel má také pocit, jako by byl součástí naší duše. „Lev a plást medu, jak říká Písmo svaté?“ Včely vyrábějí med v mršině nepřátelského lva.

Jestliže král doopravdy bitvu prohrává, nastává pravý okamžik pro to, aby se válečník v nás naučil bojovat. Můžeme si všimnout, že válečník bojuje do konce, aniž by rozvažoval nějaká polovičatá řešení. Že by se mohl stáhnout zpět, ho ani nenapadne.

Vlka, jenž pozřel šest kůzlátek, nutno zabít, polovičaté opatření, jako třeba terapie pro vlka, nepřichází v úvahu. Mluvíme samozřejmě o působení vlků v našem nitru, proti nimž musíme jednat různě. Pokud se k různým opatřením neodhodláme, vlk bude jednoduše naše „kůzlátka“ požírat i nadále.

Máme zde co do činění s náboženskou situací, možná i s náboženským rituálem. To, co je „zavražděno“, způsobuje proměnu. Je například známo, že mithraistický kněz v dobách římských zabíjel býka v přítomnosti novice, jenž prohlašoval, „Jako Bůh usmrcuje býka, i já v sobě usmrcuji své vášně.“

Je rovněž známo, že v jeskyních, v nichž probíhaly obřady mithraistického náboženství, se na závěsech otáčela malba představující popravu býka, na jejíž druhé straně bylo zobrazeno víno – neboť býčí krev se proměnila ve víno – a pšenice, jež vyrůstá z půdy zúrodněné býčími pozůstatky. Obdobně tomu bylo v Egyptě, kde pšenice byla zobrazována, jak raší z vrstvy půdy, již bylo pečlivě zasypáno Osiridovo tělo.

Možná že bitevní scéna, o níž hovoříme, probíhá v rituálním prostoru, a můžeme také očekávat, že z daných „těl“ vzejde nějaký druh pšenice, kukuřice či medu.

Na bitevní scénu bychom měli pohlížet především jako na chlapcovo zasvěcení do světa válečnickových prudkých emocí. Pro chlapce z toho vysvítá, že je pro něho dobré utkat se s nepřítelem. Pasivita nebo najmutí si odborníka, jenž by s nepřítelem bojoval, nestačí. Velmi se mi zamlouvá, že nepřítel v našem příběhu není pojmenován.

Získání čtyřnohého koně

Připomeňme si jeden pozoruhodný detail, který si zasluhuje podrobnější rozbor. Představuje ho třínohý kůň, jehož chlapec nachází ve stáji. Pohled na takového koně nevěstí nic dobrého a ještě k tomu na něm má člověk jet. Pokusme se nyní určit, v čem spočívá úloha třínohého koně v našem příběhu, a vymezit rozdíl mezi koněm třínohým a čtyřnohým.

„Čtyřka“ je dokonalá v tom smyslu, že symbolizuje město se čtyř-

mi branami, čtyři světové strany, čtyři řeky ráje, čtyři roční období, čtyři koně slunečního kočáru a čtyři struny citery. Můžeme zde připomenout starou říkanku:

*Jeden pro klatbu,
druhý pro smích,
třetí pro svatbu,
čtvrtý pro hřích.*

Troje na druhé straně cosi chybí. Město se třemi branami nepůsobí takovým dojmem jako město se čtyřmi branami a planeta se třemi světovými stranami by nám připadala zvláštní. Úsvit, poledne a soumrak tvoří tři části dobrého dne, avšak schází noc. Podzim, zima a léto by neuspokojily zemědělce, kteří se neobejdou bez jara. V každém z těchto případů schází něco důležitého.

Pokud jde o koně, představy s ním spjaté se vztahují jak k nebi, tak i k zemi. Kůň lidem připomínal mořské vlny, zesnulé, blesk, sexuální energii, zejména mužskou, Velkou matku - lady Godiva třeba jezdila na koni - slávu a královský majestát a také božské moci jako třeba čtyři jezdce apokalypsy.

Kůň, na rozdíl od jezdce, lidem připomíná jejich zvířecí stránku a tělo. Jezdec představuje inteligenci, intelekt nebo rozum, zatímco kůň vyjadřuje zvířecí touhy, pudy a síly, jež se v něm rodí.

Pokusme se vnímat čtvrtou nohu jako zahanbenou nohu. Domníváme se, že chlapcovo zvířecí tělo bylo ochromeno pocitem hanby - jeho kůň kulhá, protože má ochromenou nohu.

O pocitu zahanbení a jeho moci jsme již hovořili. Takový pocit může pramenit z mnoha zdrojů: od rodičů, jež nás záměrně pokořují, aby námi mohli lépe manipulovat, od rodičů, jež propadli ničivému návyku a pokořují nás jako vedlejší účinek svého návyku, nebo od stejně starých kamarádů, jež nás pokořují, aby se svého pocitu zahanbení částečně zbavili. Už jen otázat se na něco rodiče a nedostat odpověď stačí, abychom pocítili hanbu. Můžeme trpně snášet rodiče, který se vyžívá v sebepokořování, a pocit hanby tak po něm zdědit. Každé napadení, ať už sexuální nebo fyzické, které nám přivodí pocit hanby na pět minut, pocítujeme ještě dalších třicet let. Předstírání, že jsme někdo jiný, jen abychom udělali rodičům radost, může být také zdrojem celoživotního pocitu hanby. Dalším zdrojem pocitu zahanbení mohou být nedůtkliví učitelé, maniakální katoličtí kněží nebo naše niterné puntičkářské já. Pocit hanby postupně sílí a stále více zatěžuje naši chromou nohu a každá další kapka hanby prohlubuje naši neschopnost vymanit

se z našeho osamocení. Účastníme se pak tajných rituálů omluv, odevzdanosti, zášti a neustálého přikyvování.

Když jsme mrňaví, náš kůň má všechny čtyři nohy a žije bezstarostně, vždy připraven vychutnat nové prožitky. V podmínkách vytvořených naší kulturou přichází dítě, ať už vyrůstá v „dysfunkční“ rodině či nikoliv, o cit aspoň v jedné noze, než dosáhne dvanácti let.

V tomto věku nikdo z nás neví, jak svého koně uzdravit. Z našeho příběhu vyplývá, že chlapcova koně je třeba přivést ke staršímu muži či duchovnímu učiteli anebo, když to převedeme do roviny fantazie, k divému muži. Vyvádíme herku ze stáje, kde nám ji nechali „starší chlapci“, jedeme na kraj lesa a pak žádáme divého muže o lepšího koně. Víme, že ho budeme muset vrátit, avšak sám zážitek z jízdy na koni, jenž má všechny nohy zdravé, i kdyby jen na pár minut, stojí za to.

V jedné ze švédských verzí naší pohádky se čtyřnohý kůň vynořuje přímo z nitra země. V naší verzi vystoupil z lesa doprovázen oddílem železných ozbrojenců, jejichž meče „se v slunci blýskaly“. Tito odhodlaní muži nám budou nyní nápomocní. Jejich železo sehrává důležitou roli.

Tím, že nám půjčuje koně, nás Železný Jan nezbavuje našich dřívějších ponížení - ty prostě odstranit nelze. Teď však můžeme zabránit dalším ponížením. Navíc můžeme určit, do jaké míry jsme s někdejší čtyřnohým koněm stále ještě spjati. Právě to má na mysli divý muž, když říká: „Dostaneš to, o co žádáš, i něco navíc.“

Válečnictví
v *učitelském* *povolání,*
literatuře a *vědě*

Ve dvanáctém a třináctém století se mladí novicové v tibetských kláštorech seřazovali do dvou řad podél chodby, tvářemi k sobě. Buddhistický mistr procházel mezi nimi a vykřikoval na novice otázky. „Jak vypadala Buddhova tvář před jeho narozením?“ Mladíci, slyšíce nadšené výkřiky svých kamarádů a svého mistra, rovněž nadšeně vykřikují odpovědi. Adrenalin zaplavuje mozek, struny hudebního nástroje, jemuž říkáme myšlení, se napínají, mozek

se proměňuje v sokola, jenž, odpíchnuv se od záپěstí v honbě za pokrmem, pojednou letí střemhlav dolů a pak zase vzlétá do nebe. Otec Ong, autor knihy *Umění mluvit a vzdělání* napsal nedávno článek o osudu oné bojovné vzdělávací metody v západním světě. Tato metoda byla uplatňována při proslulých středověkých sporech o anděly, ze kterých si dnes děláme legraci, přestože Henri Corbin doložil, že v těchto sporech šlo o boj mezi stoupenci názorů Aristotela a Avicenny. V sázce tehdy byly zásadní filozofické otázky jako třeba existence, řečeno Corbinovými slovy, „imaginárního světa“. Avicenna tvrdil, že tento svět představuje jakési třetí království, nacházející se mezi duchem a tělem, zatímco Aristoteles toto tvrzení popíral.

Otec Ong poznamenává, že bojovné debaty přetrvávají na některých evropských univerzitách, avšak téměř zanikly na univerzitách amerických. Muži, kteří si z rodinného prostředí neodnesli schopnost účinně argumentovat, se budou cítit nejisté, když se ocitnou uprostřed takových debat. Některým lidem se navíc tento způsob výuky nezamlouvá: nálada soutěživosti, agresivita, břitký způsob vyjadřování jim nevyhovují a soucit s poraženým jim nedovolí, aby si vychutnali atmosféru slovního klání.

Vymizení ohnivých debat však představuje nenahraditelnou ztrátu. Mizí-li tradice hravých slovních potyček, válečnictví začíná být spojováno pouze se zápasnickými kláněmi, americkým fotbalem, bojovými technikami, partyzánskou válkou a akčními krváky.

Vývoj jak ve vědě, tak i v literatuře postupuje vlastně díky rituálním bojům mezi jednotlivými generacemi. Eliot přichází s novým druhem básnického monologu a vytlačuje z básnického výsluní Roberta Browninga. V tomto období stoupenci tak zvané „nové kritiky“ svádějí rituální boje s přívrženci „historické kritiky“. Později stoupenci levicově orientované literární kritiky třicátých let útočí na přívržence „nové kritiky“ atd. Jestliže každá generace v sobě zahrnuje určitou dávku válečnické bojovnosti, literatura se rozvíjí, získává nové podoby a vystřihá se stagnace. V takovém boji často praskají kosti, avšak literární vývoj pokračuje dál.

José Ortega y Gasset podrobně popisuje takový boj mezi astronomy, jenž začal zhruba sto let před Galileem. V době renesance přejala věda mezigenerační válku jako prostředek vedoucí k pokroku a používá ji dodnes.

Blake třeba sváděl duchovní boj s Newtonem:

*Svůj duševní boj neskončím,
meč v ruce spánek nepozná,
než Jeruzalém bude stát,
kde Anglie se zelená.*

Pro válečnický ideál zůstává místo i ve světě obchodu. Počínaje obdobím šógunů, studovali Japonci projevy sebeobětování, jež nutně patřily k válečnickému ideálu, a jejich poznatky přispěly k prohloubení pocitu zodpovědnosti či povinnosti vůči zaměstnancům jejich podniků. V devatenáctém století vlastníci podniků ve Spojených státech projevovali natolik nepatrný pocit odpovědnosti, že dělníků se musely zastat odbory. V dnešní době se vedoucí představenstev amerických podniků každou chvilku stěhují z jednoho podniku do druhého, udělují si mimořádné odměny těsně před krachem podniku, který řídí, vyprodávají důchodové fondy svých zaměstnanců atd. Tito lidé na budování Jeruzaléma zajisté ani nevzpomenou.

Je zvláštní, jak málo mečů zvedli poplatníci proti těmto urážkám veřejné morálky, proti bankovním čachrům nebo proti prezidentským kampaním, při nichž se o ničem vážném nedebatuje.

V jedné z dřívějších kapitol jsem se zmínil o muži, jenž byl doslova neschopen zvednout paži, jestliže v ruce třímal meč, třeba jen dřevěný. Pád válečníka znamená odhození meče. Zná mnoho čestných mužů, kteří tvrdí, že kdyby jim někdo strčil do ruky meč, zlomili by ho vejplů, nebo by ho zapíchli do země a nechali ho tam.

Pelasgický mýtus o stvoření světa

Vidíme jasně, že ne jeden americký muž potřebuje dnes meč, aby přeřal svou dospělou duši od duše připoutané k matce. Zasvěcovatelé u původních obyvatel Austrálie používají meč k přeseknutí právě této psychologické pupeční šňůry. Meč má ostří, jež rázně odděluje přílišné lpění na druhé osobě od lásky, chlapecké chvástání od mužské rozhodnosti, pasivitu ústící ve slepou agresivitu od zápalu. Tibetané takovému ostrému vnitřnímu meči říkají „vadžra“. Bez něho není podle nich možné vést duchovní život ani dosáhnout dospělosti.

Meč můžeme potřebovat i k odříznutí vlastní sebelítosti. V dětství nám mohl být naočkován pocit křivdy, jemuž jsme nedokázali odolat, nacházejíce se ve stavu strnulosti, způsobeném osobou, jež nás sexuálně obtěžovala, týráním ze strany sourozenců či tvrdými výchovnými metodami našich rodičů. Duše oběti se na způsob siamského dvojčete stává spojenkyní sebelítosti, zášti, sklíčenosti, nízkého mínění o sobě samém, pasivity a návalů zuřivosti. Kdo pak tyto pocity od duše odsekne?

Řekové se obdivovali pelasgickému mýtu o stvoření světa, který se liší od mladšího obdobného mýtu olympského. V tomto mýtu se říká, že kdysi dávno bylo jednou jedno vejce, jež se vznášelo na mořských vlnách. Z vln se vynoří meč, přiblíží se k vejci a rozpůlí ho ve dvě. Vyjde najevo, že uvnitř se skrývá Erós.

Kdyby vejce nebylo rozpůleno, na světě by nežil Erós. Bez meče není Eróta, tak zní vysvětlení tohoto mýtu. Rodičovská láska k dítěti, mužova láska k ženě, ženina láska k muži, láska včely k úlu, láska věřícího k Bohu - žádná z nich nemůže vzniknout bez meče. Takový příběh o stvoření světa vypráví o vzniku základních rozdílností. Jakmile vznikla hmota, objevil se Velký rozkrajovač a rozdělil hmotu na dvě půlky: lehkou a těžkou. Lehká hmota se vznesla vzhůru, zatímco těžká klesla dolů. Pak se znovu objevil Božský rozkrajovač a lehkou hmotu převal na dvě části, z nichž pak vznikl oheň a vzduch. Vzápětí rozdělil těžkou hmotu na zemi a vodu. Následně Božský rozkrajovač neboli logos rozdělil zemi na pevninu a otrovy. Pak přišla řada na vodu, již Božský rozkrajovač rozdělil na slanou a sladkou. Meč pokračoval v práci, jež nakonec dala vznik mistrně členěnému, subtilnímu, nádhernému, zářícímu světu, vyvedenému do nejmenších detailů, jež krajináři vždy tolik obdivovali. Pročpak bychom se měli obávat řezů? Citíme však, jak odlišné je to od „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“.

Pythagoras, jenž tento příběh o vzniku světa zbožňoval, prohlásil, že při větším soustředění můžeme najít stopy Božského rozkrajovače, jež po sobě zanechal při svém přechodu do neviditelného království. K těm stopám patří třeba všudypřítomné dvojice protikladů: pravá a levá, rovný a křivý, mužský a ženský, omezené a neomezené, jsoucí v pohybu a jsoucí v klidu atd. K těmto protikladům se v této kapitole ještě vrátíme.

Jung se k významu rozdílností vyjádřil ve svém poněkud svérázném díle nazvaném *Sedm kázání pro zesnulé*. Jestřáb nepřestane být jestřábem, ani když bude žít mezi sovami, stejně jako sova bude nadále sovou, i když bude přežívat mezi dikobrazy. Avšak

lidé jsou lehce přístupní nejrozmanitějším myšlenkám a mohou ztratit rozlišovací schopnost. Slévajíce se v masy, jak tomu bylo například v případě fašismu, se přestávají lišit. Gnostikové hovořili o místě zvaném pleroma, vyznačujícím se nejenom nesmírnou hojností, ale také naprostým smazáním veškerých rozdílů. lidé by měli vědomě usilovat o to, aby se od sebe navzájem odlišovali. Jestliže tak nečiní, vzniká nebezpečí.

Dnes se vedou vášnivé spory ohledně vymezení žádoucí míry odlišnosti mezi pohlavími. Z pelagického mýtu vyplývá, že „úžasná složitost“, kterou všichni zbožňujeme, závisí, a to jak v případě vlastností vrozených, tak i vlastností nabytých, na lásce k odlišnostem.

Válečnictví ve vztazích mezi mužem a ženou

Vědomé zápolení je velmi prospěšné pro vývoj vztahu mezi mužem a ženou. Jung prohlásil: „Americká manželství jsou nejžalostnější na celém světě, neboť muž odvádí veškerý boj v práci.“

Když muž a žena stojí naproti sobě a hádají se, co muž v té chvíli vlastně chce? Často sám ani neví. Přeje si, aby spor skončil, protože má strach, protože neumí bojovat, protože „nevěří na hádky“ a vyhýbá se konkrétním situacím, protože byl svědkem pouze bezvýsledných hádek mezi otcem a matkou, protože jeho vnitřní prostor je chráněn tak mizerně, že každé bodnutí mečem proniká rovnou do jeho jemného a bázlivého srdce. Zvýší-li muž v zuřivosti hlas, znamená to, že jeho válečníci nedokázali ubránit jeho hrudkopí již do těla pronikla a není mu pomoci.

Michael Meade poznamenal, že na začátku hádky manželé zjišťují druhy zbraní, jež zdědili po svých předcích. Žena nejspíše zdědila krátkou dýku používanou pro necekané výpady a palcát pobitý hřeby, jenž ke konci sporu dopadá na pěstákovu hlavu. Manžel mohl pro změnu zdědit široký meč, jímž máchá ze strachu na všechny strany - jako by tím říkal „nikdy“, „vždycky“, „jako bych slyšel tvou matku“. Může to dorazit nějakým nejnepřímým bonmótem, jenž do manželky zajede jako píka.

Někteří lidé používají i halapartnu. Když hádka skončí a žena se, řekněme, chystá už do práce, muž znenadání utrousí „Mimochodem...“, a jeho halapartna ji přibije k dveřnímu rámu.

Manželé si mohou dopředu říci, jakou zbraň budou v nadcházející potyčce používat. Během takových předběžných rozhovorů jsou válečníci obou partnerů v domě vítáni a respektováni. Řádná hádka věci vyjasňuje, přičemž ženy se dle mého názoru přou rády a jsou rády s muži, kteří se s nimi umějí dobře porvat.

Jestliže oba používají zbraně nevědomky nebo si je nepojmenují, k hádce dochází nečekaně a nekontrolované, a následkem toho vnitřní dítě může v obou z nich utrpět vážné rány.

Dospělý válečník uvnitř muže i ženy může, je-li vyškolen, přijmout úder, aniž by propadal špatné náladě nebo se hroutil, umí dosáhnout krátkodobých, realistických cílů, dodržuje pravidla boje a umí zkrátka vést boj čestně a zná jeho meze.

Marie-Louise von Franzová jednou vyprávěla osud jedné své přítelkyně. „Tato žena prošla několika manželstvími. V každém z nich šlo všechno dobře až do chvíle, kdy propukla první hádka. Žena totiž začala hystericky řídit a říkala věci, jež nešlo vzít zpět. Příšerné hádky neměly konce, což muž nakonec řešil odchodem. Jednoho dne jsme se dozvěděli, že si moje přítelkyně našla nového manžela, a jako vždy jsme si řekli, ‚Ach jo, už je to tady zas.‘ Avšak tentokrát se události vyvinuly jinak. Několik týdnů po líbáncích se novomanželé dostali do ostrého sporu a žena, neschopná zapřít svůj jedovatý jazyk, opět pronesla několik nehorázností. Manžel zbledl, avšak k jejímu překvapení neřekl nic, ale pouze se otočil a odešel z místnosti. Našla ho pak nahoře, jak si balí věci. ‚Co děláš?‘ zeptala se ho. ‚Uvědomuji si, že bych se teď měl zachovat jako muž, zarvat a udeřit tě, avšak to není můj styl. Nenechám si líbit, aby ke mně kdokoli hovořil takovým způsobem, jak jsi to před chvílkou předvedla, a proto odcházím.‘ Žena byla naprosto šokována. Poprosila svého muže, aby neodcházel, a on se rozhodl zůstat. Žijí spolu dodnes.“

Tento příběh není zdaleka dokonalý. Jestliže má žena pádný důvod k tomu, aby započala hádku, muž by neměl odejít, měl by na svém bojišti setrvat a pustit se do boje. Avšak z toho, jak dotyčná žena během hádky propadala záchvatům zuřivosti, vyplývá, že její chování často hraničilo s posedlostí. Z metaforického hlediska její záchvaty patřily nikoliv do lidského světa, nýbrž spíše do království bohyně Kálí. Vnitřní válečník dokáže rozeznat, kdy se náš partner nachází na té či oné straně člověčenství.

Marian Woodmanová ve své knize *Zubožený ženich* poznamenává: „Zlost se rodí v rovině osobní, zuřivost v archetypální dřeni.... Zuřivost u obou pohlaví je následkem staletí zlořádů. Pokud taková zuřivost pronikne do mezilidských vztahů, jsou tyto vztahy odsouzeny k zániku. Vzájemné napadání v záchvatu zuřivosti nemá nic společného se zrovnoprávněním." Vnitřní válečník v mužích i ženách může partnerům pomoci, aby vedli boj v lidské rovině. Jestliže mají muži i ženy v sobě pouze vojáky a zneužitá děti, ničivé hádky neberou konce.

Železo proti mědi

Můžeme si všimnout, že zbrojnoši, jež se v našem příběhu vyrojili z lesa spolu s Železným Janem, jsou „oděni do železa". Železo patří Martovi a Areovi. lidé věřili, že železo se pojí s krví vzhledem k jeho skryté červeně. Ve starověku se rozlišovaly dva druhy železa: magnetické železo, spjaté s bohy nebe, jež „spadlo z nebes", a obyčejné železo, spjaté s temnými bohy země jako Set, jenž pronásleduje a zabíjí boha slunce Osirida.

V astrologii vládne železo Marsovi. Železo údajně přináší štěstí, zejména když je nalezeno na cestě. Podkovy se používají na ochranu před zlými silami. Do kolébky se dávají hřebíčky, aby chránily nemluvnata, anebo do postele rodící ženy. Do postele se dávají pro štěstí také nůžky.

Blake spojoval železo s intelektem a duchovní válkou. Můžeme si všimnout, že v pohádkách se energie dobročinného ducha-otce občas objevuje v podobě mužů oděných do železa. Když chlapec v našem příběhu dorazí na bojiště zaštitěn železem, přivádí s sebou celou řadu nápomocných a šťastných sil: podkovy, magnetické železo, krev, planetu Mars, bohy nebe, ducha-otce a promyšlený boj.

V této kapitole jsme dosud poukázali na spojitost válečnictví s obětavostí a službou královi, intelektuální bojovností, čestným zápasem v manželství a ostrostí vadžry. Úkolem vadžry je oddělit všechno to, co v nás bylo nevhodně spojeno. Poté, co meč neboli nůž-logos vykoná svou práci, jsme lépe vybaveni a lépe připraveni k tomu, abychom se utkali s dvojicemi protikladů. Připomeňme

některé z nich podle Pythagora: pravá a levá, omezené a neomezené, mužský a ženský, jsoucí v pohybu a jsoucí v klidu.

Co se však stane, když se budeme cítit příliš nedospělí na to, abychom se zabydleli v nebezpečném prostoru mezi mužským a ženským prvkem? Co když se nám přičí ostré napětí mezi tím, co je rovné, a tím, co je křivé, a necítíme se dost silní, abychom se vyrovnali s existencí tolika rozmanitých protikladů? Dítě v narušené rodině může pociťovat příšerné napětí mezi otcem alkoholikem a poctivou matkou, mezi chladem zlostného otce a teplem milující matky či mezi chladnou zuřivostí matky a horoucím citem zarmouceného otce.

V takových situacích lze snadno před železem dát přednost mědi. Spolehlivým můstkem, překlenujícím rozpory, se snadno může stát dítě. Jinými slovy, dítě se může stát jakýmsi vodičem, porfyzným z vysoce vodivého kovu, jakým je měď.

Mužova vodivost pravděpodobně začíná brzo - položením jedné ruky na otcovu rozezlenou hrud a druhé na zem nebo dotknutím se jednou rukou matčina sužovaného srdce a druhou země či obdobným hmatovým spojením hlavy dospělého člověka se zemí, kdy jedna ruka spočívá na hlavě a druhá se dotýká zemského povrchu.

Chlapec, jenž se stane takovým vodičem, si sám sebe cení pro složitý proud, který protéká jeho tělem, pro svou schopnost „uzemňovat“ zlost tím, že poklidně odpoví, pro to, že se sám obětavě nabídne spojit opačné póly.

Mnozí z nás si pamatují tento pocit vodivosti z raného dětství, kdy matka a otec k sobě mluví prostřednictvím dítěte. Stud otce alkoholika kupříkladu prochází naším tělem směrem na východ, zatímco úzkostlivá starost matky, která je na něm závislá, probíhá naším tělem směrem na západ. Zuřivost a pohrdání se navzájem stýkají někde na úrovni synovy nebo dceřiny hrudi.

Jestliže tím dítětem je chlapec, elektrický náboj otcova osamění jím může projít téměř bez jakéhokoli odporu - měď je tak skvělým vodičem, že chlapcovo tělo se nezahřívá. Stejně snadno jím může proplout náboj matčina utrpení. Nejsem si jist, jestli totéž platí i pro dívky - tuším, že se zahřívají o trochu více.

Jak se syn snaží zvládat úlohu vodiče, ztrácí svou mužskou totožnost, a stejně tak dcera, jež přijala tutéž roli, se stává nikoliv ženou, nýbrž můstkem překlenujícím rozpory. Když pak syn nebo dcera dosáhnou dospělého věku, budou mít spousty příležitostí dělat podobného prostředníka.

Tento způsob vyrovnávání se s protiklady se stal v posledních čtyřiceti letech nesmírně oblíbeným. Když se stáváme takovýmto vodičem, role prostředníka v nás posiluje pocit, že nejsme hanebně malicherní a omezení, nýbrž že ostatním něco dáváme. Abychom si udrželi iluzi o tom, jak jsme zároveň omezení i neomezení, dítě i můstek, tělo i měď, musíme přehlížet mnohé vjemy a představy, jež nás navštěvují v nestřežených chvílích.

Jestliže muž v sobě shromáždil zásoby mědi jako chlapec, je velmi pravděpodobné, že měď bude nadále používat i v dospělosti. Takový muž může jednu ruku položit na hlavu své rozružené manželky a druhou na zem. Může se pak stát zastáncem ženských zájmů a přes své tělo do země odvádět elektrický náboj oprávněného hněvu žen rostoucího po staletí.

Jelikož otcové ztrácejí spojení s válečníkem, jen málo z nich, dojde-li na ženin hněv, předává jakékoli vzory chování, které by nějak vykročily mimo rámec jednání přizpůsobeného úloze neustálého prostřednictví. „Můj otec se matce nikdy otevřeně nepostavil na odpor, a když na to pomyslím, ještě teď mě popadá zlost.“ Tuto větu jsem slyšel z úst stovek mužů. Mnohdy by stačilo, kdyby se otec postavil na obranu svého prostoru nebo učinil přítrž slovním invektivám a jednoduše prohlásil, „Tak dost!“ Jestliže otec nedokáže stanovit hranice matčiny zuřivosti nebo ona jeho „okamžikům nepřítelosti“, dítě se proměňuje v měděný vodič.

Čím více muž přistupuje na svou úlohu vodiče, tím více se stává položivým a polomrtvým, dostává se do jakéhosi třetího, neurčitého stavu, stává se beztvarym, bezpohlavním, sotva živým psychologickým vodičem. Jsem přesvědčen, že žena někdy ve své zuřivosti dává průchod hněvu tuctů žen již nežijících, které svůj vztek nemohly projevit navenek. Odvádět přes sebe takový vztek je nebezpečné. Nebezpečí vzniká i tehdy, když odvádíme značné množství šarmu a zdvořilosti. Přijímání nadměrného množství mědi je rizikem povolání evangelických duchovních, terapeutů a kněží, připomínající riziko absorpce olova, jemuž jsou v některých závodech vystaveni dělníci. Dnešní duchovní udělují duševní útěchu, uklidňují a konejší, avšak činí tak za cenu vyhýbání se riziku a ztráty osamění. Nejedna duchovní se vzdává své touhy po samotě a drsnosti a bláznivosti mužské společnosti, a když takového duchovního pohřbívají, ukazuje se, že se vlastně skládá převážně z mědi.

Muži i ženy se tedy stávají vodiči ani ne tak díky své odvaze nebo snaze o změnu, jako kvůli touze po pohodlí, po klidu v domě, po

vycpaných mečích, po ochranném zbarvení, díky němuž bychom splynuli s okolím jako křepelka v podzimním rákosí.

To, že se člověk stává vodičem mužských i ženských proudů, se ani v nejmenším neshoduje s dosažením obojpohlavnosti. Hermafrodit je alchymickou představou, kterou v sobě, jak jsme již předeslali dříve, můžeme rozvinout po letech pěstování smyslu pro odlišnost, tj. po letech plných řezů, protikladů a příležitostí uplatnit naši rozlišovací schopnost. Falešné obojpohlavnosti lze dosáhnout i dříve díky vodivosti, na níž se však nepodílí ani Hermes, ani Afrodita.

Je to obtížné téma, tím spíše, že míru adekvátnosti tvrzení, jež se k němu vážou, nelze snadno určit. Nikdo nám řádně nevysvětlil, jak se vypořádat s mědí. V začátcích feministického hnutí ženy po mužích požadovaly, aby svými těly odvedli větší náboj hněvu než doposud. Ženy již dávno omrzelo dělat mužům vodiče jejich vysněných představ o mužově nadřazeném postavení. Domnívám se, že raným feministkám však uniklo, nakolik se muži na vedení lidských pocitů již fakticky podílejí.

Udržování mezi

napětí protiklady

Prostřednictvím obrazu lidské bytosti jakožto jakéhosi měděného vodiče se snažím pomocí slov vyjádřit dojem, který v dětství měla většina z nás. Proměna v měděný vodič nás zbavuje našeho dětství i naší hravosti. K čemu pak dochází?

S věkem se stáváme podezřívaví vůči všem formám citového splynutí. Romantická láska se z velké míry zakládá na citovém splynutí a nejde o to, abychom ji odmítli, nýbrž abychom ji blíže prozkoumali. Měli bychom prozkoumat všechny varianty splyvání: oběti s násilníkem, podanného s utlačovatelem, zaměstnance s podnikem, věřícího s kostelem, stylu s obdobím, individuálního vědomí s vědomím skupinovým, manžela s manželkou.

Tento poslední případ splynutí mistrně vykreslil Čechov v povídce *Dušínska*. Setkáváme se v ní se ženou, která se provdává za divadelního ředitele a opakuje jeho stížnosti na publikum, jež dovede ocenit pouze hudební komedie. Poté, co její manžel zemře, se provdává

za kupce s dřevem a brzy začne vášnivě používat slova jako trám, kulatina, prkno, obkládačka, laťovka, fošna, krytina. Když umře i tento manžel, zamiluje se do veterináře a se stejným zaujetím hovoří o dobytčím moru, tuberkulóze domácího zvířectva a městských jatkách. Nemá vlastní děti a zamiluje si veterinářova syna, záhy na to procítěně rozmlouvá o tom, jak dokážou být nespravedliví školní ředitelé, jak složité vztahy vládnou na školním hřišti atd. Povídka končí, když chlapec vykřikuje ze sna: „Počkej ty! Maž pryč! Co se pereš!“

Snadno bychom mohli napsat obdobnou povídku, v níž se muž citově přizpůsobuje jedné ženě po druhé. Takové dokonalé splynutí je nádherné, avšak... Pravdomluvné dítě v nitru každého z nás by se mělo naučit křičet při nadměrném sebeztotožnění: „Maž pryč! Co se pereš!“ Některá splynutí jsou vhodná, jiná nikoliv.

Když ztotožnění se s druhou osobou vhodné a kdy nikoliv, nám říká intuice a vnitřní válečník nás zase může naučit, jak si střežit svůj prostor. Nehrajeme-li roli věčného prostředníka, hranice vlastního prostoru jsou zachovány, avšak vztah na své životnosti neztrácí.

Frost napsal: „Něco tuje, co nemá rádo zeď.“ My však víme, že hranice není zeď. V manželství mohou existovat hranice i právoplatná hlediska na obou stranách dané hranice, která nemusí splynout v jednotné stanovisko.

Když zemřel maličký syn Roberta a Elinor Frostových, Robert syna pohřbil sám a vzápětí zjistil, že se jeho ženě přičilo, jak vykopal hrob a jak o tom hovořil:

*A dopadlo to tak,
že jsem nesměl o svém mrtvém dítěti ani mluvit "*

*„Nesmíš, nemůžeš, protože nevíš, co říkáš.
Kdybys byl citlivý, ty, kdo vlastníma rukama -
jak jsi jen mohl? - vykopal jeho malý hrob;
sledovala jsem tě támhle z toho okna,
lopatou jsi vyhazoval z jámy štěrk,
takhle, takhle létal vzduchem, tak lehce
dopadal na zem, kamínky se kutálely až
k té hromadě vedle jámy. A v tu chvíli
mi proběhlo hlavou: Kdo je ten muž? Vždyt
tě neznám..."*

*„Má slova jsou skoro vždy považována za urážku.
Nedokážu o ničem hovořit tak, abych tě
potěšil. Můžu se to však ještě naučit. Asi bych
měl. Nevím ale, jak do toho. Muž se musí
částečně vzdát svého mužství, chce-li žít se
ženou... ”*

*A pak, aniž si to uvědomil, dvakrát zopakoval:
„Cožpak člověk nesmí mluvit o dítěti, jež ztratil?“*

*„Ty ne! Ach, kde mám klobouk? Ach, už to nemůžu
déle poslouchat. Musím ven na vzduch. Nevím, zda
kdokoliv o tom smí mluvit.“*

*„Amy! Zůstaň doma. Nechodnes za jiným.
Poslouchej mě. Nechám tě v přízemí o samotě. ”
- z „Domácího pohřbu“*

Cením si Roberta Frosta, protože dokáže zachovat napětí mezi protiklady, v tomto případě mezi mužem a ženou, přičemž ani jedno z těchto stanovisek nepředkládá jako chybné, jen jako odlišné. Když člověk dospěje natolik, aby protiklady intuitivně pochopil a uvědomil si, že k nim musí zaujmout své stanovisko, nabízejí se dvě možnosti. První možnost, o níž jsme již hovořili, spočívá v tom, že je překleneme pomocí mědi, kovu Afrodítý. Druhá možnost nabízí, že se smíříme s existencí protikladů a naučíme se s nimi žít tak, že zachováme rovnováhu mezi odlišnými póly.

Život s protiklady

Můžeme tedy hovořit o životě mezi protiklady. Takový život znamená nejenom uznání protikladů, ale také i radost z toho, že existují. Pythagoras, jak jsme se zmínili již dříve, po sobě zanechal pečlivě provedený seznam protikladů. Jednu dvojici tvoří mužský a ženský prvek, druhou světlo a tma, další jednotlivost a mnohost a ještě další lichost a sudost. Abychom mezi nimi zaujali místo, roztahujeme ruce a tlačíme protiklady tak daleko, jak jen dokážeme, a zabýdlujeme se ve vibrujícím prostoru mezi nimi.

Život s protiklady neznamená ztotožnit se s jedním pólem a přehlížet druhý. Nejde o to, aby se muž odhodlal plnit mužskou roli a považoval pak ženu za nepřítel.

Katolická církev, posedlá myšlenkou o protichůdnosti pohanského a křesťanského světového názoru, se v období inkvizice ztotožnila pouze s jednou stranou a výsledek byl katastrofální. Asketové jakéhokoli vyznání jsou v pokušení ztotožnit se s mužským pólem. Pod rouškou duchovních bojovníků mohou potom po celý život projevovat svou nenávist k ženám. V poslední době se stále více žen začalo ztotožňovat s ženským pólem a považovat vše pocházející od muže za špatné a vše, co je dobré, za dílo žen.

Projevovat radost z existence protikladů znamená odsunout je od sebe silou naší představivosti a vytvořit životní prostor a pak se kochat v nádherné hudbě, doléhající z obou stran. Určitý pojem o síle tohoto prožitku můžeme získat při poslechu hry na sítar a bubínek, pokud sedíme někde uprostřed.

Náznak rezonance mezi protiklady vystihuje taneční projev ve flamenku. Oba tanečníci - ten, kdo se v daném okamžiku brání, i ten, kdo útočí, ten, kdo partnera přitahuje, i ten, kdo se partnerově objetí vzpírá - se navzájem bedlivě pozorují, přičemž jak muž, tak i žena jsou oděni do červené. Každý z obou tanečníků představuje pól s odlišným napětím, národ bránící své hranice, válečníka holdujícího své nezkrtné vášni - vznešené, divoké a tajemné jako orel.

Obdiv *pro Paridovu volbu*

Pamatujeme si z řecké mytologie, že Arés měl sestru, která se jmenovala Eris (Neshoda). Právě Eris přivodila Paridovi trouble, když mu věnovala zlaté jablko a požádalo ho, aby ho dal té bohyni, která se mu nejvíce líbí. A nastává problém: o titul nejkrásnější se uchází Héra, jejíž moc pochází z pozemské energie, Afrodíta, zosobnění erotické rozkoše, a Athéna, jež se honosí extatickou duchovní moudrostí. Eris naléhá, „Vol!“ Většina z nás předtírá, že tento příkaz neslyší. Úkolem Parida je rozhodnout se pro jednu bohyni, což bude mít za následek to, že se stane terčem hněvu zbývajících dvou bohyň. Volba toho, co považujeme za nejdůležitější,

je vážným počinem. Taková volba je prospěšná, nikoliv však z pohledu zavržených bohů.

„Chci všechno!“ „Nenech si to ujít!“ – běžné fráze, jimiž lidé projeví bezmeznou nenasytnost, naivitu a zbožňování všeho neomezeného. Někteří se přitom vyhýbají veškerému rozhodování a nechávají běh událostí, aby rozhodl za ně. Richard Wilbur napsal o této touze báseň:

*Četl jsem, jak Quijote pň svém putování
dojel jednou se svým koněm na rozcestí.
Nevěda jak dál, tak aby nepokoušel štiestí,*

*a protože o svém cíli neměl ani zdání,
rozhodl se nechat vybrat svému koni,
aby určil, která ze dvou cest mu lépe voní.
Jedna vedla ke slávě, druhá na válečné pole,
kůň se ale vydal směle rovnou ke stodole.*

Volba bohyně představuje něco naprosto odlišného od ztotožnění se s jedním pólem dvojice protikladů. Tady jde o to, co skutečně milujeme. Eris říká, „Rozhodni se pro to, co chceš, a pak přijmi následky své volby.“ Muž se rozhodne pro předmět své celoživotní touhy a jeho vnitřní válečník pak přistupuje na různé nepříjemnosti spojené s jeho rozhodnutím. V případě ženy tomu není jinak. Válečníkmuži nebo ženě dovoluje, aby žil v utrpení. Staříčský Yeats napsal:

*Na všechny čeká utrpení,
vím to líp než nikdo jiný,
at už si snadné cesty cení,
či ai vykročí na cestu dnny,
veslař sehnutý nad vesly
i tkadlec u stavu skleslý...*

Utrpení zde představuje nejenom obtížný úkol, jež podstupujeme s cílem dosáhnout předmětu naší touhy, ale také i bolestivé uvědomění si existence nevyužitých ostatních příležitostí.

Vášeň, jež námi cloumá, nutí k volbě „toho jediného, co má význam“, ale nutí nás také k tomu, že přivolíme k tomu, že za naši volbu platíme chudobou, konikty, strádáním, těžkou prací a snášením hněvu zavržených božstev. Rozhodnutí stát se pouze hu-

debníkem, pouze básníkem, pouze lékařem nebo pouze pous-
tevníkem činíme díky válečníkovi. To milenec v nás touží po oné je-
diné drahocenné věci a říká nám, co to je, avšak ten, kdo se v Rem-
brandtovi či Mirabaiovi odhodlává snášet utrpení, jež jim volba
přináší, je válečník.

Student ješivy může zjistit, že na něho útočí bohyně sexu. Sacha-
rov učinil rozhodnutí a setkal se s odvetným opatřením sověť-
ského režimu, vlastní děti se od něho odvrátily a on byl vyhnán
z Moskvy.

Středověcí alchymisté přikládali té scéně, v níž se Paris rozhoduje
mezi jednotlivými bohyněmi, velký význam. Na dřevorytu ze šest-
náctého století, jež Edward Edinger přetiskl ve své knize *Anato-
mie psychiky*, je zobrazen král, jak tvrdě spí na zemi opodál Parida
a bohýň. V okamžiku, kdy Paris ukáže proutkem na jednu z nich,
král se probudí.

Poté, co zvolíme „to jediné, co má význam“ - tj. předmět naší tou-
hy - po mnoha letech se podle alchymistů probudí ze spánku náš
vnitřní král. Během celého toho období, kdy jsme pozapomněli na
své železo a proměnili se v měděné vodiče v lidské podobě, nezby-
valo králi nic jiného než spát. Dokud nic není jasné, dokud jsme
se nerozhodli, zda být vodičem., nebo člověkem, král - i královna -
jsou pohrouženi do spánku.

Paridova volba vyzdvihuje jednu bohyni, neboli životní cestu, nad
jiné. Na takové volbě je něco nelítostného.

Mohli bychom říci, že lidé vyznávající ideály hnutí new age se stá-
vají chorobně závislími na harmonii. Z výše zmíněného alchy-
mického dřevorytu plyne, že se dítě nestane dospělým, dokud se
nezbaví své závislosti na harmonii, nerozhodne se pro to, co je
v životě nejdůležitější, a s radostným odhodláním se nevydá vstříc
napětím tohoto světa.

Je-li v našem příběhu skončí bitva, chlapec je opět o něco méně
naivní díky tomu, že nyní ví, co dokáže meč. Samozřejmě, že bitva,
stejně jako vše ostatní v našem příběhu, propuká znovu a znovu.
Nalézáme znovu a znovu svého třínohého koně, jedeme k lesu,
žádáme divého muže o zdravého koně a bez vztekání se vydáváme
vstříc napětím tohoto světa. Použijeme-li svého válečníka správně,
neúčastníme se ani tak bitvy, jako probouzíme krále.

Tento proces ožívání vnitřních válečníků probíhá celá léta a je spojen s proměnou mědi na železo. Každý z nás musí najít způsob, jak přivést zpátky k životu vnitřní válečníky, což představuje úkol nejenom pro svaly, ale i pro mozek.

Členové Fianna milovali Irsko a byli připraveni bránit jeho hranice. Co milujeme my natolik, abychom to chtěli bránit?

Ochrana vnitřního prostoru a krále znamená - abychom použili dříve zmíněnou metaforu -, že si pořídíme kliku na vnitřní straně dveří. Sama skutečnost, že nám přibývají léta, to nezařídí. I pětáctiletý či pětáctýřicetiletý muž může ustrnout a nechat, aby se všechno znovu opakovalo, jakmile uslyší, že někdo zvenčí šmátrá po klice. Válečník musí toto ustrnutí přerušit. Daný člověk se pak postupně učí rozpoznávat příznaky ustrnutí a typ lidí, kteří ho do takového stavu přivádějí. Metaforicky řečeno, tento úkol spočívá v přendání kliky na vnitřní stranu dveří. Čím větší úctu vnitřním válečníkům projevíme, tím je pravděpodobnější, že nás příště upozorní, až někdo začne klikou lomcovat.

Pokaždé, když naše válečníky požádáme, aby svou intuici vyslídili ty, jež nás zahanbují, stáváme se o něco prohnanějšími. Můžeme samozřejmě přijít o „chlapeckou naivitu“, onen „optimismus ohledně lidské povahy“, na druhé straně však již nejsme zraněným šestiletým dítětem. Zraněné dítě může sice nadále potřebovat péči a ochranu, už nás však neovládá.

Válečnickovým úkolem je varovat nás, když člověk, s nímž hovoříme, na nás hodlá přenést kus svého zahanbení. Například po našem proslovu či přednášce může někdo prohodit, „Líbilo se mi to, ale až na jednu věc. Chcete vědět, co to bylo?“ Ted nastává ten kritický okamžik. Druhý člověk to může myslet dobře, je však také možné, že má něco za lubem. Jestliže nám válečník napovídá, že taková možnost existuje, mohli bychom třeba odvětit: „Jistě pochopíte, že dnes nemám zapotřebí dělat si tu ostudu.“ Ne vždy se musíme vydat s něčím tak důrazným. Někdy k tomu, abychom svůj vnitřní prostor ubránili, jednoduše stačí, když utrousíme jen slovo jako „ostuda“. Osoba, jež nás oslovila, je otřesena a říká, že neměla nic takového v úmyslu... jak jinak, že?

Ochrana vnitřního domu znamená nahradit měď, či přinejmenším její část, železem. V *Malence*, jedné z pohádek bratří Grimmů, Malenka a její služka jedí kopřivy, jež jsou, jak víme, skutečně

zdrojem železa. Tento motiv zde napovídá, že není růže bez trní, že je třeba přijmout i život v nedostatku, dělat i nepříjemné věci a vystříhat se prázdného uvažování o tom, jak by vše mohlo být lepší. Uvažování o tom, jak se věci skutečně mají, je vhodným způsobem, jak se nabít železem.

Praktickým způsobem, jak zabránit tomu, abychom se opět neo-citli v roli vodiče cizích nálad, může být uvědomění si onoho okamžiku, kdy k tomu dochází. Taková vodivost probíhá mimovolně, a proto už jen pouhé pojmenování tohoto jevu umožňuje přechod k plnohodnotné komunikaci. Člověk pak třeba říká: „Nechci už být dál vodičem tvých nálad.“

Vnitřní válečnická způsobilost tedy spočívá v ostražitosti duše, jež zabraňuje tomu, abychom se proměnili v měděný vodič, a brání nás před našimi hanobiteli, neuvědomělými bojovníky, nepřátelsky naladěnými lidmi a nenasytnými bytostmi v našem nitru.

Z *Odyseie* vyplývá, že se v našem nitru nacházejí nápadníci, kteří by se rádi oženili s naší duší. Tito průbojní nápadníci na nás chystají atentát. Člověk, který nikdy netasí meč, může sklidit uznání za svou mírnost, zároveň však může skončit jako otrok nápadníků nebo objekt intrik dohazovačů. O člověku, který odmítá pozvednout meč, bychom mohli prohlásit, že jako Quijote v Wilbuově básni nechává, aby za něho rozhodl osud. Pak se ale může stát, že se jeho kůň vydá „směle rovnou ke stodole“.

Stejná věc se může přihodit také kultuře. Jestliže se daná kultura nezabývá válečnickou energií - neuvědomuje si její existenci, ne-drží ji na uzdě ani si jí neváží -, vynořuje se na povrch v podobě pouličních gangů, násilí páchaném na manželkách, brutality vůči dětem, nesmyslných vražd či zločinnosti spojené s obchodem s drogami.

Jeden ze základních úkolů, které stojí před dnešními muži v době, kdy představy věčného válečníka a vnějšího válečníka již neslouží jako vzor, vyžaduje promýšlení válečnickovy role v mezilidských vztazích, literárně vědecké činnosti, myšlenkových pochodech a citových projevech.

Můžeme si také představit, co bude následovat po válečnickém úsilí. Neměla by se ona síla, jež si libuje v půtkách, znovu naučit hrát jako kdysi? Jak k tomu může dojít?

KAPITOLA SEDMÁ:

Jízda na červeném,
bílém a černém
koni

Snadno si všimneme, že naše společnost vyrábí velké množství chlapců a zároveň stále menší počet mužů. Některé soudobé kultury - například kmeny žijící na Nové Guineji - nutí chlapce, aby se stali muži pomocí horečnatých, úskočných, nápaditých, bezohledných opatření a poučení, která jdou mnohdy tak rychle po sobě, že tam pravého muže vlastně ani nenajdeme. My se však nacházíme v opačném extrému, neboť nemáme vůbec žádnou představu o tom, jak utvářet muže, a necháváme tomu volný průběh. Zároveň obracíme pohled směrem k Wall Street a v skrytu duše doufáme, že všechno nějak dopadne.

Ve znamenité stati *Doba temna* Michael Ventura hovoří o nespoutanosti dnešní mládeže a výzvě, jakou tato divokost pro naši myšlenkovou vyprahlost představuje. Hudba, móda, jazyk a zásady dnešních mladých lidí podle něj ohlašují příchod vhodného okamžiku k zasvěcení. Všechny tyto výstřednosti volají po odezvě. Ventura tvrdí:

Všechny kmenové společnosti vítaly dosažení pohlavní vyspělosti, obzvláště u chlapců, pečlivě propracovanými a mučivými obřady zasvěcení, jichž by očividně nebylo zapotřebí, kdyby jejich mládež nebyla tak rozdáváná jako ta naše. ...Dospělí členové těchto společností před tímto okamžikem neutíkají, nýbrž ho oslavují. Prosřednictvím rituálů, jež před mladými lidmi drží v tajnosti, v nich vzbuzují posvátnou hrůzu ...prosřednictvím rituálů mladým lidem předávají světlé i temné stránky kolektivního vědomí kmene, veškeré jeho otázky a příběhy, vyprávěné za účelem tyto otázky formulovat a dát na ně odpověď. ...Klíčovým slovem je zde slovo „předávají“. Dospělí mají čemu vyučovat: příběhům, dovednostem, magii, tancům, představám budoucnosti, rituálům. Po pravdě řečeno, kdyby tyto věci nebyly pečlivě předávány z generace na generaci, kmen by zanikl. ...Právě zasvěcením kmenové společnosti uspokojovaly - a zároveň vytvářely - potřeby a touhy svých členů. Tato praxe byla natolik účinná, že mladý člen kmenové společnosti byl v patnácti letech připraven zaujmout své místo mezi ostatními dospělými.

Ventura zjišťuje, že mládež v naší kultuře již zhruba čtyři desetiletí vytváří formy - hudbu, módu, způsob chování - „které okamžik zasvěcení brzdí ...jakoby v naději, že zasvěcení nějak časem proběhne samo od sebe“. Mick Jagger si na své mládí může pouze zavzpomínat a dospělí nadále nevědí, jak na volání mladých lidí po zasvěcení reagovat.

Zdržování okamžiku zasvěcení - stejně jako nedostatečná reakce dospělých na tento jev - je ve Spojených státech úzce spjato s nesmírně rozšířeným užíváním drog.

Než budeme schopni uspokojit tuto potřebu zasvěcení, musíme se

o něm dozvědět mnohem více, než dosud víme. Nebude však na škodu o zasvěcení trochu přemítat.

Klasický model *zasvěcení*

Existuje mnoho druhů zasvěcení, mnoho vzorů a učení a různě po sobě následujících rituálů. Sled jednotlivých fází zasvěcení je vždy lineární, i když samo zasvěcení připomíná spíše kouli. Po tomto upozornění se můžeme podívat na lineárně pojímané zasvěcení, v němž rozlišujeme pět fází. První z nich spočívá ve vytvoření pouta s matkou a následné odpoutání se od ní (ten první krok nám docela jde, avšak u druhého kroku naprosto selháváme, zejména na předměstích a v městských ghettech). Druhá fáze spočívá v tom, že vytvoříme pouto s otcem a později se s ním rozžehnáme (vytvoření pouta s otcem často odkládáme až do té doby, než je nám padesát, nemluvě o tom, že odloučení od něho nastává pak ještě později). Třetí fáze představuje objevení mužské matky neboli duchovního učitele, který muži pomáhá najít cestu k jeho vlastní velikosti neboli podstatě. Příkladem takové mužské matky je král Artuš. (Tato fáze probíhá nahodile a chaoticky, pokud k ní vůbec dochází.) Čtvrtá fáze předpokládá, že budeme pobírat lekce u energie podobné uragánu v podobě divého muže, válečníka, Dionýsa či Apollóna. Když si učedník vede dobře, dostává za odměnu hlt ze zřídla patřícího bohu (takovéhohltu se dožadují mladí lidé). Pátá fáze představuje konečně manželství se svatou ženou neboli královnou.

V hrubých obrysech zapadá sled událostí v našem příběhu do tohoto modelu klasického zasvěcení. Železný Jan představuje dospělého duchovního učitele, jenž obnovuje chlapcovo spojení s jeho velikostí a jeho „zlatou hlavou“. Železný Jan jakožto divý muž je zároveň božskou energií, z jejíž vod se chlapec smí napít.

V naší společnosti, která se zasvěcení vzdala, se proces proměny chlapců v muže setkává se značnými problémy. Z hlediska mytologie lze říci, že Velký otec stejně jako Velká matka se ve své prvotní podobě staví chlapcům do cesty. O tyto překážky bychom měli doplnit odpověď na otázku, proč máme tolik chlapců a tak málo

mužů. Hlavním důvodem tohoto jevu je podle mého názoru naše neznalost role zasvěcení a to, že mu nepřikládáme náležitou důležitost.

Otec, jenž na sebe přejímá především žehnající, pořádkumilovnou a tvořivou stránku svatého krále, dokáže synovi pomoci zdolávat jednotlivé fáze zasvěcení radostně. Avšak otec zosobňuje i pokřivenou neboli otrávenou stránku svatého krále. Otrávený král, jak napsal Blake, „otráví i ty nejnevinnější radosti“, čímž ničí synovu tvořivost, sebeúctu a sexualitu a znemožní mu tak vstup do zahrady. Někteří otcové se na svých synech dopouštějí incestu, jiní je týrají psychicky. O pokřivené stránce Velkého otce jsme podrobně pojednali v kapitole čtvrté.

Měli bychom přemýšlet rovněž i o dvou stránkách Velké matky. Z její kladné stránky na syna proudí shovívavost, starostlivost, chvála a odvaha. Velká matka má však také pokřivenou, otrávenou stránku, neboť i ona je nezkrotnou energií, podobnou uragánu, jež svou rukou opatřenou drápy dokáže prorazit zeď. Někdy se stává, že tato ruka s drápy připravuje matku o její lidskou část a zůstane z ní pouze část mechanická, která opakuje psychické vzory, jimiž se řídily její babicky, prababicky a praprababicky. V našem příběhu je tato panovačná část Velké matky vystižena jednou větou: „Klíč je třeba ukrást zpod matčina polštáře.“

Marian Woodmanová navrhuje rozlišovat mezi uvědomělou matkou, jež si je vědoma své moci nad synem či dcerou, a neuvědomělou matkou, jíž se v hlavě pořád honí představy zděděné po Velké matce a jež tudíž nedokáže rozlišit mezi partnerstvím a nadvládou.

Pokřivená stránka Velké matky nechce, aby chlapec vyspěl, neboť pokud se tak stane, ocitne se mimo její moc. Nesvolává na něho kletby, jak to činí pokřivená stránka svatého krále, ale drží ho ve své moci.

V keltském příběhu o Kulhwchovi a Olwen, o němž jsme se již zmínili, se objevuje postava mladého muže Mabona uvězněného pod vodou. Ve dne v noci slyší jeho nářek lososi. Kulhwchovi společníci hlásí Artušovi, že Kulhwch nebude moci splnit svůj úkol, dokud Mabon nebude osvobozen ze svého podvodního vězení, a toho pro změnu nelze docílit, dokud nebude na svobodě Eidoel, jenž je uvězněn na neznámém hradě. Eidoel zase nemůže být vysvobozen, dokud nebude nalezen losos z Llyn Llyw, nejstarší žijící tvor na zemi. Ten se zase nenajde, dokud nebude splněn další požadavek, podmíněný zase něčím jiným atd. atd. Chlapec uvězněný pod vo-

dou je mladý muž, chycený do osidel vrozené panovačnosti Velké matky. Toto uvěznění není ani tak dílem jeho vlastní matky jako Velké matky, již matky naslouchají. Ještě jednou zdůrazňují: jeho vězňem není jeho vlastní matka - ta chce, aby se dostal na svobodu. Gestu ven mu blokuje panovačná neboli primitivní složka povahy Velké matky.

O tom, jak k takovému uvěznění dochází, vyprávějí i jiné příběhy. Patří k nim ruská pověst o panenské carevně, v níž Ivan, syn kupce, za mlada přichází o matku. Jeho otec se žení podruhé, takže Ivan má nyní macechu. V pohádkách představuje slovo macecha šifru, jež označuje pokřivenou stránku Velké matky. Dozvídáme se znepokojující věc: macecha se do Ivana zamiluje. Jinými slovy, Velká matka se nevhodně zamiluje do nezasvěceného chlapce.

Otec se mezitím vydává na cestu. Vychovatel, jehož otec najal, vezme chlapce k zálivu na ryby. V dálce se objevuje několik lodí připlouvajících ke břehu. Na největší z nich stojí působivá zlatovlasá žena, jež Ivana zdraví jako starého známého. K jeho radosti žena Ivanovi slibuje, že na stejné místo připluje i příští den odpoledne. Jmenuje se „panna, jež je zároveň carevnou“. Není to nikdo jiný než „žena se zlatými vlasy“. Téhož večera macecha opije vychovatele a dozví se všechno, co se toho dne přihodilo. Dá vychovateli špendlík a přikáže mu, aby ho zapíchl Ivanovi do límce, jakmile se příštího dne na obzoru objeví loď, což má Ivana uspat. Vychovatel udělá, oč byl požádán, a Ivan příštího dne vskutku ucítí nepřekonatelnou únavu, lehne si na zem a usne.

Tento manévr Velké matky, provedený v tajném spolčení s vychovatelem, je rafinovanější než otcova kletba a nezanechává po sobě žádné stopy. Jakmile loď zmizí za obzorem, vychovatel vytáhne špendlík a Ivan se probudí. Důležité je však to, že chlapcův vývoj, jmenovitě jeho cesta k zasvěcení, je přerušen přesně v okamžiku, kdy byl chlapec připraven přinést polní kvítí svaté ženě, a že za toto přerušení nese odpovědnost macecha. V době, kdy měla probíhat další fáze vývoje jeho vědomí, tvrdě spal.

Na této pověsti se mi líbí, že vychovatel, jenž je formálně mužem, zde kuje tajné pikle s macechou, formálně ženou. Příběh o panenské carevně prostřednictvím slova „vychovatel“ poukazuje na skutečnost, že vzdělávací systém, jenž na celá léta, včetně období stráveného na univerzitě, uspává své odchovance a odchovankyně, tajně spolupracuje s temnou stránkou Velké matky. Práce, které propagují teorii literárního dekonstruktivismu, jsou dílem literárních vědců, jimž v límci uvízl uspávači špendlík. Každý, kdo má

jakous takous představu o dnešním vzdělávacím systému, v němž nad učiteli početně naprosto převažují učitelky, si může učinit vlastní závěry. Samy univerzity se nikoliv náhodně honosí jménem alma mater. Celé národy pak usínají pod vlivem negativní látky vlastní materialismu.

Marian Woodmanová tento špendlík označila za „falešný falus“ vnikající do těla blízko hlavy. Tento pojem Woodmanová spojuje s určitými druhy intelektuálních rozhovorů, představujících plody racionalisticky zaměřeného rozumu neuvědomělé matky, které taková matka se svým dospívajícím synem vede. Racionální myšlenky, jimiž matka syna častuje pozdě v noci, na něho mají někdy kladný dopad, jindy zase jejich účinek vyznívá spíše opačně. Takový chlapec se po nějaké době může ocitnout v naprostém osamění a žít pak v jakési intelektuální věži ze slonoviny.

Jestliže však vztah s matkou probíhá hlavně na citové úrovni, syn může uvíznout pod vodou, kde jeho nekonečnému naříkání budou naslouchat lososi.

V naší kultuře se začala právem věnovat větší pozornost incestu, kterého se muži dopouštějí na svých dcerách. Jedná se o nechutnou a ohavnou praxi, která má neblahé a neodčinitelné následky. Určitou pozornost jsme rovněž věnovali psychickému incestu mezi otcem a dcerou. Víme o znepokojujícím počtu případů, kdy se synové stávají oběťmi sexuálního zneužití ze strany matky a také i otce, strýců a starších bratrů. Naše kultura však stále ještě nebere vážně škody, které vznikají v důsledku psychického incestu mezi matkou a synem.

Ve své knize *Takoví byli Siouxové* Mm Sandozová poznamenává, že po dosažení věku zhruba sedmi let se mladý chlapec z kmene Siouxů již nikdy nepodíval matce do očí. Všechny jeho žádosti směřovaly k matce přes jeho sestru. „Poprosila bys matku, aby mi spravila ty mokasíny?“ „Dumbo chce, abys spravila mokasíny.“ Po vykonané práci matka neodevzdala mokasíny synovi se slovy, „Tady máš ty mokasíny,“ ale jako předtím dotyčný předmět putoval nepřímou cestou. Když se však matka podívá synovi do očí a prohlásí, „Tady máš svoje tričko, je čerstvě vyprané,“ může se uvolnit značný náboj sexuální energie.

Taková obezřelost ve vztahu mezi matkou a synem nám připadá nesmyslná, neslýchaná, směšná, přímo nelidská. Dospělí Siouxové však byli proslulí tím, že se nikdy neostýchali před ženami a že se svými životními družkami vedli odvážné rozhovory o všem možném včetně sexu. Lze tedy konstatovat, že ženy kmene Siouxů si

mnohem více než my uvědomovaly možnost vzniku incestu založeného na psychickém vztahu mezi matkou a synem.

Již jsem se zmínil o tom, že americké matky se svým synům často svěřují s podrobnostmi svého soukromého života, přičemž se mnohdy jedná o podrobnosti vhodné spíše pro dospělé uši. Taková bezbřehá otevřenost je sice často lepší než mlčení, stává se však škodlivou, má-li syn pocit, že by se měl nějak aktivně podílet na řešení matčiných problémů. V nejedné kuchyni je syn zlaněn na matčinu stranu a vyslovuje v té či oné formě tato strašná slova: „Mami, až budu dospělý, koupím ti velký dům a nebudeš už muset pracovat.“

Dvacet až třicet procent chlapců nyní žije v domácnosti, v níž schází přítomnost dospělého muže, a většina chlapců vyslovuje, ať už tiše nebo nahlas, tato slova. Výskyt psychického incestu se však neomezuje na neúplné rodiny. Zdůrazňování vad mužů a neskonaleho zla patriarchátu vůbec, jak se v posledních desetiletích stalo zvykem, vybízí matky k podceňování dospělých mužů. Soudobé ženy si rovněž začaly uvědomovat svůj bohatý vnitřní život. Lze konstatovat, že evropský román, tento skvělý vynález posledních dvou století, ukázal nejedné soudobé ženě, jaké bohaté zásoby nutkání a tužeb se skrývají v její duši, jež mohou být buď naplněny, nebo ne. Jen málo žen se dnes domnívá, a tím spíše říká nahlas: „Hranice mého života jsou hranicemi mého manžela.“ Žena dvacátého století v sobě pociťuje takovou škálu jemných tužeb, že žádný smrtelník opačného pohlaví jim není schopen vyhovět.

Snažím se zde ukázat, že v dnešní době se rýsují dvě souběžné probíhající tendence. Jednou z nich je pro americkou kulturu příznačné zdůrazňování neschopnosti, dokonce i směšnosti dospělých mužů a druhou představuje ženino zvýšené vědomí svého vnitřního citového bohatství.

Když se tyto tendence projevují ve stejnou dobu, naděje na změnu a naplnění začíná být spojována s mladými syny. Matka hledá citové uspokojení u syna a zdá se, že se toto její tíhnutí v poslední době ještě prohloubilo. Dospělí muži nečísle hledají v mladých ženách společníce pro svůj sexuální život, zatímco dospělá žena může ve svém osmiletém synovi hledat společníka pro život duchovní. V jejích vysněných představách může syn vystupovat jako někdo, kdo odčiní obhroublost ostatních mužů, rozvine v sobě mysl otevřenou ženským hodnotám a stane se jejím druhým já. Je možné, že v těchto představách odehraje nějakou hrdinskou úlohu, jež pro ni samotnou byla neuskutečnitelná. Především však

doufá, že bude vlídný k ženám, každopádně vlídnější než jeho otec, a že dokáže svou vlastní ženu uspokojit sexuálně. Matka zkrátka bude doufat, že se syn stane lepším milencem „své ženy“, než byl – nebo je – jeho otec. Kdopak asi může být „jeho ženou“? Stokrát mi ten ci onen muž sdělil, že si ve věku čtyřiceti nebo pět-ačtyřiceti let uvědomuje, že po celý život plnil roli náhradního manžela, milovníka a duchovního společníka matky. Takovému muži připadá, že vůči ženám vystupuje jako jakýsi rytíř na bílém koni. Kdybych se takového muže zeptal na jeho pocity vůči mužům, zpravidla by odpověděl: „Nikdy jsem jim nedokázal důvěřovat.“

Pokud druhou fázi zasvěcení chápeme jako vytvoření citového vztahu k otci (a posléze i rozluku s ním), je jasné, že takový muž nemá zdaleka zájem tento krok podstoupit. Nedůvěřuje mužům a lze předpokládat, že by nikdy nepojal dostatečnou důvěru k divému muži, aby se na jeho ramenou vydal na cestu.

Chlapec, na něhož matka uvaluje své požadavky příliš brzo, se cítí bezmocný, když si uvědomí, že je příliš malý na to, aby těmto požadavkům vyhověl. Jeho emoční náboj je příliš roztříštěný, aby uspokojil matčiny potřeby, a jeho mužská sebedůvěra nemá dostatečnou sílu, aby mohl nahradit svého otce.

Takový chlapec nezřídka žije v domněnání, že v postoji k otci, s nímž prakticky neudrží žádný vztah, naprosto pohořel. K tomu pak přichází přesvědčení o vlastním selhání, jež syn pocituje vzhledem k matce, protože jí nedokáže pomoci. Chlapec tak vstupuje do života s pocitem dvojího selhání.

Je třeba umět říkat tyto pravdy a neklást přitom všechno za vinu matce, které Freud nesprávně přiřkl největší zodpovědnost za daný stav věcí. Celá tradice zasvěcení, o níž Freud věděl velmi málo, klade hlavní zodpovědnost na bedra mužům, a to především starším mužům a starším vykonávajícím obřady. Na nich záleží, aby chlapce odvedli od matek. Jestliže tak neučiní, začne působit panovačná stránka Velké matky usilující o synovo uvěznění, a to navzdory tomu, že synova vlastní matka si nepřeje, aby syna v jeho vývoji brzdila. Matka si na rozdíl od syna často ani nevšimne, že k nějakému omezování z její strany vůbec dochází.

Stud vyvolaný pocitem neschopnosti a určitá obava z toho, že než se zocelí jako muž, bude přetažen na matčinu stranu, vzbuzují v synovi nevysvětlitelnou zlost a hněv, jež brání tomu, aby se uskutecnil matčin sen o něžném muži. Tato zlost se může projevit v podobě nehezkých poznámek vůči matce pronesených v kuchyni. To

je synova heavymetalová poezie, která matku uvádí v úžas. Nevysvětlitelná zlost může později vybublat na povrch v mnoha jiných podobách - jako neschopnost kontaktu s druhými lidmi, maniakální oddanost práci nebo jednání bezmyšlenkovitého donchuána či Jamese Bonda, kteří ženy sexuálně vykořisťují a pak je odhazují jako použitou věc, nebo je dokonce, jak je Bondovým dobrým zvykem, zabijí, pokud jim nějak překážejí.

Situaci, v níž jsou s malým synem spojovány velké naděje spojené navíc s touhou, aby nahradil nedokonalého otce, která proces vedoucí k zasvěcení zastavuje v jeho počáteční fázi, můžeme pracovníčně označit jako „macešino milenecké vzplanutí láskou k Ivanovi“. Neschopnost matky všimnout si toho, co se vlastně děje, je rovněž zapříčiněna nedostatečným mytologickým chápáním světa, zejména vypuzením řecké mytologie ze všeobecně známé kultury, a také zařazením pohádek výlučně do oblasti dětských zájmů. Mohli bychom říci, že ženy dnes projevují pozoruhodnou bystrost, pokud jde o temnou či zápornou stránku svatého krále, ale zároveň značnou naivitu, co se týče záporné stránky Velké matky.

Když jsem se jednou zeptal početného ženského obecnstva na přídavná jména pojící se s Velkou matkou, získal jsem nespočet odpovědí: pečující, vlhká, shovívavá, jsoucí bez zábran, vášnivá, tolerantní, něžná, skýtající podporu, milující. Žádná však neřekla slovo „neuvědomělá“. Ženám se nikdo příliš nesnaží pomoci odlišit kladnou stránku Velké matky od stránky záporné. Je zapotřebí lidí, kteří by připomínali mužům, jak je obtížné stát se uvědomělým otcem, a stejně tak lidí, jež by připomínali ženám, jak je obtížné stát se uvědomělou matkou. Každý člověk, ať už muž či žena, má v sobě určitou část osobnosti, jež je mu skrytá.

Samozřejmě, že v rámci toho, co jsem zde nastínil, existuje mnoho výjimek. Víme také, že existují různé matky i různí otcové. Někteří otcové působí blahodárně jak na syny, tak i na dcery a některé matky po synech ani po dcerách nepožadují, aby je zachraňovali nebo se stali jejich náhradními manželskými partnery.

Avšak v situaci, kdy je syn přivolan na pomoc příliš brzy, spočívá jeho chyba v tom, že matku nezachránil. Neučinil ji šťastnější ani ji nezbavil jejího utrpení. Nedokázal nahradit svého (značně nedokonalého) otce, takže obraz otce se pojí s pocitem zahanbení, zatímco on sám se cítí vinen, protože nedokázal vykonat to, oč ho matka požádala.

Pocit viny se od pocitu zahanbení tradičně rozlišuje takto: zahanbení znamená, že člověk není s to poradit si s požadavky tohoto

světa a že se s tím prostě nedá nic dělat. Pocit viny přináší vědomí, že člověk udělal něco špatně, ale zároveň věří, že to nějak může odčinit. Někteří synové, přivolaní matkou příliš brzy na pomoc, budou zakoušet zahanbení a zároveň i pocit viny.

Připomeňme si, že Orestes, pronásledovaný běsnícími Erínymi poté, co zavraždil svou matku, si ukousl prst a vrhl jej na své pronásledovatelky, následkem čehož se některé z černých Eríní proměnily v bílé a nechaly ho na pokoji.

Člověk, jenž je sužován pocitem viny, se často uchyluje k tradiční strategii; ukousne kousek svého těla a hodí ho za sebe. Muž se značným pocitem viny může vědomě proměnit první polovinu svého života v nepřetržitou řadu neúspěchů. Tento trest na sebe bere za to, že svou matku nezachránil. Někteří muži odkousnou veškerou radost ze svého života a jdou do zaměstnání, jež nesnášejí, a teprve po padesátce se vracejí k tomu, co mají rádi. Muž trpící palčivým pocitem viny se třeba ožení s „nevhodnou ženou“, zatímco jiného postihne impotence. Další se může stát posedlým svůdcem a ještě více se utápět v pocitu viny, jenž v něm roste, protože nedokáže uspokojit skutečné emocionální potřeby každé další ženy, jež mu podlehne. Někteří muži, kteří nedokázali svou matku zachránit, se stávají terapeuty a snaží se o záchranu žen v tomto povolání. Ukusují prst svých vlastních pocitů a po zbytek života naslouchají pocitům jiných lidí. Pokud bychom na místo takového muže dosadili koně z našeho příběhu, ukousl by si jednu nohu.

Když se muž nedokázal zmocnit klíče pod polštářem, je to pravděpodobně znak toho, že svou matku příliš miloval nebo že si o ni příliš dlouho dělal starosti. Nedokáže-li vstoupit na cestu popela nebo do zahrady, je to patrně znak toho, že příliš miloval svého otce nebo že si příliš dlouho o něho dělal starosti.

Ne všichni muži tedy procházejí jednotlivými fázemi zasvěcení stejným tempem jako žák Železného Jana, jenž se brzo dokázal důsledně odpoutat jak od své matky, tak i od svého otce. A co lze říci o těch nešťastnících, kteří nemilují ani svou matku, ani svého otce, či o těch, kteří jsou v dětství týráni, sexuálně zneužíváni nebo opuštěni? Jde o trpící muže, jejichž bolest je větší, než si kdokoli z nás dokáže představit.

Takový muž se pak stává zatvrzelým bojovníkem o holé přežití, živořícím v pustině svého rozumu se psy a zásobou střelných zbraní. Ještě mnoho let po válce takový muž ve své představivosti svádí boje na nějakém ostrově v Tichém oceánu. Do popředí nevystupují jeho mužské přednosti, místo toho nesmlouvavě ohraničený

vnitřní prostor, rozzlobený chlapec v jeho nitru, zemřelý král a vnitřní válečníci podobní automatům dovádějí jeho ženu a rodinu k zoufalství. On sám je zoufalý. Z jeho hlediska ho před otcem neuchránila matka a před matkou ho neuchránil otec. Za této situace nedochází k náležitému kontaktu mezi dvěma hemisférami jeho mozku. Takový muž nezná své pocity a nedokáže je formulovat. Velmi snadno pak může podlehnout nízkým pudům a fyzicky napadnout svou manželku nebo třeba i zcela neznámého člověka, který mu nedopatřením poškrábe auto. To vše ještě více prohlubuje jeho zoufalství.

Jak se dokáže muž vyprostit ze železného sevření takových návyků, které ho vedou k nekontrolovanému a brutálnímu podmaňování si jiných národů a jiných lidí? Jak mohou muži, milovaní či nemilovaní, zlomit ten začarovaný kruh nepřetržitého násilí? Tuto otázku si vzhledem ke konci studené války musí položit celý náš národ.

V našem příběhu se říká, že takový muž potřebuje, na tomto či onom světě, mužskou matku, k níž může přivést svého třínohého koně a dostat od ní koně čtyřnohého.

Příběh:

Slavnost zlatých jablek

Je na čase vrátit se k našemu příběhu. Mladý muž, jemuž štěstí přeje mnohem více než většině z nás, prošel popelem, zahradou a bitevním polem. K bojišti jel na koni, kterého mu zapůjčil divý muž. Svého válečného oře pak vrátil a domů dorazil na chromé herce za uštěpačných poznámek stájníků. On však ví své.

Pročpak bychom náš příběh nemohli ukončit v tomto okamžiku? Mladý muž vstoupil do boje s radostí v srdci a úsměvem na tváři, jako by vstupoval na dobře známé území. Práví válečníci se vyskytují jen vzácně, a proto když muž v sobě rozvinul vnitřního i vnějšího válečníka, člověk má sto chutí prohlásit, „To stačí.“ Když se muž naučí žít s úžasnými protiklady středního mozku, nadpřirozenými vášněmi, skrytými pevnostmi náruživosti a krevním tepem zvýšeným pod vlivem adrenalinu, může pak oduševnit svět, chránit své spoluobčany a sám planout náruživosti.

Nadšení plynoucí z pocitu služby, onen válečnický dar, pochází ze sídel neosobních válečníků nacházejících se vysoko v genetických nebesích. Život však od nás vyžaduje nejenom válečnictví. Umění bojovat a tančit, jež je výrazem nefalšované vůle projevit svou přítomnost ve světě, ztrácí na lesku, když muž jiné lidi a jiné národy vnímá jako nepřátele a za jediný způsob jednání vůči nim považuje boj. Takoví vynikající lidé jako Savonarola, zakladatel jezuitského řádu sv. Ignác z Loyoly, Karel Marx, generál Patton, Nietzsche či Ibsen v této válečnické fázi uvízli.

Válečník má navíc také svou otrávenou či zápornou sféru. Patří k ní brutalita, drancování, dožadování se bezpodmínečné kapitulace, tupé vraždění, používání fyzické síly vůči manželce, znásilňování, zrada všech lidských hodnot krále.

Muži, povzbuzeni válečnickou energií, se potřebují nějak dostat do kvalitativně nové fáze. Příběh ještě nemůže skončit, neboť náš hrdina se teď musí zbavit agresivity.

Vraťme se nyní k našemu příběhu a připomeňme si, že jeho poslední pokračování vyvrcholilo vítězstvím nad královými nepřáteli. Králova dcera zatoužila poznat totožnost tajuplného rytíře, jenž království zachránil. Pamatujeme si, že princezna má podezření, že zahradníkův pomocník není jen obyčejný pacholek. Napadá ji, že jediným způsobem, jak může zjistit, jestli zahradníček není onen záhadný rytíř, je svolat všechny rytíře z okolí a uspořádat na zámku slavnost, během níž by rytíři měli možnost projevit svou zdatnost.

„Dám rozhlásit, “ řekl král princezně, „že uspořádám velikou slavnost, která potrvá tři dny, a ty hodiš jablko. Možná, že se náš neznámý zachránce objeví. “

Nadešel první den turnaje. Princ zajel k lesu a zavolal Železného Jana.

„Co chceš?“ zeptal se Železný Jan.

„Abych zachytil princeznino zlaté jablko. “

„Jako bys je už měl, “ odpověděl mu Železný Jan. „Dám ti skvostné červené brnění a pojedíš k slavnosti na pyšném ryzáku. “

Mne zahradníček přivídal na poslední chvíli, když už byli všichni shromážděni, postavil se mezi jezdce, a nikdo ho nepoznal. Princezna vyšla na balkon a hodila zlaté jablko, ale žádný z rytířů ho nezachytil, jenom cizí rytíř. Jakmile je měl, odevdálal.

Nazítří oblékl Železný Jan hocha do bílého brnění a dal mu bělouše. A zase to byl jedině on, kdo zachytil jablko a tryskem odjel.

Král se rozzlobil: „Něco takového není dovoleno, musí přede mne předstoupit a vyslovit své jméno. “

Dal rozkaz, kdyby i podřepil rytíř, který dvakrát zachytil jablko, a chtěl opět s jablkem

ujet, aby ko pronásledovali, a nebude-li se chtít vrátit dobrovolně, aby na něho zaútočili, začali s ním zápasit a třeba ho i zranili.

Třetí den dostal jinoch od Železného Jana brnění černé a vraníka jako noc. Všichni s napětím čekali, objeví-li se cizí rytíř. V poslední minutě přiválal pod královský balkon černý jezdec na černém koni, v jízdě zachytil na hrot meče jablko a ujel. Královští rytíři se rozjeli za ním a jeden z nich se mu natolik přiblížil, že ho špičkou meče poranil na noze. Černý rytíř však přesto unikl, ale jeho kůň se hnál takovou rychlostí, že mu s hlavy spadla přilba a jeho pronásledovatelé zahlédli nad černým brněním zazářit zlaté vlasy. Vrátili se ke králi a podali mu o tom hlášení.

Tři motivy či details si zasluhují důkladnější rozbor: význam zlatých jablek, zvláštní povaha slavnosti a pořadí, v jakém se v našem příběhu objevují koně s odlišnou barvou srsti.

Zlatá jablka

Motiv zlatých jablek v našem příběhu, podobně jako v mnoha jiných vyprávěních, naznačuje, že se jeho děj odehrává v určitém zvláštním prostoru nebo čase. Napovídá rovněž, že existuje určitá spojitost mezi naším příběhem a rituálem.

Paradoxem úkolem bylo obdarit zlatým jablkem jednu ze tří bohyň, přičemž se, jak dobře víme, rozhodoval mezi Hérrou, Athénou a Afrodítou. Jablko se pojí s nesmrtelností a je známo, že někteří mladíci, jež měli být obětováni při řeckém obřadu na počest Adónida, dostávali jablko jako jakousi propustku do ráje. Ve starověké perštině slovo „ráj“ znamenalo obezděný prostor, zatímco Keltové si ráj představovali jako jablečný sad, v němž sídlí smrt, rozprostírající se někde na západě. Odpovídá to i různým starodávným evropským zvykům. V předvečer Všech svatých¹, kdy se zesnulí vraceli na zem, se kupříkladu pořádají soutěže v chytání zavěšeného jablka do úst. Během obřadných hostin se kdysi podávalo na úvod vejce Východu a na konci jablko Západu. Můžeme se zde zmínit o další zajímavé podrobnosti: když člověk rozkrojí jablko, objeví se pěticipá hvězda tvořená černými jádérky, symbol svaté ženy ne-

¹je zde míněn americký svátek Halloween, během něhož mládež provádí různé taš-kaňce (pozn. překl.)

boli Sofie. Jablko představuje zemi a pěticipá hvězda její skrytou konfiguraci. Sofia znamená ve světle takového uvažování duši země.

Nalézáme zde náznak toho, že králova dcera, tj. „žena milující zlato“, zvolila chlapce za svatého krále.

Shledáváme přirozeným, že se náš příběh nyní přesouvá do rituálního prostoru. Všimněme si, že během slavnosti rytíři odkládají zbraně, ostatně boj zuřil v předcházející části našeho příběhu. Během slavnosti, již svolal král, žádný účastník soutěže nesesazuje kopím ostatní rytíře ze sedla, neprobodává brnění, nezasazuje hluboké rány ani neodsekává končetiny svým soupeřům.

Válečnická energie se zde musí projevit jiným způsobem než na bitevním poli. Můžeme říci, že mladý muž se zde prostřednictvím veřejně prováděných zábav a rituálů učí usměrňovat svou agresivitu do přijatelných mezí. Mladíci se předvádějí před princeznou v plné parádě a o tom, kdo dostane jablko, rozhodne „šťěstí“.

Prahový prostor

V posledních desetiletích učinil antropolog Victor Turner předmětem vědeckého bádání téměř zapomenutý pojem rituálního prostoru. Do tohoto prostoru lidé vstupují a opouštějí jej přes určitý obřadní práh. Tento rituální prostor můžeme proto nazvat prostorem prahovým. Před vstupem do tohoto prostoru člověk prochází obřadnou přípravou, přičemž samotné vymezení konkrétního místa se rovněž neobejde bez určitých příprav. Čas i prostor tam získávají jinou podobu a existují podle jiných zásad než v prostoru světském.

Změna či transformace může nastat jedině tehdy, když se člověk nachází v rituálním prostoru. Aby tam člověk mohl vstoupit, musí být zajištěny dvě věci: daná osoba musí práh překročit pomocí určitého obřadu a samotný prostor musí být „zahřátý“. Muž nebo žena setrvává uvnitř tohoto zahřátého prostoru (obdobně jako v súfistickém obřadném tanci) poměrně krátkou dobu a pak se znovu vrací ke svému obvyklému vědomí, k obvyklé roztržitosti či těžkopádnosti.

Katolická církev pamatovala na rituální prostor v latinských

mších, avšak u protestantů jeho význam upadl v zapomnění. Až na některé výjimky protestantismus posílil ve všech oblastech světa neznalost lidí ve věci rituálního prostoru. Žijeme v době, která tento pojem již nezná, a tak můžeme snadno chybovat dvojím způsobem: buď ve svém životě pro rituální prostor nezajišťujeme žádné místo, a jsme tedy „chladní“, anebo v něm setrváváme příliš dlouho. Někteří fundamentalisté trvají na tom, že je nezbytné, abychom v rituálním prostoru setrvali bez nároku na jeho opuštění čtyřicet let, a zavrhlí tak veškeré požitkářské představy o lidském životě. Bez zkušenosti s pobytem v rituálním prostoru jsme jako měkká hlína, avšak jestliže náš pobyt v něm neúměrně prodlužujeme, jsme jako popraskaný hrnec – přepálení a zčernalí.

Řecké divadlo je údajně výtvozem Dionýsovým. Z historie víme, že dionýské obřady zasvěcení se odehrávaly v přesně vymezeném rituálním prostoru. Na řecké antické tragédie lze nahlížet jako na přesun onoho detailně zpracovaného rituálního prostoru do roviny veřejné události.

Rituální prostor má ještě řadu dalších znaků. Když se v něm nacházíme, dokážeme odolávat síle našich tužeb, jež za každou cenu spějí ke svému naplnění, ať už v podobě orgasmu či bitevního vzrušení. Zběsilost zde ustupuje nadšení a slovní obraty střídají rány mečem.

Dodejme, že muži a ženy nacházející se v rituálním prostoru se seznamují s neznámým mužem či neznámou ženou žijícími uvnitř nich. Král a jeho dcera uspořádali slavnost, protože – kouzlo této podrobnosti musíme přitom náležitě zdůraznit – se chtěli dozvědět, kdo se skrývá v brnění „záhadného rytíře“.

V Indii a Tibetu je rituální prostor místem milostných hrátek. Tamější kněží pomáhají muži i ženě připravit takový zahřátý prostor, v němž dochází k sexuálnímu spojení, avšak bez dosažení orgasmu. Takové milování může trvat dvě, tři nebo i čtyři hodiny. Vedou k němu obřady, jež se občas vyznačují nesmírně pečlivým zpracováním. Příprava muže vyžaduje znalosti a sílu představitosti, neboť ten má za úkol v očích své partnerky zahlédnout podrobný obraz několika bohyň. Příprava ženy vyžaduje obdobné znalosti a sílu představitosti, díky níž je pak schopna v partnerových očích zřetelně spatřit několik bohů. Oba se nechávají unášet svými pudy jako divokým koněm, jenž je udržuje v rituálním prostoru navzdory vlastním touhám dojít naplnění.

Prožitek rituálního prostoru je tedy intimní záležitostí, jež si žádá značnou představivost a silnou vůli. Když člověk v takovém pro-

storu setrvává, můžeme to přirovnat k uzavření v číši nebo koši. Morris Berman poznamenal, že v muzeích jsou jako svědectví dávných kultur vystavovány rozličné tvrdé předměty jako sekery a oštěpy. Dá se však říci, že začátky jakékoli kultury jsou spjaty spíše s proutěnými koši, které jsou „měkké“ a svými stěnami uzavírají prázdný prostor.

Vnitřní prázdnota v každém z nás má, tak říkajíc, svůj osobitý tvar. V každodenním životě se snažíme uspokojit své touhy a naplnit vnitřní prázdnotu, avšak v rituálním prostoru se muži i ženy učí zakoušet prázdnotu, neboli určitou touhu, aniž by ji naplnili.

Takový muž se pak může dát do řeči s nevinnou dívkou, aniž by pomýšlel na to, jak ji dostat do postele, dokáže mít požitek z prudkých vášní bujících v jeho nitru, ale nemusí je ventilovat, ví o matčiných potřebách a nemusí jí nutně chvátat na pomoc. Válečník dokáže vychutnat krásu svého vznešeného bojovného rozpoložení a nemusí se hned vrhat do boje.

Během slavnosti se všichni rytíři účastní společných přehlídek a vystoupení, jež mají nenásilný charakter. Rytíř vstupuje do rituálního prostoru a zpomaluje své pohyby, pohybuje se s půvabem, uklání se před králem a královnou a nemusí násilně překračovat hranice a projevovat nepřátelství – zkrátka a jednoduše přichází, aby ho bylo vidět. Můžeme říci, že právě tato vznešená podívaná přiměje princeznu k tomu, aby hodila jablko – přesně v pravém okamžiku.

Biologové se kdysi domnívali, že prazvláštní rituální tance volavek a divokých hus mají spojitost s rozmnožováním či zachováním druhu, že vznikly – abychom použili frázi, již často volíme, když hovoříme o lidském rodu – z praktických důvodů. Po dlouhém pozorování volavek, jelenů, divokých hus, pávů a dalších zvířat však biologové v poslední době došli k závěru, že některé tyto tance nepřispívají žádným způsobem k zachování druhu: podle nich se zvířata jenom předvádějí. Podívaná tohoto druhu obsahuje krásu a působivost, často spojené s legračním půvabem. My, jakožto lidské bytosti, předvádíme především naši čelní stranu – zdůrazňujeme krásu obličeje, přičemž výraz tváře vypovídá o pocitech v našem nitru. Jeleni však vystavují na odiv obě strany: běloocasí jeleni se například pyšní krásou své tlamy, ale také i zadními partiemi ověnčenými skvostným ocasem. Tance volavky, pyšná chůze pávů, procesí jelenů – na všechny tyto projevy zvířecího okázalého chování lze nahlížet jako na umělecké a z hlediska zachování rodu zbytečné formy předvádění se.

Zvířata tak dávají průchod svým tužbám, předvádějí svou krásu a projevují svou dobrou náladu. Uvolňují se síly, které působí oživujícím dojmem na ostatní ptáky nebo zvířata, jež danou podívanou sledují. Podívané tohoto druhu pak podněcují k tanci. Účast publika patří k věci jako nedílná součást.

Naše kultura připouští určité formy předvádění se, například ostentativní rozpínavost, s jakou někteří mladíci kráčejí prostředkem chodníku nebo se prohánějí ve svých drahých automobilech. Tyto formy předvádění jsou znakem toho, že se daný mladý muž (nebo mladá žena) nachází ve fázi, kdy si tříbí válečnické dovednosti, nebo i v některé z dřívějších fází. Prostředí gangů se vyznačuje podobně ostentativním způsobem jednání. Takto se mnohdy projevuje pubertální zápal, avšak o to mi teď nejde.

V rituálním prostoru se mladý muž zbavuje neúměrné mužnosti, útočnosti, snů o nadvládě. Blake nazval nejvyšší stadium vědomí „nepřetržitou tvořivostí“ neboli „zářícím městem umění“. Zlaté jablko nás uvádí do ráje formy. Během slavnosti se rytíři zúčastňují podívané jakožto projevu lásky k formě a kráse. Má to blíže k umění než k vychloubání. Rituální prostor rytíře odvádí od válečného úsilí směrem ke společnosti.

Když se dávný keltský válečník, například takový Cú Chulainn, vrátil z válečného tažení, účastnila se patřičných obřadů celá komunita. Někdy skupina žen včetně jeho matky před ním obnažovala ňadra, aby v něm probudily soucit, zatímco muži takového válečníka, stále ještě ve stavu šilenství šířícího se z rozpáleného mozku, ponořovali do tří kádí se studenou vodou, aby ho zchlátili. Voda v první kádi se v mžiku vypařila, ve druhé začala ihned vřít a tak dále. Poslali jsme mladé muže do Vietnamu a nepostarali jsme se však o žádné obřady, jež by je naučily soucitu. Nepostarali jsme se o žádné způsoby uznání válečnických vášní a neprojeвили jsme úctu k válečnému šilenství, jež jsme po nich chtěli.

Veteráni vietnamské války by na tom byli mnohem lépe, kdybychom po jejich návratu v každém městečku uspořádali slavnost a při ní by tito mladíci, navráťivši se z válečného tažení, měli možnost předvést se před ostatními lidmi a nějaká dívka by jim házela zlatá jablka. Takovou přehlídkou bychom uctili jejich návrat do civilního života a zapojili bychom je do slavností zlatých jablek, jejichž tradice sahá hluboko do minulosti.

Velitelé z období vietnamské války však neměli k dispozici žádné rituály, jež by vracejícím se vojákům pomohly. Ti byli jednoduše dopraveni do New Yorku a tam ponecháni vlastnímu osudu. Všich-

ni víme, jaké to mělo následky. Víc bývalých vojáků spáchalo po skončení války sebevraždu, než kolik jich zahynulo ve Vietnamu během ní. Černá zed ve Washingtonu je pokusem tuto osudnou chybu napravit a zároveň svědectvím o nedostatečné představitosti armády, jakož i o tom, že jsme nezodpovědně zapomněli na moudrost našich předků, kteří si uvědomovali nesmírnou důležitost proměny válečníka v mírumilovného člena společnosti.

Mnozí dospívající chlapci, kteří dnes vyrůstají ve velkoměstech, běžně zakoušejí intenzitu bitevního prostředí. Na agresivitu těchto rozpalených mladíků odpovídáme tresty odnětí svobody nebo zavřenýma očima. Ničeho se jim od nás nedostává a každý rok se mezi mladými lidmi zvětšuje počet sebevrahů. Záhy budeme potřebovat nový pomník na způsob černé vietnamské zdi ve Washingtonu, jenž by nám připomínal naši neschopnost nabídnout mladým lidem vhodné rituály.

Pamatujeme si, že během nepřátelského nájezdu chlapec vyrazil na kulhavé herce k okraji lesa, kde ji na nějakou dobu vyměnil za válečného oře, půjčeného od Železného Jana. Ačkoliv se tato scéna v našem příběhu již neopakuje, lze předpokládat, že i během dalších dnů slavnosti chlapec každý den vyrazil na herce k lesu. Muselo to tak být, protože cizí koně v zámecké stáji by okamžitě vzbudili pozornost.

Jestliže přijmeme, že třínohá herka zde vlastně symbolizuje mladíkově tělo s pochroumanou nohou, ještě třikrát mladý muž vymění své tělo za zdravého koně a na vlastní kůži zažívá, jaké to je, když člověk spěchá na slavnost, aby se tam beze studu předvedl ve vši nádheře. Ve svých živých a okázalých formách předvádění volavky, pávi a jeleni vyjadřují stav, kdy se za nic nestydí. Jak říká Blake: „Pýcha páva je slávou boží.“

Dnešní muž v supermarketu, komerčním přízemí kostela nebo advokátní kanceláři není ve styku s žádným Železným Janem, od něhož by mohl dostat koně se čtyřma nohama. Je pravda, že mladík musí půjčeného koně vrátit, přesto však zkušenost, během níž obývá tělo zbavené studu, mu dává poznat, co znamená hrdost. Lze se domnívat, že v období mezi bitvou a slavností se mladíkově vnitřní válečníci natolik zocelili, že mladík už nemusí sedět v koutě, ale může se ukázat na veřejnosti. Může se už předvádět s ostatními muži a dožadovat se příležitosti soutěžit s nimi o to, kdo z nich chytí hozené jablko.

Blízký přítel mi vyprávěl následující příběh. Když mu bylo pět let, otec nechal rodinu na holičkách a on sám se pak kvůli otcově ha-

nebnému kroku celá léta styděl. Ve dvaceti se vydal do Japonska, kde pod vedením výborného duchovního učitele deset let studoval bojové umění. Teprve poté, co toto umění ovládl, byl s to se vrátit k ostatním rodinným příslušníkům a zaujmout mezi nimi příslušné místo. Vyrůstat bez otce je pro muže jen jinými slovy vyjádřeno, že „se stydí“. Dvacetiletý muž v tomto příběhu nalézá v náhradním otci stejnou oporu, jakou má chlapec z našeho příběhu v Železném Janovi. Pouze tehdy, jsou-li mužovi vnitřní válečníci dostatečně silní, může se s radostí předvádět.

Taková vnitřní síla muži zpřístupňuje rovněž i rozkoš, již přináší forma. Neupravený zevnějšek, rozplizlý verš, nazdařbůh seřazené kusy nábytku - za tím vším se skrývá zahanbení. Vesmír se nestydí, nýbrž se kochá formou a poskytuje nám řadu podívaných: východ a západ slunce nad mořskými vlnami, čarovnou září měsíce a jeho proměny, rašící i padající listí.

Formou předvádění je poezie. Básník opakuje samohlásky a souhlásky, aby upoutal pozornost. Počet přízvučných a nepřízvučných slabik a jejich pravidelné střídání v jednotlivých verších svou působivostí připomínají paví ocas. Báseň je tancem prováděným pro nějakou bytost z jiného světa.

*Jak lahodné je zamyslet se nad řádkou, jež obsahuje slova:
tělo, Tomáš, tresčí žalm. Veselost formy tkvív úsilíjejí hravosti.
Fredem vypočítaný a vyzkoušený zvuk jistě někoho potěší.*

Rozkoš vyvolaná vnímáním formy nám tedy pomáhá překonat odvěký dualismus hrdiny a nepřítele, dobrého a zlého, muže a ženy jakožto vzájemných protivníků. Když muž nebo žena vstupují do rituálního prostoru, začínají vyvíjet úsilí o zviditelnění se a radost pramenící z možnosti se předvést odvádí energii, jež by jinak vyústila v kon ikt. Rytíři, kteří slavnostně pochodují před královskou tribunou a trpělivě čekají na možnost získat „zlaté jablko“, jsou krásnými symboly nové etapy, v níž touha vyhrát je nahrazena touhou se předvést.

Naše slavnost tedy probíhá v rituálním prostoru. Tento prostor, ježmuž propůjčila žár svatá žena i král, se stává dostatečně horkým, aby přinesl změnu. Válečnictví, jež nebylo ani potlačeno, ani vynecháno, může nyní přejít v krásu, rozkoš, podívanou a umění.

Jízda na červeném, bílém a černém koni

V našem příběhu se říká, že mladík od Železného Jana obdržel každý den koně, brnění a sedlo jiné barvy. Tušíme, že zde nejde o žádnou nahodilost. Podívejme se tedy na tyto tři barvy a s nimi spojené představy blíže.

Připomeňme si, že ve *Sněhurce* se královna jednoho dne věnovala šití u ebenové okenice, zatímco venku hustě sněžilo. Když se píchla do prstu, tři kapky krve spadly na sních. Královna prohlásila: „Kéž bych měla děťátko běloučké jako sních, ruměné jako krev, s vlásky černými jako eben.“ Pohádkový hrdina nebo hrdinka – ať už v ruských, německých či finských vyprávěních – upadá do jogínské vytržení, jakmile spatří, jak na bílý sních padá červená krev z černého havrana. Díky tomuto motivu si můžeme představit, jakou obrovskou moc nad lidským vědomím mají červená, černá a bílá, nebo alespoň měly až do období středověku.

Pokusme se teď o stručný přehled představ, jež se v Africe a Evropě pojí s výše zmíněnými barvami. Ve svých pracích *Rituální proces* a *Les symbolů* Victor Turner shromáždil mnoho údajů týkajících se vnímání červené, bílé a černé na africkém kontinentě. Náboženský systém kmene Ndembu, mezi jehož příslušníky Turner dlouhá léta žil, se z velké části zakládá na rozdílném chápání významu těchto barev.

Pro příslušníky kmene Ndembu červená barva symbolizuje porodní krvácení, menstruační krev a krev prolitou při použití zbraní. U kmene Ašanti se setkáváme s dalšími představami: pro ně červená znamená také červenou půdu a tedy i kultu země, stejně jako válku a obětování lidí i zvířat. Představy Evropanů nemají daleko k představám africkým. Ve svém díle *Encyklopedie mýtů a tajemství pro ženy* Barbara Walkerová definuje červeň jako „kravě rudou nit života“. Evropané navíc červenou barvu spojují se vztekem: „Vzteky viděl rudě.“ Červená přivádí na mysl býčí zuřivost. „Nikdy nemávej červenou plachtou před býkem.“

Bílá se pro příslušníky kmene Ndembu a Ašanti pojí se semenem, slinou, vodou, mlékem, jezery, řekami, „požehnáním proudící vodou“, mořem a kněžským stavem. Turner o Ndembu tvrdí: „Bělost představuje dokonalou síť vztahů, které zahrnují jak žijící, tak i zesnulé. Bělost označuje zdravé mezilidské vztahy a jejími plody jsou zdraví, síla a vše dobré. „Bílý smích, jehož projevem je odhalení

bílých zubů, představuje přátelství a pocit soudržnosti" (*Rituální proces*). Vzhledem k tomu, že bílá je spojována se semenem, vztahuje se k mužskému prvku, jako se červená barva pojí s prvkem ženským. Toto rozlišení však není tak jednoduché, neboť bílá slepice znamená život i plodnost, zatímco černý kohout navozuje představu smrti a černé magie. Turner k tomu píše: „Neexistuje žádný absolutní vztah mezi barvami a pohlavím. Symbolika barev není jednoznačně spjata s pohlavím, ačkoliv červená a bílá jsou v určitých kontextech specifikovány tak, aby vyjadřovaly protiklad toho či onoho pohlaví."

Pro Evropany si bílá barva nadále uchovává spojitost s požeňáním a mlékem a navozuje určitou představu přátelství a síly. Bílá rovněž vyvolává obraz dětské a panenské čistoty a v širším smyslu také i bezúhonného jednotlivce bojujícího za vznešené ideály, jakým je třeba bílý rytíř, jenž nasazuje svůj život ve jméno čistoty, Panny Marie a dobra.

Černá barva se pro příslušníky kmene Ndembu pojí s dřevěným uhlím, říčním bahnem a černým ovocem a vyvolává v jejich mysli představy zčernalé mrtvoly, utrpení, nemocí, fyzické i mravní nečistoty, noci a temnoty. Turner dodává, že černá barva se rovněž vztahuje k představě „mystické neboli rituální smrti a k představě konce všech vášní a nepřátelství se smrtí související ...pro Ndembu „umřít“ mnohdy znamená dosažení konce určité fáze vývoje, kdy „smrtí se dospívá ke zralosti“". Pro Evropany se černá barva také pojí se smrtí a smutkem. K tomuto významovému řetězci Evropané připojují také i sklíčenost, které se říká černá nálada. Černá barva rovněž svádí k představám něčeho scestného či nelegálního, což dokládají taková slovní spojení jako „černá magie" (již provozuje černokněžník), „černá listina" či „černý trh". Představy evropských a egyptských alchymistů se v zásadě neliší od afrických: čern představuje prvotní látku neboli *prima materia*, olovo a také Osiridovo tělo v podsvětí.

Sekvence Velké matky

Když podrobíme rozboru evropské pohádky, zjistíme, že je v nich, stejně jako ve vyprávěních kmene Ndembu, nejenom kladen důraz na výše zmíněné barvy, ale že se tato trojice barev objevuje v určitém pořadí. Nejznámější příklad takové posloupnosti či sledu motivů se nachází ve *Sněhurce*: nejdřív přichází na řadu bílá, pak červená a nakonec černá. Tuto posloupnost můžeme nazvat sekvencí Velké matky. Bílá, červená a černá barva symbolizují tři fáze měsíce: první z nich bělost Panny Marie a nov, druhá červen mateřství a úplněk a třetí čern babizny a měsíc v poslední čtvrti. Ve své knížce pojednávající o babizně se podrobně těmito třemi fázemi a s nimi spojenými barvami zabývá Barbara Walkerová. Můžeme říci, že každý z nás nejdřív prochází fází nevinnosti, pak etapou lásky a boje a nakonec úsekem smrti, zkázy a vědění. Dávné severské mýty tvrdí, že když člověk umírá, kokrhají tři kohouti - nejdřív bílý, pak červený a nakonec černý. Takže všichni putujeme po této cestě a je to cesta široká, cesta Velké matky, na níž se střídají tři barvy - bílá, červená a černá.

Sekvence alchymistů

Alchymisté, ať už egyptští nebo evropští, se zmiňují o týchž barvách, avšak začínají barvou černou. Na počátku vystupuje čern prvotní materie, olova, materie nedotčené duchem nebo vědomím. Alchymisté přitom usilují o prohloubení černě. Jak říkají dávné texty, než započne proces našeho rozvoje, musí se objevit „černá bestie“. Motiv „krásky a zvířete“ hovoří o tomtéž.

V druhé fázi černý netvor bělá, jako bělá obzor za úsvitu. Bělost zde představuje proces očišťování, během něhož se vyvíjejí představivost, duch a smysl pro humor. „V tomto stavu ,bělost' však člověk nežije v pravém smyslu slova; je to svým způsobem abstraktní, ideální stav. Abychom ho oživili, je nutný přísun ,krve', neboť tento stav se neobejde bez toho, čemu alchymisté říkají *rubedo* čili,červen' života" (Jung).

Třetí fáze alchymistů je červen vycházejícího slunce. Objevuje se síra, jež rozněcuje vášně.

Tudy vede cesta mužů i žen, kteří usilují o rozšířenou, oduševnělejší osobnost, pokoušejí se získat tajné vedení a proměnit duchovní olovo v duchovní zlato. Tato cesta nezačíná narozením, nýbrž se před člověkem může otevřít třeba v pětatřiceti. Cestou od olova ke zlatu putujeme ve stejnou dobu, kdy putujeme cestou od života k smrti.

Mužská sekvence

V našem příběhu se připomíná existence třetí cesty. Jestliže sekvence Velké matky nabízí ženská tajemství života a smrti a sekvence alchymistů znázorňuje sekvenci neutrální, která platí pro muže i pro ženy, pak můžeme říci, že sekvence Železného Jana vyjadřuje mužská tajemství ran a rozvoje. Tato cesta začíná barvou červenou, po níž následuje bílá a nakonec černá.

Jestliže mladá žena začíná svou cestu bělostí nevinnosti či bílými šaty, jež obléká na biřmování, chlapec začíná barvou červenou. Červeně je barvou Martovou. Staří zasvěcovatelé kmenů Gusi a Masajů mladé muže uvádějí rovnou do červené: mladé muže nabádají k výbuchům hněvu, šarvátkám, projevům zuřivosti, vyvolávání kon iktů. Ve sféře emocionální je pak vyzývají k tomu, aby byli drzí, stranili se účasti na životě kmene, vedli hádky a byli jedna ruka se zlostí. Dívky je zase vybízejí k rvačkám. Nad každým mladíkem bdí zkušený příslušník kmene, jenž má zabránit tomu, aby tyto šarvátky vedly k těžkým zraněním. V červené fázi může mladík setrvat deset nebo i patnáct let. Dívky mu během tohoto období tělo neodepírají, avšak na sňatek s ním nemají ani pomyšlení, protože takový muž je ještě nehotový, netěší se uznání a je, jak říkají starší příslušníci kmene, příliš červený.

Když žije mladík v červené fázi, vzteká se, křičí na lidi, zapaluje se zlostí jako zápalka, bojuje za to, co mu patří, přestává být pasivní, hrdě si vykračuje, je červeným jestřábem a oplývá dravostí. Nikdo samozřejmě muži v červeném období příliš nedůvěřuje.

Jedinečná ruská pohádka o princovi Ivanovi a ptáku Ohniváku obsahuje živou scénu, jež líčí takový počátek červeného období. Mladý voják jede na koni a najednou spatří mezi stromy v lese pírkó, které spadlo z hořící hrudi velkého ptáka Ohniváka. Metaforicky vzato, jedná se o červené pírkó.

Kůň mladíka varuje, aby píрко nezvedal, protože učiní-li tak, přivodí si potíže. Mladík přesto píрко zvedne. Píрко spadlo z hru-di ptáka Ohniváka, a je proto spjato se srdcem - je planoucí a ohnivé. Volá muže, obdobně jako ho volá jeho povolání nebo zasvěcení.

Ve středověku bývala sekvenci Železného Jana věnována značná pozornost. V případě Percivalových dobrodružství je tato sekvence zobrazena v jeho vývoji od období červeného rytíře přes období rytíře bílého až k období rytíře černého. Jakmile Percival opustí matčin dům, kde se nevyskytovali žádní dospělí muži, je neohra-baným, naivním prostáčkem. Téměř okamžitě zabíjí červeného ry-tíře a nechává si jeho brnění - stává se tak sám červeným rytířem. Kolik způsobí nedorozumění, kolik je v něm domýšlivosti a hru-bosti, jak škodlivé je pro společnost jeho jednání v tomto období červeného brnění! Bez červené však není možný přechod k bílé.

V dnešní době se pomocí povinné školní docházky mladé muže snažíme protlačit z dětství rovnou k bílému období zosobněnému bílým rytířem.

Všimněme si rovněž, že matka si někdy přeje, aby syn byl stále bílý, zatímco on se již nachází v období červeném. (Naopak muž ve středním věku může po své ženě požadovat, aby byla bílá - a sluš-ná -, zatímco ona se již ponořila do červené.)

Víme, že divý muž v našem příběhu mladíkovi první den dává červeného koně. Druhý den mu půjčuje bílého koně. Co tedy říci o bělosti?

Bílý rytíř oslňuje a skví se svými neobyčejnými fyzickými i duchov-ními vlastnostmi. Mnohdy to trochu zlehčujeme, avšak nesmíme zapomínat na jeho „angažovanost“. Bílý rytíř bojuje ve jménu dob-ra a neprojevuje již nepromyšlené protispolečenské postoje.

Připomeňme si, že svatý Jiří se pustil do souboje s drakem na bí-lém koni a v bílém brnění. Mohli bychom říci, že v kladném smys-lu přechod k bělosti znamená možnost styku s drakem. Z toho nic-méně nevyplyvá nutnost draka zabít. Víme, že křesťanští křižáci, jež se s pověstí o svatém Jiřím a drakovi setkali v Palestině, ji po návratu domů pozměnili. V některých starších zněních se drak proměňuje v ženu nebo dárce pokladu, zkrátka získává jinou po-dobu. V dávných mýtech drak není ztělesněním zla. Představuje tajemnou sílu vody, snad trochu primitivní, avšak jeho velký hlad je pochopitelný.

Typický keltský hrdina navazuje s drakem styk tak, že mu do tla-my háže bochníky chleba. Do dračí tlamy se samozřejmě musí tre-

fit, takže lze konstatovat, že bělost vyžaduje určitý stupeň přesnosti a zručnosti.

Nebezpečí spjaté s lidmi, kteří se v naší kultuře ohánějí hávem bílého rytíře, spočívá v tom, že jsou mnohdy nesnesitelní, neboť neprošli červeným obdobím. V naší kultuře podporují bílí rytíři studenou válku a spojují škodlivou červeň s americkými Indiány, rudými komunisty, nezvládnutelnými ženami či černochoy. Jestliže daný člověk neprošel červeným obdobím, stává se zatvrdělým bílým rytířem, jenž pak dává podnět k pochybeným tažením proti určitému draku, jehož si sám nějak konkretizuje, třeba jako chudobu či drogy. Televizní debata mezi Bushem a Dukakisem během jejich boje o úřad prezidenta byla smutnou ukázkou diskuse mezi dvěma zatvrdělými bílými rytíři.

Můžeme říci, že jakmile ve výše zmíněné ruské pohádce zvedl mladý jezdec ze země pírko ptáka Ohniváka, vstoupil již, o čemž věděl jeho kůň, na cestu vedoucí k černi.

Jak se říká v našem příběhu, třetího dne Železný Jan mladíkovi dává černého koně s černým sedlem, černou uzdou a černým brněním. Na tomto černém koni mladík podstupuje rozhodující sestup do světa ran a utrpí zranění z rukou „královských rytířů". Všimněme si, že na obrazech stárnoucího Rembrandta zabírá stále větší plochu hluboká čern. Jestliže seřadíme Lincolnovy fotografie z posledních let v chronologickém sledu, zjistíme, že se jeho tvář postupně zahaluje černou, lidé, jež se noří do černě, obvykle přestávají klást cokoli za vinu druhým lidem. Jedna žena v pět hodin ráno pronikla do Bílého domu, probudila Lincolna a sdělila mu, že její syn byl před několika dny vyslán vlakem do Washingtonu a po probdění noci určen k hlídce, během níž usnul, a kvůli tomu měl být toho rána v osm hodin postaven před popravčí četu. Kdyby se Lincoln nacházel v červeném období, asi by zavolal strážné a s hněvem v hlase by se jich optal, „Kdo pustil tu ženu dovnitř? Vyhodte ji!" Kdyby se nacházel v bílém období, pravděpodobně by prohlásil, „Drahá paní, všichni musíme dodržovat zákony. Váš syn nedodržel určité nařízení a je mi ho líto jako vám, avšak nic v této věci nemohu podniknout." Lincoln nic takového neřekl. Místo toho prohlásil: „Inu, zdá se, že popravčí četa by zdraví vašeho syna dvakrát neprospěla," a podepsal příkaz ke zrušení popravky. Všimněme si humoru, jenž se zároveň s černí objevuje.

Pokud bychom si z našeho příběhu neodnesli nic víc než to, co jsme již předeslali, mohli bychom si z něho odvodit myšlenku, že mladý muž se propracovává od červené prudkosti přes bílou an-

gažovanost k černé lidskosti a šlechetnosti. Každý muž dostává tři koně, v jejichž sedle pak prochází jednotlivými životními úseky. Občas z koně spadne a zase si na něho vyskočí.

Nezdá se mi, že bychom měli dávat některému koni přednost, nezbytné je projet se na každém z nich. Potřebujeme tři druhy dovedností, neboť každý kůň se vyznačuje svým vlastním tempem, každý se plaší při něčem jiném a každý jinak reaguje na jezdce.

Učitelé a rodiče nás nabádají k tomu, abychom se vyhnuli červenému koni. Někteří muži proto obdobím červeně v mládí neprojdou. Takový muž se pak k červení musí vrátit později, třeba ve čtyřicítce, a naučit se pukat zlostí a chovat se nepřijatelně pro své okolí.

Duchovní se často ocitají v zajetí bělosti, protože se vyhnuli červení, a jejich farníci jim nedovolují se k tomuto období vrátit. Potíž spočívá v tom, že se pak ani nemohou pohnout dopředu směrem k černi. Politikové musí vystupovat jako bílé osobnosti, zatímco ve skutečnosti jsou bůhvíjaké barvy. Anvaru Sadatovi k přechodu k černi bezesporu dopomohl pobyt ve vězení a nebylo by na škodu, kdyby se za mřížemi ocitlo více politiků. Pravděpodobně by to prospělo i básníkům.

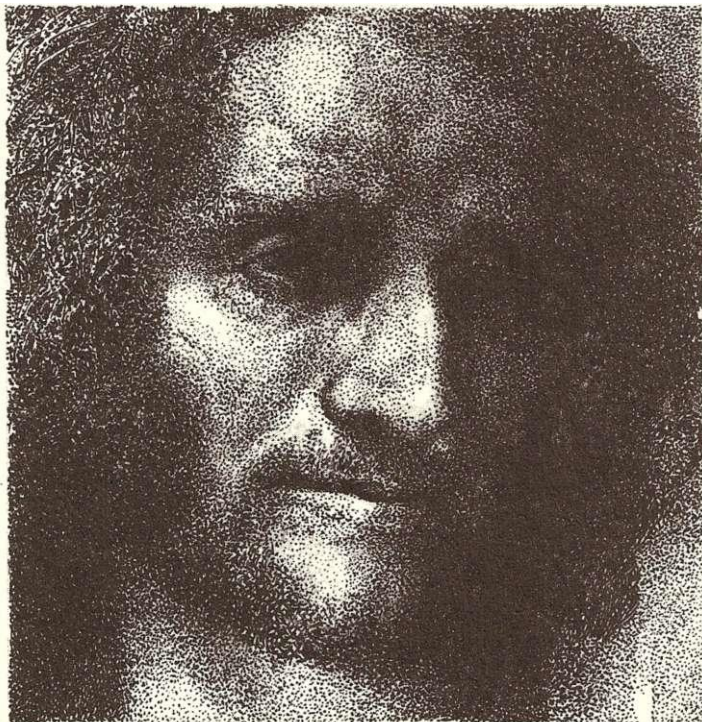
Proces noření se do černé předpokládá duševní vstřebání temného stínu, jenž se celá leta zračil na tvářích druhých - zlých mužů a žen, komunistů, čarodějnic a tyranů. Tento proces můžeme označit za opětovné nabytí a vstřebání stínu.

Robert Frost vstřebal spoustu svého stínu, což zajisté přispělo k jeho velikosti. Ve své tvorbě hovoří o stínu, snášejiím se na jeho manželství. Manžel s manželkou jedou lesem v kolesce tažené jedním koněm. Znenadání se mezi stromy vynoří muž a bodne koně nožem do srdce. Jak píše Frost, byla to „dvojice, která s tou nejspěšší oddaností přijala osud“.

*Měli jsme za to, že ten maz,
či někdo, jehož rozkazy musel
poslouchat, chce, abychom slezli
na zem a zbytek došli pěšky.*

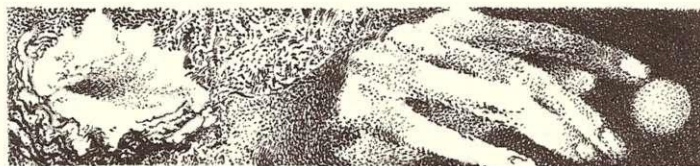
Muž, jenž se vydává na cestu k černi, musí zbytek dojít pěšky. K tomu, aby k černi nakonec dospěl, potřebuje spoustu času. Kolik let uběhne, než muž najde temné části sebe sama, jež kdysi zahodil? Když tyto části nakonec najde a opět jich nabyde, ostatní mu začnou důvěřovat.

Dokáže-li mladík dosednout na černého koně, ten ho sám zaneše na místo, kde ho raní královští rytíři. V tomto okamžiku se mu na ramena svezou zlaté vlasy a jeho totožnost se rázem prozradí..., avšak to už patří do další části našeho příběhu.

KAPITOLA OSMÁ:

Zranění z rukou
královských
rytířů

Zbývá nám ještě jedna věc, jež se pojí se slavností zlatých jablek. Máme na mysli poranění na noze, jež mladík utrpěl třetího dne slavnosti.

V poslední minutě přecválal pod královský balkon černý jezdec na černém koni, v jízdě zachytil na hrot meče jablko a ujel. Královští rytíři se rozjeli za ním a jeden z nich se mu natolik přiblížil, že ho špičkou meče poranil na noze. Černý rytíř však přesto unikl, ale jeho kůň se hnál takovou rychlostí, že mu z hlavy spadla přilba a jeho pronásledovatelé zahlédli nad černým brněním zazářit zlaté vlasy. Vrátili se ke králi a podali tmu o tom hlášení.

Tušíme, že toto poranění v sobě obsahuje něco tajemného a významného. Představuje určitou pravdu, již jsme zpola pozapomněli.

Rána do genitálií

Majíce čerstvě na paměti Freudovy myšlenky, asi bychom nejdříve poukázali na sexuální podtext mladíkovy rány. Noha vždy může být eufemismem pro pohlavní orgán. Víme, že Král rybář, nejslavnější ze všech zraněných Artušových mužů, utržil ránu právě do genitálií. Ve verzi pera Chretien de Troyes se Percival na to ptá své sestřenice, která mu říká:

Milostpane, ujišťuji vás, že je králem. Byl však vážně zraněn v bitvě a teď se nemůže hýbat, neboť kopí mu probodlo obě stehna. Trpí takovou bolestí, že nedokáže vyskočit na koně. Když se však chce rozpřýlit, nechá se posadit do lodky a vydá se lovit ryby. Proto se mu také říká Král rybář."

Někteří badatelé tvrdí, že ve varlatech Králi rybáři uvízl kus železa. Železo se v pohádkách obvykle pojí s uvězněním mužů, obdobně jako se s uvězněním žen pojí sklo. Sexualita Krále rybáře je tudíž nějak uvězněna nebo poraněna železem. Těžko však určit, co „zraněná sexualita" vlastně znamená. Možná, že v jedenáctém století na keltský venkov nakonec pronikl nepřátelský postoj Říma vůči sexualitě. Král rybář nemůže „vyskočit na koně" - dávná běžná sexualita byla odmítnuta a zapuzena.

Jelikož náš příběh pochází nejspíše z předkřesťanského období,

nezdá se mi, že by se v něm nějakým způsobem promítl motiv utrpení Krále rybáře. V našem příběhu není nic, co by naznačovalo znepokojení ohledně sexuálních funkcí. Domnívám se, že vysvětlení významu mladíkova poranění musíme hledat někde jinde. Jinými slovy: jedná se spíše o ránu na noze než na „stehně“.

Rána, jež ochromuje

V našem příběhu se neobjevuje zranění na hlavě, rameni či na hrudi, jež by naši pozornost soustředilo právě na tyto části těla. Tato nová rána způsobuje, že mladík svou pozornost zaměřuje na své stehno. V průběhu našeho příběhu se mladík stále více seznamoval s poklady podzemního světa - s jeho popelem, jeho ozbrojenými muži, jeho koňmi - a nyní se mladíkova pozornost soustředí na spodní část jeho těla.

Zřetelný příklad takovéto rány se vyskytuje v pohádce bratří Grimmů *Živá voda*, jejíž mladý hrdina prochází řadou důmyslných zkoušek, aby pro svého nemocného otce získal živou vodu. O tom, kde se nachází zřídlo živé vody, se dozvídá od princezny, která podotýká, že vodu musí nabrat, než hodiny odbijí půlnoc. Mladíkovi se podaří najít zřídlo a nabrat z něho vodu. „Když vycházel ze železné brány, tlouklo dvanáct a brána se za ním tak prudce zabouchla, že mu vytrhla kousek paty.“ Máme zde opět co dělat se zraněním na noze, jež pohádkový hrdina utrží ke konci vyprávění. Můžeme tedy předpokládat, že jeho pohyblivost bude snížena.

Poraněná noha ovlivňuje rychlost pohybu. První rána, do prstu, zrychluje chlapcovy pohyby, zatímco další rána je zpomaluje, a to výrazně. Podle dávné tradice se s pomalostí pojí cit. Tato rána pravděpodobně prohloubí chlapcovu citovost.

Jákob, kdysi tak bystrý, úskocný a pohotový, takže dokázal přelstít Ezaua, později zápasí s Bohem a během tohoto nerovného zápasu si vykloubí kyčelní kloub, následkem čehož pak začne kulhat. Podle dávné tradice, o níž se ve své knize *Král Ježíš* zmiňuje Robert Graves, Ježíš také napadal na jednu nohu.

Můžeme zde hovořit o uzemnění měděným vedením, které jde rovnou do samotné země. Dává nám poraněná noha lepší spojení se zemí? Oidipovy propíchnuté kotníky mu v dětství k takovému spo-

jení nepomohly. Později však nastává změna. Poté, co sám sebe oslepí, jde pomalu vedený dcerami přes posvátný háj. Jeho propojení se zemí je tak dokonalé, že se po jeho smrti otevírá země a pohlcuje ho.

Vzpomeňme si, že Héfaiostos byl rovněž chromý. V dávných dobách lidé považovali kováře za osoby s nebezpečnými kouzelnickými schopnostmi a zároveň vůči nim pociťovali úctu, protože se nebáli tavit kovy. V některých kmenech byli kováři záměrně ochromováni, aby si neusmysleli, že odejdou k jinému kmeni. Takový kovář byl takto „uzemněn“ a zbaven svobody pohybu, podobně jako dnes „uzemňujeme“ dítě, když mu zatrhne veškeré vycházky, když jednou přijde pozdě domů.

Podle určitých dávných tradic se žádný muž nestane dospělým, dokud se neotevře světu duše a ducha, přičemž k takovému otevření může dojít díky ráně zasazené na pravé místo, v pravý čas, v pravé společnosti. Zranění přivolává ducha nebo duši dovnitř. O Hansu Castorpovi, hlavní postavě z *Kouzelného vrchu*, a tuberkulózních dírách na jeho plicích James Hillman říká: „Těmi nepatrnými dírkami vstupuje bezmezný svět ducha.“

lidé, jež jsou příliš zdraví, nadměrně pečují o svou fyzickou kondici nebo si s přehnaným úsilím pěstují svaly, mohou užívat svého zdraví tak, že duši uzavrou přístup. Nenechají jí zkrátka žádná vrátka. Zdokonalují se v umění vyhrávat a dosahují tak zdraví, avšak duše vstupuje do těla dírou porážky.

Perský básník Rúmí to nádherně shrnuje v básni o chromém kozlu:

*Hledíte na stádo koz, jak
sestupuje k vodě.*

*Stádo uzavírá zasněný
chromý kozel.*

*Při pohledu na něj se zamračíte,
ale, ne, už se smějete,
protože, pohled'te:*

*stádo se obrací
a kozel je rázem jeho vůdcem!*

*Existuje mnoho různých vědomostí.
Chromý kozel je větví, jež vyrostla
z kořenů pntomnosti.*

Rána od div o č á ka,jež zabíjí Adónida

Motiv zraněné nohy nás zavede úplně jinam, když si připomeneme rituální poranění Adónida a Attida. Výsledky svého nesmírně rozsáhlého bádání nad touto otázkou představuje sir James Frazer ve *Zlaté ratolesti*, a zejména v části věnované Adónidovi, Attidovi a Osiridovi. Je známo, že v kulturech Kybely, Innany, Venuše a Isidy v oblasti Středomoří a Mezopotámie se objevuje postava chlapce, jehož má co nevidět stihnout osudové zranění a jenž je vnímán jako milenec Velké matky a zároveň její syn.

Chlapcovu dvojí roli pochopíme lépe, jestliže si uvědomíme, že o veškerém rostlinstvu - květech, trávě, obilí, vinné révě, salátu - lidé tehdy přemýšleli v kategoriích mužského rodu. Když ale nyní hovoříme o „matce zemi“, automaticky vnímáme, pokud o tom vůbec přemýšlíme, rostlinstvo jako rodu ženského. Výše zmíněné kultury na to však pohlížely přesně naopak.

Země žije po celý rok, zatímco listí opadá. Země žije věčně, „rostlinný svět“ uvádá. Život Velké matky, stejně jako země, pokračuje nepřetržitě, zatímco zelené rostlinstvo hyne v létě horkem a mrazem v zimě. S cílem uvést do souladu svět lidí se světem přírody náboženské systémy výše zmíněných kultur začaly praktikovat obětování chlapce 21. června a 21. prosince. Chlapec, svého druhu zázračný jinoch, rostl jako květina, až byl jako květina sťat. Jako výraz pochopení pro tuto oběť lidé sázeli květy v plytkých hrncích naplněných tenkou vrstvou hlíny, jimž se říkalo „zahrádky Adónidovy“. V těchto hrncích se pěstovaly rychle rostoucí a krátkodobé rostliny jako salát nebo fenykl, o něž, jak píše Ad de Vries ve svém *Slovníku symbolů a obrazů*, se pečovalo „osm dní, a pak se nechaly uschnout, aby je bylo možné hodit do moře s podobiznou Adónida... rovnou ze zahrady, která byla často na střeše domu.“ „Adónidova zahrada žije pouze jeden den,“ zpívalo se v jednom starém popěvku.

*Čas jako nezastavitelný proud
odnese všechny své syny pryč.*

Mladíkovi, rituálně zvolenému a rituálně obětovanému, se v některých oblastech dávalo jméno Adónis, v jiných Attis, v některých končinách Řecka Hyacint a v Mezopotámii Tammuz. Byl jím vždy nezasvěcený chlapec, jenž nebyl ve spojení se silou, která by se vyrovnala síle Velké matky - on umíral, zatímco Velká matka zůstávala naživu.

Robert Graves se k tomuto rituálu vyjadřoval mnohokrát, avšak na rozdíl od něho nevěřím, jak to naznačují některé jeho výroky, že šlo o velké spiknutí z řad kněží Velké matky, jehož cílem bylo pokoreň a obětování mužů. Tento obřad připravovali a prováděli jak muži, tak i ženy a vyjadřovali jím svou náboženskou touhu, aby „to, co je dole, bylo jako to, co je nahoře“. Nezdá se mi, že by tento obřad byl součástí války mezi pohlavími.

Tyto představy už upadly v zapomnění. Na oběti už ani dnes nevzpomeneme, avšak historikové zabývající se těmito dávnými dobami, opírajíce svá tvrzení o tisíce zmínek ve starověkých pramenech, jednoznačně dokládají, že smrtelnou ránu zasazoval divocák. Svými tesáky zakřivenými ve tvaru půlměsíce zasadil divocák Adónidovi ránu v oblasti pohlavního orgánu, která byla příčinou chlapcovy smrti.

Zdá se, že na začátku řecké kultury osudný lov na divočáka pořádaly samy svatyně. Divocák vystupuje přímo ze světa přírody a svou tlamou, tesáky, mohutnými končetinami i krkem a prudkými pohyby ztělesňuje hrůzu živelných pohrom - povodní, bouřek, vodopádů a vichřic. Krásná křivka jeho tesáků připomíná lomící se vlnu, měsíc v období novu nebo srp žence.

Pověsti o mladících zraněných divočáky pocházejí z období před mnoha tisíci let. Víme, že tyto pověsti se zrodily v určitém období evropské kultury, v němž plnilo důležitou roli divoké prase i prase ochočené. Ze všech zvířat se prase domestikovalo nejdříve. Kultura prasat byla později vytlačena kulturou ovčí, která v některých oblastech byla zase pro změnu vystřídána kulturou dobytka. Spolu se změnou symbolického zvířete se často měnily i mýty příslušné kultury.

John Layard, jenž dlouhá léta strávil mezi příslušníky kmene Malekula, nacházejícími se na úrovni kultury doby kamenné, s překvapením zjistil, že kultura tohoto kmene ještě pořád plně lpěla na úrovni kultury prasete a divočáka, kterou Evropa zažila před

staletími. Příslušníci kmene Malekula vyjadřovali veškeré své symbolické a náboženské představy na základě života a zvyků prasat a, jak se lze domnívat, veškeré transcendentno zakoušeli prostřednictvím divocáka. Můžeme tedy konstatovat, že divocák byl v Řecku posvátným zvířetem.

Útok divocáka na Adónida Ovidius popisuje takto:

*Výstraže však se vzpírá odvaha mužná.
Náhodou smečka psů, jdouc za zvěří po jisté stopě,
vyštvala z úkrytu kance, a když se on vyběhnout chystal
z lesa, Kinyrův syn jej poranil úderem z boku.
Z křivého rypáku vepř hned lovecké vyrazil kopí,
zbarvené krví jeho, a dostihnuv jinocha divě,
který bezpečí hledal jsa poděšen, do slabin zaryl
celé dva kly a sklátil mroucího na žlutý písek...*

Historikové tvrdí, že v pozdějších dobách kněz nebo kněžka, s maskou divocáka na obličejí a srpem žence v ruce, zasazovali chlapci rituální ránu do břicha nebo do podbřišku a nechávali ho vykrváct. Zdá se také, že před obřadem chlapec obdržel zlaté jablko, jež mu mělo umožnit vstup do ráje.

Tato oběť může být šokující pouze pro ty, kdož se neseznámili s rozsáhlou literaturou na toto téma. Margaret Walkerová, vždy střízlivá a spolehlivá, ve svém *Slovníku mýtů a tajemství pro ženy* tvrdí ve věci Adónida toto:

Adónis: (v semitském jazyce Bůh) vykastrovaný a obětovaný bůh-spasitel, jehož láska i smrt pojila s Afrodítou neboli Ašerah či Mari. V Jeruzaléme se mu říkalo Tammuz... Jinou formou téhož boha byl Anchísés, vykastrovaný, „zasažen do slabin“ knězem Afrodity ustrojeným do masky divocáka. Jeho odříznutý penis se stával jeho „synem“, ithyfalický[n] Priápem, v Řecku ztotožňovaný s Erótem... Kastrace boha byla přirovnávána ke sklizni obilí, které Adónis zosobňoval.

Připomeňme, že „Abrahám“ přerušil obětování „Izáka“, jež, jak se lze domnívat, bylo prováděno po celá staletí. V době Abraháma se Palestina nacházela v období kultury ovcí, takže roli oběti převzal v té době beran.

Tyto motivy a symboly byly prozkoumány pouze částečně a těch, kteří se v nich opravdu vyznají, není mnoho. Je však známo, že od určitého okamžiku, jenž v každé ze zkoumaných kultur nastal jindy, rána zasazená divočákem již nebyla smrtelná.

*Rána od divočáka,
která už nezabývá*

Bruno Bettelheim se důkladně zabýval rituály zasvěcení domorodých kultur a některé ze svých poznatků shrnul v knížce *Symbolické rány*. Bettelheim tvrdí, že určité rituály patřící k mužskému zasvěcení zavedla Velká matka. Teprve později se jich patrně ujali muži. Když se starci ujímají rituálu, dodržují základní uspořádání obřadu, obměňují však jeho vyznění. Jestliže původní podoba obřadu muže v jejich očích oslabovala, jeho nová forma dokáže muže posílit. Pak není obtížné představit si, jak starci zasvěcovatelé převzali kontrolu nad kančím rituálem a obměnili ho tak, že z něho odstranili obětování mladých chlapců.

Z *Odyseie* vlastně vyplývá, že doba obměny rituálu již nastala. Odysseova příhoda s divočákem v době, když byl ještě chlapcem, o níž vypráví Homér, má z tohoto hlediska nemalý význam. Odysseus, jak se říká v této historce, se účastnil lovu na divočáka „se svým dědečkem“, což naznačuje, že se celý rituál již nacházel v péči starců. Tuto historku Homér vypráví v devatenáctém zpěvu *Odyseie*:

Vtom však zaslechl dusotjak lidských nohou, tak chrtích, jak se tam blížili lovci Vepř štětiny na šíji zježil, vyrazil proti nim z houští a zastavil nablízku lovců, z upřených očí plál oheň. Vtom Odysseus pravicí pádnou napřáhl dlouhé kopí a první se rozehnal po něm, dychtivý kance bodnout. Ten předběhl reka a zranil nad kolenem svým klem a vyrval mu velký kus masa, jak na něj ze strany skočil, však zranění nešlo až na kost. Odysseus kopím ho bodl a zasáhl do pravé plíce, lehkého oštěpu hrot skrz naskrz mu pronikl tělem; zafičel, do prachu padl a život mu ulétl z těla.

Teď už můžeme říci, že existují dva typy mužů: ti, pro něž setkání s divočákem končí tragicky, a ti, jež si z tohoto setkání odnášejí pouze šrámy. Některé muže stojí život setkání se zápornou stránkou Velké matky, jiní však tomuto osudu uniknou. Když boj probíhá pod dohledem starců – nebo dědečků, jak tomu bylo v případě Odyssea –, útok divočáka zanechává pouze jizvu. Muž sám zůstává naživu a v pozdějším věku je chytrý jako Odysseus a vyniká moudrostí.

Kanci rituál, který původně zahrnoval obětování nezasvěceného chlapce, se proměnil v obřad vyjadřující jednu z konečných a rozhodných fází zkoušek, jimiž prochází zasvěcený muž. Tato obměna nám připomíná vývoj, jímž v egyptském náboženství prošel Osiris. Osiris, kdysi považovaný za syna Isidy, se stal jejím „bratrem“ a „manželem“.

Odysseus, jak zdůraznil James Hillman, není jednostrannou postavou jako tolik řeckých héroů, kteří vzplanou a vzápětí padají pod tíhou osudu jako věchet slámy. Odysseus nás překvapuje svým silným poutem k mužské linii svého rodu: nejenomže vzdává cest svému otci, ale chová vřelé city ke svému synovi. Z mytologického pohledu se v postavě Odyssea pojí dobrodružný mladý muž neboli puera rozvážný stařec neboli *senex*.

Není bez zajímavosti, že když Římané překládali *Odysseiu*, Odysseovi dali jméno Ulixes, které dle některých výkladů představuje sloučení dvou slov, *oulas* a *ischea*, z nichž první znamená ránu a druhé stehno. Římské jméno Odyssea tedy doslova znamená ránu na stehně. Odysseus ránu utrží, ale nepodlehne jí. Římanům tato skutečnost z jeho života musela připadat velmi podstatná.

V další části *Odysseie*, jmenovitě v devatenáctém zpěvu, se nachází nádherná scéna, v níž se Odysseus tajně vrací na Ithaku a navštěvuje chatrč pastevce prasat (opět motiv prasat). Jeho dávná pěstounka cestovatele myje a vidouc jizvu na jeho stehně si pojednou uvědomuje, kdo před ní stojí. Muže nového ražení lze poznat podle jizvy na stehně.

Zraní-li tedy královští rytíři mladíka na noze, odehrává se něco neobvyklého. Můžeme rozlišit mezi ranou od divočáka, jež chlapec odnáší na onen svět, a ranou, jež zanechá na jeho stehně jizvu. Máme-li takovou jizvu, naše „dávná pěstounka“ nás poznává. Jiní mohou poznat, kdo jsme, avšak náš zrak bude patrně také ostřejší.

Je pravděpodobné, že se v *Železném Janovi* setkáváme s ranou související se zasvěcením, a to nejspíše ranou fyzickou, zasazenou starci zasvěcovateli kdysi ve vzdálené minulosti. Lze se domnívat, že během některé z konečných fází zasvěcení duchovní učitelé mladíkovi zasadí ránu do stehna. Odysseus, jak jsme již poznamenali, má po takové ráně jizvu a navíc víme, že zasvěcením prošel - je kupříkladu „třináctý“ ve skupině, jež navštěvuje Kirké.

Čím je jizva? V kultuře amerických Indiánů existuje ohledně jizvy pozoruhodná tradice, o níž se ve své autobiografii krátce zmiňuje Chromý Jelen. Seznámil jsem se s touto tradicí v následující podo-

bě: „Když člověk umírá, setkává starou vědmu, která sní jeho jizvy. Jestliže člověk žádné jizvy nemá, stará vědma mu sežere oční bulvy a on pak bude na onom světě slepý.“ Spád tohoto vyprávění působí jistě závrtně, bezesporu však podtrhuje význam jizev. Jak se říká v pověsti, bez jizev člověk přichází na onom světě o zrak, avšak člověk bez jizev je patrně slepý i ve světě představitosti. Důkazem toho, že jizva zbystřuje zrak, je Odysseus, protože, jak putuje z jednoho záhadného ostrova na druhý, jeho druhy rozmačkají skály, snědí Kyklopové nebo je čarodějnice Kirké promění v prasata (znovu motiv prasat!), zatímco on sám vidí něco, co jejich zraku uniká, a díky tomu se mu daří ze všech těchto svízelných situací vyvázat, i když jen o vlasek.

Zdá se mi proto, že rána, kterou mladý muž utřil od královských rytířů, není specificky sexuální ranou a že význam této rány překračuje rámec obyčejného zranění, k němuž ostatně dochází. Tato rána se vztahuje k dnes již zapomenutému obřadu zasvěcení, jež obstarávali starci. Rána do nohy, uštědřená obřadně nebo v prahovém prostoru, zřejmě mladé muže posilovala. Promluvme si nyní, o jakou moc tedy vlastně šlo.

Rána jakožto mužské lůno

Není na škodu si připomenout, že Dionysos se narodil z Diova stehna. Jelikož osudem Dionýsa bylo stát se „člověkem se dvěma matkami“, Diův blesk ukončil jeho pobyt v lůně Semely. Podle jedné z pověstí nenarozeného chlapce zachránil Hermes, jenž ho zaslal do Diova stehna. Tato pověst v sobě obsahuje mnoho nadpřirozených prvků, avšak pro nás je nejzajímavější motiv Diova stehna. Podle jiné pověsti sám Zeus udělal otvor ve vlastním stehně, aby v něm přichystal lůno pro Dionýsa.

Takovéto uvažování má nesmírně dlouhou tradici. André Leroi-Gourhan, jenž strávil dlouhá léta rozbořením záhadných dordogneských jeskynních maleb, dospěl k závěru, že proslulý výjev s raněným mamutem, šamanem v tranzu a proutkem ve tvaru ptačí hlavy představuje studii „rány“. Ze sibiřských pramenů je nám třeba známo, že šaman se musel podrobit nějakému zranění. Může-

me rovněž vzpomenout Kristovu ránu do boku těsně před jeho smrtí.

Leroi-Gourhan se domnívá, že dordogneští umělci používali obrázkový jazyk, jehož jednotlivé „výrazy“ nesou mnohoznačné významy. Nakreslený oštěp kupříkladu představuje rovněž penis a rána zároveň vulvu. Obdržet ránu oštěpem tedy v obrázkovém jazyce dordogneských umělců znamená mít vulvu neboli obdržet lůno.

Shakespeare tuto paralelu díky své úžasné genialitě náležitě pochopil. Ve své první delší básni *Venuše a Adónis* se oním dávným středomořským rituálem mužské oběti přímo zabývá. V Shakespearově podání je Venuše starší horkokrevná žena, zatímco Adónis je mladý, vášnivý a nezkušený chlapec. Venuše zprvu Adónida přemluví, aby se s ní pomiloval, avšak ti, jež jsou obeznámeni se starověkou mytologií, vědí, že se blíží motiv lovu na divočáka. Divocák útočí na Adónida a nějakým způsobem proměňuje jeho stehno ve stehno ženské. Shakespeare tuto scénu popisuje takto:

*Ach, je to pravda! Jinak tomu není!
Adonis třímal oštěp, kanec stál
a zvedl rypák - chtěje pohlazení!
Žel, osud tesáky mu pňtesal,
a jak se blížil zelenými stíny,
tesákem zatal se mu do slabiny.*

Shakespeare upozorňuje na jednu zvláštnost: vztah divočáka k mladíkovi připomíná vztah muže k ženě. Představy spojené s útokem divočáka jsou čistě sexuální: divocák vytváří pochvu, mladík získává ženský otvor:

*a jak se blížil zelenými stíny,
tesákem zatal se mu do slabiny.*

Shakespearova báseň mě zaráží svým odkazem na tajné vědomosti. Spojitost mezi pochvou a ranou je zde znázorněna s nezvyklou lehkostí, jaké byl schopen pouze génius hodný Shakespeara.

„Milující“ kanec, jak je to vyjádřeno v anglickém originálu, tedy připomíná Diův nebo Hermův nůž: otevírá ránu v Adónidově stehně, která připomíná lůno vytvořené v Diově stehně. Pak nám zbývá připomenout spojitost Dionýsa právě s touto ranou.

*Rána jakožto mužova
oddanost bohu smutku*

Dionysos má ze všech řeckých bohů k ranám a pocitu zranění nejblíže. Dle řeckých mýtů dali Titáni malému Dionýsovi zrcadlo, a když se k němu obrátil, roztrhli ho na kusy a pozřeli ho. Jak jsme se už ale zmínili dříve, Dionysos byl znovu stvořen ze srdce, které Titáni přehlédli. Jiní řečtí bohové jako Apollon a Zeus se pojí s představou celistvosti, jasu a nadpozemské nedotčenosti, zatímco Dionysos představuje vytržení, jež zakouší jak ten, kdo se účastní trhání na kusy, tak i ten, kdo je na kusy trhán. Víno, jež vzbuzuje vytržení, vzniká jen tehdy, když se hrozny natrhnou, rozdrtí a uzavřou.

Dionýsa symbolizuje hrozen vína, které ruce řeckých vesničanů trhaly a házely do sudu. Víme, že když muži i ženy po těchto hroznech šlapali, zpívali, „Ach Dionýse, nevěděl jsem, nevěděl jsem.“ Když se v Řecku ujala kultura dobytka, vesničané na jaře obřadně zabíjeli býka, a jak pojídali jeho syrové maso, opakovali Dionýsovo jméno. Etická filozofie chce Apollóna, morálku a dokonalost. Pohané se dožadují trhání na kusy a vytržení.

Na sklonku svého života W. B. Yeats v jedné své básni zobrazuje spor mezi katolickým biskupem, jenž se dožaduje života bez hříchů, a nevázanou cikánkou, bláznivou Jane. Jane biskupovi říká:

*„Žena hledí nepřístupně,
když by lásku chtěla:
Láska ale žije v šupně
pro výkaly těla;
neb nic není bez trhliny
snad jen v base cela. “*

Janina slova skvěle vyjadřují pohanskou a dionýskou pochvalu stavu, kdy člověk trhá a je sám trhán. Silný dojem, jaký vyvolávají poslední čtyři verše, dokládá jak Yeatsovu velikost, tak i působivost této starodávné pohanské myšlenky.

Myslím si, že o ráně na noze jsme toho pro naše účely řekli dost. Naše úvahy můžeme uzavřít tvrzením, že v minulosti někteří mladíci, podle všeho ti, jichž se ujali starci, stále více připomínali spíše věčně zelené rostliny než jarní květy. Rány jim již nepřivodily smrt, ale pouze zanechaly jizvy. *Odyseia*, jež v té či oné formě

v sobě obsahuje vše, co se muži a ženy naučili o Velkém otci a Velké matce během sta tisíce let, je svým způsobem takovým oznámením, že tento druh muže je na světě.

Měli bychom ještě dodat, že rána na noze, uštědřená královskými rytíři, vytvořila v mužském těle, podle představ starých stovky let, lůno. Dospělosti nelze dosáhnout bez utržení rány, jež jde k samotnému jádru. Chlapec v našem příběhu se nemůže stát králem, dokud neutrží tuto ránu.

Podle staré tradice mají ženy dvě srdce: jedno v hrudi a druhé v lůně.

Můžeme říci, že v rámci obřadu zasvěcení starci zasvěcovatelé mladíkovi dávají druhé srdce. Muž má nyní nejenom své fyzické srdce, ale také srdce soucitné. Má tedy dvojí srdce. Podívejme se, jak k tomu dochází v našem příběhu.

Příběh: *Žádost o princeznu* *ruku*

Na druhý den se princezna vyptávala zahradníka, co dělá jeho pomocník. „Pracuje v zahradě. Ten hoch je podivín. Byl také na slavnosti a vrátil se teprve včera večer. Ukázal mým dětem tri zlatá jablka, která prý vyhrál. ”

Král si ho dal neprodleně obeslat. Mladý zahradníček předstoupil před něho s kloboukem na hlavě. Princezna k němu přiskočila a klobouček mu strhla. Po ramenou se mu rozvlnily vlny zlatých vlasů - až se od nich celá komnata rozsvítila a on celý byl tak hezký, že se všichni podivili.

„Byl ty jsi ten rytíř, který třikrát přijel na slavnost, pokaždé ve zbroji jiné barvy, a třikrát zachytil princeznino jablko?“ otázal se ho král.

„Ano, pane králi, ” odpověděl, „a zde jsou ta jablka. ” Vytáhl z kapsy jablka a podal je králi „A žádáte-li snad ještě víc důkazů, mohu vám ukázat ránu, kterou mi přivodili vaši lidé, kdy: mě pronásledovali. Jsem také ten, kdo vám dopomohl k vítězství nad nepřítelem. ”

„Jestliže dovedeš konat takové hrdinské činy, nejsi obyčejný zahradnický pomocník, ” řekl král. „Pověz mi, kdo je tvůj otec?“

„Můj otec je mocný král a zlata má nadbytek. ”

„Vidím, ” řekl král, „že jsem ti zavázán vděčností, mohu ti udělat něco kvůli?“

„Můžete, ” odpověděl princ, „ovšem že můžete, dejte mi vaši dceru za ženu. ”

Mncezna se zasmála a řekla: „Ten nedělá dlouhé cavyky; já jsem už podle těch jeho zlatých vlasů poznala, že to není žádný obyčejný zahradníček. ” Popošla k němu, objala ho a políbila.

Mladík stojící před králem ví, že přišla doba zlatých vlasů. Vlasý se mu rozvlnily po ramenou, když utržil ránu, a nyní se mu opět vlní po ramenou v přítomnosti krále. Není na tom nic nepřístojného, neboť nastal posvátný okamžik. Cokoli v tomto okamžiku nastane, je správné.

Mladík opakovaně nasazoval svou pokrývku hlavy v souladu se zásadou „schovávej své zlato, dokud jsi mladý“. Můžeme připomenout, že daroval své zlaté mince, že se zřekl veřejného uznání po svém vítězství nad nepřáteli krále a že odmítl prozradit svou totožnost po každém vítězství v soutěži o zlaté jablko. Proč nastala nyní chvíle, aby přestal schovávat své vlasý, aby ukázal zlatá jablka a přijal odměnu za záchranu království?

Navázání styku s ženským prvkem rovněž svědci o náležitém vývoji událostí. Putování mladého muže po výlučně mužské cestě dospělo ke konci. Zasvěcení mladého muže řídil divý muž, jenž je bohem přírody. Jeho pokyny nikdy nepobízely k mužskému odloučení či nějakému separatismu. Záhy se přesvědčíme, jak hluboce a rozmanitě je ženský prvek spjat s vývojem našeho hrdiny. Všude v přírodě se *jang* a *jin* navzájem proplétají: příroda je nemyslitelná bez neustálého a radostného míšení se receptivnosti a iniciativy, které se osobitým způsobem prolínají ve všech hlemýžďích ulitách a dubech, ve všech tygrech, horách a včelách.

V pohádkách plyne čas rychleji než ve skutečném životě. Podle pozemského času by hrdinovi našeho příběhu mělo být padesát nebo i více let. Někaký květ se nakonec otevřel a rozkvetl, zlatí lososi položili jikry a mladík díky svému sestupu do hlubin dosáhl spojení se zemí, jež mu umožňuje opětovný styk s určitou dávkou tvořivosti, která by ho dříve vyděsila.

Pohádky nám říkají, že každý z nás s sebou na svět přináší zlaté prsteny, vřetena nebo vzpomínky na slávu, které nám dávají jistotu, že naše osobnost má transcendentní a vznešenou stránku. Rodinný život nás však o tuto jistotu rychle připraví a každý z nás musí projít časem hanby a hořkých neúspěchů. Muži i ženy propadají sklíčenosti, veškeré jejich zlaté myšlenky přicházejí nazmar, porážejí je koně, padají pod kola nákladních aut a sebeúcta je v nedohlednu. Koruna je zamčená někde v kufru, schovaná ve sklepě, ukradená zloději, ztracená bůhví kde. „My jsme ti dutí lidé. Ožel!“

Pokud nám přeje štěstí, celou tuto dobu probíhá stavba mostu. Kdo vlastní jeho projekt, kdo je jeho architektem, kdo vyrábí cihly nebo ocelové nosníky, to nikdo neví, a kromě toho to u každého

člověka probíhá jinak. Nakonec však v padesáti či pětapadesáti letech nahmatáme na prstu zlatý prsten.

Většina psychologických teorií nedoporučuje žádné projevy mužské vznešenosti. Z jakékoli vznešenosti se hned dělá nafoukanost, a tak raději necháváme koruny zapadat prachem. Náš příběh se řídí jinou vnitřní logikou a od samotného začátku se v něm naznačuje, že lidská sebeúcta je velmi delikátní záležitostí a nelze ji oddělit jako infantilní chvastounství. K našemu „zrcadlovému odrazu velikosti“, abych použil Kohutův výraz, se musíme chovat s úctou a ne ho nafukovat či potlačovat. Člověk, který svůj „zrcadlový odraz velikosti“ naprosto podací, se stává psychickým mrzákem, a je náchylný všemožným formám skupinového ovlivňování.

Kabír napsal:

*Uvnitř tohoto hliněného džbánu se nacházejí
kaňony a hory borové
a také jejich stvořitel.
Našli byste tam i všech sedm oceánů
a stovky milionů hvězd.*

Mladík v našem příběhu se spřátelil s divým mužem a obdržel lok zářivé vody. Zůstal také ve styku s králem. Pohár s touto vodou mu nabídl i válečník. Občas mu doušek dopřává také Hermes. Obnova mostu, uctění svého skvělého já, rozdělování vody, kteráž zahání žízeň - to vše v našem příběhu probíhalo pod vedením divého muže. Možná je na čase, abychom se zeptali, „Kdo je Mastně divý muž?“

*Divý muž
a jeho vlastnosti*

Spojení západního člověka s divým mužem bylo po staletí narušováno a zpřetrhováno a narostlo kolem něho mnoho obav. „Každý anděl je nebezpečný,“ napsal Rilke, takže troška bázně neuškodí. Škody však způsobuje naprostá neznalost.

Nehledejme divého muže mimo nás, podívejme se raději na stopy, jež v nás zanechal. Jednou z takových stop je bezprostřednost

uchovaná z dětství. Můžeme se účastnit stovek rodinných srazů nebo trpět na nespočetných zasedáních podnikového výboru, přesto někde uvnitř nás číhají směšné posušky a svérázné výkřiky. Když vedeme nezázivný rozhovor, mnohdy cítíme, že bychom raději něco zařvali, než bychom v něm pokračovali. Neumíme předvídat, s jakou poznámkou se v některých situacích vytrasíme, a je-li už daná poznámka venku, necháváme na ostatních, aby si ji rozebrali, neomlouváme se, ani nic nevysvětlujeme. Mnohdy pomůže, když si uprostřed hádky trochu poskočíme nebo když během kázání v kostele nebo při nákupu v obchodě s nábytkem předneseme zcela nepochopitelný sled výrazů. Hrubost a jízlivost mohou být důkazem primitivnosti a nedostatečné výchovy, ne tak spontánnost.

Jestliže si divého muže v našem nitru uchováme, projevuje pak nefalšovanou přízeň k nespoutanosti přírody. Jedna žena z Concordu popsala způsob jízdy na bruslích u Emersona, Hawthorna a Thoreaua. Dle jejího svědectví Emerson se klonil dopředu, jako by zápolil s větrem, Hawthorne bruslil nehnutě jako nějaká sbcha, zatímco Thoreau ustavičně prováděl skoky a piruety. *Germd* Manley Hopkins, jenž ve své poezii vždy usiloval o nečekané zvukové efekty, napsal:

*Modlím se, aby nepřšel den, kdy by byl svět o vodu
okraden, a kdy by při tom strašném činu přšel též i
o svou divočinu. Svět nevzpamatoval by se z té rány,
a proto příroda i oceány musí být navždy zachovány.*

Thoreau poznamenal, „V literatuře nás přitahuje pouze to, co je nespoutané.“ To divý muž chrání ohrožené zvířecí druhy. Divý muž je mužským ochráncem pozemské přírody.

Myslím, že právě v této době se rozpomínáme na divého muže - a ženy se rozpomínají na divou ženu a jiné povzbudivé ženské vzory - protože muži i ženy dnes stojí více než kdy dříve před nutností ochraňovat zem, její tvory, vodu, vzduch, hory, stromy, divočinu. Kromě toho, když v sobě divého muže vypěstujeme, hlídá si v našem nitru všechna naše divoká zvířata a varuje nás, hrozí-li jim vyhynutí. Divý muž v nás je ten, kdo je odhodlán zanechat rušného života a opustit tento svět.

*Silné javorové listy se zmítají ve větru
a lákají nás, abychom zmizeli*

*v divočině vesmíru,
kde budeme u paty rostliny sedět
a žít navždy jako prach.*

Mohli bychom říci, že divý muž představuje kladnou stránku mužské sexuality. Celé tělo pokryté chlupy je u něho něčím tak přirozeným jako srst jelena či mamuta. Stud ho nedohnal k tomu, aby se oholil, a své pudy nepotlačil natolik, aby v něm vyvolaly zuřivost, která se obrací proti ženám a vede k jejich ponižování. Sexualita divého muže není živena pouze ženskostí nebo představami ženskosti, nýbrž reaguje také na hory, mraky a moře. Američtí Indiáni mají v sobě mnoho z divého muže, což se projevuje v jejich lásce k obyčejným věcem. Ve své autobiografii Chromý Jelen nespočetněkrát zdůrazňuje, že Indián zakouší božský prvek v kousku zvířecí kůže, v mlze či potoce i v obvyklých událostech každého dne. Divá žena z kmene Chippewa napsala tuto básničku:

*Někdy lituji sama sebe,
apokaždé
mě mocné větry nebem unášejí.*

Divý muž je branou vedoucí k divokosti v přírodě, avšak lze rovněž říci, že divý muž je sám přírodou. Totéž se vztahuje na divou ženu. Hermes, Apollon nebo Panna Marie patří do nadpřirozeného světa, avšak divý muž se ztotožňuje s přírodou.

Divý muž zosobňuje a podporuje důvěru k tomu, co je dole. Vybízí k důvěře ke spodní části našeho těla, k našim pohlavním orgánům, k našim nohám a kotníkům, našim nedostatkům, našim chodidlům, zvířecím předkům, samotné zemi a jejím pokladům, zensulým, jež v ní byli před mnohými lety pohřbeni, nepoddajným bohatstvím, po nichž pátráme hluboko v zemi. „Voda dává přednost nížinám," tvrdí kniha Tao te čing, jež přesně vyjadřuje ducha divého muže.

Zájem o to, co je dole, nás pobízí k tomu, abychom naplňovali naše touhy, jež, jak víme, nesouvisejí pouze s uspokojením pohlavního pudu, nýbrž zahrnují rovněž touhu po nekonečnu, „ženě na konci světa", ptáku Ohniváku, pokladu na dně mořském, zkrátka touhy zcela přebytečné. James Hillman spatřuje v následujících větách Williama Jamese skvělou výpověď o touze.

Hlavní rozdíl mezi člověkem a zvířaty spočívá v hojně přemíře jeho subjektivních sklonů. Nadřazenost člověka nad zvířaty vyplývá jednoduše a výlučně z nereálné a zbytečné povahy jeho tělesných, mravních, estetických a intelektuálních potřeb. Přitom bez tohoto úsilí člověka o to, co je přebytné, by se tak pevně nezakořenil v tom, co je nutné. Uvědomění si této skutečnosti by člověka mělo přivést k závěru, že by měl důvěřovat svým potřebám, že i tehdy, kdy se jejich uspokojení zdá nemožné, neklid jimi vyvolaný je prese všechno nejvhodnější průvodcem jeho životem, který ho dovede k záležitostem, jež unikají jeho stávajícímu chápání. Zbavte člověka jeho výstředností, znásobte jeho smysl pro realitu a přivedete ho k záhubě.

Měli bychom pěstovat naše tělo, avšak nikoliv posilováním na náradích, nýbrž posilováním jeho citovosti, aby v sobě našlo dost prostoru pro naše přebytné touhy. Divý muž se v našem nitru může plně probudit jen tehdy, když projdeme řadou tvrdých zkoušek, jejichž charakter naznačuje první utržená rána, práce v kuchyni a období popela, zřízení zahrady, okamžik, kdy jsme se s květinami v ruce blížilike svaté ženě, válečnické zkušenosti, jízda na červeném, bílém a černém koni, nabytí uměleckých schopností a obdržení druhého srdce.

Divý muž se v nás plně neprobudí, když budeme naslouchat své „přirozenosti“, necháme se unášet proudem událostí, budeme kouřit marihuanu, neotevřeme ani jednu knihu a budeme zkrátka v pohodě. Vytržení znamená život v blízkosti vysokého napětí zlatých darů. Vytržení se dostavuje díky přemýšlivosti, sebekázní a smutku.

*Ai učiním to či ono, chci znát pravý důvod,
toho, co vedlo mou ruku, duši k tomu činu,
všechno zvážím a za chyby nekladu si vinu!
Zavrhnou vše, v čem hryzení svědomí je původ;
zaplavíme příliv štěstí, tvář radostí plane,
až se musím začít smát, zpívat veselé písně,
pocit blaženosti zbaví srdce zbytků tísně,
nebot všechno, na co pohlédnu, je požehnané.
-W.B. Yeats, z „Rozhovoru s duší“*

Divý muž tedy těmito zkouškami připravuje emocionální tělo, jež dokáže zakoušet smutek, vytržení a oduševnělost. Divý muž připravuje hmotu. Podle pověsti sestoupila Sofía na naši planetu z vrchních eónů a uvízla zde v hmotě. Díky tomu Sofii můžeme najít v každém kousku kůry stromu, v každém kameni a ptačím pírků. Divý muž je Sofiiným přítelem. „Každý, kdo je klidný a rozumný, je šílený," říká Rómí.

Konečně energie divého muže představuje onu energii, jež bere na vědomí existenci rány. Jeho tvář, která je k vidění na středověkých sochách, a jeho tělo, které je zvěčněno v čedičové sošce z období 4000 let př.Kr., vyjadřují smutek, znají smutek a sdílejí smutek s přírodou. Něco z toho, kým jsme byli v dětství, v nás prese všechno přetrvává a právě divý muž řídí návrat do míst dětského utrpení a strádání, který nakonec musíme podstoupit v dospělém věku. Divý muž je lepším průvodcem na této cestě než naše vnitřní dítě právě proto, že sám není dítětem. A protože není dítětem, zná příběhy, na nichž stojí tradice, a pomáhá nám proniknout do jádra našich utrpení a pak se od nich oprostit.

Vlastnosti divého muže, k nimž patří bezprostřednost, spojení s divokostíjicta k zármutku a riziku, mnohé lidi odstrašují. Pociť-li v sobě někteří muži první impuls k nějakému riskantnímu činu a uvědomí si jeho spjatost se silami, jimž jsme dali jméno divý muž, tak se zaleknou, zakáží si veškeré výstřednosti a ve svém okolí začnou propagovat opatrnost a přizpůsobivost. Někteří tito muži se stanou gymnazijními řediteli, jiní sociology a ještě jiní obchodníky, protestantskými pastory, byrokraty, terapeuty a také básníky a umělci.

Kdo však nikdy nesestoupí do kuchyně, nepozná chuť popela. Někteří muži se popelu nevyhýbají a jsou to tak různorodé osobnosti jako Richard Pryor, John Cassavetes, James Baldwin, Reshad Field, C. Everett Koop, Woody Allen, Jimmy Carter, i když ten pouze od nedávná, Cesar Chavez a další. Ti všichni vybízejí k cestě vroubené intenzivními pocity, vědomím existence rány, pohotovostí k impulzivnímu jednání, možností pádu.

Rusové nyní mají plné ruce popela neschopného hospodářství, zkolektivizovaného zemědělství, lží, stalinistické paranoie, armádního velikašství, gulagů, šíleností komunistických funkcionářů atd. Měli bychom to respektovat, zaobírají-li se popelem, mohou přijít s novými myšlenkami.

Je smutné, že Spojené státy se tvrdošijně staví zády k popelu, který jsme vytvořili v posledních čtyřiceti letech. Naše zemědělství leží v popelu a totéž se dá říci o našich školách, o vztahu k černochům, o našem rozpočtovém deficitu, ekologické politice, chudobě žen i dětí.

Když v životě člověka nebo národa začíná sestup, je to rovnocenné s pocitem úpadku, ztrátou dobrého jména a veškeré úcty a pádem do temného břicha velryby. Člověk pak klesá ke dnu, přitlačen tíhou padajícího automobilu.

V očích čtenářů poezie cestu divého muže nejlépe pochopili Blake a Yeats. U Blakea je obrazem divého muže fiktivní bůh Ore, jenž žije v plamenech, zatímco u Yeatse tuto úlohu plní Cú Chulainn, k němuž musíme připočíst dvě impozantní ženské postavy, Emer a bláznivou Jane, jež u Yeatse ztělesňují divou ženu.

Cú Chulainn a bláznivá Jane na obyčejný život nepomýšlejí, nýbrž chtějí žít intenzívně i přesto, že to s sebou nese riziko nezdaru a šílenství - každopádně tomu dávají přednost před „klidným životem, jenž čeká poslušného služebníka“. Bláznivá Jane a Cú Chulainn pokoušejí osud a raději by šli do pekla, kdyby si tam mohli povyrazit, než aby si hověli v nebi.

Nejde o to, aby se člověk stal divým mužem, nýbrž o to, aby s ním byl ve spojení. Žádný zdravě uvažující starověký Řek by neřekl, „Chci být Diem,“ zatímco v americké kultuře se pořád vyskytují jedinci, kteří chtějí divým mužem být. Být a být ve spojení jsou dvě odlišné věci a dokonce ani velmi inteligentní spisovatelé (jako třeba Kerouac) to nedokázali rozlišit. Pokouší-li se člověk být divým mužem, předčasně umírá a po něm potopa.

Osazenstvo mužovy psychiky

Divý muž není jedinou bytostí, jež obývá mužovu psychiku, a proto by bylo nerozumné soustředit naše úvahy výlučně kolem jeho postavy, podobně jako kdybychom se zaměřili pouze na postavu válečnickovu. Tak jako muž v našem příběhu představuje protějšek ženského prvku a tu a tam mu podléhá, rovněž i působení divého muže je poznamenáno spleťtými vztahy k jiným bytostem mužovy psychiky. Všechny tyto bytosti pak dohromady tvoří to, co známe pod pojmem dospělý muž.

Podle mého názoru existuje takových bytostí sedm. V této knize jsme se déle věnovali bytostem, které jsme označili za krále a válečníka. Jednou z nejdůležitějších bytostí mužovy psychiky je bezesporu milenec, o němž jsme pojednali v oddíle o zahradě. Hnací silou celého příběhu je samozřejmě divý muž. Nyní se krátce vyjádřím k ostatním třem bytostem, jimiž jsme se doposud nezabývali. Pátou bytost nazvěme intrikánem. O jeho popis se zasloužil ame-

rický badatel Paul Radin, který ve své knížce *Intrikán* rozebírá poznatky o podvodnicích z kmene Winnebago. Zdá se, že na severoamerické pevnině se daří podvodníkům daleko lépe než kdekoli jinde. Podvodníkův duch se promítá do mnohých vyprávění severoamerických Indiánů, tímto duchem byl prodchnut třeba Sedící Býk. Melvillův román *Podvodník* přináší obraz všech mužů devatenáctého století, jimž nebylo záhodno důvěřovat.

Intrikán se nenechává strhnout vývojem událostí, nýbrž se jej pokouší zvrátit, jakmile zpozoruje, kam spěje, a napomáhá tomu, aby se pak události jaksi samovolně rozjely tímto směrem. Každý, kdo viděl amerického komika Caryho Odeše, spatřil podvodníka v nezvykle čisté podobě. Hermova elegance, jež se projevila například probuzením princezny odraženým slunečním paprskem, je intrikánské povahy. Shakespeare, který má všude šaška nebo šprýmaře jako protiváhu ke královi, má tyto protiklady rád. V Xra/i Learovi, jenž patří k jeho pozdějším dílům, Shakespeare vzdává hold intrikánovi jako nikdy předtím. Když ke konci hry Lear dojde v bouři k chatrči, říká šaškovi, Jdi napřed, synku, běž!"

Šestou bytost nazývám mytologem neboli kuchařem. Tato bytost ví, jak dlouho má trvat vaření a jak přecházet z jedné přípravné fáze do druhé. Robert Moore, jehož knihy podávají zasvěcený obraz mytologa, ho nazývá kouzelníkem neboli mágem. Jeho nejvyšší podobou je šaman. Ten je ve styku se silami neviditelného světa a lze tudíž říci, že kouzelníky jsou rovněž matematikové.

Někdy se stává, že kouzelník neboli kuchař může přežít i přesto, že v dětství vážně ochrne mužovo emocionální tělo. Tato čistě intelektuální energie, jež nebyla tak těžce pošramocena jako sféra emocionální, střízlivě hodnotí situaci kolem a vznáší se vzhůru, aby si uchovala svou pronikavost. Je možné, že následkem kouzelníkova moudrého pnutí vzhůru je zrození naivního muže. Působení mytologa, kuchaře neboli kouzelníka je tedy muži velmi prospěšné. Nenápadně se pohybuje v zákulisí našeho příběhu a navzdory královu úsudku kupříkladu postrčí mladíka do zahrady.

Sedmé bytosti říkám smutný muž. Věřím, že muži v sobě mají zvláštní bytost, díky níž v sobě objevují jednu ze svých největších dovedností - schopnost zakoušet smutek. Existuje přitom smutek, jenž muže přepadá bez jakékoli příčiny. Můžeme ho vycítit u Bâcha, Rembrandta, Goyi, Homéra. Nechci tím říci, že ženy nepociťují smutek, avšak smutek muže se vyznačuje osobitým zabarvením. V naší kultuře však není muži téměř dovoleno oddávat se smutku.

*Ten den, co jsem se narodil,
byl Bůh nemocen.
- César Vallejo*

*Je krásné cítit tlukot srdce,
stín však často vypadá skutečněji než tělo.
Samuraj vypadá bezvýznamně
vedle svého brnění z černých dračích šupin.
- Tomas Tranströmer, z básně „Po smrti“*

*Jak bych mohl žít bez tebe?
Vystup sem ke mně, lásko,
z proudu řeky, nebo já
sestoupím dolů k tobě.
-James Wright, z básně „Múze“*

Ve starším věku pociťuje muž méně zábran a je ochoten dát na sobě znát smutek.

*Celý život toužíme sestoupit do země.
A země ví již sama, kdy máme upadnout.*

Skupina výše uvedených sedmi bytostí tvoří strukturu, kterou si můžeme představit jakožto krystalické podpěry vod duše. Horní vrstva řekněme dvaceti metrů mužské duše je v dnešní době, jak dobře víme, velmi zvržená a zkalená. Mnohé role, na nichž muž po celá staletí závisel, dnes již vymizely. Nikdo už po něm nechce, aby se ujímal takových řemesel jako myslivost nebo pirátství. Průmyslová revoluce ho oddělila od přírody i jeho rodiny. Jakékoli zaměstnání, které se mu naskýtá, bude s největší pravděpodobností škodit zemi i ovzduší a on vlastně neví, jestli se má za to, že je mužem, stydět nebo nikoliv.

Struktura na dně mužské duše zůstává však stejně pevná jako před dvaceti tisíci léty. Jde o to, že soudobý muž zřídka kdy nachází pomoc na cestu do hlubin duše.

Tato vnitřní struktura mužské duše, o níž hovořím, tvoří spleť či vzájemné propojení dávných, dobře známých sil, které představuje sedm postav neboli bytostí či zářivých zdrojů energie. Jednu či dvě z těchto bytostí muž dostává darem, ostatní v sobě musí vyvinout.

Je známo, že vody duše ženy jsou nyní také značně rozbouřené.

Zastávám přitom názor, že i struktura ženské duše se skládá ze spleti bytostí, z nichž se některé podobají bytostem v mužově duši, zatímco jiné jsou vlastní pouze jí.

Učitelé a terapeuti mají často v sobě silného kuchaře, mytologa či kouzelníka. Jestliže však daný učitel nebo učitelka v sobě nevyvinuli divého muže nebo divou ženu, stávají se představiteli podivného akademického druhu, který mnozí vnímají jako odtržený od skutečnosti. Můžeme se samozřejmě obdivovat jejich lásce k vysokým mravním hodnotám, na druhé straně se však stává, že tito lidé z tvorby Thoreaua, Emily Dickinsonové či D. H. Lawrence vytěšňují vše, co se pojí s divokostí, a to i přesto, že o nich třeba léta přednášejí. Nejsou to bohudík všichni učitelé, nelze si však nevšimnout, že mnohým z nich univerzity poskytují útočiště.

Jestliže se daný terapeut či terapeutka neponoří do hlubin své duše a nesetkají se tak s divým mužem či divou ženou, budou se snažit o léčbu pouhými slovy. Zásoby uzdravující energie nastřádané ve vodopádech, stromech, hlíně, koních, psech, dikobrazech, lamách a vydrách jsou z království divých lidí. Kdyby to terapeuti pochopili, byla by kupříkladu při terapii v místnosti živá kráva.

Bez divého muže po boku se smutný muž může snadno ztratit v bludišti dětství. Smutný muž se může, obdobně jak se to přihodilo Coleridgeovi, zamilovat do metafory a symbolu a přijít tak o spojení s horami, skalami a květinami, k němuž nabádal a z něhož čerpal Wordsworth.

Muž, který zdědí mimořádnou energii válečnicka, avšak nevstřebá učení divého muže nebo divé ženy, může obětovat jiné, aniž by sám věděl, pro koho má obětovat sebe. Může pak bojovat, abychom použili terminologie Johna Weira Perryho, za stát, nikoliv však za vesmír.

Jestliže intrikán nemá v sobě hodně z divého muže, může pak představovat destruktivní sílu, která se za každou cenu a bez jakéhokoli cíle snaží překazit plány druhých. Je nám známo, čím není, avšak nikoliv, kde se skrývá jeho hloubka. Ze svého úkrytu za stromem, dá-li se to tak říci, vystřeluje šípy, avšak otevřenému střetu, v němž by se projevila jeho podstata, se vyhýbá.

Pokud vlastnosti divého muže scházejí milenci, může přinést obrazně řečeno příliš málo polních květin. Může třeba trpět nedostatkem sexuální fantazie, chovat se příliš slušně a naprosto postrádat to, čemu Yeats říká „pošetilost“, to, co muže nutí k zahazení veškerého majetku pro jednu ženu. Jen si vzpomeňte, že

Grania zabodla nůž do Diarmudova stehna, když se na něho roz-zlobila, a on jej tam nechal zabodnutý. Diarmudovo rozhodnutí nevytáhnout nůž z rány bylo nezvyklým projevem lásky, jenž Grannie přesvědčil o opravdovosti jeho citu.

Král, jenž nezná žádné silné spojení s divým mužem, bude králem lidí, avšak v jeho královské radě nebudou mít zastoupení zvířata, moře a stromy. To byl případ třeba prezidenta Trumana a Reagan, jak si pamatujeme, prohlásil rovnou: Jestliže člověk viděl jednu sekvoji, je to, jako by viděl všechny."

Biskupové a papežové již tradičně vykazují slabé spojení s divým mužem: přistupují vážně k církevní doktríně, avšak ekologii země opomíjejí.

Příběh: *Svatební hostina*

Můžeme nyní přejít k poslední scéně našeho příběhu, v níž konečně dochází ke spojení mužského a ženského prvku. Přítomni jsou i praví rodiče našeho hrdiny. Je to scéna svatebního obřadu, jehož průběh přeruší podivná událost.

Na svatbu přijel jeho otec i matka a měli nesmírnou radost, nebotse už vzdali veškeré naděje, že milovaného syna ještě uvidí

Když seděli u svatební hostiny, zčistajasna hudba zmlkla, rozlétly se dveře a do síně vešel hrdý král s velikou družinou. Popošel k ženichovi, objal ho a řekl: „Jsem Železný Jan. Byl jsem zakletý v divého muže, ale tys mě vysvobodil. Dekuji ti a všechny své poklady ti skládám k nohám. “

Když si promítneme znovu celý náš příběh, dojde nám, že v souladu s mladíkovou cestou dolů divý muž krok za krokem stoupal vzhůru.

V jedné ze švédských verzí našeho příběhu je hlavní postava zasvěcovatele dokonce stvořením, jemuž se říká „ošklivé zvíře". Tento tvor utíká, dává chlapci koně atd. Když se schyluje ke svatebnímu obřadu, objevuje se znovu a nenápadně se vplíží pod stůl, za kterým sedí nevěsta s ženichem, a radí mladíkovi, co má dělat. Ve správném okamžiku se ženich zrezivělým mečem dotkne „ošklivé-

ho zvířete" a ono se promění v krále zdejší země, již dlouhou dobu nezvěstného. Motiv zvířete plazícího se pod stolem je skvělou variací na téma, kdy jsou pokora a skromnost odměněny a bytost, která se na první pohled jeví jako primitivní a všichni ji opovrhují, se stává králem.

Zvykli jsme si na divého muže pohlížet jako na bytost, která je mokrá, vlhká, primitivní, sžitá s lesem a jeho porostem, a tu se z ničeho nic ukazuje, že je vzhledem ke svému královskému původu spřízněn s nebeským intelektem a slunečním jasem.

Temná energie vězící ve vodě, jež v klidu odpočívá mezi rákosím, se najednou stává zdrojem světla. Před našima očima se otvírají dveře svatební síně a dovnitř vchází vznešený král spolu s početnou a bohatě oděnou družinou.

Když dospějeme k této poslední scéně, můžeme s určitými rozpakky zvolat, „Čí je to vlastně příběh?" Měli jsme za to, že jeho hrdinou je chlapec, avšak teď vidíme, že jím stejně tak dobře může být divý muž. Navíc nám něco uteklo. Nějaká neviditelná síla, o níž nic nevíme, uvěznila onu výlučnou energii, již tato bytost vládne, v prvotní, surové podobě jako v kleci.

Naším úkolem, a to mužů i žen, je nejenom vysvobodit se z rodinných klecí a pout kolektivního vědomí, ale rovněž vytrhnout z transu a uvěznění transcendentní bytosti. K tomu náš příběh nakonec spěje.

Domnívám se, že jsme toho o divém muži řekli tolik, kolik bylo třeba. Některým lidem se toto pojmenování nemusí líbit. Nezní vskutku příliš pozitivně a já sám jím nejsem nadšen. U někoho může zprvu vyvolat přílišná očekávání. Obavy ve mně vzbuzují rovněž četné praktické příručky o tom, jak se dobrat k divému muži. Něco jako „Pochutnával jsem si na vdolečku a najednou jsem objevil divého muže." „Deset minut jsem se oddával mytologickému rozjímání, načež vidím, jak mi oknem do pokoje skočil divý muž."

S divým mužem i divou ženou musíme zacházet v rukavičkách a musíme se vystříhat jakýmkoli zjednodušením a anáhlým myšlenkovým pochodům. Bylo by velmi nešťastné, kdybychom je chytili do sítě nebo uspali frázemi a odvedli si je do naší soukromé zoologické zahrady.

V normálním životě dokáže duchovní učitel mladého muže provést různými zkouškami a pomoci mu v přerodu z chlapectví k mužství, který nemá co dělat s rozvíjením svalové hmoty, ale s kultivací emocionálního těla, jež dokáže zakoušet rozmanité druhy nadšení. Víme také, že takové zasvěcení není záležitostí jednoho určitého

okamžiku ani záležitostí jednorázovou. Děje se pořád. Jeden australský domorodec to vyjádřil nějak takhle: „Už čtyřicet let se starám o zasvěcení mladých mužů a mám pocit, že já toho zasvěcení teď snad už konečně dosáhnu.“

Cesta k zasvěcení v našem příběhu má osm etap, třebaže v jiném příběhu bychom našli stejné fáze, avšak v jiném pořadí, nebo zcela odlišné fáze. Pořadí jednotlivých zaučení v *Železném Janovi* se mi nesmírně zamlouvá, avšak to ještě neznamená, že si myslím, že zasvěcení musí zákonitě probíhat podle jediného správného scénáře. Náš život se vyznačuje tím, že tentýž cyklus se opakuje znovu a znovu. Ze začátku svým zkušenostem nepřikládáme velkou váhu a nelámeme si s nimi hlavu, avšak s přibývajícimi léty je prožíváme mnohem hlouběji a intenzivněji.

Možná, že fáze, o níž jsme se domnívali, že jsme ji vynechali, ve skutečnosti proběhla, aniž bychom to zaznamenali. Poranění na noze, jemuž vděčíme za druhé neboli soucitné srdce, mohlo už klidně nastat a my jen potřebujeme větší dávku představitosti, abychom si uvědomili, jak a kdy k tomu došlo.

Kromě zasvěcení mužského existuje i zasvěcení ženské a zasvěcení lidské. Muži i ženy, nezávisle na svém pohlaví, procházejí složitým procesem zasvěcení, při němž vnikají do světa všeobecné lidské vroucnosti. Náš příběh o tom přímo nepojednává. Některá zasvěcení spadají svou podstatou do oblasti, která je vlastní oběma pohlavím, zatímco jiná zasvěcení zásadně oslovují prvek ženský, nebo se zaměřují na prvek mužský. Považuji za důležité, abychom se naučili otevřeně a nebojácně používat slovo „mužský“, aniž bychom trpěli představou, že se podílíme na diskriminaci žen.

Genetikové nedávno zjistili, že genetický rozdíl DNA mužů a žen činí pouze něco přes tři procenta. To není mnoho. Tento rozdíl se ale vyskytuje v každé buňce našeho těla.

Není tajemstvím, že mnozí současní muži se začali za ona tři procenta stydět. Někteří muži se stydí za historickou minulost, za patriarchální útlak, nesmyslné války, za kdysi dávno ustanovená přísná donucovací opatření. Jiní muži, jejichž otcové nedokázali přijmout za své hodnoty opravdového mužství, sami nechtějí muži být. Přesto však jimi jsou. Mám za to, že na sklonku dvacátého století je důležité, abychom zvýraznili ta tři procenta, jež muže činí mužem, aniž bychom pustili ze zřetele zbývajících sedmadvadesát procent, které muži i ženy mají společné.

Někteří lidé říkají, „Buďme prostě lidmi a nemluvme už o muž-

ských a ženských vlastnostech." Ti, kteří to prohlašují, jsou přesvědčeni, že tento postoj svědčí o jejich vysokých mravních hodnotách. Já sám tvrdím, že v této věci bychom měli být méně ukvapení a výše zmíněné pojmy říkat pěkně nahlas a bez obav, co o nás bude říkat kdejaký moralista.

Mnozí muži mi říkají, že nevědí, co slovo muž znamená, nebo zda jsou vůbec dospělí, nebo nikoliv. Když starší muž nebojácně poukáže na některé mužské vlastnosti, jež kolem sebe pozoruje, pak mladší muž může snáze zjistit, jak hodně mu chybí k dosažení onoho ideálu, v jakém směru se tento ideál nachází a jestli vůbec tímto směrem chce vyrazit. Pouhé pojmenování lidských vlastností takovému muži nepomůže. Zmínil jsem se o tom, že některé soudobé psycholožky nabádají k obdobnému pojmenování ženských vlastností, které by ženu zbavilo její neuvědomělosti. Veškeré takové výčty jsou nicméně nebezpečné, protože mohou vést k pokusům o přílišné škatulkování. Musíme přesto doufat, že to zvládneme lépe než v minulosti.

Nemyslím si, že tato pozornost věnovaná zasvěcení mužů prohloubí vzdálenost mezi muži a ženami. Muž, jehož válečník nebo milenec byl zcela potlačen (a on sám si to neuvědomuje), se ženám vzdálil na sto honů. Víc to ani vlastně nejde.

Někteří lidé se domnívají, že hledání mužské identity je záležitostí pouze některých mužů, těch „citlivých“. „Celá ta vaše mytologie je dobrá tak pro citlivé muže, ti ji zřejmě potřebují. Stačí se však podívat na stavbaře, jak spolu obědvají - ti žádné problémy se svou mužskou identitou nemají. Ani je to nenapadne. Jsou to praví muži..."

Zdalipak šestadvacetiletí novináři a novinářky, kteří s podobnými výroky přicházejí na veřejnost, opravdu věří, že dělníci se nestydí za to, že jsou muži? Cožpak si představují, že dětství těchto „pravých mužů" bylo ušetřeno jakýchkoliv třenic a nesrovnalostí? Dělá-li muž urážlivé poznámky na adresu ženy na druhé straně ulice, projevuje tím dvojnásobnou nejistotu ohledně své identity, neboť si svůj stud ani neuvědomuje.

Rozlišovat mezi „citlivými muži" a „stavbaři" nemá zkrátka žádný smysl. Dělníci, kteří se účastnili setkání, na nichž jsem byl přítomen, jsou stejně přemýšliví a vnímaví jako profesori, ředitelé či terapeuti. Domnívám se tedy, že musíme jasně říci, že jak stud, tak i hrdost ohledně výše zmíněných tří procent prožívají všichni dnešní muži a nejenom pouze někteří z nich.

Naši povinností - hovořím tady za všechny autory a autorky zabý-

vající se problematikou pohlaví - je popsat charakteristické vlastnosti mužnosti tak, abychom nevyloučili existenci mužského prvku u žen a zároveň rozechvěli nejnižší strunu v srdci muže. Nechci zde říci, že ženské srdce není vybaveno obdobně citlivými strunami - v mužském srdci se však nachází nejnižší struna, která rozechvívá celou jeho hrud', když o charakteristických vlastnostech mužnosti někdo promlouvá náležitými slovy.

Naší povinností je rovněž popsat charakteristické vlastnosti ženskosti tak, abychom nevyloučili existenci ženského prvku u mužů a zároveň rozechvěli nejdůležitější strunu v srdci ženy. Některé struny v mužově srdci rovněž zareagují, domnívám se však, že pouze v ženském srdci se nachází nejnižší struna, která rozechvívá celou její hrud', když o charakteristických vlastnostech ženskosti někdo promlouvá náležitými slovy.

Je zároveň známo, že kromě těchto dvou stavů, jež označujeme jako ženskost a mužskost, existuje celá řada mezistupňů, spojení, hybridních sloučenin, zvláštních případů, mimořádných výjimek atd.

V dnešní situaci náš příběh nejvíc osloví ty muže a ženy, jež brnou smutku vkročili do svého dětství. Tito lidé budou schopni tohoto vyprávění využít, stejně jako jiné jemu podobné příběhy, jež se naštěstí zachovaly v ústní tradici, kterou naši předkové přestovali až do vynálezu písma.

V životě každého z nás přicházejí posvátné chvíle, kdy se protíná vnější svět se světem vnitřním, okamžiky, kdy se kříží horizontální čas s časem vertikálním. Tato chvíle nastala, když královští rytíři zranili unikajícího jezdce. Přestože se udržel v sedle, z hlavy mu spadla přilba, zpod níž se vyhrnuly zlaté vlasy. V tomto okamžiku může být odhalena jeho pravá totožnost a záhy na to i totožnost divého muže. Růmí napsal:

*Je důležité věnovat pozornost jménům, jimiž
Stvořitel věci obdaňi
Naším zvykem je pojmenovat vše podle toho,
kolik to má nohou,
avšak Stvořitel dává jméno podle
obsahu.*

*Mojšíš chodil s holí. Mysleli jsme tedy, že se jmenuje „tyč“, avšak
jméno jeho „dračího hada“ skrývá.
Mysleli jsme, že „Omar“ je buňč
proti kněžím,*

*avšak na věčnosti se jmenuje „Ten, kdo
věř“.*

*Každý se dozví své jméno až ve chvíli, kdy naposledy
vydechne.*

Mladík v našem příběhu sestoupil z nádvoří do popela, z popela pod zem, pak ke koním v podzemí atd. Divý muž se s ním mívá na své cestě vzhůru, jež vede z vody na nádvoří a odtud, k vlastnímu posvátnému zřídлу, k postavení pána koní a konečně až ke královskému majestátu.

Část každého muže podléhající divému muži, která kdysi byla ve styku s divočinou a divokými zvířaty, se ponořila pod hladinu vod rozumu, a zmizela tak z dohledu i z paměti. Pokrytá srstí sama teď připomíná zvíře. V naší svatební scéně divý muž vlastně pronáší, „Nějaká obrovská moc mě začarovala a donutila žít pod vodou, dokud se neobjeví mladík, jenž by byl připraven projít zkouškami a utrpením, jimiž jsi prošel teď ty. Nyní, když už to máš všechno za sebou, se mohu objevit ve své pravé podobě - jako vladař.“

Divý muž ve starověkém
náboženství,
literatuře a lidových
vyprávěních

Dramatický posun v oblasti lidské představivosti, jemuž vděčíme za představu Vládce zvířat - zčásti člověka, zčásti boha a zčásti zvířete -, můžeme nepochybně považovat za velkou náboženskou událost. V rámci současné, avšak odlišné události dávné ženy spatřily svými vnitřními očima soucitnou, ochraňující, plodnou a zároveň nelítostnou bytost, Matku zrození a Matku hrobů, jejíž postava se rýsovala na pozadí spletité scény života, na níž se neustále střídali tuleni, světlooké děti, poupata a suché listí, tresky a velryby, dívky a stařeny.

V obou případech dávní muži a ženy dokázali za oponou každodenních proměn spatřit mocnou, neviditelnou bytost, skrývající se v přírodě.

V těchto prehistorických dobách Vládce zvířat neboli Osvoboditel zvířat přecházel, tam a zpět, hranici, jež oddělovala zvířecí stránku skutečnosti od stránky lidské. Pověsti o Vládci zvířat neboli Pánu lovu se všeobecně vyskytují v kulturách středomořských, afrických, sibiřských, čínských, severoevropských a v původních kulturách Ameriky a Austrálie. Příslušníci severoamerického indiánského kmene Siksika kupříkladu vyprávějí o dávné době hladovění, kdy se starý Indián obrátil s prosbou o pomoc na buvolů. Vůdce buvolího stáda si poskytnutí pomoci podmíní získáním Indiánky za ženu. Dcera starého Indiána se stěhuje do tábora buvolů, načež tucty buvolů se rozběhnou k útesu a vrhnou se dolů, aby tak nakrmily hladovějící lidi. Za nějaký čas se do buvolího tábora vypraví za svou dcerou starý Indián, buvoli ho však objeví a udu-pou k smrti. Jeho dcera ho pak přivolá k životu z jediného obratle. Je však zřejmé, že otec i dcera na sobě pocítili neosobní moc království buvolů a že mezi oběma stranami byla uzavřena jakási úmluva, jež rozum není s to úplně pochopit.

Z této pověsti, stejně jako z mnoha obdobných příběhů, vyplývá, že mezi královstvím lidí a královstvím zvířat byla kdysi dávno uzavřena dohoda a že tato dohoda stanovila tvrdé podmínky, z nichž plynuly povinnosti a práva pro obě strany. Lze se navíc domnívat, že pozření buvolí se v následujícím roce opět ženou vzhůru po strži a že je po jejich oběti záhy čeká znovuzrození. A také to, že nějaký člověk přechází do světa buvolů, jakmile jeden z buvolů přechází do světa lidí.

V době kamenné Osvoboditel zvířat vystupuje jako Pán stvoření,

jenž v plné nádheře tanci na stěnách dordogneských jeskyň. „Čaroděj“, který vysoko nad zemí zdobí stěny svatostánku v Trois Frères, je právě považován za Pána stvoření. John Pfeiffer ve své knize *Tvořivá exploze* tvrdí, že mnozí badatelé období paleolitu zastávají názor, že tyto jeskyně, jež pocházejí z období kolem 12 000 let př.Kr., nebyly pouze místem rituálů plodnosti a loveckých obřadů, ale rovněž i dějištěm zasvěcení mladých mužů. Pokud tomu tak opravdu je, divý muž neboli Vládce zvířat byl s obřadem zasvěcení mladých mužů spjat alespoň 14 000 let. Zasvěcením, které divý muž provádí, se muži učí uctívat zvířecí duši a tento starodávny kult dodnes dokáže v dospělém zaměstnaném muži vyvolat pocit strasti, jež zakoušejí zvířata, bol všeho stvoření, „slzy neživé přírody“ a probudit vědomí společné světu přírody a světu lidí. V šamanovi tento kult zase probouzí schopnost proniknout do vědomí, jež je vlastní horám, skalám, vodám, stromům a démonům. Oddanost zvířatům, která umírají, však především opět seznamuje s tím, čím je oběť a co může znamenat.

Když v přítomnosti lovce umírají zvířata, máme zde co dělat s vědomou obětí, nebo jde o výplod naší fantazie? Tuto otázku si klademe, když se obětuje světec nebo světice. Jak otázka, tak i odpověď spadají do oblasti znalostí Pána lovu.

Není zde místo pro obšírné pojednání o paelolitických mystériích. Chtěli jsme pouze potvrdit správnost tvrzení, že vlasatý člověk, porostlý chlupy od hlavy až k patě, který na začátku našeho příběhu žije pod vodou, má své místo také ve vyšší sféře obydlené bohy. Tato bytost je bohem hloubky, rány a oběti. Mircea Eliade Vládce lovu označil za „nejbožštější postavu celého pravěku“ a z toho důvodu i za pravzor všech pozdějších bohů. Naše průmyslová společnost však Velkou matku ani Vládce lovu nezná. Patříme k jedněm z prvních lidí v dějinách, kteří se pokoušejí žít bez uctívání Vládce lovu a jeho hloubky, jeho ran a jeho poznání náležité oběti. V důsledku toho se naše oběti staly neuvědomělými, regresivními, bezúčelnými, nahodilými, sebevraždnými a nepřiměřenými.

Zemědělská éra

Co se dělo s Vládce zvířat, když lidstvo ve svém vývoji postupovalo od lovecké kultury k lovecko-sběracské společnosti a později ke společnosti zemědělské? Přesné zachycení proměn bohů není možné vzhledem k tomu, že bohové se navzájem překrývají, kříží se a vstupují do nejroztodivnějších svazků, jimiž se mytologové jen s obtížemi prokousávají.

Přes tuto výhradu můžeme však zodpovědně prohlásit, že na indickém subkontinentu si Vládce zvířat bere podobu Šivy.

Drávidská kultura na jihu Indie, jež předcházela hinduistickou kulturu, Vládci zvířat udělila jméno Pašupati a jeho společníci, Vládkyni hor, jméno Párvatí. Původ tohoto páru badatelé zasadili do bronzové éry a neolitu. Obrovské bohatství filozofických a náboženských představ spojených s Vládce Zvířat a Vládkyní Hor se v klasické indické kultuře objevuje v podobě Šivova kultu, který splynul s dřívějším animismem a dal základ mnoha pozdějším náboženstvím. Drávidský jazyk jižní Indie je hlavním nositelem Šivovy energie a má, jak poznamenává Alain Danielou ve své knize *Šiva a Dionysos*, mnoho společných slov se sumerštinou, baskičtinou a gruzínštinou. Pozoruhodný souhrn poznatků o šivaismu přináší Ánanda Coomaraswamy ve své knize *Šivův tanec* a Gary Snyder podotýká, že Šiva má největší počet vyznavačů na zemi.

Šiva je velmi výrazným rozvinutím postavy divého muže. Udržuje si divokou stránku - jeho vyznavači chodí nazí a nestříhají si vlasy -, ale také i stránku asketickou, stejně jako vlastnosti manžela a, ve své podobě zvané Bhairava, vlastnosti šílence.

V oblasti Kavkazu, Thesálie, Řecka a Kréty Vládce zvířat získává dokonalejší a složitější podobu v postavě boha zvaného Zagreus, Zan, nebo na Krétě Zeus.

Ve starodávné krétské kultuře se pro Vládce zvířat ujalo jméno Zagreus a pro Vládkyni hor Kybelé. Býk, had a falus jsou znaky Zagrea, Zana neboli Dia, zatímco s postavou Kybely se pojí tygr a lev. Spolu s rozvojem krétské kultury obřady narozenin malého Dia na hoře Ída a Dikté se začaly pojít s obřady konanými k počtě malého Dionýsa. Připomeňme si, že Dionysos byl stvořen přímo z Diova stehna.

Poté, co se středomořské národy zaměřily na obdělávání půdy a pěstování vinné révy, do popředí vystupuje Dionysos jakožto nositel energie divého muže, zatímco novým vtělením Vládkyně hor

je Ariadna, jejíž jméno neznamená nic jiného než svatou ženu. Obřady na počest Dionýsa zřetelně dokládají, že zrod mystérií vázajících se k zemědělským úkonům byl doprovázen proměnou divého muže, jenž si však nadále uchoval svůj obětní charakter. Jak jsme již uvedli, Dionysos je trsem hroznů, který poté, co je roztrhán, poslán a uzavřen v temnotách kůže vola, poskytuje všem členům společnosti vytržení, to jest víno. Vyznavači súflsmu by nám přitom mohli říci, jak jemný může tento nápoj být. „Neb nic není bez trhliny/snad jen v base cela.“

Kdyby Dionysos nepředstavoval další podobu divého muže, naše kultura by byla ochuzena o mnohé své nejvýznamnější hodnoty – stačí zde vzpomenout řeckou antickou tragédii i samotné pojetí tragédie. Samo slovo tragédie znamená píseň (obětního) kozla. Dionýskému odkazu vděčíme rovněž za veškerou naši úctu k temnotě skrývajícím se pod povrchem, ke slunci pod zemí, k rozjaření, jež přináší víno, a mlčení muže, jemuž není cizí zármutek. Dionysos s sebou přináší znalost, kterou si osvojuje duše, když přemítá o tom, co znamená trhat a být trhán.

Divý muž se později objevuje i u Keltů ve starověké Evropě pod jménem Cernunnos, Cornely nebo Cornelius, přičemž kořen těchto jmen se vztahuje k parohům jelena. V některých keltských oblastech je znám jako Hern Myslivec, jehož doprovázejí na lovu bílí lovečtí psi s červenýma ušima.

Dokonalé zobrazení Cernunna se dochovalo na kotli, objeveném na Jutském polostrově a známém jako kotel z Gundestrupu, který pochází z 1. stol. př. Kr. Cernunnos je na něm zobrazen, jak sedí v jóginské póze, v jedné ruce třímá hada a v druhé náhrdelník Paní neboli tzv. *tore* a z hlavy mu rostou jelení parohy a listy. Společnost mu tvoří delfín, gazela, lev a pes. Keltský cyklus pověstí o králi Artušovi, jehož vznik spadá do dvanáctého a třináctého století, se opět vrací k Cernunnově postavě, kupříkladu v *Yvainovi* kde vystupuje pod jménem Vládce zvířat a Strážce studánky. Cernunnova společnice má mnoho jmen, mezi jinými Artio (jehož kořen se shoduje s kořenem ve slově Artuš), což znamená „medvědice“.

Divý muž, jehož jméno nám může napoprvé znít spíše směšné a může v nás vzbudit představu někoho nevyzpytatelného a neotesaného, je tedy nedílnou součástí dlouhého historického vývoje.

Když se do minulosti podíváme pomyslným dalekohledem zaostřujícím se na přítomnost divého muže, objeví se nám před očima spousta matných postav, mezi jinými Jan Křtitel, divý muž, jenž

pokřtil Krista, a Marie Magdaléna. Postava Marie Magdalény navozuje představu světla skrytého v temnotách, jež spojujeme se Sofií. Legendy o Sofii i o Dionýsovi obsahují tajemství ani ne tak slunce, jež svítí shora, ale spíše slunce hluboko v zemi, jež k nám svítí zdola.

Vládce zvířat z doby kamenné si tedy ve svých proměnách v Pašupatiho, Šivu, Dionýsa a Gernunna uchovává a rozvíjí svou původní energii. Pohybuje se uvnitř rozlehlých náboženských a mytologických zahrad, v nichž vzkvétá. Problém ale spočívá v tom, že na Západě je těmto zahradám konec. Se smutkem musíme konstatovat, že rozkvět Pána lesů ustává kolem roku 1100 po Kr., ačkoliv bychom mohli toto datum samozřejmě posunout už do doby dřívější - hovořit by se dalo o Caesarově tažení do Galie v 1. stol. př.Kr. Ať už toto datum určíme jakkoli, nelze si nevšimnout, že Vládce zvířat už nevznáší do našich náboženství svou vlhkost a energii. Pamatuje na něho však literatura a lidová tradice, v nichž je zobrazován jako divý muž.

Divý muž v starověké literatuře

Vládce zvířat se jako plně vyvinutá epická postava poprvé objevuje v sumerském eposu *Gilgameš*, jenž byl sepsán kolem roku 700 př.Kr., avšak čerpá z mnoha dřívějších zdrojů. V té době již existují autonomní městské státy. Když mladý, zlatý, domýšlivý a rozkoše chtivý král Gilgameš začíná působit potíže, jediné východisko spatřují starci v muži zvaném Enkidu.

Srstí je pokryté celé jeho tělo, na hlavě má vlasy zcela jako žena, vlnící se vlasy mu rostou jako obilí. Nezná země a nezná lidí; oděnjestjako bůh zvěře Sumukan. Společně s gazelami pojídá traviny, s divokou zvěří se tlačí k napajedlu, s davem vodního tvorstva si libuje v srdci. Ipravímu, tomu lovcí, Gilgameš: „Jdi a vezmi si, lovce, s sebou nevěstku! At zas potáhne k napajedlu zvěř, at odhodí šaty a vnukne mu plnost rozkoše: odcizí se mu jeho zvěř, která s ním vyrostla na stepi. ”

Šel lovec a odvedl s sebou nevěstku. Dali se na cestu, brali se přímo vpřed. Třetí den dostihli místa určené v stepi. Lovce i nevěstka usedli na svých místech.

Jeden den, druhý seděli před napajedlem. Přichází zvěřapije z napajedla, přichází také dav

vodního tvorstva a jeho srdce se cítí dobře. Enkidu, který je domovem i v horách, společně s gazelami pojídá traviny...

I uvolnila nevěstka svá prsa, rozevřela svou hanbu, vnukla mu plnost rozkoše, nebála se nic a přijalajeho chtíč, rozesffela svůj oděv, aby s ní spočinul, vzbudila v něm plnou rozkoš, dílo to ženy; slastnou se jí stala jeho říje.

Šest dní a sedm nocí byl Enkidu vzhůru a spojoval se s nevěstkou, služkou lásky.

Když pak se nasytil bujného požitku z ní, zapomněl místa, kde se narodil. Zamířil obličej na svou stepnízvěř: spatřivše Enkidua, hnaly se gazely pryč, před jeho tělem unikla stepnízvěř. Zděsil se Enkidu, jak spoutáno měl tělo, kolena mu selhala, jak prchala jeho zvěř. Zarazil kroky, ztlumil svou dřívější prudkost. Naslouchá, otevírá sluch - a duch se mu šíří.

Vrátil se k nevěstce, usedl jí k nohám, do tváře se jí dívá, do tváře nevěstce, uši naslouchají co nevěstka mluví. Nevěstka praví k němu, k Enkiduovi:

„Moudrý jsi, Enkidu, jsi jako bůh. Proč se honíš stepí s tím davem zvěře? Pojd, já tě povedu do hrazeného Uruku, k zářnému chrámu, kde bydlí Anu a Ištar, kde je i Gilgameš, dokonalý silou, a ovládá muže mocně jako divoký býk. ”

Když takto pravila, líbí se mu tato řeč; uvědomiv si sebe, hledá tedpřítele. Ipraví k ní Enkidu, k té nevěstce: „Pojd, služko lásky, a mne vezmi s sebou, k zářnému chrámu, kde bydlí Anu a Ištar, kde je i Gilgameš dokonalý silou, a ovládá muže jako divoký býk! Já, já ho chci vyzvat. ”

Enkidu pak putuje do města a setkává se s Gilgamešem, zápasí s ním a poráží ho a oba se stanou nerozlučnými přáteli. Enkidu zde vystupuje v roli kosmatého stínu nového krále představujícího městskou civilizaci.

Čtenáři Starého zákona si jistě připomenou Ezaua, chlupatého muže ze semitských pověstí, který svému slepému otci Izákovi podaroval maso divokého kozla. Dnes již víme, že na celém Středním východě nábožensky založené myslivce nahradil lstiví rolníci, a proto nás nepřekvapí, když Jákob, vydávaje se za Ezaua, dostane od svého otce požehnání, které po právu náleželo jeho bratru. Tak to vypadá v zemědělském světě. Z pověsti o Ezauovi plyne, že v určitém okamžiku v dějinách Blízkého východu byl chlupatý muž poslán do vyhnanství a zbaven veškerých práv.

Divý muž
v evropské středověké
kultuře

Divý muž měl výraznou roli v lidových představách a zvycích evropského středověku. V Německu, Rakousku, Holandsku a sousedních zemích se pod širým nebem konaly každoročně slavnosti a lidové hry, v nichž byl ústřední postavou. Scény z těchto slavností se staly jedním z oblíbených témat umělců severní Evropy.

Jako příklad můžeme uvést Pietera Breughela staršího, který namaloval scénu z vlámské slavnosti, jejíž kopii později v podobě dřevorytu pořídil v roce 1566 anonymní umělec. Tento dřevoryt se dochoval. Vidíme na něm vesnické prostranství ve chvíli, kdy na něj vstupuje divý muž přicházející z lesa. Účastníci slavnosti se předtím vydali do lesa a ustrojili jednoho z mladíků do zvláštního obleku zhotoveného z něčeho, co připomíná rybí šupiny, a do vlasů a vousů mu vpletli úponky vinné révy. Vinnou révu má rovněž i kolem pasu a v ruce drží hůl připomínající palici, kterou třímá obr Cerne Abbas, vytesaný do úbočí pahorku v anglickém Dorsetu. Vstříc divému muži přicházejí tři postavy jako reprezentanti oficiální kultury a civilizace vůbec. Herec představující Svatou církev římskou a císaře mu ukazuje zeměkouli ozdobenou na vrcholu křížem, což má divému muži připomenout, že jeho čas skončil. Voják na člověka z lesa mívá napnutou kuší. Třetí, tentokrát ženská postava má na sobě v několika verzích této scény tentýž podivný kuželovitý klobouk. Svými šaty připomíná jeptišku a divému muži dává zlatý prsten. Tento prsten je pravděpodobně posvátným prstenem pohlavního spojení, který mu věnovala chrámová kněžka v Sumeru před 2200 lety. Newyorské Metropolitní muzeum umění před několika lety vydalo knihu *Divý muž v mýtu a symbolice středověku*, ve které je mimo jiné i reprodukce tohoto dřevorytu. Redaktor knihy Timothy Husband dar kněžky popisuje takto: „Jakožto symbol svazku s ženou má prsten divého muže lákat ke vstupu do svatého a zákonného manželského stavu, jenž mu je odepřen. Voják a císař, na Breughelově obraze s vytaseným mečem, přistupují k divému muži a jsou připraveni srazit ho k zemi za jeho narušení řádu lidské společnosti.“

Divý muž nehledí na všechny tyto výhrůžky a odmítá veškeré nabídky – svého života v lese se nemíní vzdát. Z dřevorytu vyplývá, že tance a divoké oslavy propukly ve chvíli, kdy divý muž vkročil do

města, přičemž je velmi pravděpodobné, že Breughel zde zachytil začátek masopustu. Divý muž odchází z města za radostného pokřiku mladých mužů a nevázaných tanců zamilovaných.

Ve skutečnosti měla tato slavnost zřejmě zlověstný dovětek. Za branami města na divého muže čekají obyvatelé města. Panáka ze slámy oblékají do šatů divého muže a házou ho do jezera nebo rybníka a vykonávají tak rituální popravu. Z hlediska našeho příběhu jde o úžasnou podrobnost, neboť nám poskytuje mytologické vysvětlení toho, co divý muž vlastně dělá na dně rybníka. Tato rituální poprava v sobě patrně obsahuje stopy skutečných poprav, jež byly v dřívějších dobách vykonávány.

Timothy Husband ve výše uvedené knize rovněž otiskuje iluminaci rukopisu, která zobrazuje Alexandra Velikého, jak odvádí divého muže od jeho lesní ženy a hází ho do ohně. Na jiných obrazech můžeme vidět, jak divého muže předvádějí před soud církevních úřadů. Upalování divého muže, jež předešlo upalování čarodějnic o několik staletí, mělo původ v tomtéž strachu a hněvu.

Ve světě středověké představivosti plnil divý muž i jiné role: byl znám rovněž jako přítel milenců. To mu mezi jiným zajistilo místo v tradici dvorské lásky. Některá barevná skla v rodinných kaplích zobrazují divého muže, jak se šplhá nahoru po zámeckých zdech. Divý muž tak nahradil rytíře „útočícího na Zámek lásky". Husband k tomu poznamenává:

Panny na zámku jsou půvabnými a svůdnými bytostmi, které hází dolů květiny, spíše aby útočníky povzbudily, než aby je odpudily. Vědouce, co je pravým cílem jejich útoku, mladí diví muži zahodili zbraně a brnění. Legendární sexuální zdatnost divého muže ve spojení s ochotným postojem panen vytváří obraz naprosté rozpustilosti. Zámek přestává být baštou čistoty a stává se sídlem smyslnosti. Pokus o jeho dobytí je pak totožný s uspokojením fyzické touhy.

Německý umělec Schweiger vytvořil kolem roku 1515 nádhernou kresbu tuší představující Marii Magdalénu jako divou ženu. Ta je zobrazena tradičním způsobem: celé její tělo s výjimkou bradavek, loktů a kolen je porostlé vlasy. Tři andělé odění do splývavých šatů spolu s jedním opeřeným andělem ji nesou do nebe. Na Schweigerově kresbě je patrná jeho sympatie k divé ženě.

Divý muž a divá žena zaujímají složité postavení v lidové a aristokratické představivosti středověku. Někdy jsou tyto postavy velebeny pro svou spontánnost a sexuální energii, častěji však jsou pro tyto vlastnosti stíhány, posílány do vyhnanství nebo zabíjeny.

Tak či onak, kultura středověku si zaslouhuje náš obdiv za to, že na divého muže vůbec pamatovala. Je například zřejmé, že Mardi Gras v New Orleansu má původ ve vesnických slavnostech, i když v něm postava divého muže již nevystupuje. Basilej si naopak toto spojení nadále udržuje, což dokládá každoroční Fastnacht, kdy v duchu dávných slavností mnozí lidé nosí masku divého muže.

Přízrak divého muže v Evropě

Můžeme si nyní položit otázku, proč se severní Evropa cítila divým mužem tolik ohrožena. Odpověď stěží přinese něco záchranného. Divý muž je příbuzným, patrně strýcem, Pana, řeckého boha, jehož jméno znamená „všechno“ a který nepřímou navozuje představu přírody jako takové. Pan má chlupaté nohy, které, dalo by se říci, patřily kozlu, jehož si tolik zamiloval Ezau. Tyto nohy byly později prohlášeny za nečisté církví, která je přifkla Satanovi.

Asketické postoje v římské kultuře založené na všeobecném potlačení libida, jež výrazně sílily na konci pohanské éry, se v obavě před nemravnými prvky představovanými Velkou matkou sloučily a vytvořily jednotnou frontu bojující proti projevům pohlavního vyžívání.

Jeden známý mi jednou vyprávěl o své návštěvě starodávného řeckého kláštera na hoře Athos, jehož tradice sahá do počátků křesťanství. Jednoho večera seděl několik hodin po boku starého mnicha a hleděl na hory a moře. Řecky neuměl, avšak toužil po rozhovoru o duchovních záležitostech. Mnich to musel vycítit, poněvadž mu nakonec anglicky sdělil jednu větu: „Ženy jsou mravně zkažené.“ A bylo po rozhovoru. Tento výrok naznačuje, že veškerý sexuální život je nečistý. Uvedená historka nám přibližuje temnou stránku středověké kultury a na jejím základě si můžeme vytvořit obraz o míře podpory, jakou by chlupaté Magdaléně nebo divému muži udělilo asketické křídlo křesťanství, islámu nebo sikhů.

V západní kultuře působily mohutné sociologické a náboženské síly, jež upřednostňovaly vyholené vlasy, přízpusobivost, uhlazenost, intelekt, sebeovládání. Blake napsal:

Ženská sexualita nesmírně utrpěla a nadále trpí touto tyranií bezvládného, asketického a intelektuálně zaměřeného světa. Bohyně Afrodíta, která žije v těle každé ženy, je dennodenně zneuctívána. Stejně sfly odsoudily mužskou sexualitu k banalitě, profánnosti a ohavné praktičnosti. Oproti tomu indická představivost, jež charakteristické vlastnosti divého muže rozvedla a zdokonalila v postavě Šivově, sexuální energii uctívá. Často se můžeme setkat se sochou Šivy se ztopořeným falem, sedícího vedle Párvatí, z níž každým coulem vyzařuje sexuální energie. Ježíš neměl ani ženu, ani děti a důvody, pro něž ho sympatie pojily s Marií Magdalénou, nám evangelia nesdělují. Základy křesťanské nesnášenlivosti vůči projevům lidské sexuality formuloval svatý Pavel v prvním listu Korintským: „Proto ti, kdo mají ženy, ať jsou, jako by je neměli.“ Origenes na sobě vlastnoručně provedl kastraci. Ve 2. stol. po Kr. Justinus podává zprávu o tom, že soudobí křesťané úpěnlivě prosili tehdejší chirurgy, aby jim odstranili varlata, a dobrovolnou kastraci ve stejné době podstupovali i mnozí mniši na hoře Athos. O něco později Řehoř Nysský prohlásil: „Manželství je tudíž poslední etapou našeho odloučení od někdejšího života v ráji; proto pokud na manželství budeme pohlížet jako na jakousi elipsu, je naší nejpřednější věcí, abychom se ho vzdali.“ Podle Augustina se člověk od přírody stydí za svou sexuální touhu a on sám, ač v mládí žil nemravně, po obrácení na víru svůj život změnil. Jeho pohlavní úd se pak, jak napsal, zvedal nezávisle na jeho vůli. Tento jev označil jako výraz neposlušnosti, který dokazuje, že lidstvo je naprosto zkaženo už od dob Adama. Divý muž by v něm naproti tomu viděl půvabný projev spontánnosti.

V rámci křesťanství, obdobně jako v rámci judaismu a islámu, existovaly a existují protikladné myšlenkové proudy hájící fyzickou lásku. Z křesťanských skupin můžeme jmenovat bratrstvo společného života, katary, trubadúry a také členy bratrstva svobodného ducha, pro něž oltářní obrazy pořídil Hieronymus Bosch. Tato rozumná hnutí však nebyla s to změnit tíhnutí církve k větší institucionalizaci vycházející z toho, že sexuální život brání duchovnímu rozvoji. Tuto úvahu nerozvíjím proto, abych napadl smysl askeze, které nelze upřít důstojnost, nýbrž abych přiblížil složité pocity zakoušené evropskými vesničkami při pohledu na divého muže odváděného na místo jeho rituální popravy.

Když vezmeme v úvahu, že naše povědomí bylo utvářeno mysliteli Augustinova ražení, je vlatně překvapující, že muži vůbec ještě dokáží milovat. Mladí muži vyrůstající v soudobé kultuře rychle dospívají k závěru, že jejich sexuální pud působí nesnáze, je nežádoucí a podivný a potlačuje ducha.

Tolerantní postoje jako třeba představy o sexu, které popularizují redaktoři Playboye, se naprosto míjejí účinkem, poněvadž předpokládají, že sexualita je něčím světským, jakousi hrou, jakoby stvořenou pro playboye.

Když církev a kultura jako taková nechaly upadnout v zapomenutí bohy vyjadřující posvátný prvek mužské sexuální energie - Pana, Dionýsa, Herma, divého muže - přišli jsme my, muži, o hodně. Představivost západního středověku nepřeměnila Vládce zvířat neboli divého muže ve vytříbenější postavu jako Šiva nebo Dionýsos a erotická energie mužů pozbyla své schopnosti přechodu, jak se říká v hudbě, do vyšší oktávy.

Dovedme nyní do konce tento historický nástin role divého muže v náboženství, literatuře a lidové představivosti. Jednou jsem měl příležitost vyslechnout přednášku Marie-Louise von Franzové na téma divého muže, při níž se soustředila na historickou postavu divého muže ze středověkého Švýcarska. U tohoto muže, jenž dlouhá léta žil v lese, se o radu ucházeli jak panovníci, tak i obyčejní lidé. Marie-Louise von Franzová podotkla, že v posledních desetiletích pozoruje ve snech mužů i žen postavu, která, ač porostlá chlupy a vlasy, je duchovně založená a připomíná jakéhosi chlupatého a vlasatého Krista. Podle jejího názoru je to někdo, koho si dnes žádá lidská psychika, nová postava, postava náboženská, přestože je chlupatá a vlasatá, jsoucí ve spojení s Bohem i sexualitou, duchem i zemí.

Železný Jan

Byl jednou jeden král. U jeho zámku se prostíral širý les a v něm pobíhala zvěř všeho druhu. Jednou tam král poslal svého myslivce, ale myslivec se nevrátil. „Snad se mu přihodilo nějaké neštěstí," řekl si král a druhý den tam poslal dva myslivce hledat prvního, ani oni se však nevrátili. Třetího dne svolal všechny své myslivce a řekl: „Prohledejte křížem krážem celý les a neustaňte, dokud všechny tři nenajdete."

Ani z těchto myslivců se žádný nevrátil a z celé smečky psů, které myslivci vzali s sebou, se už také nikdy žádný neukázal.

Od té doby se nikdo neopovážil do toho lesa vkročit, stál věčně obestřený tichem a osamělostí, jen tu a tam nad ním přeletěl orel nebo jestřáb.

Tak to trvalo dlouhé roky, až se jednou dal u krále ohlásit cizí myslivec hledající zaopatření a nabídl se, že do nebezpečného lesa půjde.

Král k tomu nechtěl dát svolení a řekl: „Je to životu nebezpečné, bojím se, že bys pochodil jako všichni před tebou, víckrát by ses nevrátil." - „Pane králi, odvážím se toho na vlastní nebezpečí, mám pro strach uděláno."

Myslivce se tedy vypravil se svým psem do lesa. Netrvalo dlouho, pes chytil stopu zvěře a hnal se za ní; ale sotva popoběhl kousek, zastavil se před hlubokým močálem, dál nemohl. Ze stojaté vody se vynořila nahá paže a stáhla ho pod vodu.

Myslivce to viděl, vrátil se, přivedl tři muže, kteří si museli vzít vědra a vybírat vodu. Když už bylo vidět na dno, ležel tam divý muž, celý hnědý jako zrezivělé železo a vlasy mu visely přes tvář až ke kolenům. Muži ho svázali a odvezli do zámku.

Všichni nad ním žasli. Král ho dal na nádvoří vsadit do železné klece a pod trestem smrti ji zakázal otevřít; královna sama si musela vzít klíč od klece do opatrování. Od toho dne mohl zase každý beze strachu chodit do lesa.

Král měl osmiletého syna. Ten si jednou hrál na dvoře a jeho zlatý míč mu spadl do klece. Přiběhl ke kleci a prosil divého muže: „Podej mi můj míč." - „Podám ti ho," odpověděl divý muž, „až mi otevřeš." - „Ne," řekl chlapec, „to neudělám, král to zakázal," a odběhl. Druhý den přišel znovu a chtěl svůj míč. Divý muž řekl: „Otevři mi klec," ale chlapec nechtěl. Třetího dne odjel král na lov, chlapec zase přišel ke kleci a řekl: „I kdybych nakrásně chtěl, ne-

mohu ti otevřít, nemám klíč." - „Klíč leží pod polštářem tvé matky, dojdi pro něj."

Chlapec, který chtěl stůj co stůj dostat svůj míč zpátky, pustil všechny pochyby z hlavy a klíč přinesl. Dveře šly těžko otevřít, hoch si přitom přiskřípl prst. Konečně je otevřel. Divý muž vyšel ven, podal chlapci zlatý míč a dal se na útěk.

Hoch dostal strach, začal křičet a volal za ním: „Divý muži, nechod pryč, jestli utečeš, budu bit." Divý muž se vrátil, zdvihl ho, posadil si ho na ramena a rychlými kroky spěchal do lesa.

Když se král vrátil, všiml si, že klec je otevřená a prázdná, a ptal se královny, jak se to mohlo stát. Královna nic nevěděla, hledala klíč, ale klíč byl pryč. Volala synka, ale nikdo se jí neozval. Král vyslal lidi ho hledat, hledali v polích a všude, ale nenašli ho. V zámku zavládl velký smutek.

(2)

Když divý muž doběhl do temného lesa, sundal chlapce na zem a řekl mu: „Otce a matku už nikdy neuvidíš, ale nechám si tě u sebe, protože jsi mě vysvobodil a protože je mi tě líto. Budeš-li poslouchat a dělat všechno, co ti poručím, bude ti u mě dobře. Zlata a pokladů mám dost, ba víc než kdo jiný na světě."

Udělal mu lože z mechu, princ na ně ulehl a usnul. Nazítří ráno ho divý muž zavedl ke studni a řekl: „Vidíš, tahle studna je jasná a čirá jako křišťál; sedneš si k ní a budeš dávat pozor, aby do ní nic nespadlo, zašpinila by se. Já se každý večer přijdu přesvědčit, zda jsi splnil můj příkaz."

Princ si sedl na kraj studně, viděl, jak se v ní tu a tam mihla zlatá ryba nebo zlatý had, a dával pozor, aby do ní nic nespadlo. A jak tak seděl, rozbolel ho najednou tak prudce přiskřípnutý prst, že jej mimovolně strčil do vody. Hned si to však uvědomil, rychle jej vytáhl, ale viděl, že prst je celý pozlacený, a ať zlato stíral sebevíc, bylo to marné.

Večer přišel Železný Jan, podíval se na chlapce a řekl: „Co se stalo se studní?"

„Nic, nic," koktal chlapec a schovával ruku za zády, aby ji divý muž nezahlédl.

Ale divý muž řekl: „Smočil sis ve vodě prst, pro jednou ti to prominu. Ale chraň se, abys ještě někdy nechal něco do studně spadnout.“

Na druhý den už časně zrána seděl hoch u studně a hlídal. Prst ho zase bolel, přešel si jím po hlavě a jeden vlas mu naneštěstí spadl do studně. Chlapec jej střelhubitě vytáhl, ale vlas už byl pozlacený. Večer přišel Železný Jan a zase věděl, co se stalo. „Upustil jsi do studně vlas," řekl přísně. „I tentokrát ti to ještě prominu, ale stane-li se to do třetice, studna se znečistí a nebudeš moci u mne déle zůstat.“

Třetí den seděl chlapec od časného rána u studny a nepohnul prstem, ač ho bolel k nesnesení. Začala mu být dlouhá chvíle, prohlížel si svou tvář zrcadlící se v hladině vody. A jak se přitom stále víc nakláněl a chtěl se podívat sobě do očí, svezly se mu dlouhé vlasy do vody. Škubl sebou, vztyčil se, ale vlasy byly už celé pozlacené a zářily jako slunce. Dovedete si představit, jak se chudák hoch lekl! Vytáhl kapesník a ovázal si hlavu, aby je divý muž neviděl. Železný Jan předem všechno věděl, a když přišel, poručil: „Sundej si šátek!" Zpod šátku se vyvalily zlaté vlasy, a ať se hoch omlouval, jak omlouval, všechno bylo marné.

„Neobstál jsi ve zkoušce, nemůžeš tu nadále zůstat. Jdi do světa, tam okusíš, jak chutná chudoba. Ale protože máš dobré srdce a myslím to s tebou dobře, v jednom ti vyhovím: Ocitneš-li se v nouzi, přijď na kraj lesa a zavolej ‚Železný Jene‘, já přijdu a pomohu ti. Mám velikou moc, větší, než si myslíš, a zlata a stříbra nadbytek.“

(3)

Princátko vyšlo z lesa a dalo se nazdařbůh cestou necestou, až přišlo do velikého města. Tam hledalo práci, ale žádnou nenašlo a nic také neumělo, čím by se mohlo uživit. Nakonec zamířilo do zámku a zeptalo se, zda by si ho tam nenechali. Zámečtí opravdu nevěděli, jak by jim chlapec mohl být platný, ale hezký a milý hoch se jim líbil a řekli mu, aby tam zůstal. Nakonec si ho vzal do služby kuchář a prohlásil, že může nosit dříví a vodu, vyhrabávat a vynášet popel.

Jednou, když právě nikdo jiný nebyl po ruce, poručil mu kuchař, aby odnesl pokrmý na královskou tabuli. Princ nechtěl, aby bylo vidět jeho zlaté vlasy, a ponechal si na hlavě klobouk. Králi se něco takového ještě v životě nestalo. „Když přistupuješ ke královské tabuli, musíš smeknout, chlapče," řekl mu. „Ach, pane králi, nemohu, mám prašivou hlavu," řekl chlapec. Král si dal předvolat kuchaře, vyplísnil ho a pozastavil se nad tím, jak je možné, že takového chlapce vzal do služby; okamžitě ať ho vyžene.

Ale kuchař měl s hochem soucit, řekl zahradníkovi, aby si ho vzal za pomocníka, a pomocníka ze zahrady mu dal do kuchyně.

Královský hoch musel teď sázet, zalévat, okopávat, rýt, ať bylo hezky, či ošklivo, chladno nebo větrno.

Jednou v létě, když pracoval v zahradě sám a den byl parný, sundal si klobouk, aby ho vzduch trochu ochladil. A jak mu na vlasy zasvítilo slunce, vlasy se třpytily a blýskaly, až paprsky z nich vpadly do ložnice královské dcery. Princezna vyskočila a běžela se podívat k oknu, co to tak svítí. Zahlédla hocha a zavolala na něho: „Chlapče, přines mi kytici!"

Hoch si rychle nasadil klobouk, natrhal polní kvítí a svázal je do kytice. Když šel s kyticí po schodišti, potkal ho zahradník a řekl: „Jak můžeš nést princezně kytici polních květů? Rychle se vrať a natrhej jiné, vyber v zahradě ty nejkrásnější a nejvzácnější!"

„Ne," namítl zahradníček, „polní květiny voní víc a opojněji a budou se jí jistě víc líbit."

Vstoupil do pokoje a princezna řekla: „Sundej klobouček, hochu, nesluší se, abys přede mnou stál s pokrytou hlavou."

Hoch odpověděl jako už před časem králi: „Nesmím, nemohu, mám prašivou hlavu."

Princezna mu sáhla hbitě po kloboučku a strhla mu jej s hlavy; na ramena se mu svezly zlaté vlasy a zazářily jako slunce. Hoch chtěl utéci, ale princezna ho chyta za ruku a dala mu hrst dukátů. Hoch

je vzal, poděkoval, odešel, ale donesl dukáty zahradníkovi a řekl: „Daruji je tvým dětem, ať si s nimi hrají."

Druhého dne na něho princezna opět zavolala, aby jí přinesl kyticí polního kvítí, a když vstoupil s kyticí do pokoje, hmátla mu rychle po klobouku a chtěla mu ho vzít, ale on si jej oběma rukama pevně přidržel. I tentokrát mu dala plnou hrst dukátů, ale on šije nenechal a dal je zase zahradníkovi pro jeho děti, aby si s nimi hrály.

Třetí den se všechno opakovalo, princezně se nepodařilo strhnout mu klobouček a on zas nechtěl její zlato.

(6)

Zanedlouho po tom přikvačila do země válka. Král sbíral své vojsko a nevěděl, zda nepříteli, který byl velmi silný a měl obrovskou armádu, bude moci čelit. Zahradníček prohlásil: „Jsem už dospělý a chci také jít do války, dejte mi nějakého koně." Vojáci se dali do smíchu: „Až odjedeme, najdi si nějakého, necháme ti jednoho ve stáji."

Vojsko odjelo a odpochodovalo, zahradníček zašel do konírny a vyvedl koně, jediného, který tam zbyl. Byl chromý na jednu nohu, kulhal, sotva se vlekl. Chlapec na něho přesto nasedl a odjel k velikému lesu.

U kraje lesa zastavil a třikrát zavolal: „Železný Jene," tak hlasitě, až se to rozléhalo mezi stromy.

V tu ránu tu byl divý muž a ptal se: „Co chceš?"

„Chci nějakého silného koně, pojedu do války."

„Dostaneš koně i něco navíc," odtušil divý muž, zašel do lesa, za chvíli se vrátil s podkoním, který vedl koně. To byl kůň! Svaly na něm bujností jen hrály, z nozder sršel ohnivý dech, nebylo ho takřka možno zkrotit. Za nimi se vyrojil oddíl železných ozbrojenců a jejich meče se v slunci blýskaly. Princ zahradníček dal podkonímu šmajdavého koně, vyskočil na druhého oře, postavil se do čela válečného houfu a jel za vojskem. Když se přiblížili k bojišti, valná část králových vojáků byla již pobita a nechybělo mnoho, aby se všichni dali na útěk.

Hoch se svým železným houfem vjel mezi ně jako blesk a pobil

všechno, co se mu postavilo na odpor. Nepřátelští vojáci chtěli utéci, ale jinoch jim byl stále za patami, až z nich nezbyl ani jediný. Ale místo aby se vrátil ke králi, zavedl svůj houf oklikami zpátky k lesu a vyvolal si Železného Jana.

„Co chceš?“ zeptal se ho divý muž.

„Vezmi si zpátky svého koně i svůj válečný houf a dej mi zase mou kulhavou herku.“

Stalo se, jak si přál, a hoch na chromém koni zamířil domů.

Když se král zase vrátil do zámku, vyběhla mu vstříc jeho dcera, padla mu kolem krku a blahopřála mu k vítězství: „Já to nebyl, kdo zvítězil,“ řekl jí král, „nýbrž cizí rytíř, který mi se svým houfem přišel na pomoc.“

Princezna se vyptávala, kdo byl tento cizí rytíř a jak vypadal, ale král to nevěděl a řekl: „Pronásledoval nepřítel a já už ho pak neviděl.“ Princezna sešla do zahrady a ptala se zahradníka, kde je jeho pomocník. Zahradník se dal do smíchu: „Právě připadal na své chromé herce, všichni se mu jízlivě smáli: ‚Tak už se nám vrací válečný hrdina. – Za kterým plotem jsi chrněl, zatímco jsme my válčili?‘ dobírali si ho. Ale pomocník je odbyl: ‚Udělal jsem to nejlepší, co jsem udělat mohl, beze mne by bývalo bylo zle.‘ A oni se div nepotrhali smíchy.“

(7)

„Dám rozhlásit,“ řekl král princezně, „že uspořádám velikou slavnost, která potrvá tři dny, a ty hodíš jablko. Možná, že se náš neznámý zachránce objeví.“

Nadešel první den turnaje. Princ zajel k lesu a zavolal Železného Jana.

„Co chceš?“ zeptal se Železný Jan.

„Abych zachytil princeznino zlaté jablko.“

„Jako bys je už měl,“ odvětil mu Železný Jan. „Dám ti skvostné červené brnění a pojedíš k slavnosti na pyšném ryzáku.“

Princ zahradníček přicválal na poslední chvíli, když už byli všichni shromážděni, postavil se mezi jezdce, a nikdo ho nepoznal. Princezna vyšla na balkon a hodila zlaté jablko, ale žádný z rytířů ho nezachytil, jenom cizí rytíř. Jakmile je měl, odcválal.

Nazítří oblékl Železný Jan hocha do bílého brnění a dal mu bělouše. A zase to byl jedině on, kdo zachytil jablko a tiyskem odjel.

Král se rozzlobil: „Něco takového není dovoleno, musí přede mne předstoupit a vyslovit své jméno.“

Dal rozkaz, kdyby i potřetí přijel rytíř, který dvakrát zachytil jablko, a chtěl opět s jablkem ujet, aby ho pronásledovali, a nebude-li se chtít vrátit dobrovolně, aby na něho zaútočili, začali s ním zápasit a třeba ho i zranili.

Třetí den dostal jinoch od Železného Jana brnění černé a vraníka jako noc. Všichni s napětím čekali, objeví-li se cizí rytíř. V poslední minutě přicválal pod královský balkon černý jezdec na černém koni, v jízdě zachytil na hrot meče jablko a ujel. Královští rytíři se rozjeli za ním a jeden z nich se mu natolik přiblížil, že ho špičkou meče poranil na noze. Černý rytíř však přesto unikl, ale jeho kůň se hnal takovou rychlostí, že mu s hlavy spadla přílba a jeho pronásledovatelé zahlédli nad černým brněním zazářit zlaté vlasy. Vrátili se ke králi a podali mu o tom hlášení.

(8)

Na druhý den se princezna vyptávala zahradníka, co dělá jeho pomocník. „Pracuje v zahradě. Ten hoch je podivín. Byl také na slavnosti a vrátil se teprve včera večer. Ukázal mým dětem tři zlatá jablka, která prý vyhrál.“

Král si ho dal neprodleně obeslat. Mladý zahradníček předstoupil před něho s kloboukem na hlavě. Princezna k němu přiskočila a klobouček mu strhla. Po ramenou se mu rozvlnily vlny zlatých vlasů – až se od nich celá komnata rozsvítila a on celý byl tak hezký, že se všichni podivili.

„Byl ty jsi ten rytíř, který třikrát přijel na slavnost, pokaždé ve zbroji jiné barvy, a třikrát zachytil princeznino jablko?“ otázal se ho král.

„Ano, pane králi,“ odpověděl, „a zde jsou ta jablka.“ Vytáhl z kapsy jablka a podal je králi. „Ažádáte-li snad ještě víc důkazů, mohu vám ukázat ránu, kterou mi přivodili vaši lidé, když mě pronásledovali. Jsem také ten, kdo vám dopomohl k vítězství nad nepřitelem.“

Jestliže dovedeš konat takové hrdinské činy, nejsi obyčejný zahradnický pomocník," řekl král. „Pověz mi, kdo je tvůj otec?"

„Můj otec je mocný král a zlata má nadbytek."

Vidím," řekl král, „že jsem ti zavázán vděčností, mohu ti udělat něco kvůli?"

„Můžete," odpověděl princ, „ovšem že můžete, dejte mi vaši dceru za ženu."

Princezna se zasmála a řekla: „Ten nedělá dlouhé cavyky; já jsem už podle těch jeho zlatých vlasů poznala, že to není žádný obyčejný zahradníček." Popošla k němu, objala ho a políbila.

Na svatbu přijel jeho otec i matka a měli nesmírnou radost, neboť se už vzdali veškeré naděje, že milovaného syna ještě uvidí.

Když seděli u svatební hostiny, zčistajasna hudba zmlkla, rozlétly se dveře a do síně vešel hrdý král s velikou družinou. Popošel k ženichovi, objal ho a řekl: Jsem Železný Jan. Byl jsem zakletý v divého muže, ale tys mě vysvobodil. Děkuji ti a všechny své poklady ti skládám k nohám."

Poznámky

KAPITOLA PRVNÍ

- s. 26 Millerová, A., *For Your Own Good*, Farrar, Straus & Giroux, 1983.
- s. 28 Wordsworth, W., *The Excursion*.
- s. 32 Bly, R., *Selected Poems*, Harper a Row, 1986.
- s. 33 Mitscherlich, A., *Society Without the Father*, Tavistock, 1969.
- s. 38 Bly, R., *Selected Poems*.

KAPITOLA DRUHÁ

- s. 41 Eliade, M., *Rites and Symbols of Initiation*, Harper 8: Row, 1975.
- s. 43 Moore, R., *Rediscovering Masculine Potentials*, Wilmette, 1988, čtyři kazety.
- s. 45 Millerová, A., *Drama of the Gifted Child*, Basic Books, 1981.
- s. 47 Aries, P., *Centuries of Childhood*, Knopf, 1962.
- s. 49 Eliade, *Rites and Symbols*.
- s. 50 Bly, *Selected Poems*.
- s. 51 Kabir, *The Kabir Book*, Beacon Press, 1977.
- s. 54 Colemanová, L. a Coleman, A., *The Father*, Chiron, 1988.
- s. 55 Mitscherlich, *Society without the Father*.
- s. 58 Bly, *Selected Poems*.
- s. 58 Yeats, W B., *The Poems of W.B. Yeats*, Macmillan, 1983.
- s. 59 Rilke, R. M., *Selected Poems of Rainer Maria Rilke*, Harper & Row, 1988.
- s. 61 Machado, A., *Times Alone*, Wesleyan University Press, 1983.
- s. 61 *Lorca and Jimenez: Selected Poems*, Beacon Press, 1973.
- s. 61 Jacobsen, R., *Twenty Poems*, Seventies Press, 1976.
- s. 62 Blake, W., *Napišu verše kytkám na listy*, přel. Z. Hron, Paseka, 1996.

KAPITOLA TŘETÍ

- s. 69 Jeffers, R., *Maják v bouři*, přel. K. Bednář, Československý spisovatel, 1983.
- s. 70 von Franzová, M. - L., *Puer Aeternus*, Sigo Press, 1981.
- s. 74 Scarfová, M., *Intimate Partners*, Random House, 1987.
- s. 83 Gilbertová, S. a Gubarová, S., *The Madwoman in the Attic: A Study of Women in Literary Imagination in the Nineteenth Century*, Yale University Press, 1979.
- s. 84 *Neruda and Vallejo: Selected Poems*, Beacon Press, 1971.
- s. 85 Vallejo, C., *Černí poslové*, přel. V. Mikeš, Odeon, 1973.
- s. 86 Machado, A., *Times Alone*.
- s. 87 Lawrence, D. H., *The Complete Poems of D. H. Lawrence*, Viking Penguin, 1971.

- s. 91 Keyser, R., *Private Life of the Old Northmen*, Chapman and Hall, 1968.
- s. 92 Frost, R., *The Poetry of Robert Frost*, Henry Holt, 1979.
- s. 94 *Neruda and Vallejo: Selected Poems*.
- s. 94 Stein, M., *In MidLife*, Spring Publications, 1983.
- s. 97 *Rituals of Manhood: Male Initiation in Papua New Guinea*, University of California Press, 1982.
- s. 99 Campbell, J. , *Occidental Mythology*, Viking, 1964.

KAPITOLA ČTVRTÁ

- s. 105 Gorer, G., *The American Feop/e*, W. W. Norton, 1964.
- s. 106 Bettelheim, B., *Symbolic Wounds*, The Free Press, 1954.
- s. 108 Mitscherlich, *Society without the Father*.
- s. 113 von Franzová, *PuerAeternus*.
- s. 117 Shakespeare, W., *Sonety*, přel. J. Vladislav, Mladá Fronta, 1956.
- s. 118 Edinger, E., *Anatomy of the Psyche*, Open Court, 1985.
- s. 119 Perry, J. W., *Lords of the Four Quarters: Myths of the Royal Father*, Braziller, 1966.
- s. 127 Kafka, F., *Povídky*, Odeon, 1983.

KAPITOLA PÁTÁ

- s. 139 *Lorca and Jimenez: Selected Poems*.
- s. 142 Hopkins, G. ML, *Poems and Prose*, Viking Penguin, 1953.
- s. 142 Rilke, R. ML, *Kniha hodinek*, přel. J. Tkadlec, Fr. Borový, 1944.
- s. 143 Lorca, F. G. , *Lyrika*, přel. L. Čivrný, SNKLHU, 1959.
- s. 144 Roethke, T., *The Collected Poems*, Doubleday, 1975.
- s. 144 *Open Secret*, Threshold Books, 1984.
- s. 145 *The Sea and the Honeycomb*, Beacon Press, 1971.
- s. 146 Bly, R., *Silence in the Snowy Fields*, Wesleyan University Press, 1962.
- s. 146 Bly, R., *Loving a Woman in Two Worlds*, Doubleday, 1985.
- s. 146 *Open Secret*.
- s. 147 Rilke, *Selected Poems*.
- s. 150 Bly, R., *This Tree Will Be Here for a Thousand Years*, Harper & Row, 1979.
- s. 151 Dante, A., *Nový život*, přel. J. Vladislav, Československý spisovatel, 1969.
- s. 152 Yeats, *The Poems of W.B. Yeats*.
- s. 152 Kabir, *The Kabir Book*.
- s. 153 Yeats, W., *Slova snad pro hudbu*, přel. Jiří Valja, SNKLU, 1961.
- s. 154 Machado, *Times Alone*.
- s. 154 López-Pedraza, R., *Hermes and His Children*, Spring Publications, 1977.

KAPITOLA ŠESTÁ

- s. 162 Kaufman, G., *Shame*, Schenkman Books, 1980.
- s. 162 Fossum, M. a Masonova, M., *Facing Shame*, W.W. Norton, 1986.
- s. 162 Bly, *Selected Poems*.
- s. 164 Dumézil, G., *The Destiny of the Warrior*, University of Chicago Press, 1971.
- s. 165 Moore, *Rediscovering Masculine Potentials*.
- s. 167 Forsythe, N., *The Old Enemy: Satan and the Combat Myth*, Princeton University Press, 1987.
- s. 173 Bly, *Selected Poems*.
- s. 173 Vallejo, *Černí poslové*.
- s. 177 Ortega y Gasset, J., *Meditations and Quixote*, W. W. Norton, 1969.
- s. 179 Jung, C. G., *Psychology and Religion*, Princeton University Press, 1958.
- s. 181 von Franzová, soukromý rozhovor.
- s. 182 Woodmanová, M., *The Ravaged Bridegroom*, Inner City Books, 1990.
- s. 185 Čechov, A., *Hořké humoresky*, přel. J. Hulák, Lidové nakladatelství, 1980.
- s. 186 Frost, *The Poetry of Robert Frost*
- s. 189 Wilbur, R., *Ceremony and Other Poems*, Harcourt Brace, 1950.
- s. 189 Yeats, *The Poems of W. B. Yeats*.
- s. 190 Edmger, *Anatomy of the Psyche*.

KAPITOLA SEDMÁ

- s. 195 Ventura, M., *JheAge ofEndarkenment*, "Whole Earth Review, Winter, 1980.
- s. 199 M. Woodmanová, soukromý rozhovor.
- s. 199 Sandozová, M., *These Were the Sioux*, University of Nebraska Press, 1985.
- s. 212 Bly, R., nepublikovaná báseň.
- s. 213 Turner, V. *Ritual Process*, Cornell University Press, 1977.
- s. 213 Turner, V. *A Forest of Symbols*, Cornell University Press, 1970.
- s. 213 Walkerová, B., *The Crone*, Harper & Row, 1985.
- s. 219 Frost, *77ie Poetry of Robert Frost*.

KAPITOLA OSMÁ

- s. 223 deTroyes, C., *Perceval*, Random House, 1965.
- s. 226 Frazer, J., *Zlatá ratolest*, přel. E. Herold a V. Heroldová-Šťovičková, Mladá fronta, 1994.
- s. 226 de Vries, A., *Dictionary of Symbols and Imagery*, American Elsevier, 1976.
- s. 228 Ovidius, *Proměny*, přel. F. Stiebitz, J. Leichter, 1935.
- s. 229 Walkerová, M., *The Woman's Encyclopedia of Myths and Secrets*, Harper 8: Row, 1983.

- s. 229 Bettelheim, *Symbolic Wounds*.
- s. 229 Homér, *Odysseia*, přel. R. Mertlík, Odeon, 1984.
- s. 232 Leroi-Gourhan, A., *Treasures of Prehistoric Art*, Abrams, 1967.
- s. 232 Shakespeare, W., *Venuše a Adonis*, přel. K. Bednář, Supraphon, 1976.
- s. 233 Yeats, *The Poems of W.B. Yeats*.
- s. 237 Hopkins, *Poems and Prose*.
- s. 237 Bly, *Silence in the Snowy Fields*.
- s. 238 Bly, R., *News of the Universe*, Sierra Club Books, 1981.
- s. 238 James, W., *The Will to Believe*, Harvard University Press, 1979.
- s. 242 Radin, P., *The Trickster*, Schocken, 1972.
- s. 243 Vallejo, *Černí poslové*.
- s. 243 *Friends, You Drank Some Darkness: Three Swedish Poets*.
- s. 243 Wright, J., *Collected Poems*, Wesleyan University Press, 1981.
- s. 249 Rúmí, *When Grapes Turn to Wine*, Yellow Moon Press, 1986.

ZÁVĚR

- s. 254 Pfeiffer, J., *The Creative Explosion: The Enquiry into the Origins of Art and Religion*, Cornell University Press, 1985.
- s. 255 Danielou, A., *Shiva nad Dionysus*, East-West Publications, 1982.
- s. 255 Coomaraswamy, Á., *The Dance of Shiva: Essays on Indian Art and Culture*, Dover, 1985.
- s. 257 *Gilgameš*, přel. F. Stiebitz, Atlantis, 1944.
- s. 259 Husband, T., *The Wild Man in Medieval Myth and Symbolism*, Metropolitan Museum of Art Press, 1980.
- s. 261 Blake, W., *The Portable Blake*, Viking, 1946.

ŽELEZNÝ JAN

- s. 265 Grimm, J. W., *Pohádky*, přel. J. Fučíková, Odeon, 1988.

Obsah

Předmluva 9

KAPITOLA PRVNÍ: POLŠTÁŘ A KLÍČ 13

Setkání se Železným Janem 18

Ztráta zlatého míče 20

Co udělá chlapec? 25

Odchod na ramenou divého muže 27

Vzdálený otec 33

KAPITOLA DRUHÁ: PRVNÍ ZLATÝ VLAS 39

Příběh o Železném Janovi: První den u zřídla 42

Příběh o Železném Janovi: Druhý den 55

Příběh o Železném Janovi: Třetí den 60

Na cestě do širého světa 63

KAPITOLA TŘETÍ:

CESTA POD ZEM, CESTA POPELA A ZÁRMUTKU 67

Přirozené následky 70

Naivita 76

Znecitlivění 79

Příběh o Železném Janovi: Na službě v kuchyni 81

Katabasis 82

Cesta popela 90

Probuzení pocitu hrůzy 95

Přechod z matčina světa do světa otcova 97

KAPITOLA ČTVRTÁ: TOUHA PO KRÁLI JAKO TOUHA
PO DRUHÉM OTCI 103

Poruchy synovství 105

Příliš málo otce 105

Nedůvěra vůči starším mužům 107

Má otec dnes co předávat? 109

Temný obraz otce 111

Příběh o Železném Janovi: Návštěva u krále 114

Král ve svých třech královstvích 119

Svaly král 119

Pozemský král 121

Vnitřní král 123

Dvojitý proud svatého krále 125

Dvojitý proud uvnitř otce 126

Touha žít spolu s králem 130

Muž jakožto oddělená bytost 132

KAPITOLA PÁTÁ: SETKÁNÍ S ŽENOU V ZAHRADE 135

Mateřské ženství a ženství intimní 137

Setkání s dcerou krále 138

Vstup do zahrady 141

Žena se zlatými vlasy aneb Sladké zmatení 148

Hermes a ženské božstvo 154

KAPITOLA ŠESTÁ: VZKŘÍŠENÍ VNITŘNÍCH VÁLEČNÍKŮ 159

Vnitřní válečníci 161

Vnější neboli ukázněný válečník 164

Nesmrtelný neboli svatý válečník 167

Příběh: Bitevní scéna 171

Získání čtyřnohého koně 174

Válečnictví v učitelském povolání literatury a vědy 176

Pelasgický mýtus o stvoření světa 178

Válečnictví ve vztazích mezi mužem a ženou 180

Železo proti mědi 182

Udržování napětí mezi protiklady 185

Život s protiklady 187

Obdiv pro Paňdovu volbu 188

*Od **medik** železu 191*

KAPITOLA SEDMÁ: JÍZDA NA ČERVENÉM,
BÍLÉM A ČERNÉM KONI 193

Klasický model zasvěcení 196

Příběh: Slavnost zlatých jablek 204

Příběh o Železném Janovi: Návštěva u krále 114

Král ve svých třech královstvích 119

Svatý král 119

Pozemský král 121

Vnitřní král 123

Dvojitý proud svatého krále 125

Dvojitý proud uvnitř otce 126

Touha žít spolu s králem 130

Muž jakožto oddělená bytost 132

KAPITOLA PÁTÁ: SETKÁNÍ S ŽENOU V ZAHRADE 135

Mateřské ženství a ženství intimní 137

Setkání s dcerou krále 138

Vstup do zahrady 141

Žena se zlatými vlasy aneb Sladké zmatení 148

Hermes a ženské božstvo 154

KAPITOLA ŠESTÁ: VZKŘÍŠENÍ VNITŘNÍCH VÁLEČNÍKŮ 159

Vnitřní válečníci 161

Vnější neboli ukázněný válečník 164

Nesmrtelný neboli svaly válečník 167

Příběh: Bitevní scéna 171

Získání čtyřnohého koně 174

Válečnictví v učitelském povolání, literatuře a vědě 176

Pelasgický mýtus o stvoření světa 178

Válečnictví ve vztazích mezi mužem a ženou 180

Železo proti mědi 182

Udržování napětí mezi protiklady 185

Život s protiklady 187

Obdiv pro Paridovu volbu 188

Od medik železu 191

KAPITOLA SEDMÁ: JÍZDA NA ČERVENÉM,
BÍLÉM A ČERNÉM KONI 193

Klasický model zasvěcení 196

Příběh: Slavnost zlatých jablek 204

<i>Zlatájablka</i>	206
<i>Prahový prostor</i>	207
<i>Jízda na červeném, bílém a černém koni</i>	213
<i>Sekvence Velké matky</i>	215
<i>Sekvence alchymistů</i>	215
<i>Mužská sekvence</i>	216
 KAPITOLA OSMÁ: ZRANĚNÍ Z RUKOU KRÁLOVSKÝCH RYTÍŘŮ	 221
<i>Rána do genitálií</i>	223
<i>Rána, jež ochromuje</i>	224
<i>Rána od divočáka, jež zabíjí Adónida</i>	226
<i>Rána od divočáka, která už nezabíjí</i>	229
<i>Rána jakožto mužské lůno</i>	231
<i>Rána jakožto mužova oddanost bohu smutku</i>	233
<i>Příběh: Žádost o princezninu ruku</i>	234
<i>Divý muž a jeho vlastnosti</i>	236
<i>Osazenstvo mužovy psychiky</i>	241
<i>Příběh: Svatební hostina</i>	245
 ZÁVĚR: DIVÝ MUŽ VE STAROVĚKÉM NÁBOŽENSTVÍ, LITERATUŘE A LIDOVÝCH VYPRÁVĚNÍCH	 251
<i>Lovecká éra</i>	253
<i>Zemědělská éra</i>	255
<i>Divý muž v starověké literatuře</i>	257
<i>Divý muž v evropské středověké kultuře</i>	259
<i>Příznak divého muže v Evropě</i>	261
 ŽELEZNÝ JAN	 265
 POZNÁMKY	 275

Robert Ely
ŽELEZNÝ TAN

Z anglického originálu *Iron John*, vydaného nakladatelstvím Addison-Wesley Publishing Company v New Yorku roku 1990, přeložil Marian Siedloczek. Básně pro toto vydání přeložil Jiří Popel. Ilustroval Jan Bouška. Přebal s použitím kresby Jana Boušky navrhl a knihu graficky upravil Štěpán Dančo.

Odpovědná redaktorka Eva Slámová.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha 3,
roku 1999 jako svoji 253. publikaci.

Sazba Studio Marvil, s. r. o.

Vytiskla tiskárna FINIDR, spol. s r. o.

Vydání první.

Nakladl 500výtisků.

Doporučená cena (včetně DPH) 298 Kč

ISBN 80-7203-086-8